

ETLA

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS

THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY

Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen edeltäjä Taloudellinen Tutkimuskeskus perustettiin teollisuuden ja työnantajien keskusjärjestöjen toimesta v. 1946 suorittamaan talouspoliittista päätöksentekoa palvelevaa kansantaloudellista, liiketaloudellista ja sosiaalipoliittista tutkimustyötä. Laitoksen uudelleenorganisointi toteutettiin v. 1971. Laitoksen rahoittajina toimivat keskusjärjestöistä Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto, Suomen Teollisuusliitto, Suomen Työnantajain Keskusliitto ja Teollisuudenharjoittajain Liitto sekä rahalaitoksista HOP, KOP, OKO, Postipankki, PYP ja SKOP.

ETLA julkaisee tutkimustensa tulokset seuraavasti: Sarja A sisältää lähinnä metodologiset tutkimukset, sarja B selvitysluonteiset tutkimukset, sarja C monistetut tutkimukset ja sarja D suhdannekatsaukset.

The Research Institute of the Finnish Economy was founded in 1946 at the initiative of Finland's central organizations of industry and employers to conduct economic and social research of interest to economic decision-makers. In 1971 the institute was reorganized when Finland's major banks began to support its work. The Research Institute publishes the results of its research in four series: series A consists mainly of studies in methodology, series B of studies on specific topics, series C of special studies and series D of the prospects for the Finnish economy.

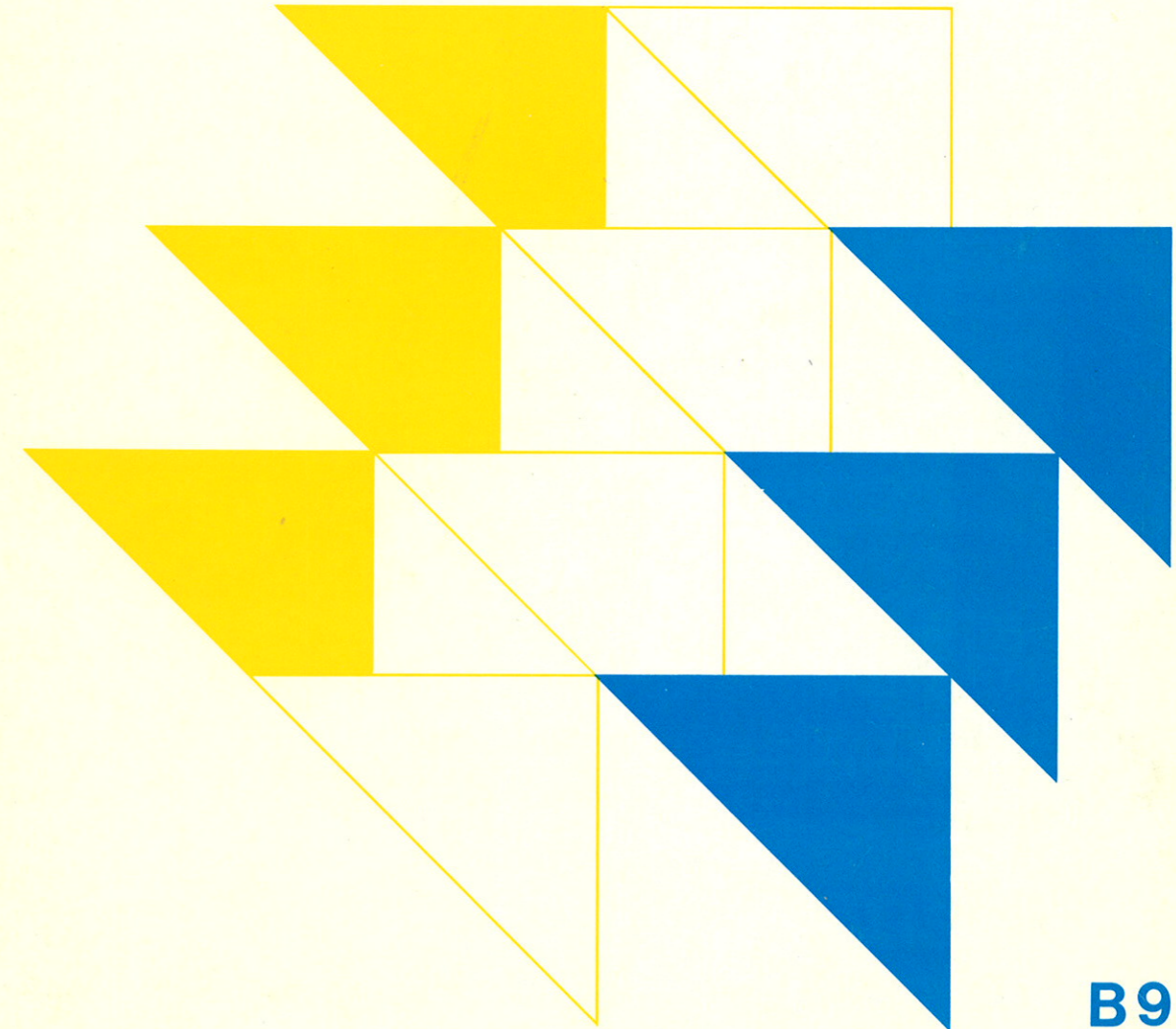
ISBN 951-9205-08-X

B9

ETLA ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS

RONALD WIMAN

TYÖVOIMAN KANSAINVÄLISEN MUUTTOLIIKKEEN MEKANISMI

B9

R. WIMAN: TYÖVOIMAN KANSAINVÄLISEN MUUTTOLIIKKEEN MEKANISMI

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS (ETLA)

THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY

Kalevankatu 3 B, 00100 Helsinki 10

☎ 601322

KANNATUSYHDISTYKSEN HALLITUS SUPERVISORY BOARD

Martti Hovi pj, president
Eero Schroderus varapj, vice president
Paavo Honkajuuri
Olli Ikkala
Antti Kataja
Lauri Kirves
Seppo Konttinen
Timo Laatunen
Veikko Makkonen
Erkki Partanen
Filip Pettersson
Matti Ranki
Heikki Tavela
Heikki Tuominen

JOHTOKUNTA BOARD OF MANAGEMENT

Heikki Pärnänen pj, chairman
Kimmo Kara
Viljo Koponen
Kyösti Lähteenmäki
Tauno Ranta
Juhani Ristimäki
Kaarlo Larna toimitusjohtaja, managing director

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS (ETLA)
THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY
KALEVANKATU 3 B, 00100 HELSINKI 10, FINLAND

JULKAISUT – PUBLICATIONS 1973–74

- A 1 YRJÖ O. VARTIA, Betajakauman parametrien estimointi maximum likelihood -menetelmällä. (Estimation of the parameters of the beta distribution by maximum likelihood method). 120 s. nid.
PENTTI L.I. VARTIA, Huomioita teoreettisten apukäsitteiden identifioituvuudesta. (Comments on the identification of auxiliary concepts). 47 s. nid. Helsinki 1973.
- A 2 PENTTI L.I. VARTIA, An econometric model for analyzing and forecasting short-term fluctuations in the Finnish economy, Helsinki 1974. 249 pages.
- B 4 KARI HAGFORS, Teollisuuden vapaaehtoisten työvoimakustannusten alueittainen jakaantuminen vuosina 1965 ja 1970. English summary: A study of voluntary personnel expenditure by manufacturing firms in different regions of Finland in 1965 and 1970. Helsinki 1973. 176 s. nid.
- B 5 HEIKKI HÄMÄLÄINEN, Yksityisten kulutusmenojen rakenne ja kehitys Suomessa vuosina 1965–1975. English summary: Private consumption expenditure patterns and trends in Finland 1965–1975. Helsinki 1973. 159 s. nid.
- B 6 PIRKKO HAAVISTO – KARI HAGFORS, Teollisuuden kannattavuus 1960-luvulla. English summary: The development of the profitability of the Finnish industry in the 1960s. Helsinki 1973. 101 s. nid.
- B 7 TIMO SUMMA – ANTTI SÄÄSKILAHTI, Suomen koneteollisuus vuosina 1954–1980. English summary: The manufacture of machinery in Finland 1954–1980. Helsinki 1974. 210 s. nid.
- B 8 CHRISTIAN EDGREN, Suomalaisen siirtolaistyövoiman rakenne ja taloudellinen asema Ruotsissa, Helsinki 1975. 204 s. nid.
- C 3 CHRISTIAN EDGREN – RONALD WIMAN, Suomalainen siirtolaistyövoima Ruotsissa vuonna 1972. Helsinki 1973. 119 s.
- C 4 MATTI PURASJOKI: Investoinnit yrityksen finanssipäätöksenteon osana, Helsinki 1974. 135 s.

SUHDANNE – ECONOMIC PROSPECTS:

- D 4 SUHDANNE kevät 1973. English summary. Helsinki 1973. 93 s. nid.
D 5 SUHDANNE syksy 1973. English summary. Helsinki 1973. 109 s. nid.
D 6 SUHDANNE kevät 1974. English summary. Helsinki 1974. 107 s. nid.
D 7 SUHDANNE syksy 1974. English summary. Helsinki 1974. 119 s. nid.

Myynti – For sale at
Akateeminen Kirjakauppa
The Academic Bookstore, SF 00100 Helsinki 10
Suomalainen Kirjakauppa
The Finnish Bookstore, SF 00100 Helsinki 10

Ronald Wiman

TYÖVOIMAN KANSAINVÄLISEN MUUTTOLIIKKEEN MEKANISMI

Tutkimus Ruotsiin muuton syistä

THE MECHANISM OF INTERNATIONAL LABOUR MIGRATION

A study of the causes of Finnish emigration to Sweden

Helsinki 1975

ISBN 951-9205-08-X

ESIPUHE

Maastamuutto osoittautui kuusikymmenluvun loppupuolella Suomen tulevan väestönkehityksen ja työvoiman tarjonnan olennaiseksi osatekijäksi. Erityisesti työllisyystilanteen paraneminen ja eräillä elinkeinoelämän lohkoilla ilmenevä työvoimapula virittivät tarpeen maastamuuton syiden ja vaikutusten tutkimiseen.

Tämä tutkimus liittyy Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksessa vuoden 1971 lopulla aloitettuun siirtolaisuuden syitä ja seurauksia selvittävään projektiin, jota on johtanut valtiot.kand. Cristian Edgren. Projektissa on aikaisemmin ilmestynyt esiraportti "Suomalainen siirtolaistyövoima Ruotsissa vuonna 1972" sekä tutkimus "Suomalaisen siirtolaistyövoiman rakenne ja taloudellinen asema Ruotsissa".

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Suomen ja Ruotsin välistä muuttoliikettä suhteessa Länsi-Euroopan muihin siirtolaistyövoimavirtoihin. Tutkimus on yhteenvedo Suomen ja Ruotsin välisen muuttoliikkeen syytekijöistä. Tutkimuksen on ETLAssa tehnyt valtiot.kand. Ronald Wiman. Puhtaaksikirjoituksen ja kuviot ovat tehneet Arja Selvinen ja Arja Rähä.

Helsingissä joulukuussa 1974

Kaarlo Larna

SISÄLLYSLUETTELO

sivu

	ESIPUHE	
	JOHDANTO.....	8
	TIIIVISTELMÄ.....	10
I	MUUTTOLIIKKEEN KÄSITE JA KLASSISET MUUTTOLIIKETEORIAT.....	19
	1. Muuttoliikkeen käsite.....	19
	1.1. Kansainvälinen muuttoliike.....	20
	1.1.1. Työvoiman kansainvälinen muuttoliike.....	21
	1.1.2. Työvoiman kansainvälinen muutto- liike ja siirtolaisuus.....	23
	2. Muuttoliikkeen tutkimusperinne.....	26
	2.1. Työntö-veto -teoria ja sen puutteet.....	28
II	TUTKIMUKSEN TARKASTELUKEHIKKO.....	31
	1. Tutkimusasetelma.....	31
	2. Työmarkkinamalli.....	32
	2.1. Tuotantorakenteen muutos ja työvoiman liikkuvuus.....	32
	2.2. Liikkuvuus kysynnän ja tarjonnan tasapainottajana.....	33
	2.3. Kansainväliset työmarkkinat.....	39
	2.3.1. Työvoimavirtojen viralliset sää- telyinstituutiot.....	43

2.3.2.	Ulkomaisen työvoiman kysyntään vaikuttavat tekijät.....	46
2.3.2.1.	Työvoiman ylikysyntä..	46
2.3.2.2.	Ulkomaisen työvoiman kysyntä.....	50
2.3.3.	Lähtömaan työmarkkinoiden epätasapaino.....	54
2.3.4.	Tarkastelukehikko: työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen mekanismi.....	57
III	SUOMEN JA RUOTSIN VÄLINEN TYÖVOIMAN MUUTTOLIIKE...	60
1.	Muuttoliikkeen määrä.....	60
2.	Yhteispohjoismaiset työmarkkinat.....	64
3.	Ulkomaisen työvoiman kysyntään vaikuttavat tekijät Ruotsissa.....	70
3.1.	Työvoiman tarjonta Ruotsissa.....	70
3.2.	Työvoiman kysyntä Ruotsissa.....	72
3.3.	Ulkomaisen työvoiman kysyntä Ruotsissa..	74
4.	Suomen työmarkkinoiden sopeutumisongelmat 1960-luvulla.....	81
4.1.	Työvoiman tarjonta Suomessa.....	81
4.2.	Työvoiman kysyntä Suomessa.....	84
4.3.	Suomen työmarkkinoiden epätasapaino.....	87
5.	Suomen ja Ruotsin väliset elintasoerot.....	89
5.1.	Ansiotaso.....	90
5.2.	Suomen ja Ruotsin välisistä asumistasoeroista.....	94
5.2.1.	Muuttaneen työikäisen väestön asumismuoto ja -taso.....	98
6.	Empiirinen työmarkkinamalli.....	102
6.1.	Bruttomuutto.....	103
6.2.	Nettomuutto.....	106
6.3.	Neljännesvuosimalleista.....	107
6.4.	Mallien arviointia.....	108
7.	Ketkä muuttivat?.....	110
7.1.	Eräitä demografisia piirteitä.....	110
7.2.	Maastamuuttaneen työvoiman alueellinen jakautuma.....	111
7.3.	Elinkeino- ja ammattirakenne.....	116
7.4.	Koulutus rakenne.....	119
7.5.	Työllisyysasema ennen muuttoa.....	126

IV	MIKSI IHMISET MUUTTIVAT?.....	131
	1. Tarkastelukehikko: muuttopäätösprosessi.....	131
	2. Suomesta Ruotsiin 1960-luvulla muuttaneen työikäisen väestön muuttopäätös.....	143
	2.1. Muuttomotiivit.....	142
	2.1.1. Ratkaisevat muuttomotiivit.....	142
	2.2. Alueelliset erot muuttomotiiveissa.....	148
	2.3. Ruotsiin muuttaneen työikäisen väestön muuttopäätösprosessi.....	150
	2.3.1. Muuttovirike.....	151
	2.3.2. Viimeisen työsuhteen päätty- minen Suomessa.....	152
	2.3.3. Vaihtoehtoisten keinojen puuttuminen.....	154
	2.3.4. Tiedon hankinta ja muuttopäätös.....	157
	2.4. Pakkomuutto vai tavoitemuutto?.....	159
	2.5. Paluualttius.....	162
V	SUOMEN JA RUOTSIN VÄLISEN MUUTTOLIIKKEEN TULEVAISUUS.....	164
	1. Voidaanko vaikuttaa?.....	167
	SUMMARY.....	171
	LÄHDELUETTELO.....	181
	LIITTEET	

JOHDANTO

Suomi ei ole väestölliseltä eikä taloudelliselta rakenteeltaan tyypillinen maastamuuttomaa. Kuitenkin maastamuutto kiihtyi vuosina 1969 ja 1970 niin voimakkaaksi, että se johti jopa väestön vähenemiseen. Muuttoliike on vuonna 1971 kääntynyt paluuvoittoiseksi. Tämän vuoden ennakkotietojen mukaan muuttotase on Suomen kannalta edelleen positiivinen noin tuhannel- la henkilöllä.

Vaikka maastamuutto on vaimentunut, voidaan edelleen odottaa, että se kansainvälisten suhdanteiden elpyessä ja Ruotsin työ- voiman kysynnän kasvaessa jälleen jonkin verran vilkastuu. Suomen väestökehityksen nykytilanteessa maastamuuttoaaltoja on pidettävä varsin haitallisena ilmiönä Suomen kansantalouden kehitysnäkymien kannalta.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen siirtolaisuusprojektin tar- koituksena on ollut laatia kokonaisselvitys Suomen ja Ruotsin välisen työvoiman liikkuvuuden luonteesta, sen syistä ja työ- voimapolitiittisista seurauksista. Tarkoitusta varten kerättiin vuoden 1972 aikana Ruotsissa työskenteleviä Suomen kansalai- sia koskeva kyselyaineisto, johon myös tämä tutkimus pääosil- taan perustuu.

Tutkimus jakaantuu viiteen pääjaksoon. Aluksi tarkastellaan lyhyesti siirtolaisuuden luonteesta käytyä keskustelua tut- kimuskohteen, työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen määrit- telemiseksi ja suhteuttamiseksi muuttoliiketutkimukseen.

Koska muuttovirrat ja toisaalta yksityisten ihmisten muuttopäätökset ovat varsin eritasoisia ja erilaisilla tekijöillä selittyviä ilmiöitä, on työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen syyongelmaa päädytty tarkastelemaan useammalta analyysitasolta. Muuttovirtojen tarkastelukehikko perustuu neoklassiselle työmarkkinamallille sekä Euroopan siirtolaistyövoimakysymyksestä saatavilla oleviin tilastotietoihin ja tutkimuksiin. Kolmannessa jaksossa kuvaillaan tämän kehikon avulla yksityiskohteisemmin Suomen ja Ruotsin väliseen muuttoliikkeeseen vaikuttavia kummankin maan työmarkkinoiden rakennetekijöitä sekä muuttovirtojen koostumusta.

Neljäs jakso keskittyy tarkastelemaan yksilöiden muuttopäätöstä ja Ruotsiin muuton motiiveja. Lopuksi esitetään yleispiirteinen arvio maastamuuton kehityksestä lähimmän kymmenvuotiskauden sisällä sekä arvioidaan lyhyesti mahdollisia vaikutuskeinoja.

Kuhunkin pääluukuun kuuluvat liitetaulukot ja kuviot on esitetty tutkimuksen lopussa pääkappaleen mukaan numeroituina. Liitteessä I on esitelty tutkimuksen kyselyaineisto.

Kansainväliset työvoimavirrat ovat olleet erittäin herkkiä tulomaiden suhdannekehitykselle. Energiakriisi ja sitä seurannut voimakas laskukausi on vaimentanut siirtolaisvirtoja huomattavasti. Työpaikkojen turvaamiseksi oman maan työvoimalle on esimerkiksi Saksan Liittotasavallassa muunmuassa paluuavustuksin ryhdytty aktiivisesti kotiuttamaan siirtolaistyövoimaa. Myös Ranska ja Sveitsi ovat ryhtyneet pysyvämmänluonteisiin toimiin siirtolaisten määrän rajoittamiseksi silläkin uhalla, että se johtaa eräillä tuotantoaloilla työvoimapulaan. Vaikka kuusikymmenluvun kaltaista kansainvaellusta tuskin enää esiintyy, suurin osa siirtolaistyövoimasta on sijoittunut pysyvästi tulomaiden tuotantoelämään ja Länsi-Euroopan siirtolaisvirtojen voidaan odottaa jälleen vilkastuvan kansainvälisten suhdanteiden elpymässä.

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää Suomesta Ruotsiin 1960-luvulla suuntautuneen työvoiman muuttoliikkeen syyt. Ongelmanasettelun taustaksi on aluksi tarkasteltu siirtolaistyövoimakysymystä koko Länsi-Euroopassa. Suomen ja Ruotsin välisen muuttoliikkeen rakenteesta esitettävät tiedot perustuvat pääasiassa Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen vuonna 1972 suorittamaan kyselytutkimukseen (ks. liite I).

Nykyiset Länsi-Euroopan siirtolaisvirrat poikkeavat luonteeltaan klassisesta kaukosiirtolaisuudesta. Ne ovat suhdanneherkkiä työvoimavirtoja, joissa aktiiviväestön osuus on suuri ja esimerkiksi Saksan Liittotasavallan siirtolaistyövoimasta kolmannes on yksin muuttaneita perheen päämiehiä. Muuttajien tarkoituksena ei ole asettua pysyvästi asumaan tulomaahan, eikä muutto yleensä johda kansalaisuuden vaihtamiseen. Siirtolaistyövoiman määrä Länsi-Euroopassa oli kansainvälisen työjärjestön, ILO:n mukaan vuonna 1973 noin 12 miljoonaa. Siirtolaistyövoiman määrä on suurin Saksan Liittotasavallassa, suhteellinen osuus työvoimasta on korkein Luxemburgissa (24 %) ja Sveitsissä (19 %) (taulukko II 1). Suurimmat siirtolaisvirrat on esitetty kuviossa II 3.

Tutkimuksen ongelmana on vastata kysymykseen, mikä on työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen syy. Ongelma on jaettava osakysymyksiin. Makrotasolla on selvitettävä kansainvälisten työvoimavirtojen funktio taloudellisissa prosesseissa. Yksilötasolla kysymys on vastaavasti muuttoliikkeen valikoivuus-

desta ja ihmisten motiiveista.

Vaikka makrotason tarkastelujen lähtökohtana oleva neoklassinen työmarkkinamalli (II 2)¹⁾ on monessa suhteessa yksinkertaistava, ei työvoiman kansainvälinen muuttoliike ole mahdollista ilman, että

- (1) kansainvälinen liikkuvuus on riittävän esteetöntä
- (2) tulomaassa on tietyn tyyppistä työvoiman kysyntää, jota ei kotimaisella työvoimalla voida tyydyttää
- (3) lähtömaassa on työvoiman ylitarjontaa, tai maiden välinen elintasoero on niin suuri, että se riittää aiheuttamaan myös työllisten maastamuuttoa.

Ensimmäinen välttämätön ehto, liikkuvuuden institutionaalinen järjestäminen, on tapahtunut Länsi-Euroopassa lähinnä EEC:n piirissä sekä yhteispuhjoismaisten työmarkkinoiden puitteissa. Lisäksi eräillä mailla on kahdenkeskisiä työvoimasopimuksia. Instituutiot ovat kuitenkin olleet tehottomia säätelämään muuttovirtoja. Alle puolet Saksan Liittotasavallan siirtolaistyövoimasta on tullut virallisia kanavia pitkin; Suomesta Ruotsiin muutti 1960-luvulla työnvälityksen kautta vain joka viides (II 2.3.1.).

Ulkomaisen työvoiman kysyntä tulomaissa perustuu lähinnä kahteen tekijään:

- (1) kotimaiset työvoimareservit ovat pienet, jolloin työvoimaosuuksien kohottaminen edellyttäisi suurehkoja palkankorotuksia, verotuksen muuttamista tai investointeja esimerkiksi päivähoitojärjestelmiin; työvoiman tarjonnan joustamattomuus muodostaa ongelman erityisesti suhdannehuippujen aikana.
- (2) elintason nousu ja koulutustason kohoaminen synnyttävät tietyillä osamarkkinoilla rakenteellista työvoimapulaa: tietyt yksitoikkoiset, raskaat ja/tai huonommin palkatut tehtävät ovat tulleet

---

1) Numerot viittaavat tekstin lukuihin.

vähemmän halutuiksi. Työllisyystilanteen ollessa hyvä kotimainen työvoima pyrkii siirtymään "parempiin" tehtäviin, mistä on seurauksena työvoimapula aputehtävissä. Matalapalkkaisemmista maista tuleva työvoima tarjoaa tällöin erään ratkaisun sekä suhdanneluonteiseen työvoimapulaan että teollisuuden ja palveluelinkeinojen ei-haluttujen tehtävien rakenteelliseen työvoimapulaan (II 2.3.2.).

Muuttoliikkeen nettovirrat ovat suuntautuneet pääasiassa Välimerenmaista Keski-Euroopan teollisuusmaihin. Lähtömaissa valitsee säännöllisesti työvoiman ylitarjontaa, alkutuotantovaltainen elinkeinorakenne ja alhaisempi tulotaso.

Työvoiman kansainvälinen muuttoliike ei kuitenkaan ole koostunut - vastoin aiemmin vallinneita käsityksiä - maatalouden piilotyöttömistä. Teollisuustyöntekijöiden osuus on ollut suuri. Kuusikymmenluvun lopulla teollisuudesta lähteneiden osuus on Suomesta Ruotsiin muuttaneissa ollut noin 40 %, Espanjasta lähteneistä 67 % on toiminut teollisuudessa, Portugalista 46 %, Kreikasta 30 % ja Jugoslaviasta 26 %. Kun muuttaneet ovat lisäksi olleet hyvin nuorta väestöä ja tästä syystä melko hyvin koulutettuja, maastamuutto ei ole lähtömaille ollut pidemmällä tähtäimellä edullinen ilmiö, vaan se on merkinnyt kotimaan talouden kehittämässä tarpeellisen inhimillisen pääoman vientiä (II 2.3.3.).

Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike poikkeaa useassa suhteessa Länsi-Euroopan muista siirtolaisvirroista. Pohjoismaiden välinen työvoiman liikkuvuus on vuodesta 1954 lähtien ollut täysin esteetöntä. Myös siirtolaistyövoiman sosiaaliset olot on etenkin Ruotsissa järjestetty esimerkillisellä tavalla muihin työvoimaa vastaanottaviin maihin verrattuna. Vaikka Ruotsia voidaan pitää taloudelliselta ja väestölliseltä rakenteeltaan "tyypillisenä" maahanmuuttomaana, Suomi ei ole tyypillinen maastamuuttomaa. Maastamuuton suhteellinen merkitys on Suomessa ollut suurempi kuin nopean väestönkasvun

leimaamissa maastamuuttomaissa. Kuusikymmenluvun lopulla väestö väheni maastamuuton seurauksena. Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike muistuttaa myös enemmän klassista siirtolaisuutta, koska ilman perhettä muuttaneiden osuus on hyvin pieni. Lisäpiirteenä voidaan mainita, että Suomesta muuttaneiden koulutustaso on keskimäärin huomattavasti korkeampi kuin muun Länsi-Euroopan siirtolaistyövoiman.

Suomesta muutti Ruotsiin kuusikymmenluvulla nettomääräisesti 142 000 henkilöä, joista keskimäärin 75 % oli työkäisiä (III 1). Tämä mittava kontrolloimaton maastamuutto teki välttämättömäksi yhteispohjoismaisen työmarkkinasopimuksen tarkistamisen ja uuden sopimuksen työvoimavirtojen ohjaamisesta virallisen työnvälityksen kautta. Sopimus tuli voimaan heinäkuussa 1973 (III 2).

Maahanmuuton edellytykset ovat Ruotsissa syntyneet samoista tekijöistä kuin Euroopan tulomaissa yleensä. Ruotsin työikäisen väestön lisäys on pitkällä aikavälillä mahdollista ainoastaan siirtolaisuuden avulla. Etenkin suhdannehuippujen aikana ulkomainen työvoima on ratkaisevasti lisännyt työvoiman tarjontaa. Lisäksi on havaittavissa, että ulkomainen työvoima on korvannut kotimaista työvoimaa erityisesti teollisuudessa ja palvelutehtävissä. Myös vuorotyössä ulkomainen työvoima on ylliedustettuna (III 3).

Luonnollisen väestönkehityksen hitauden takia maastamuutto on Suomessa aiheuttanut voimakkaita heilahduksia työikäisen väestön kehityksessä. Vaikka nopea väestönkehitys ei Suomen kohdalla ole ollut maastamuuton syynä, on ilmeistä, että eräs maastamuuton taustatekijä on ollut sodan jälkeisen epätasaisen väestönkehityksen aiheuttama tasapainottomuus, kilpailun äkillinen kiristyminen koulutusmahdollisuuksista, työpaikoista ja asunnoista (III 4).

Työvoiman ylitarjonta ja kehitysalueongelmat eivät kuitenkaan riitä maastamuuton selitykseksi. Erittäin ratkaiseva

tekijä on ollut Euroopan rikkaimman maan sijaitseminen rajanaapurina. Muuttajat ovat voineet odottaa muutosta aiheutuvan hyödyn olevan nimellistuntipalkoilla mitattuna noin 106 %. Myös tiettyjen kestokulutushyödykkeiden hankkiminen Ruotsissa on ollut helpompaa kuin Suomessa, mikä näkyy erityisesti auton omistaneiden osuuden nopeassa nousussa Ruotsiin siirtymisen jälkeen (kuvio III 11). Myös asuntojen osalta muuttajat ovat voineet odottaa saavuttavansa keskimääräistä suomalaista paremmin varustetun ja halvemmän asunnon, joskin jonkin verran tiheämmän asumisen kustannuksella (III 5).

Aikasarjatarjastelun perusteella voidaan havaita bruttomaastamuuton olevan sitä suurempi, mitä enemmän Ruotsissa on avoimia työpaikkoja, mitä suuremmat ovat olleet nimellisansiot Ruotsin teollisuudessa suhteessa Suomeen ja mitä nopeammin Suomen ja Ruotsin välinen reaalityuloero on muuttunut Ruotsin eduksi. Tässä on havaittavissa devalvaation vaikutus tuloeroa kasvattavana tekijänä sekä Ruotsin suhdannekehityksen elpyminen Suomea aikaisemmin, kuten mm. kuusikymmenluvun lopulla tapahtui. Vastaavasti nettomuutto voidaan ennakoida sitä voimakkaammaksi, mitä enemmän Ruotsissa on avoimia työpaikkoja, mitä korkeampi on Suomen työttömyysaste ja mitä nopeammin reaalityulot Ruotsissa kasvavat suhteessa reaalityuloihin Suomessa. Neljännesvuositasolla havaitaan maastamuuton reagoivan Ruotsin työvoiman kysyntään noin yhden vuosineljänneksen viiveellä ja Suomen työllisyyden heikkenemiseen noin puolen vuoden viiveellä (III 6).

Varsinaisen valikoitumisen tutkimiselle tutkimusaineisto ei juuri suo mahdollisuuksia. Perusjoukkona on suomalaiset siirtolaisruokakunnat Ruotsissa vuonna 1972. Tehtyyn kyselyyn vastasi 65 % tavoitetuista (liite I). Maastamuuttaneet ovat olleet keski-ikäiltään 28-vuotiaita, 71 % on ollut 15-35 vuotiaita ja 35 % ikäluokassa 26-30 vuotta. Suurina muuttovuosina perheellisten osuus, ja näin myös ei-aktiivin väestön osuus muuttovirroissa on ollut keskimääräistä suurempi (III 7). Maastamuutto on suhteellisesti voimakkaimmin verottanut Pohjois-

Suomen väestöä. Noin kolmasosa on muuttanut eteläisiltä tilastoalueilta, millä on ollut ratkaiseva vaikutus Etelä-Suomen nykyiseen työvoimapulaan. Pohjois-Suomen muuttovirta on ollut herkin Ruotsin suhdanteille, Etelä-Suomesta suuntautunut muuttovirta on ollut stabiilein (III 7.2.).

Alkutuotannon työvoiman osuus (15 - 18 %) on ollut maastamuuttaneissa pienempi kuin Suomen ammatissatoimivassa väestössä. Teollisuudesta lähteneiden osuus (39 - 42 %) on ollut suurempi kuin Suomen väestössä. Suurina muuttovuosina 1969-70 teollisuudesta lähteneiden osuus on ollut suurempi kuin laskusuhdannevuosien vähäisen muuttoliikkeen aikana (III 7.3.).

Muuttaneista 29 % oli saanut muodollista ammattikoulutusta ennen muuttoaan. He ovat ilmeisesti olleet ikäryhmäänsä heikommin koulutettuja. Sen sijaan he ovat muita työvoimareservejä huomattavasti paremmin koulutettuja etenkin Ruotsissa oleskelunsa jälkeen. Muodollista ammattikoulutusta saaneiden osuus on Ruotsin suomalaisessa siirtolaistyövoimassa noin 36 % (III 7.4. ja kuvio III 5).

Työttömänä on ollut muuttohetkellä noin 10 %. Puolen vuoden sisällä ennen muuttoaan työttömyyskortistossa olleiden osuus on 16 %. Työttömyys on liittynyt muuttopäätöstilanteeseen erityisesti aluetasolla: Pohjois-Suomesta muuttaneista 27 % oli tarkasteluajanjaksona työttömyyskortistossa, vuonna 1968 39 %. Etelä-Suomessa sen sijaan alle 10 % on ollut työttömyyskortistossa, huippuvuonna 1969 noin 23 %. Koska suurin osa muuttaneista on ollut työllisiä, maastamuutto on parantanut työllisyystilannetta vain siinä määrin kuin työllisten avoimiksi jättämät työpaikat on täytetty työttömällä väestöllä (III 7.5.).

Koska maastamuutosta suurin osa koostuu kulutuskykyisestä aktiiviväestöstä, ei maastamuutolla ole ollut aluepoliittisesti suotuisia vaikutuksia, vaan se on ollut ilmeisesti heikentämässä kehitysalueiden yritysten toimintaedellytyksiä supistamalla kysyntää, korottamalla veroäyriä sekä huonontamalla työ-

voiman laatua. Nämä muuttoliikkeen kerrannaisvaikutukset heikentävät pidemmällä tähtäimellä työllisyyttä ja palvelutasoa, millä on jälleen muuttoliikettä lisääviä vaikutuksia.

Yksityisten ihmisten muuttopäätöksen syitä on tarkasteltu toisaalta kysymällä heiltä muuttomotiiveja sekä toisaalta tarkastelemalla heidän muuttopäätösprosessiaan (kuvio IV 1). Maastamuuton motiivit ovat olleet taloudellisia: 37 % oli muuttanut Suomen ja Ruotsin välisten elintasoerojen takia, 25 % Suomen huonon työllisyyden takia, 10 % ilmoitti motiivikseen Ruotsin hyvän työllisyystilanteen, 4 % asuntotilanteen Suomessa. Loput (25 %) olivat muuttaneet ei-taloudellisista syistä (IV 2.1.).

Työttömyysmotiivi on ollut yleisempi alkutuotannosta ja rakennustoiminnasta muuttaneiden kohdalla. Teollisuudesta ja palveluista muutettiin lähinnä elintasoerojen takia (IV 2.1.). Elinkeinosta riippumatta Pohjois-Suomesta on muutettu muita alueita useammin työttömyyden takia, Keski- ja Itä-Suomesta keskimääräistä useammin palkkaerojen takia. Etelä-Suomessa ei-taloudellisten motiivien osuus on ollut suurempi kuin muilla alueilla (IV 2.7.).

Sukulaisten ja tuttavien vaikutus on ollut erittäin selvä "palkkamotiviin" syntyyn vaikuttaneena tekijänä. Sukulaisia ja tuttavien on Pohjois-, Keski- ja Itä-Suomessa käytetty Etelä-Suomea useammin tiedonhankinnan lähteenä (IV 2.3.1.).

Työsuhteen päättäminen on tapahtunut 79 %:lla oma-aloitteisesti. Eroamisen syyksi ilmoitti 45 % huonon palkkauksen, 27 % oli eronnut työsuhteeseen liittyneen epävarmuuden takia (IV 2.3.2.).

Vain joka kolmas yritti hankkia vaihtoehtoista työpaikkaa Suomesta. Pohjois-Suomessa työpaikkaa oli yritetty etsiä muita alueita useammin riippumatta siitä oliko muuttaja työtön vai ei. Jos työpaikkaa oli yritetty hakea Suomesta, se tarjoutui Etelä-, Keski- ja Itä-Suomesta muuttaneista 37 %:lle, Pohjois-Suomessa vain 17 %:lle. Ammattikoulutuksesta ei ollut apua työnhankinnassa Pohjois-Suomessa (IV 2.3.3.).

Ruotsiin on muutettu varsin niukan tiedon varassa. 31 % ilmoitti, ettei ollut hankkinut lainkaan tietoja ennen muuttoa. Elinkustannuksista oli hankkinut tietoa vain 10 %. Joka kolmannella muuttajalla ei ollut työpaikkaa tiedossa ennen muuttoa. Tärkein työpaikan hankintakanava on ollut sukulaiset tai tuttavat Ruotsissa (IV 2.3.4.)

Yhteenvedona muuttopäätöksen syistä muuttajat on jaettu "pakkomuuttajiin" ja "tavoitemuuttajiin" sekä "ei-taloudellisista syistä" muuttaneisiin (IV 2.4.). Ei-taloudellisista syistä muuttaneiden osuus on ollut noin neljännes, Etelä-Suomessa 33 %, Pohjois-Suomessa 16 %. Toimeentulon epävarmuuden tai työttömyyden takia "pakosta" muuttaneiden osuus on ollut kriiteeristä riippuen 22-34 %. Tiukemman kriteerin (on etsinyt työtä tuloksetta) perusteella Pohjois-Suomesta muuttaneista 34 % on ollut pakkomuuttajia, Etelä-Suomesta 13 %. Tavoitemuuttajiksi, joiden ensisijainen muuttomotiivi on ollut Suomen ja Ruotsin välinen elintasoero, on luokiteltu 41-50 % muuttaneista.

Ruotsi on täyttänyt ne taloudelliset odotukset jotka muuttoon on liitetty. 43 % ei aio palata Suomeen, 35 % suunnittelee paluuta. Paluuhaluukkuus liittyy lähinnä ei-taloudellisiin tekijöihin (IV 2.5.).

Ruotsiin muuton tulevaisuuden ennakoiminen on yhtä vaikeaa kuin kansainvälisen suhdannekehityksen ennustaminen nykytilanteessa. Jos oletetaan, että tämänhetkinen talouskriisi on vain väliaikainen ilmiö, voidaan odottaa kansainvälisen muuttoliikkeen vilkastuvan jälleen suhdanteiden elpyessä.

Suomen työllisyyskehitys näyttää keskipitkällä aikavälillä suotuisalta, joten sen aiheuttaman "pakkomuuton" voidaan odottaa vähenevän. Suomen ja Ruotsin väliset palkka- ja elintasoerot eivät supistune, pikemminkin Suomen inflaatiovauhdin jatkuminen lisää Ruotsin etumatkaa reaalituloissa. Ruotsin työvoiman kysyntä ei muodostane estettä maahanmuutolle. Ennus-

teiden mukaan ulkomainen työvoima tulee olemaan Ruotsin talouselämälle edelleen välttämätöntä.

Maastamuutossa voidaan edelleen odottaa lähimmän kymmenvuotiskauden sisällä Ruotsin suhdannekehityksen mukaista aaltoilua, joka kuitenkin on aikaisempaa huomattavasti vaikeampaa (V 1.).

Maastamuuttoon vaikuttamiseksi ei ole juuri muita keinoja, kuin vakaan taloudellisen kehityksen ja rahanarvon turvaaminen, muuttoliikkeen kanavoiminen maan sisäiseksi tai alueellisten työllisyys- ja palvelutasoerojen kaventaminen sekä realistisen tiedon levittäminen Ruotsiin muuton aiheuttamista sosiaalisista vaikeuksista ja Suomen tarjoamista mahdollisuuksista.

Nykyisen väestökehityksen perusteella on mahdollista, että maastamuutto-ongelman rinnalle voi syntyä maahanmuutto-ongelma, ellei työmarkkinoilla ilmenevään tasapainottomuuteen tehokkaasti puututa (V 2.).

I MUUTTOLIIKKEEN KÄSITE JA KLASSISET MUUTTOLIIKETEORIAT

1. Muuttoliikkeen käsite

Liikkuvuus (mobility) on yleisesti määritelty siirtymiseksi asemasta toiseen. "Asema" voidaan edelleen määritellä suhteessa alueellishallinnolliseen yksikköön, taloudelliseen toimintaan, sosiaalisiin suhteisiin jne.⁽¹⁾ Vaikka eri tieteet painottavat muuttoliikkeen määritelmässä eri kriteeriä, yhteistä mielekkäille määritelmille on se, että muuttoliike käsitetään liikkuvuudeksi, joka on määritelty suhteellisen pysyväksi alueelliseksi siirtymiseksi⁽²⁾.

Pelkkä alueellinen liikkuvuus ei kuitenkaan tee muuttoliikettä yhteiskunnallisesti merkittäväksi ilmiöksi. Alueellinen liikkuvuus on harvoin itsetarkoitus. Se liittyy yksilön kohdalla useimmiten sosiaaliseen liikkuvuuteen ja useimmiten se merkitsee yksilön taloudellisen funktion muuttumista. Esimerkiksi muutosta paikkakunnalta toiselle seuraa työpaikan vaihtuminen, mahdollisesti työtehtävän ja elinkeinon vaihtuminen sekä toisinaan henkilön yhteiskunnallisen aseman kohoamista tai laskua.

---

1) Brogaard & Gundelach 1973, 15.

2) Esimerkiksi D.J. Bogue määrittelee muuttoliikkeen "pysyväksi asuinpaikan vaihdoksi", kun asuinpaikka on määritelty alueellishallinnollisen yksikön avulla (Bogue 1969, 725, Lee 1969, 252).

Liikkuvuuden ja muuttoliikkeen syitä tutkittaessa on hedelmällisintä käsittää liikkuvuudeksi myös toteutumatta jäänyt potentiaalinen liikkuvuus, ihmisten muuttohalukkuus. Potentiaalisen muuttoliikkeen mittaamisen vaikeuden takia on kuitenkin yleensä tyydyttävä tutkimaan aktuaalisia muuttovirtoja ja jo muuttaneita ihmisiä.

1.1. Kansainvälinen muuttoliike

Demografit ovat perinteisesti jakaneet muuttoliikkeen tutkimuskentän kahteen osaan, toisaalta maan sisäisten ja toisaalta kansainvälisten muuttovirtojen tutkimiseen (Bogue 1969, 752). Kummankin muuttoliikkeen tyyppin tapauksessa voidaan edelleen tutkia erilaisia muuttovirtoja: lähtö- ja tulomuuttoa, edellisten erotuksena laskettavaa nettomuuttoa sekä muuttaneiden kokonaismäärää, bruttolikkuvuutta⁽¹⁾.

Kansainvälinen muuttoliike on suhteellisen tarkasti rajattavissa oleva muuttoliikkeen muoto. Näin ollen vältytään useilta muuttoliikkeen määrittelyissä esiintyviltä hankaluuksilta. Ensinnäkin tässä tapauksessa alueellisena kriteerinä ovat valtioidenväliset rajat, joten muuttomatkan pituuden määrittely ei ole tarpeellista. Tästä seuraa edelleen, että muuttaminen fyysisenä tapahtumana merkitsee myös väistämättä sosiaalisen ympäristön vaihtumista. Valtioiden väliset rajat ovat sekä demografiselta, taloudelliselta että sosiaaliselta kannalta riittävä kriteeri määrittelemään siirtymisen asemasta toiseen.

---

1) Hallinnollisiin jakoihin ja tilastointiperusteisiin nojautuvat luokitukset eivät kuitenkaan käytännöllisestä välttämättömyydestään huolimatta ole aina teoreettisesti mielekkäitä.

Valtioiden välinen muuttoliike voidaan kuitenkin jakaa eri komponentteihin, joiden väliset rajat eivät ole yhtä selvät. Ensinnäkin syytutkimuksen kannalta on välttämätöntä erottaa "vapaaehtoinen siirtolaisuus" ja "pakolaisuus". Raja näiden välillä ei ole selvä, koska vapaaehtoisuuden ja pakon ongelma ei ole kaksijakoinen. Pakolaisuudeksi voidaan määritellä sellainen muuttaminen, joka on seurausta fyysisestä olemassaolosta uhanneesta tilanteesta, joko luonnonkatastrofin seurauksena tai yksilön ja valtion välisen konfliktin seurauksena⁽¹⁾. Eriasteisesti vapaaehtoista on siis kaikki sellainen muuttoliike, jossa muuttopäätös perustuu ainakin osittain muuttajan omaaloitteiseen valintaan⁽²⁾.

1.1.1. Työvoiman kansainvälinen muuttoliike

Vapaaehtoinen siirtolaisuus koostuu pääasiassa työvoimasta, mutta tämän mukana seuraa aina myös työvoiman ulkopuolista väestöä, lähinnä perheenjäseniä. Työvoiman kansainvälinen muuttoliike sisältää kaksi varsin erityyppistä muuttovirtaa: manuaalisesta, vähän koulutetusta työvoimasta koostuvan sekä toisaalta korkeasti koulutetun specialistityövoiman muuttoliikkeen, josta usein käytetään termiä "aivovienti" (brain drain)⁽³⁾. Valtioiden välinen muuttoliike voidaan siis jakaa seuraavan kuvion mukaisesti komponentteihin.

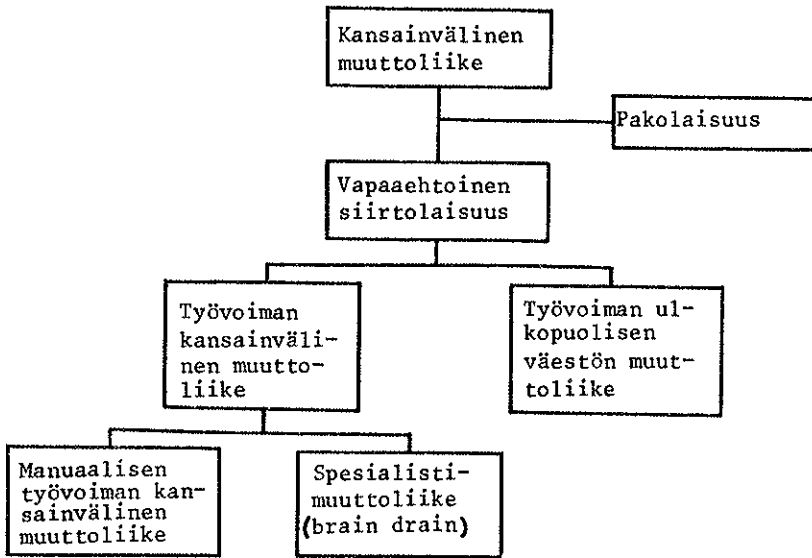
1) Ongelmasta enemmän esim. Beijer 1969, 17-23.

2) Vapaaehtoisuuden ja pakon ongelmasta: Startup 1971.

3) Esim. Chorafas 1969. Suomesta Ruotsiin muuttaneista voidaan ammattiaseman perusteella luokitella spesialisteiksi 1-2 %.

Kuvio I 1.

Kansainvälisen muuttoliikkeen komponentit

Työvoiman kansainvälinen muuttoliike määritellään tässä työvoiman 'oma-aloitteiseksi' siirtymiseksi eri valtioiden välillä tarkoituksenaan työskennellä suhteellisen pitkän ajan (vähintään vuoden) tulomaassa.

Työvoimalla tarkoitetaan yleensä työllisten ja työttömien työtä haluavien yhteenlaskettua määrää (Ristimäki 1971, 9). Tässä tutkimuksessa määritellään työvoima työikäisiksi (yli 15-vuotiaiksi) henkilöiksi, jotka joko ovat työsuhteessa tai ovat itsenäisiä yrittäjiä, tai eivät ole työsuhteessa, mutta ovat työkykyisiä ja todennäköisesti etsivät työtä. Oppivelvollisuuskoulussa olevat ja ne oppivelvollisuusiän ylittäneet, jotka eivät ole olleet vakinaisessa työsuhteessa lasketaan työvoiman ulkopuoliseen väestöön.

Siirtolaistyövoimaksi on aiheellista määritellä ainoastaan suhteellisen kauan ulkomailla jonkin muun maan kansalaisena työskennelleet henkilöt, joita työvoimapoliittisen ongelma-asettelun kannalta voidaan pitää merkityksellisimpänä ryhmänä⁽¹⁾. Mitä pidemmän ajan henkilö työskentelee ulkomailla, sitä merkityksellisempi hän on mm. laskettuna niillä kustannuksilla, jotka koulutus pääoman kuoletusten muodossa jäävät palaamatta lähtömaan talouteen. Kausiluonteisesti ulkomailla työskenteleviä (esim. kesätyössä olevat koululaiset) ei tällä perusteella voida pitää merkityksellisenä muuttajaryhmänä.

1.1.2. Työvoiman kansainvälinen muuttoliike ja siirtolaisuus

Siirtolaisuus syntyi laajassa mittakaavassa 1800-luvulla teollistumisen mullistaessa perinteisen taloudellisen ja alueellisen rakenteen. Rinnan maaseudulta kaupunkiin suuntautuneen muuttoliikkeen kanssa esiintyi Euroopassa vilkasta muuttoliikettä yli kansallisten rajojen. Ulkomaalaisten osuus työvoimasta oli vuosisadan vaihteessa eräissä maissa suunnilleen sama kuin nykyisin: Ranskassa 3 %, Sveitsissä 15 %, Saksassa 4 %. Tämä muuttoliike koostui pääasiassa rajanaapureiden ja erityisesti niiden rajaseutujen maatalousväestöstä ja sesonkityöntekijöistä⁽²⁾.

-
- 1) Vuoden aikaraja vastaa YK:n määritelmää (Monikielinen väestötieteen sanakirja, 1962, 94).
Myös tämän tutkimuksen otoksen perustana oleva rekisteri edellyttää muuttajan aikovan oleskella Ruotsissa vähintään vuoden (vrt. liite I).
- 2) Vrt. esim. Castles & Cosack 1973, 15-22.

Euroopan sisäisen muuttoliikkeen rinnalla kymmenet miljoonat ihmiset muuttivat Euroopasta "Uudelle Mantereelle" 1800-luvun loppupuoliskolla ja tämän vuosisadan alussa. Huippu oli vuosisatojen vaihteessa. Kaukosiirtolaisuus jatkui suhteellisen voimakkaana maailmansotien välisenä aikana. Sensijaan Euroopan sisäinen muuttoliike supistui huomattavasti, mikä johtui pääasiassa heikosta työllisyydestä Euroopassa sekä muuttoliikkeen virallisten esteiden kiristymisestä.

Toisen maailmansodan jälkeen ennustettiin Eurooppaan laajaa työttömyyttä ja uutta suurta muuttoliikettä Amerikkaan. Uusi kaukosiirtolaisuuden huippu saavutettiin vuosina 1949-51. Suurin osa miljoonista pakolaisista oli kuitenkin sijoittunut - vastoin ennakoarviota - Euroopan sisäisille työmarkkinoille. Merentakaisen maiden merkitys myös vapaaehtoisen siirtolaisuuden kohteina oli suhteellisesti vähentynyt. Muuttovirrat "kääntyivät" Euroopan sisäiseksi muuttoliikkeeksi Väli-merenmaista Sveitsiin, Saksaan, Ranskaan ja Belgiaan. Samanaikaisesti Ranskaan, Englantiin ja Hollantiin alkoi virrata siirtolaisia entisistä siirtomaista⁽¹⁾.

Euroopan siirtolaisvirroissa on toisen maailmansodan jälkeen määrällisen paisumisen lisäksi tapahtunut laadullisia muutoksia, jotka oikeuttavat käsittelemään työvoiman kansainvälistä muuttoliikettä omana erityisongelmanaan.

Kaukosiirtolaisuus on ollut perinteisesti pysyvänluonteista ja se merkitsee useimmin koko perheen samanaikaista muuttamista. Nykyiset Euroopan sisäiset siirtolaisvirrat sensijaan koostuvat suhteellisen lyhyen ajan tulomaassa oleskelevasta aktiiviväestöstä, jossa yksin muuttavien ruokakunnan päämiesten tai jäsenten osuus on suuri⁽²⁾. Euroopan sisäiset muuttovirrat ovat suhdanneherkkiä työvoimavirtoja.

1) Vrt. esim. Kindleberger 1967, 171-172.

2) Esimerkiksi Saksan Liittotasavallan siirtolaisyövoimassa yksin muuttaneiden perheen päämiesten osuus koko siirtolaisyövoimasta oli vuonna 1968 keskimäärin 33 %. Naimisissa olevista tämä osuus oli 46 % (Böhning, 1972, 65).

Useimmissa Euroopan maissa myös virallinen siirtolaispolitiikka pyrkii pitämään siirtolaistyövoiman väliaikaisena mm. vaikeuttamalla perheenjäsenten maahanmuuttoa ja kansalaiseksi pääsyä (ILO Panorama 1971:48). Kaukosiirtolaisuus taas johtaa yleensä kansalaisuuden vaihtamiseen (Kindleberger 1968, 151).

Kansainvälistä siirtolaistyövoimaa on luonnehdittu termillä "polyannual migrants" (Böhning 1972, 62). Tällä termillä tarkoitetaan muuttajia, joiden alkuperäisenä tarkoituksena ei ole asettua pysyvästi asumaan tulomaahan, vaan ainoastaan työkennellä muutamia vuosia esimerkiksi säästääkseen kotimaahan palattua täytettäviä tavoitteita varten ("target workers"). Alunperin väliaikaiseksi tarkoitettu muutto vaihtuu monen kohdalla vähitellen pitkäaikaiseksi oleskeluksi tai lopulliseksi jäämiseksi tulomaahan. Muutto korkeampipalkkaiseen maahan tyydyttää ne taloudelliset tavoitteet, jotka mahdollisesti olivat muuttamisen syynä. Samalla muuttaja kuitenkin siirtyy uuteen sosiaaliseen ympäristöön, johon sopeutuminen edellyttää uusien arvojen, normien ja käyttäytymismallien omaksumista. Sopeutuminen tulomaassa vallitseviin uusiin kulutustottumuksiin johtaa nopeasti uusiin taloudellisiin tavoitteisiin, joiden täyttäminen hidastaa säästötavoitteiden saavuttamista.

Korkeamman elintason yhteiskuntaan osallistuminen tekee muuttajille samalla yhä vaikeammaksi palata kotimaahan, jossa he tulisivat tuntemaan puutteet entistä konkreettisimpina. Muuttajat ikäänkuin saavat uuden kasvatuksen tuloyhteiskunnassa ja lopulta useimmista tulee pysyviä siirtolaisia¹⁾.

Vaikka työvoiman kansainvälinen muuttoliike koostuukin suuresta määrästä "lyhytaikaisia" siirtolaisia, se merkitsee kuitenkin pysyvän siirtolaistyövoimavarannon syntymistä tulomaahan. Vaihtuva siirtolaisvaranto on tulomaan talouden kannalta jopa edullisempi ilmiö kuin pysyvä siirtolaisuus. Myös

---

1) Böhning 1972, 62-63, vrt. Kindleberger 1967, 193-195.

lähtömaalle maastamuutto on työttömyyskausina ainakin lyhyellä tähtäimellä arvioituna edullinen ilmiö. Tämä molemminpuolisen edun olettaus on johtanut siihen, että nykyiset Euroopan työvoimavirrat ovat organisoituja. Ne perustuvat maiden välisille molemminpuolisille sopimuksille työvoiman rekrytoimisesta ja ovat osa yleistä taloudellista integroitumispyrkimystä.

Taloudellinen integroituminen ja työvoiman liikkuvuuden esteiden poistaminen on kuitenkin ainoastaan kanavoinu jo olemassaolevaa potentiaalista muuttoliikettä. Se ei sinänsä ole ollut syy siihen, että Länsi-Euroopassa työskentelee tällä hetkellä 8-15 miljoonaa siirtotyöläistä⁽¹⁾. Tämän tutkimuksen tehtävänä on esittää eräs tapa vastata kysymykseen: mikä on työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen "syy"?

2. Muuttoliikkeen tutkimusperinne⁽²⁾

Muuttoliike on hyvin tilastoituna ilmiönä muodostanut soveliaan tutkimuskohteen erityisesti väestötutkijoille ja tilastotehtijöille, joiden ensisijaisena tarkoituksena on ollut muuttovirtojen mahdollisimman tarkka kuvaaminen sekä ennustemallien laatiminen muuttoliikkeen syitä ja yhteiskunnallisia seurauksia syvemmin pohtimatta. Perinteisissä demografisesti suuntautuneissa muuttoliiketutkimuksissa tärkeimpinä muuttujina on käytetty muuttomatkaa, ikää, sukupuolta, siviilisäätystä ym. väestölaskennoista saatavia tietoja. Yhteiskunnalliset muuttajat on niiden mittaamisen vaikeuden takia jätetty huomiotta⁽³⁾.

1) Tilastointiperusteet ovat eri maissa erilaiset ja suuri osa siirtolaistyövoimasta kulkee epävirallisia kanavia myöten, eikä siten tule tilastoiduksi. Näinollen arviot ovat hyvin karkeita (ILO Report VII 1, 6-9).

2) Ks. yksityiskohtaisemmin Wiman 1974.

3) Ks. esim. Mangalam 1968, 2.

Yhteiskuntapoliittisen päätöksenteon kannalta sovellutuskelpoisinta tietoa on tuotettu lähinnä taloustieteilijöiden ja sosiologien toimesta. Sosiologit ovat olleet kiinnostuneempia muuttamisen seurauksista yksilön kohdalla, muuttajan sopeutumisesta ja sopeuttamisesta uuteen yhteisöön kuin muuttoliikkeen kokonaisyhteiskunnallisista syistä ja seurauksista⁽¹⁾. Sosiaalipsykologinen viitekehys on ollut yleisin⁽²⁾.

Muuttoliiketutkimus, kuten yhteiskuntatutkimus yleensäkin, on kärsinyt tiukasta tieteidenvälisestä karsinoitumisesta. Muuttoliiketutkimuksissa käytetyt aineistot ja menetelmät ovat myös olleet korottamassa eri lähestymistapojen välisiä rajo-aitoja.

Taloudellisia ja demografisia analyysejä on ohjannut pikemminkin se, mistä on tilastoaineistoa saatu, kuin se mistä olisi pitänyt tietoa hankkia. Sosiologisesti suuntautuneet tutkijat sensijaan ovat pyrkineet keräämään yksityiskohtaisia aineistoja kyselytutkimuksilla, joiden otokset kustannussyistä ovat jääneet usein liian pieniksi ja tulokset näinollen yleistettävyydeltään heikoiksi. Kun tilastoaineistojen käyttöä ja syvällisempiä aineistonhankintatekniikkoja ei ole yhdistetty, on tutkimuksilla ollut taipumus pitäytyä vain yhdellä analyysitasolla. Kokonaistutkimus edellyttää sekä väestöllisten, taloudellisten ja sosiaalisten makrotekijöiden että yksilötason muuttopäätösten tutkimista.

---

1) Vrt. esim. Työvoimaministeriön siirtolaisuustutkimusten ohjelma 1973, TVM suunnitteluosasto, liitteet 1 ja 2.

2) Mangalan 1968, 6-7.

2.1. Työntö-veto -teoria ja sen puutteet

Hallitseva asema muuttoliikkeen syytutkimuksissa on ollut ns. vetovoimamallilla ja sen kehitelmillä. Malli perustuu E.G. Ravensteinin viime vuosisadan puolella esittämiin havaintoihin muuttoliikkeen säännönmukaisuuksista. Perusmallin mukaan muuttoliikkeen määrä oli suoraan verrannollinen tulopaikkakunnan väestömäärään ja kääntäen verrannollinen lähtö- ja tulopaikkakunnan väliseen etäisyyteen. Myöhemmin J.Q. Steward ja G.K. Zipf vetivät yhtäläisyysmerkit fyysisten kappaleiden putoamisen ja ihmisten muuttamisen välille: muuttoliikkeen määrän voitiin osoittaa olevan suoraan verrannollinen lähtö- ja tulopaikkakuntien väestömäärän tuloon sekä niiden välisen etäisyyden neliöön, kuten kappaleiden välinen vetovoima niiden massoista ja etäisyyden neliöstä (Abrecht 1973, 93-96).

Gravitaatiomallin empiirinen pitävyys ei luonnollisestikaan johtunut Newtonin lain soveltuvuudesta muuttoliikkeen selitykseksi, vaan pikemminkin siitä, että mallin termit korreloivat positiivisesti muuttoliikkeen selitysten kannalta tärkeisiin muuttujiin. Väestömäärä ja paikkakunnan tarjoamat taloudelliset mahdollisuudet ovat yleensä positiivisessa riippuvuudessa keskenään. Tällöin muuttoliike pieniltä paikkakunnilta suuremmille selittyy lähinnä kahdella tekijällä⁽¹⁾:

- 1) Lähtöpaikkakunnan epäedullisilla ominaisuuksilla, jotka ikäänkuin "työntävät" ihmisiä muuttamaan,
- 2) tulopaikkakunnan edullisilla ominaisuuksilla, jotka ikäänkuin "vetävät" ihmisiä puoleensa.

Lisäksi muuttoliikkeen määrään vaikuttavat "väliintulevat esteet" esimerkiksi etäisyys, muuttokustannukset, institutionaaliset esteet (Lee, 1969, 286), tai "väliintulevat mahdollisuudet" (Stouffer, 1962, 69-112).

---

1) Esim. Bogue 1969, 753, Lee 1969, 286, Hietala 1973, 41 .

Tämä "työntö-veto -teoria" on sovelletuin malli tämänhetkissä muuttoliike- ja siirtolaistutkimuksissa. Sosiologisissa tutkimuksissa ihmisten motiiveja on pyritty luokittelemaan työntö- ja vedon termein. Taloudellisissa tutkimuksissa taas siirtolaisuutta on selitetty lähtömaan työttömyyden aiheuttamalla "työnnöllä" ja tulomaan suhdanteiden "vedolla" tai "imulla"⁽¹⁾.

Työntö- ja vedon käsitteiden absoluuttinen luonne on usein johtanut muuttoliiketutkijat asettamaan tutkimusongelmansa muotoon "työntö vai veto?"⁽¹⁾. Työntö ja veto eivät kuitenkaan ole toisistaan riippumattomia. Esimerkiksi Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike tuskin johtuu siitä, että olosuhteet Suomessa ovat absoluuttisesti huonot tai Ruotsissa absoluuttisesti hyvät, vaan pikemminkin siitä, että olosuhteet Suomessa ovat jossakin suhteessa huonommat. Koska kysymys on useimmiten suhteellisista tekijöistä, vastaus ongelmaan on sama kuin klassiseen kysymykseen: muna vai kana?.

Työntö-veto -teorian ajatusrakennelma on toki luonteva muuttoliikkeen ongelmakentän jäsentely. Työntö ja veto eivät kuitenkaan "selitä" muuttoliikettä enempää kuin yleinen oletus "ihmisen perusluonteesta". Nämä fysiikasta lainatut käsitteet sisältävät vain sen, miten ne kulloinkin määritellään. Työntö ja veto käsitteiden karkeus käy hyvin selvästi ilmi siinä, että niiden avulla ei makro- ja mikroilmiöitä kyetä erottamaan toisistaan. Vaikka avoimet työpaikat Ruotsissa näyttävät aikasarjatarkastelussa "vetävän" työvoimaa Suomesta, ne eivät ole ihmisten muuttomotiiveja. Vastaavasti työttömyyden ja lähtömuuton korrelaatiosta aluetasolla ei voida tehdä päätelmiä muuttaneiden työttömyydestä.

---

1) Esim. Thomas, D. 1940, Hietala, 1973, Tissari 1973.

Yhteiskunta on jotakin enemmän kuin sen alaorganisaatiot, ja yhteiskunnan osajärjestelmät vuorostaan sisältävät elementtejä, joita ei voida johtaa yksilötasolta. Näin ollen makrotason "työntö- ja vetotekijöistä" tulee muuttamisen syitä vain tarkasteltaessa niitä suhteessa ihmisten tavoitteisiin ja heidän toimintansa vaihtoehtoihin.⁽¹⁾ Työttömyys ei riitä muuttamisen syyksi, jos henkilö katsoo esimerkiksi työttömyysavustuksen tarjoavan itselleen riittävän toimeentulon. Muuttaminen ei niinkään ole seuraus ympäristön olosuhteista vaan pikemminkin ihmisen ja ympäristön välisestä suhteesta ja ihmisen kykenemättömyydestä muuttaa tätä suhdetta lähtöpaikkakunnalla tavoitteidensa saavuttamisen kannalta suotuisammaksi.

---

1) Vrt. Petersen 1970

II TUTKIMUKSEN TARKASTELUKEHIKKO

Yhteiskunnan ilmiöt eivät ole yksittäisiä tapahtumia, joiden syyt kulloinkin olisivat yksiselitteisesti osoitettavissa. Pikemminkin on kysymys jatkuvista keskenään vuorovaikutuksessa olevista prosesseista, joissa ilmiön syyn löytäminen merkitsee jonkin osamekanismin sisäisten kytkentöjen ja säätelyjärjestelmien selvittämistä. Myös muuttoliikettä on tarkasteltava osana yhteiskunnan kehitysprosessia ja vastaavasti muuttamista ihmisen ja hänen ympäristönsä välisen vuorovaikutuksen muotona.

1. Tutkimusasetelma

Mikä on muuttoliikkeen syy? Tämä kysymys voidaan muuntaa mielekkääksi tutkimusongelmaksi vain jakamalla se eritasoisiin osakysymyksiin¹⁾. Ensinnäkin on selvitettävä, miksi muuttovirtoja yleensä esiintyy yhteiskunnissa, mikä on muuttoliikkeen funktio yhteiskunnan taloudellisissa, sosiaalisissa ja kulttuurisissa perustoiminnoissa. Koska muuttovilkkaus, muuttoliikkeen määrä ja suunta vaihtelevat eri alueilla ja eri ajankohtina, voidaan kysyä konkreettisemmin, mitkä makrotason tekijät selittävät muuttovirtojen vaihtelua ja miten nämä selittävät tekijät vuorostaan liittyvät yhteiskunnan muihin toimintoihin. Kolmas ongelma on, millaisista ihmisistä muuttovirrat koostuvat ja miten muuttajat poikkeavat paikkakunnalle jääneistä. Lopulta täytyy kysyä, miksi nämä ihmiset muuttivat.

1) Vrt. Valkonen 1971, 82-83.

Tämän tutkimuksen kohteena on työvoiman kansainvälinen muuttoliike. Näin ollen luontevin makrotason näkökulma on työmarkkinamalli. Tällä tavoin tutkimuskohdetta voidaan tarkastella osana yhteiskunnan taloudellisia tapahtumaketjuja. Euroopan siirtolaistyövoimavirroista saatavien tietojen ja aikaisempien tutkimusten perusteella rakennetaan kehikko, jonka avulla voidaan jäsentää työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen yhteisötason mekanismia. Tätä makrotason kehikkoa sovelletaan Suomen ja Ruotsin välisen muuttoliikkeen yksityiskohtaisempaan kuvailuun.

Suomen ja Ruotsin välisen muuttoliikkeen valikoitumisen selvittämiseen tämän tutkimuksen aineisto tarjoaa niukahkosti mahdollisuuksia. Joitakin vertailuja Suomen ammatissatoimivaan väestöön pyritään kuitenkin tekemään maastamuuton työvoimapolitiittisen merkityksen selvittämiseksi.

Lopuksi tarkastellaan ihmisten muuttopäätöksiin vaikuttaneita tekijöitä. Mutta puuhun on noustava tyvestä: muuttopäätöksen ja motiivien ymmärtäminen ei ole mahdollista ilman päätöksen-tekotilanteen ehtojen analysointia.

2. Työmarkkinamalli

2.1. Tuotantorakenteen muutos ja työvoiman liikkuvuus

Tuotantorakenteen muuttuminen on olennaisin osaprosessi taloudellisessa kehityksessä. Siirtyminen primäärituotantovaltaisesta jalostustuotantovaltaiseen yhteiskuntaan on merkinnyt tuotannon tehostumista, ihmisten vapaa-ajan lisääntymistä, nopeaa taloudellista kasvua ja vaurastumista - joskin toisinaan muiden hyvinvointitekijöiden kustannuksella.

Teoriassa taloudellisen rakenteen muuttumista voidaan kuvata prosessiksi, joka etenee primäärituotannon hallitsemasta yhteiskunnasta yhteiskuntaan, jossa automaatio on vapauttanut lähes kaikki ihmiset alkutuotannosta ja jalostuksesta

symbolisiin toimintoihin ja lopulta työvoiman ulkopuolelle. Väestön elinkeinorakenne kehittyy siis tilasta, jossa eri elinkeinojen suhde on 100-0-0-0 tilaan joka lähentyy jakautumaa 0-0-0-100. Vaikka käsitys täysautomaattisesta yhteiskunnasta onkin idealisoitu, kehityksen trendi on kuitenkin osoittautunut ylläkuvatunlaiseksi.

Alkutuotannon edellytykset ovat sidoksissa kiinteään tuotantontekijään 'maahan'. Kuljetusjärjestelmien tekninen kehittyminen on sen sijaan lisännyt jalostustuotannon riippumattomuutta luonnonvarojen sijainnista, ja se on voinut sijoittua muiden kriteerien, lähinnä markkinoiden laajuuden ja koon säästötekijöiden perusteella keskuksiin. Vastaavasti tertiäärisektorin toimintaedellytykset liittyvät laajoihin markkinoihin ja väestökasautumiin. Tällä tavoin tuotantorakenteen muutos heijastuu myös alueelliseen rakenteeseen kaupungistumisena ja alueellisena eriytymisena.

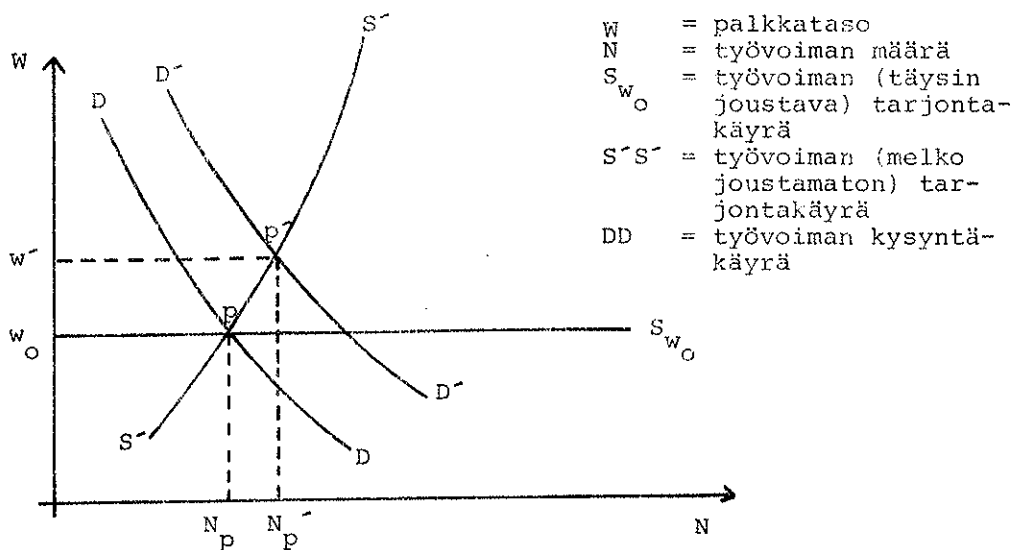
Taloudellisen rakenteen muuttuminen edellyttää tuotantontekijöiden siirtymistä alkutuotannosta jalostukseen ja tertiääri-sektorille. Koska alkutuotannon edellytykset liittyvät laajoihin maa-alueisiin ja sekundääri- ja tertiäärisektorien toimintaedellytykset ovat optimaalisia keskuksissa, tuotantontekijöiden funktionaalinen liikkuvuus edellyttää myös alueellista liikkuvuutta. Jalostus- ja tertiäärisektorin optimaalisen toiminnan ja kasvun turvaamiseksi liikkuvuuden vaatimus on useimmiten asetettu työvoimalle.

2.2. Liikkuvuus kysynnän ja tarjonnan tasapainottajana

Työvoiman liikkuvuuden edellytyksiä voidaan tarkastella kahdesta toisistaan täydentävästä näkökulmasta: toisaalta työvoimaa rekrytoivan tuotantolaitoksen päätöksenteon kannalta ja toisaalta tarkastelemalla työvoimaa päätöksentekoyksikkönä. Edellisessä tapauksessa keskitytään työvoiman kysynnän ja liikkuvuuden väliseen riippuvuuteen, jälkimmäisessä tapauksessa analysoidaan työvoiman tarjonnan käyttäytymistä.

Oletetaan aluksi, että työmarkkinoilla vallitsee täydellinen kilpailu⁽¹⁾. Tuotantolaitoksen tai tuotantosektorin (j) tuotteiden kysynnän kasvusta aiheutuva tuotannon laajeneminen lisää työvoiman kysyntää siinä määrin kuin työpanoksen lisätarvetta ei kyetä tyydyttämään kapasiteetin käytön tehostamisella tai tuottavuutta kohottamalla. Markkinoilla tai tuotantofunkti-ossa tapahtuvien muutosten seurauksena työvoiman kysyntäkäyrä kohoaa lähtötasolta DD esimerkiksi tasolle D'D' (kuvio II 1). Muutoksen vaikutukset palkkatasoon ovat riippuvaisia työllisyyden asteesta. Jos markkinoilla vallitsee laajaa työvoiman ylitarjontaa, työvoiman tarjonta s_{w_0} on täysin joustava⁽²⁾ lähtöpalkkatasolla w_0 .

Kuvio II 1. Työvoiman kysynnän, tarjonnan ja palkkatason välinen riippuvuus

- 1) Yritykset ja työvoima käyttäytyvät taloudellisesti rationaalisesti, liikkuvuus on esteetöntä ja informaatio riittävää sekä työmarkkinat eivät ole differentioituneet.
- 2) w_0 edustaa jotakin minimitasoa esim. työttömyyskorvaustasoa tai maatalouden piilotyöttömän 'ansiotasoa'.

Jos sen sijaan markkinoilla vallitsee lähes täystyöllisyys, yritykset joutuvat kilpailemaan työvoimasta ja lisätyövoiman rekrytoiminen on mahdollista vain suhteellista palkkatasoa kohottamalla. Mitä joustamattomampi työvoiman tarjonta on, sitä suurempia näiden palkannousujen on oltava tietyn työvoimamäärän saamiseksi työhön. Esimerkiksi työvoimamäärän $N^p - N^p$ lisäys edellyttää tarjontakäyrän $S^p - S^p$ vallitessa $w^p - w^p$ suuruista palkkatason kohottamista sektorilla (j), jotta työvoima saataisiin hankituksi matalapalkkaisemmalta sektorilta tai työvoiman ulkopuolisesta väestöstä.

Työvoiman tarjonnan käyttäytyminen ylläesitettyssä tilanteessa perustuu oletukseen, että työvoima investoi työpanoksensa rationaalisesti ja liikkuu työllisyysasemasta toiseen ja sektorilta toiselle sen mukaan, missä odotettavissa olevat reaaliensiot ovat korkeimmat. Liikkuvuus päätösten perusteella odotettava reaaliensioden lisäys riippuu tällöin

(1) tulosektorin j ja lähtösektorin i välisestä reaali-palkkaerosta $w_j - w_i$ ja sen arvioidusta kehityksestä.

(2) sektorien i ja j työllisyydestä, koska mahdollinen työtömyys vähentää odotettavissa olevia reaali-tuloja.

Tällöin liikkuvuus sektorilta i sektorille j selittyy seuraaventyyppisellä funktiolla

$$(1) \quad M_{ij} = f(D_i, D_j, S_i, S_j, w_i, w_j)$$

jossa M_{ij} on liikkuvuus sektorilta i sektorille j ja

D_i ja D_j = työvoiman kysyntä lähtösektorilla i ja tulosektorilla j

S_i ja S_j = työvoiman tarjonta sektoreilla i ja j

$w_j - w_i$ = (reaali) palkkatasoero

Kun oletetaan, että markkinat ovat tehokkaat ja alueellista ulottuvuutta lukuunottamatta differentioitumattomat, voidaan

alueellisen liikkuvuuden selitysmalli yksinkertaistaa muotoon (2)¹⁾. Tällöin ylikysyntää ja ylitarjontaa ei esiinny yhtäaikaisesti samalla alueella.

$$(2) \quad M_{ij} = f(D_j - S_j, S_i - D_i, w_j - w_i)$$

jossa M_{ij} = muuttoliike alueelta i alueelle j

$D_j - S_j$ = tuloalueen työvoiman ylikysyntä

$S_i - D_i$ = lähtöalueen työvoiman ylitarjonta

$w_j - w_i$ = alueiden väliset reaalipalkkaerot

Vaikka täydellisen kilpailun olettamuksia voidaan pitää lähtökohtana, on selvää, että todellisuudessa työmarkkinat ovat usein varsin epätäydelliset, koska

- 1) työvoiman kysyntä ja tarjonta ovat laadullisesti yhteensopimattomia, vaikka määrällinen suhde olisikin tasapainoinen. Työmarkkinat ovat jakautuneet useiksi osamarkkinoiksi, jotka ovat muodostuneet alueellisella, ammatillisella, koulutuksellisella yms. pohjalla.
- 2) palkat eivät määräydy vapailta markkinoilla, vaan niistä päätetään työmarkkinoiden neuvotteluinstituutioiden välityksellä, joskin palkkaliukumat voivat olla ylikysyntätilanteessa suuria.
- 3) informaatio voi olla ylimitoitettua tai aliarvioivaa ja kulkee viivästyneenä usein epäluotettavia kanavia pitkin.

---

1) Esim. Hietala 1973, 41-42, vrt. myös Rogers 1967, 262.

- 4) työvoima ei välttämättä käyttäydy taloudellisesti rationaalisesti siten, että juuri reaaliensiot olisivat muuttopäätöstä määräävä tekijä. Työntekijän hyötyfunktiossa on useampia elementtejä ja se käsittää myös muita hyvinvointikriteereitä (sosiaaliset suhteet, palvelutaso jne.), jotka lisäksi voivat olla keskenään substituutiosuhteissa.
- 5) työvoiman liikkuvuudelle on useita taloudellisia, institutionaalisia ja psyykkisiä esteitä.

Klassisen talousteorian mukaan liikkuvuus tasoittaa sektorien ja alueiden välisiä palkkatasoeroja. Klassisen tasapainomallin mukaan muuttoliike johtaisi vähitellen alueittaisten palkkatasoerojen supistumiseen, resurssien optimaaliseen allokoitumiseen ja täystyöllisyyteen.

Muuttoliikkeestä aiheutuu kuitenkin hyvin todennäköisesti sellaisia kerrannaisvaikutuksia, jotka synnyttävät uusia muuttovirtoja. Tällöin sen edullisuus lähtöalueen kannalta on kyseenalainen. Muuttoliike valikoi useimmiten nuoria, ammattitaitoisia ja yleensä aktiiviväestöä, jolla on muita paremmat edellytykset hankkia työtä muualta. Muuttoliikkeen valikoituvuus on johtanut muuttotappioalueilla väestörakenteen muutoksiin, jotka edelleen ovat vaikuttaneet alueen toiminnalliseen rakenteeseen. Väestörakenteen vinoutumat johtavat nimittäin tuotantotoiminnan edellytysten heikkenemiseen ja tällä tavoin kasautuvaan taantumakehitykseen⁽¹⁾.

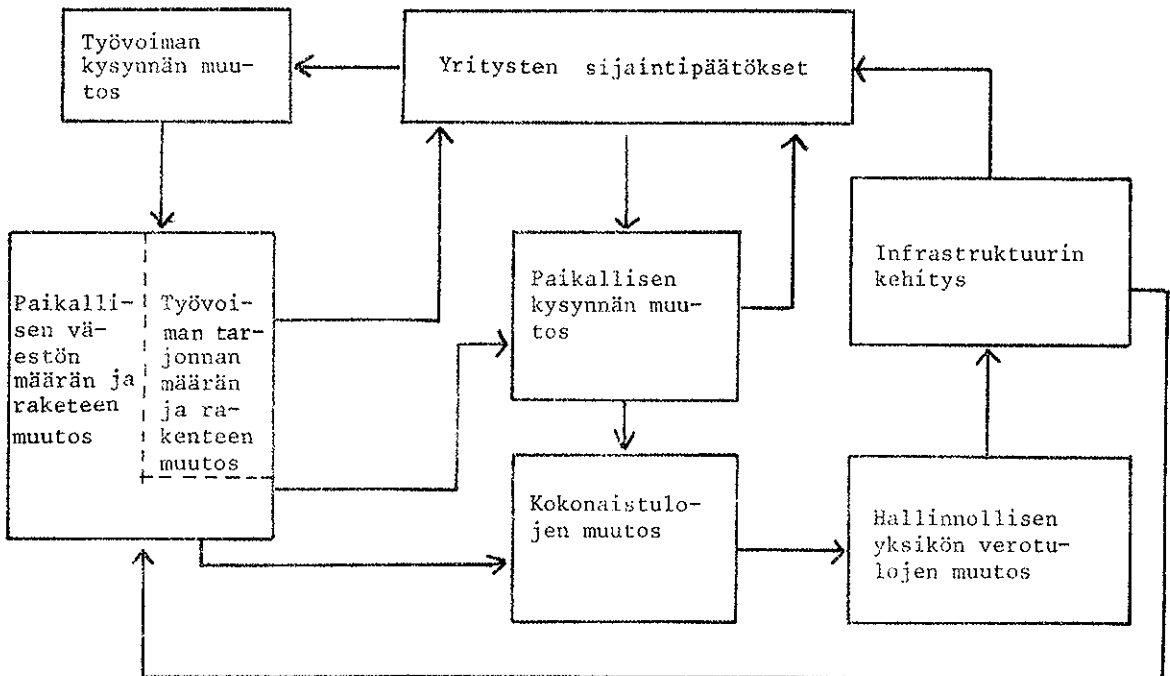
Väestön määrän lisääntyminen sensijaan johtaa työvoiman määrän lisääntymiseen ja muuttoliikkeen valikoitumisen seurauksena työvoiman "laadun" parantumiseen. Kulutuskysynnän

1) Esim. Tauriainen & Koivula 1973, 2-7.

lisääntyminen edistää paikallisille markkinoille tuottavien yritysten toimintaa ja tätä kautta lisää yhteisön kokonaistuloja sekä hallintoyksikön verotuloja. Hallinnollisen yksikön resurssien lisääntyminen tekee mahdolliseksi infrastruktuurin kehittämisen, mikä edelleen tekee alueen houkuttelevammaksi sekä uusille yrityksille että uusille muuttovirroille. Vastaavasti väestökatoalueella muutokset ovat päinvastaisia. Seuraavassa kuviossa on esitetty kaaviona tällaisen "kasautuvan kehitysprosessin" tärkeimpiä kytkentöjä¹⁾.

Kuvio II 2.

Kasautuvan kehityksen prosessi

1) Vrt. Joensuu, 1973, 8-10 sekä Riihinen 1965.

Muuttoliikkeellä on myös sosiaalisia kerrannaisvaikutuksia. Se lisää alueiden välisiä kontakteja ja informaatiovirtoja, millä etenkin kansainvälisessä muuttoliikkeessä on suuri merkitys. Taloudelliset, väestölliset ja sosiaaliset kerrannaisvaikutukset merkitsevät muuttoliikemalleissa sitä, että muuttovirrat ovat riippuvaisia myös edellisten ajanjaksojen muuttovirroista¹. Tällöin aikaisempi muuttoliike generoi uusia muuttovirtoja ja muuttoliike voimistuu ja pysyy käynnissä niin kauan kuin muuttajat uskovat siitä koituvan riittävästi hyötyjä työllisyyden, työn laadun, ansiotason yms. tekijöiden perusteella.

2.3. Kansainväliset työmarkkinat

Työmarkkinoiden kansainvälistyminen alkoi Euroopassa toisen maailmansodan jälkeen, kun sodasta suhteellisen vähin taloudellisin vaurioin selvinneet maat tarvitsivat työvoimaa jälleenrakennukseen. Aluksi työvoimapula tyydytettiin pakolaisilla. Pakolaismuuttovirtojen loputtua pääomapulasta ja työttömyydestä kärsineet maat tarjosivat ehtymättömiä työvoimareservejä.

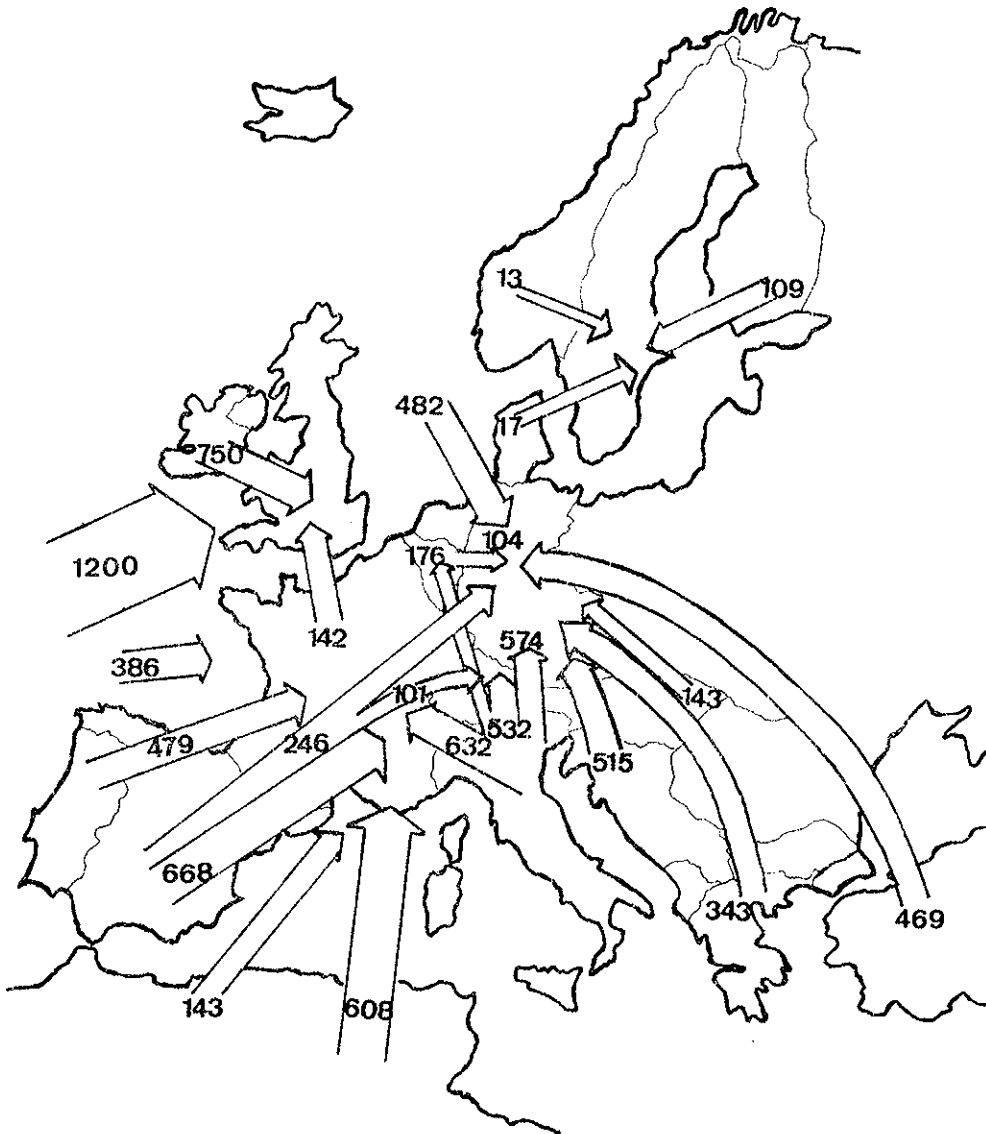
Työvoiman muuttovirrat ovat suuntautuneet pääasiassa taloudellisesti heikommien kehittyneistä Välimerenmaista Keski-Euroopan teollisuusalueille. Muuttovirrat ovat olleet voimakkaasti yksisuuntaisia suhdanneluonteisia heilahduksia lukuunottamatta. Arviot siirtolaistyövoiman määrästä ovat erittäin epätarkkoja ja liikkuvat 8-15 miljoonan välillä. Kansainvälisessä työttömyyden, ILO:n tilastojen mukaan siirtolaistyövoiman määrä Länsi-Euroopassa oli noin 11 miljoonaa vuonna 1973². Suurimmat siirtolaisvirrat on esitetty kuviossa II 3.

---

1) Nämä vaikutukset näkyvät mm. gravitaatiomalleissa epäsuorasti väestömäärässä.

2) ILO information 1974:10.

Kuvio II 3.

Länsi-Euroopan siirtolaisvirrat
(1000 henkilöä)¹⁾

- 1) Luvut ovat tulomaiden tilastoihin perustuvia siirtolaisvarantolukuja vuosilta 1969 tai 1970. (Saksan Liittotasavallan ja Ruotsin osalta vain työvoima). Alle 100 tuhannen muuttomääriä ei ole Pohjoismaita lukuunottamatta merkitty näkyviin. Lähteet: Castles & Cosack 1973, 5; Widgren 1972, 21 ja NP 4/9 1973.

Siirtolaistyövoimaa on määrällisesti eniten Saksan Liittotasavallassa (n. 2.3 miljoonaa henkeä). Siirtolaistyövoiman suhteellinen osuus työvoimasta on suurin Luxemburgissa (24 %) ja Sveitsissä (20 %). Belgiassa ja Sveitsissä⁽¹⁾ ulkomaisen työvoiman määrä ja osuus työvoimasta on laskusuunnassa. Sen sijaan muissa 'maahanmuuttomaissa' siirtolaistyövoiman osuus on lisääntynyt. Suhteellisesti voimakkainta tämä lisäys on ollut Itävallassa, Hollannissa sekä Saksan Liittotasavallassa (taulukko II 1).

Taulukko II 1. Siirtolaistyövoiman määrä ja osuus työvoimasta eräissä Euroopan maissa v.1965 ja 1973

Maa	1965 (OECD) ⁽²⁾		1973 (ILO) ⁽³⁾		Muutos 1973/-65 %
	1000 henkeä	% koko työvoimasta	1000 henkeä	% koko työvoimasta	
Sveitsi	728	31.3	596 ⁽³⁾	19.8	-18
Belgia	350	9.8	217	5.5	-31
Ranska	1200	6.2	1720	7.8	+43
Englanti	1500	6.0	1784	7.0	+19
Ruotsi	162	4.2	222	6.5	+37
Saksan Liittotasavalta	1058	4.0	2317	8.6	+119
Hollanti	61	1.3	160	3.3	+162
Itävalta	40	1.2	204	6.6	+410
Norja	15	1.0	20	2.0	+33

- 1) Sveitsissä lasku johtuu pääasiassa tilastointiperusteiden muuttumisesta. Vuoden 1965 luku sisältää koko ulkomaalaisen aktiiviväestön, vuoden 1973 lukuun ei ole laskettu Sveitsissä pysyvästi asuvia eikä rajaseutujen siirtotyövoimaa. Vuosittaisella työluvalla työskentelevien osuus on laskettu vain 8 %.
- 2) Descloiters 1967, 26.
- 3) ILO information 1974: 10.

Vaikka täydellisen kilpailun olettamukset ovat kansainvälisellä tasolla varsin epärealistisia, näin laaja työvoiman kansainvälinen liikkuvuus ei ole mahdollista ilman tiettyjen markkinoille ominaisten ehtojen olemassaoloa. Työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen välttämättömät edellytykset ovat:

- (1) maiden välisen muuttoliikkeen on oltava institutionaalisesti mahdollista, ts. kummankin maan työmarkkinoiden on oltava yhteydessä toisiinsa joidenkin kontrolloivien organisaatioiden välityksellä tai muuttamisen on oltava täysin esteetöntä
- (2) tulomaassa on oltava tietyntyypistä työvoiman kysyntää, jota jostain syystä ei kotimaisella työvoimalla voida tyydyttää
- (3) lähtömaassa on oltava ulkomaille suuntautuvaa työvoiman tarjontaa joko siksi, että lähtömaassa on
  - a) laajaa työvoiman ylitarjontaa
  - b) tai maiden välinen elintaso- tai palkkaero riittää aiheuttamaan myös työllisten henkilöiden maastamuuttoa.

Nämä ehdot eivät ole riittäviä saamaan aikaan muuttovirtoja eivätkä ne myöskään yksin määrää muuttovirtojen määrää ja suuntaa. Olosuhdetekijöiden vaikutus riippuu ratkaisevasti informaation kulusta ja sen sisällöstä sekä erilaisista sosiaalisista ja kulttuurisista tekijöistä, jotka vaikuttavat ihmisten arvostuksiin ja heidän arviointeihinsa omasta suhteellisesta asemastaan.

2.3.1. Työvoimavirtojen viralliset säätelyinstitutiot

Taloudellisten integraatiopyrkimysten tarkoituksena on ollut markkinoiden laajentaminen poistamalla esteitä tuotteiden ja tuotantotehtäjäiden liikkuvuudelta. Työvoiman kansainvälisen liikkuvuuden funktiona on ollut toimia työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainottajana kansainvälisillä työmarkkinoilla.

Ensimmäinen organisoitu askel kohti siirtolaistyövoimavirtojen institutionaalista säätelyä Euroopassa oli OEEC:n suositus (1953)⁽¹⁾. Tämän mukaan työlupa tuli myöntää ulkomaalaiselle mikäli neljän viikon sisällä ei kotimaista työvoimaa kyseen työpaikkaan tarjoutunut.

Yhteispohjoismainen työmarkkinasopimus (1954) ja seuraavana vuonna tehty sosiaaliturvasopimus loivat ensimmäisen varsinaisen yhteisen työmarkkina-alueen Länsi-Eurooppaan. Näiden sopimusten nojalla työlupajärjestelmä poistettiin kokonaan ja pohjoismaalaisille myönnettiin periaatteessa samat sosiaaliset oikeudet kuin tulomaan kansalaisillekin. Työvoiman muuttoliikettä koordinoiviksi elimiksi edellytettiin jäsenmaiden työnvälitystoimistot.

Kun EEC perustettiin, OEEC:n suositusta käytettiin työvoiman liikkuvuussäännösten pohjana. Rooman sopimus (1956) edellytti artikloissaan 48 ja 49, että EEC:n työmarkkinat yhdistetään vähitellen tasoittamaan työvoiman kysynnän ja tarjonnan epätasapainoa jäsenmaissa. Aluksi kunkin maan omalle työvoimalle myönnettiin kolmen viikon etuoikeus avoimiin työpaikkoihin.

---

1) Nykyisin OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development).

Tässä esiteltävien konkreettisten järjestelyjen ohella on mm. YK:n toimesta laadittu yleisluonteisia ja yleismaailmallisia suosituksia ja sopimuksia, joiden tarkoituksena on ollut lähinnä turvata ulkomaalaisten ihmisoikeudet tulo- maassa (ks. esim. SOU 1974, 69, 86-91).

Vuonna 1964 kotimaisen työvoiman etuoikeus poistettiin. Vuoden 1968 marraskuussa kaikki työvoiman liikkuvuutta EEC:n sisällä koskevat rajoitukset poistettiin. Poliisiviranomaisen antama määräaikainen oleskelulupa vaaditaan ulkomaalaisilta edelleen. Liikkuvuussopimukset ja sosiaaliturvasopimukset merkitsivät huomattavaa edistystä EEC:n sisäisen siirtolais-työvoiman sosiaalisissa oloissa, mutta samalla syntyi suuri kiulu jäsenmaiden ulkopuolelta⁽¹⁾ tuleviin siirtotyöläisiin nähden.

Useimmilla EEC-mailla on lisäksi kahdenkeskisiä värväys- ja sosiaaliturvasopimuksia kolmansien maiden kanssa. Esimerkiksi Saksan Liittotasavalta on solminut sopimukset Kreikan (1960), Turkin (1961), Portugalin (1964) sekä Jugoslavian (1968) kanssa. Näiden sopimusten perusteella Saksan Liittotasavallalla on oikeus pitää värväystoimistoja sopimusmaissa ja tällä tavoin valikoida ja kontrolloida työlupajärjestelmän avulla maahanmuuttavaa työvoimaa⁽²⁾.

Länsi-Euroopan yhteiset työmarkkina-alueet on siis periaatteessa tehokkaasti organisoitu. Muuttoliikettä säätelevät instituutiot näyttävät kuitenkin tehottomilta. Esimerkiksi Suomen ja Ruotsin välisistä työvoimavirroista vain noin viidennes on 1960-luvulla kulkenut jommankumman maan työväli-tyksen kautta. Italiasta Saksan Liittotasavaltaan muuttaneista vain 8 % on tullut virallisten instituutioiden kautta. Kaikesta Liittotasavallan siirtolaistyövoimasta alle puolet (44 %) on tullut virallisia kanavia pitkin. Laittomasti ilman työlupaa maahan tulleiden määrä on arvioitu noin 15 %:ksi siirtolaistyövoimasta⁽³⁾.

-
- 1) Kolmansista maista tulleiden osuus on nykyisin n. 70 % EEC:n siirtolaistyövoimasta; vastaava osuus vuonna 1960 oli 40 %.
  - 2) Tarkemmin Castles & Cosack 1973, 43-45; Böhning 1972, 10-24; Kindleberger 1967, 175-179 sekä Olsson 1966. Ks. myös ILO Migrant Workers, 12-16.
  - 3) Castles & Cosack 1973, 42, tieto vuodelta 1969. EEC:n piirissä laitton muuttoliike muodostaa kasvavan sosiaalisen ongelman nimenomaan siksi, että kolmansista maista epävirallisia teitä tulleet joutuvat 'lainsuojattomina' työ- ja asuntomarkkinoilla turvattomaan asemaan (ks. lähemmin ILO 1973).

Muuttovirtojen spontaani luonne selittyy "epävirallisten instituutioiden" vaikutuksella. Sukulaisten ja tuttavien merkitys informaatiolähteinä ja vastaanottomekanismina on suuri. Sen lisäksi, että aikaisemmin muuttaneet vaikuttavat usein muuttajien määränpääpaikkakunnan valintaan, muuttaneiden välittämä informaatio toimii kotimaahan jääneen väestön muuttoalttiutta lisäävänä tekijänä.

Toinen muuttoliikkeen "itseäänruokkivaa prosessia"⁽¹⁾ ylläpitävä tekijä on se, että muuttovirroilla on taipumus "kypsyä" samalla kun niiden rakenteessa tapahtuu selviä muutoksia. Ensimmäisessä vaiheessa "pioneerit" ovat pääasiassa kaupunkialueilta muuttaneita nuoria naimattomia miehiä, joiden oleskeluaika yleensä on suhteellisen lyhyt. Paluumuuttajat välittävät positiivista informaatiota lähtöpaikkakunnalla, toimivat "värväreinä" ja tällä tavoin muuttovirta "ketjuuntuu": myös perheelliset alkavat muuttaa, mahdollisesti aluksi ilman perhettään. Kun muutto ei osoittaudukaan "väliaikaiseksi" rahanansaitsemismuodoksi, perhe noudetaan mukaan. Vähitellen aktiiviväestön osuus muuttajissa laskee muuttoliikkeen muoutuessa perheiden muutoksi. Samalla oleskeluajat pitenevät ja paluumuutto vähenee. Siirtolaisten määrän lisääntyessä alkaa kehittyä epävirallisia ja virallisia vastaanottomekanismeja, jotka tekevät muuttamisen entistä helpommaksi vähentämällä muuttamisen "sosiaalisia kustannuksia". Tällä tavoin esim. värväystoiminnalla alulle pantu muuttoliike laajenee ja lähtömaan väestön muuttoalttius purkautuu muuttopäätöksi heti, kun välttämättömät toimeentuloedellytykset tulo-
maassa ovat taatut.

1) Ks. Böhning 1972, 63-71.

2.3.2. Ulkomaisen työvoiman kysyntään vaikuttavat tekijät

2.3.2.1. Työvoiman ylikysyntä

Työvoiman ylikysyntä tulomaassa muodostaa muuttovirtoja säätelevän välttämättömän edellytystekijän, joka aiheuttaa vaihtelua muuttovirroissa. Tulomaiden työmarkkinoilla syntynyt kotimaisen työvoiman tarjonnan ja kysynnän välinen epäsuhde on ollut seurausta näiden maiden väestöllisestä, taloudellisesta ja sosiokulttuurisesta rakenteesta ja sen muutoksesta.

Työvoiman kysynnän rakenne riippuu tuotantorakenteen muutoksen kautta tuotteiden ulkoisesta kysynnästä ja tuottavuuden kehityksestä. Teollistumiskehitys on johtanut alkutuotannon suhteellisen - ja absoluuttisen - osuuden laskuun jalostuselinkeinojen laajetessa. Pisimmälle kehittyneissä teollisuusmaissa, joista usein käytetään nimitystä "jälkiteolliset maat"⁽¹⁾, teollisen sektorin laajeneminen on pysähtynyt. Myös teollisen työvoiman kysyntä on vähitellen laskemassa. Sensijaan tertiääri-sektori on voimakkaasti laajentunut.

Kotimainen työvoima on kuitenkin siirtymässä nopeammin teollisuussektorilta tertiäärisektorille kuin supistunut alkutuotantosektori on vapauttanut työvoimaa⁽²⁾. Tästä on ollut seurauksena se, että useat "jälkiteolliset maat" potevat kroonista työvoimapulaa huolimatta siitä, että samanaikaisesti on laajoja työvoimareservejä. Työvoimapula on kohdannut etenkin voimakkaasti laajenevia tuotantoaloja teollisuus- ja palvelusektoreilla ja sellaisia ammattialoja, joihin on keskittynyt paljon raskaita, monotonisia sosiaaliselta statukseltaan alhaisia ja huonostipalkattuja tehtäviä. Esimerkkeinä

-
- 1) Termiä "post-industrial society" on käytetty mm. viittamaan maahan, "jossa on pieni maataloussektori, laaja puoliautomaattinen teollisuussektori, joka on suhteellisesti laskemassa ja yhtä suuri ja laajeneva tertiäärisektori" (Böhning 1972, 55).
  - 2). Kindleberger esittää esimerkkinä Sveitsin metallituote-teollisuuden, hotellipalvelut, tekstiiliteollisuuden sekä rakennusteollisuuden (Kindleberger 1967, 182 ja 44).

tällaisista ammattialoista ovat vuorotyö, Belgiassa erityisesti kaivostyö, Sveitsissä palveluelinkeinot ja rakennusteollisuus, Länsi-Saksassa mm. palveluammattit, rakennusteollisuus ja maatalous⁽¹⁾.

Työvoiman tarjonnan sopeutumattomuus työvoiman kysyntään on ollut seurausta toisaalta pitkän ajan väestötrendeistä teollisuusmaissa ja toisaalta työhönosallistuvuuden eli työvoimaosuuden kehityksestä. Teollistumisen ja elintason nousun seurauksena syntyvyys on alentunut⁽²⁾. Tästä on ollut seurauksena väestörakenteen epäedullisia muutoksia⁽³⁾. Nuorten ikäluokkien kasvu on hidastunut ja väestörakenteessa tapahtuu suhteellista siirtymistä vanhempia ikäluokkia kohti ja samalla työikäisen väestön suhteellisen osuuden pienenemistä⁽⁴⁾. Myös työvoimaosuus on erityisesti nuorten ikäluokkien kohdalla laskenut mm. pidentyneen koulutuksen seurauksena. Tyypillisissä maahanmuuttomaissa koulutuksessa olevien osuus ikäluokista on ollut huomattavasti korkeampi kuin maastamuuttomaissa (Kindleberger 1967, 152).

---

1) Böhning 1972, 56, Kindleberger 1967, 44).

2) Ks. liitetaulukko II 1.

3) Eräiden maiden kohdalla on myös otettava huomioon sodan aiheuttamat aukot väestöpyramidissa (Kindleberger 1967, 149).

4) Vrt. Castles & Cosack 1973, 26 ja Kindleberger 1967, 149.

Taulukko II 2.

Koulutusosuus nuorimmissa ikäluokissa
eräissä maissa vuonna 1958

'Maahanmuuttomaat'	15-19	20-24
	%	%
Ruotsi	32	11
Ranska	31	4
Sveitsi	23	3
Saksan Liittotasavalta	18	5
'Maastamuuttomaat'		
Kreikka	17	3
Italia	16	4
Espanja	13	3
Portugal	9	3
Turkki	3	1

Kun otetaan huomioon, että nuorten ikäluokkien osuus maahanmuuttomaissa on alhaisempi kuin maastamuuttomaissa, on ilmeistä, että koulutuksen lisääntyminen on vähentänyt ratkaisevasti työmarkkinoille tulevien nuorten ikäluokkien määrää.

Näiden pitkäaikaisten väestöllisten muutosten ohella tulomaiden työmarkkinoilla on syntynyt epätasapainoa myös muista syistä. Tekninen kehitys on merkinnyt automaatiota, tuottavuuden nousua ja elintason nopeaa kasvua. Koulutustaso on kohonnut samalla kun erikoistuneen työvoiman kysyntä on lisääntynyt. Automaatio ei ole kuitenkaan poistanut epämiellyttäviä tehtäviä vaan pikemminkin sen seurauksena työprosessi on pilkkoutunut pieniin monotonisiin osatehtäviin. "Elintason ja koulutustason kohoaminen on johtanut taloudellisesti kehittyneimissä maissa kasvavaan kuiluun väestön odotusten ja tarjolla

olevien tehtävien välillä" ⁽¹⁾. Erityisesti suhdannenousun aikaansaama täystyöllisyys lisää yleisesti liikkuvuutta ja samalla helpottaa siirtymistä sosiaalisesti arvostetumpiin ja parempipalkkaisiin tehtäviin.

Tietyillä osamarkkinoilla esiintyvän "paikallisen työvoimapulaa" vallitessa maan talouspoliittisilla päätöksentekijöillä on valittavanaan seuraavat toimintavaihtoehdot ²⁾:

- (1) kotimaisten työvoimareservien vetäminen työmarkkinoille etenkin naisten työvoimaosuutta kohottamalla
- (2) palkkausperusteiden ja palkkarakenteen perustavanlaatuisen muuttaminen maksamalla ratkaisevasti korkeampia palkkoja ei-halutuista tehtävistä ottamalla huomioon sen, että "markkinavoimat" ovat kykenemättömiä tilannetta tasapainottamaan
- (3) sallia kasvun hidastuminen ja sen seurauksena suurehko työttömyys, jolloin pakoa vähemmän halutuista tehtävistä voidaan ainakin hidastaa
- (4) epämiellyttävien tehtävien automatisointi ts. työvoiman korvaaminen pääomalla
- (5) pääoman vienti ulkomaille
- (6) sallia alhaisemman vaatimustason omaavan ulkomaisen työvoiman 'tilapäinen' maahanmuutto matalapalkkaisemmista maista.

---

1) Böhning, 1972, 56. Ks. myös Castles & Cosack 1973, 27-28. Samalla kun automaatio on luonut monotonisten tehtävien ongelman se on myös luonut edellytykset ongelman ratkaisulle: tehtävien yksinkertaisuus mahdollistaa niiden nopean otettamisen ammatin- ja kielitaidottomalle ulkomaiselle.

2) Vrt. Böhning 1972, 57.

Vaihtoehto (1) edellyttäisi suurehkoja sosiaalipoliittisia uudistuksia (investointeja päivähoitojärjestelmiin yms.), palkkataso ratkaisevaa kohottamista tai verojärjestelmän muuttamista. Vaihtoehto (2) vaatisi radikaalia tulonjaon muuttamista ja johtaisi ennalta-arvaamattomiin sosiaalisiin ja poliittisiin seurauksiin. Vaihtoehto (3), restriktiivisen talouspolitiikan harjoittaminen merkitsisi epäilemättä poliittista itsemurhaa¹⁾. Myöskään vaihtoehto (4) ei tarjoa ratkaisua ongelmaan. Ensinnäkin automatisointi vaatisi suurehkoja investointeja. Toisaalta se olisi hyvin hidas prosessi eikä toisi apua ainakaan suhdanneluonteiseen työvoimapulaan. On myöskin selvää, että automaation soveltaminen kaikkiin ei-haluttuihin tehtäviin (esimerkiksi palveluelinkeinoissa) ei ole edes mahdollista. Pääoman vienti (5) ei myöskään sovellu palveluelinkeinojen ratkaisuksi. Erääksi reaalisiksi mahdollisuuksiksi tulee tällöin työvoimapula tyydyttäminen ulkomaisella työvoimalla.

2.3.2.2. Ulkomaisen työvoiman kysyntä

Ulkomaisen työvoiman maahanmuuton salliminen on etenkin lyhyellä tähtämellä edullinen vaihtoehto. Ilmiötä voidaan tarkastella sivulla 34 esitetyn kuvion II 1 avulla²⁾. Työvoiman tarjontakäyrä on nopeasti kasvavissa teollisuusmaissa varsin joustamaton (esimerkiksi S^*S^* kuviossa II 1.) tai jopa täysin joustamaton. Sensijaan taloudellisesti kehittymättömissä maissa vallitsee poikkeuksetta työvoiman ylitarjontaa. Kun tulomaan palkkataso on huomattavasti lähtömaan palkkatasoa korkeampi, voidaan lähtömaan tarjoamia työvoimareservejä pitää täysin joustavina tulomaassa vallitsevan palkkataso w_0 suhteen, jos liikkuvuus on esteetöntä. Tällöin työvoiman kysynnän

---

1) Böhning esittää esimerkkinä liittokansleri Luvdvig Erhardin hallituksen kaatumisen vuoden 1966 lopulla (Böhning 1972, 57).

2) Vrt. Kindleberger, 1967, 6-8; Nyberg, 1971, 161.

lisäys tulomaassa voidaan tyydyttää palkkatasoon vaikuttamatta. Maahanmuutto hidastaa palkkatason nousua alle sen tason, joka vallitsisi ilman maahanmuuttoa. Tämä lisää investointeihin käytettävissä olevaa osuutta tuotoksesta, mikä ylläpitää tai kiihdyttää taloudellista kasvua⁽¹⁾. Kun lisäksi maahanmuuttajien säästämismotivointi on ainakin oleskelun alkuvaiheessa suuri ja heidän aiheuttamansa infrastruktuurikustannukset ovat pienemmät kuin vastaavan kotimaisen työvoimamäärän, on maahanmuutolla myös ilmeisiä deflatorisia vaikutuksia.

Vastaavasti tulomaan yrityksen halukkuus hankkia ulkomaista työvoimaa on sitä suurempi,

- a) mitä suhdanneherkempi yrityksen toimiala on
- b) mitä helpommin ulkomainen työvoima reagoi työvoiman kysynnän muutoksiin
- c) mitä korkeampia palkankorotuksia tarvittaisiin kotimaisten työvoimareservien saamiseksi työhön
- d) mitä suurempi ja mitä pidemmälle automatisoitu yritys on
- e) mitä vähemmän ulkomaisen työvoiman rekrytoinnista aiheutuu ylimääräisiä kustannuksia (esim. kielenopetusvelvollisuus, asuntojen järjestäminen jne.)

Siirtolaistyövoiman merkitys tiettyjen sektorien työvoimapolun lievittäjänä voidaan havaita siitä, että siirtolaistyövoima on selvästi keskittynyt manuaalisiin tehtäviin tiettyille ammattialoille, erityisesti metalliteollisuuteen, kausiluonteiseen rakennustoimintaan sekä tiettyihin palveluammatteihin.

1) Vaikka maahanmuutolla olisi regressiivinen tulonjakovaikeus, taloudellisen kasvun kiihtyminen voi kuitenkin johtaa korkeampaan tulotasoon kuin se, joka olisi valittu ilman maahanmuuttoa. Vrt. Lewisin kasvumalli (Kindleberger 1967, 6-8).

Taulukko II 3.

Siirtolaistyövoiman jakautuma ammattialoit-
tain eräissä Euroopan maissa

Ammattiala	Ranska ⁽¹⁾ (1968) %	Sveitsi ⁽¹⁾ (1968) %	Saksan ⁽¹⁾ Liittotasaval- ta (1969) %	Ruotsi (1969) %
Maa- ja metsä- talous	9	3	1	4
Rakennustoi- minta	30	23	16	4
Teollisuus	36	45	66	54
- metalliteoll. hienomek. ja elektr.teoll.	17	21	37	27
- tekstiili- teoll.	4	11	9	7
- muu teoll.	15	13	20	19
Liikenne	2	1	2	4
Kauppa	11	5	5	2
Muut palvelut ja ei muualla luokitellut	12	23	10	32
Yhteensä	100	100	100	100

Ulkomaalaisten osuudesta ammattialoittain on saatavissa vain niukasti tietoja. Eräitä esimerkkejä: Sveitsissä noin 40 % teollisuustyövoimasta on ulkomaalaisia (1966), siirtolaistyövoiman osuus on yli puolet tekstiili-, vaatetus- sekä kivi-
teollisuudessa. Hotellien palveluhenkilöstöstä arvioidaan ulkomaalaisten osuuden olevan 50-60 %⁽²⁾. Saksan Liittotasaval-
lassa 30-40 % rakennustyöntekijöistä on ulkomaalaisia, eräillä Etelä-Saksan alueilla jopa yli 90 % (Bauindustriebrief 9/72).

1) Castles & Cosack 1973, 63,67,71, Ranskan ja Liittotasaval-
lan kohdalla siirtolaistyövoiman elinkeinajakautuma, Sveit-
sin ja Ruotsin tapauksessa ammattijakautuma.

2) Castles & Cosack 1973, 68.

Maahanmuutto on siis tulomaan taloudellisen kasvun turvaamisen kannalta välttämätöntä. Se turvaa määrällisesti ja rakenteellisesti joustavan työvoiman tarjonnan, tasoittaa epäedullista demografista rakennetta ja mahdollistaa tuotantokapasiteetin tehokkaan käytön suhdannenousun aikana. Siirtolaistyövoiman välttämättömyys tulomaan talouden kannalta selittää sen, että maahanmuutto sallitaan joidenkin eturyhmien kielteisestä suhtautumisesta ja kansallismielisistä liikkeistä huolimatta ⁽¹⁾.

Samalla kun siirtolaistyövoima on tulomaalle funktionaalinen välttämättömyys, muutto tarjoaa myös taloudellisesti vähemmän kehittyneestä maasta muuttavalle mahdollisuuden elintasonsa kohottamiseen. Samalla muuttaja kuitenkin siirtyy tulomaan alimpaan yhteiskuntakerrokseen tekemään töitä, joiden status on kotimaiselle työvoimalle liian alhainen.

Siirtolaistyövoiman aiheuttamien sosiaalisten ongelmien ohella tulomaalle voi aiheutua pidemmällä aikavälillä myös muita ennalta-arvaamattomia kustannuksia. Siirtolaistyövoiman aikaansaama työvoiman tarjonnan joustavuuden lisääntyminen voi johtaa rationalisointitoimenpiteiden laiminlyömiseen ts. pääoman korvaamiseen työvoimalla. Tämä pitää yllä jäykkää tehtävärakennetta, ja aiheuttaa sen, että ulkomaisen työvoiman tarve ei ainakaan pitkällä aikavälillä vähene vaan pikemminkin riippuvuus ulkomaisesta työvoimasta lisääntyy.

---

1) Vuonna 1970 pidetyssä kansanäänestyksessä 46 % sveitsiläisistä äänesti siirtolaistyövoiman määrän rajoittamisen puolesta. Vuonna 1974 vastaavasti 44 % (HS 21.10.74) Sveitsin ja Saksan "Überfremdung"-kampanjat eivät kuitenkaan ole johtaneet tehokkaiden lakien säätämiseen (esim. Castles & Cosack, 1975, 39 ja Widgren, 1972, 1). Noususuhdannevaiheessa muuttovirrat ovat jälleen paisuneet.

2.3.3. Lähtömaan työmarkkinoiden epätasapaino

Tyypillisissä maastamuuttomaissa vallitsee säännöllisesti työvoiman ylitarjontaa ainakin jollakin sektorilla tai tavallisimmin alikehittyneellä alueella. Osittain yllämainitusta syystä ja osittain alkutuotantovaltaisesta tuotantorakenteesta johtuen palkkataso näissä maissa on huomattavasti alhaisempi kuin muuttovirtojen määränpäämaissa⁽¹⁾.

Työvoiman ylitarjonta johtuu näissä maissa ensinnäkin pitkällä aikavälillä korkeasta syntyvyydestä ja sitä noin 15-18 vuoden viiveellä seuraavasta työikäisen väestön kasvusta⁽²⁾, jota talouselämä ei kykene työllistämään.

Toinen ratkaiseva tekijä liittyy elinkeinorakenteen muutokseen. Primäärielinkeinot taantuvat ja luovuttavat työvoimaa. Seurauksena on joko muuttoliike tai alityöllisyys ja alhainen tulotaso. Myös maastamuuttomaissa teollisuussektori ja palveluelinkeinot laajenevat pääasiassa kaupunkiseuduilla.

Rakennemuutos ei kuitenkaan maastamuuttomaissa ole ollut tasapainoinen: jalostus- ja palveluelinkeinot eivät ole laajentuneet yhtä nopeasti kuin supistuvilta sektoreilta vapautuvan työvoiman määrä olisi edellyttänyt. Erityisen räikeä tämä ongelma on alueellisesti, koska primäärituotantoalueilla myös väestön luonnollinen lisäys on ollut suurempi kuin kaupungeissa.

Suhteellisen liikaväestön ongelma muodostaa taloudellisen rasitteen. Toisaalta se synnyttää poliittisia paineita, jotka ilmenevät talouspoliittisen johdon vastaisina poliittisina

-
- 1) Muuttoliikkeen nettovirrat suuntautuvat korkean kansantulon maihin. Ks. liitetaulukko II 1.
  - 2) Maastamuuttomaiden väestönkasvusta ks. liitetaulukko II 1.

liikkeinä⁽¹⁾. Ja luonnollisesti samalla se muodostaa väestön muuttoalttiutta lisäävän tekijän.

Alkutuotantovaltaisten alueiden tyhjentymiselle on kuitenkin ollut useita esteitä. Ensimmäkin alkutuotannosta vapautuva työvoima on useimmiten keskimääräistä niukemmin koulutettua ja tästä syystä heikohkosti sopivaa teollisuuteen, jonka automaatioaste on alhainen. Toisaalta keskuksissa vallitseva asuttopula estää maan sisäistä liikkuvuutta. Vain murto-osa muuttoliikkeestä suuntautuu ulkomaille. Useimmat "potentiaaliset muuttajat" hakeutuvat kotimaisille työmarkkinoille, vaihtavat ammattia, hankkivat koulutusta tai sopeutuvat tilanteeseen muilla tavoin ja jäävät kotipaikkakunnalleen.

Maan hallituksella on luonnollisesti periaatteessa mahdollisuus vaikuttaa maassamuuttoon ja maastamuuttoon sekä taloudelliseen rakenteeseen ainakin pitkällä tähtäimellä erilaisin talous-, koulutus- ja asuttopoliittisin toimin. Talouspoliittisen ohjailun vaikutukset ilmenevät kuitenkin suhteellisen hitaasti ja ne ovat sidoksissa käytettävissä oleviin taloudellisiin resursseihin. Tästä syystä työttömyydestä ja alueongelmista kärsivien maiden hallituksille on ollut lyhyellä tähtäimellä edullista lisätä maastamuuttoa, tai ainakin olla asettamatta sille esteitä.

Myös Kindlebergerin mallin mukaan muuttoliike on lähtöalueelle (ja lähtömaalle) edullista, koska se vähentää ylijäämäväestöä ja työvoiman tarjonnan pieneneminen kiihottaa työtä säästäviä investointeja (Ks. Kindleberger 1968, 146). Toisaalta, koska juuri investointien puuttuminen lähtöalueilla on olennaisin tekijä aiheuttamassa taloudellisen kehityksen jälkeensä jääneisyyttä, ei ole syytä olettaa, että investointitoiminta vilkastuisi muuttoliikkeen seurauksena - pikemminkin päinvastoin.

---

1) Ks. esimerkiksi Sänkiahon tulkinta teoksessa: Helander (toim): Vennamolaisuus populistisena joukkoliikkeenä, 1971, 28-32, myös Castles & Cosack 1973, 427-428.

Useille muuttotappiomaille maastamuuttaneen työvoiman rahalähetykset muodostavat jopa yli kolmanneksen "vientituloista". Suomen osalta siirtolaisten kotimaahan lähettämien rahalähetysten vaikutus maksutaseeseen on erittäin vähäinen, koska maastamuutto koostuu pääasiassa kokonaisista ruokakunnista.

Edellä kuvatuin lyhyen tähtäimen motiivein harjoitettu talouspolitiikka on aiheuttanut useille maastamuuttomaille yllättäviä uusia ongelmia. Maastamuutto on ollut voimakkaasti valikoivaa iän, ammatin ja koulutuksen suhteen.

Useat tutkimukset ovat osoittaneet virheelliseksi kuusikymmenluvulla vallinneen käsityksen, että maastamuuttajat ovat alku-
tuotannon piilotyöttömiä. Teollisuudesta muuttaneiden osuus on ollut Suomen osalta viime vuosina noin 40 %, Kreikasta muuttaneissa 30 %, Jugoslaviasta 26 %, Portugalista 46 % ja Espanjasta 67 %⁽¹⁾.

Turkista ja Jugoslaviasta muuttaneissa on ollut huomattavasti suurempi osuus ammattikoulutettuja kuin maan työvoimassa keskimäärin (Stave 1973). Tämä pitää paikkansa myös Suomen osalta, jos muuttajia verrataan k o k o työvoimaan. Muuttajat eivät siis välttämättä ole "ylijäämäväestöä", vaan juuri sitä osaa työvoimasta, jonka tarkoituksenmukainen käyttö olisi lähtömaan talouden kehittämisen kannalta tärkeää.

Ammattikoulutusasteesta riippumatta maastamuutto merkitsee in-
himillisten resurssien ja peruskoulutukseen ja kasvatukseen
uhrattujen varojen poistumista lähtömaan taloudesta, koska suurin osa muuttajista jää tulomaahan pysyvästi ja palaa mahdollisesti vasta tuottavan ikäkauden ohitettuaan. Muuttajien työskentelymaassaan hankkima ammattitaito harvoin on sovelias lähtömaan tuotantoprosesseihin, koska työskentely on pääasiassa vähiten ammattitaitoa vaativaa. Tällöin myös paluumuuttajien vaikutus työvoiman laadun parantajana on vähäinen.

1) SOU 1974: 69, 75.

2.3.4. Tarkastelukehikko: työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen mekanismi.

Työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen yhteisötason 'mekanismi' on esitetty yksinkertaistettuna kuviossa II 3. Neliöllä on kuvattu muuttovirtoja sääteleviä organisaatioita tai instituutioita, joita on tarkasteltu väestövirtoja ohjailevina 'mustina laatikoina'. Soikiot tarkoittavat väestövarantoja. Nuolet osoittavat väestövirtoja.

Lähtömaassa työvoiman ja tuotannon määrän, rakenteeseen ja alueelliseen jakautumaan liittyvät tekijät synnyttävät työmarkkinoilla "epätasapainoa" ts. työvoiman suhteellista ylijäämistä. Tämä aiheuttaa yhdessä sosiokulttuuristen tekijöiden kanssa osassa työvoimaa alttiutta liikkuvuuteen. Tätä potentiaalisesti liikkuvaa väestöä voidaan talouspolitiikan keinoin jossain määrin ohjalla¹⁾ esimerkiksi vaihtamaan ammattia tai muuttamaan maan sisällä keskuksiin työmarkkinoiden epätasapainon korjaamiseksi. Työvoimapolitiikan osaksi käsiteltävällä maastamuuttopolitiikalla - tai sen puuttumisella - voidaan väestöä ohjalla ulkomaisille työmarkkinoille.

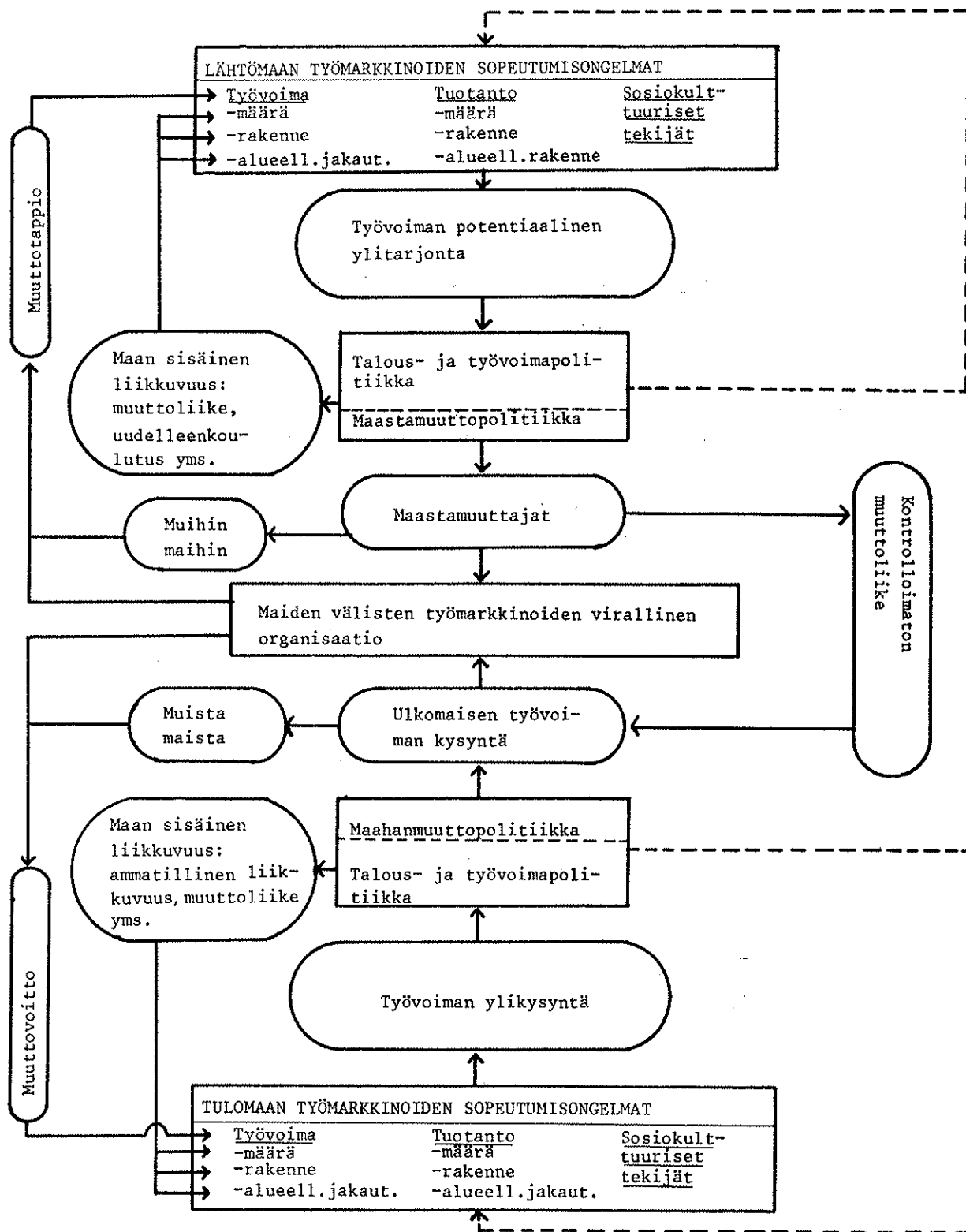
Vastaavasti tulomaassa työmarkkinoiden sopeutumisongelmat luovat välttämättömät edellytykset työvoiman maahanmuutolle. Työmarkkinoiden epätasapaino voi johtua joko 'riittämättömästä' kotimaisen työvoiman liikkuvuudesta ja/tai tuotannon suhdanneluonteisesta laajenemisesta syntyvästä työvoiman tarjonnan riittämättömyydestä. Kun tuotantokapasiteettia on käyttämättömänä tai kotimaisen työvoiman rekrytoiminen avoimiin työpaikkoihin ei ilman suurehkoja palkankorotuksia ole mahdollista, ovat yritykset halukkaita täyttämään työvoimapuutteen ulkomaisella työvoimalla. Tästä syntyy paineita maahanmuuton sallimiseen tai kiihdyttämiseen taloudellisen kasvun turvaamiseksi.

1) Työmarkkinoiden epätasapainoon voidaan luonnollisesti vaikuttaa tehokkaasti ohjaamalla pääomaa sijainti- ja tuotantopolitiikalla. Tämä katkoviivalla kuvattu linkki on jätetty tämän tutkimuksen alan ulkopuolelle.

Työvoiman siirtymisen mahdollistamiseksi maiden välillä on oltava virallinen työvoiman liikkuvuutta säätelevä organisaatio ja/tai sopimuksia työvoiman liikkuvuudesta. Osa työvoimavirroista kulkee kuitenkin epävirallisia kanavia pitkin suorana reaktiona tulomaan yritysten työvoimatarpeisiin. Sekä virallisella että epävirallisella työvoiman kansainvälisellä muuttoliikkeellä on sekä lähtö-että tulomaan työvoiman määrän rakenteeseen ja alueelliseen jakautumiseen edullisia tai epäedullisia vaikutuksia, joilla jälleen on feed-back-vaikutus¹⁾ muuttoliikkeen edellytyksiin.

---

1) Työvoiman tarjonnan kautta vaikutus on välitön. Väestön muutoksen seurauksena muuttoliikkeellä on myös työvoiman kysyntään, paikkakunnan palvelutasoon jne. välillisiä vaikutuksia (vrt. kuvio II 2).

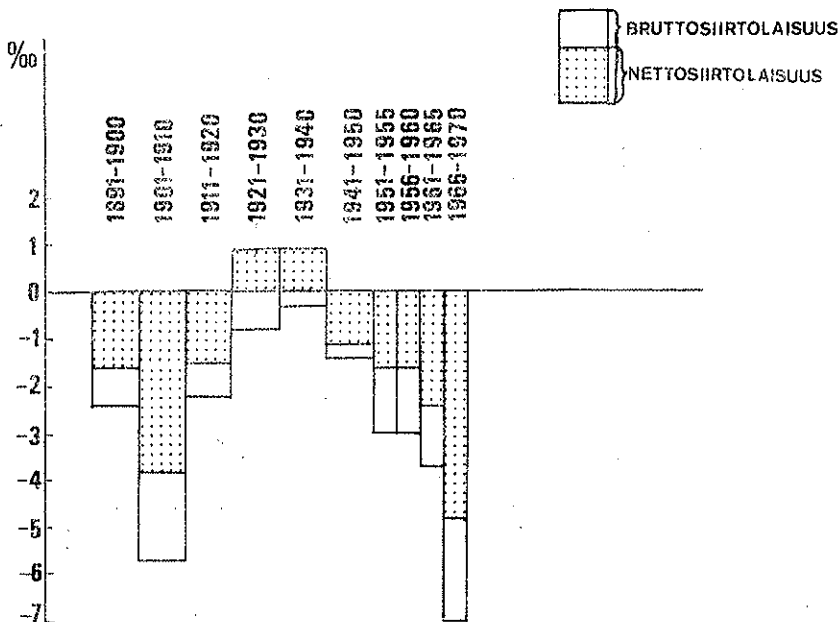

III SUOMEN JA RUOTSIN VÄLINEN TYÖVOIMAN MUUTTOLIIKE

1. Muuttoliikkeen määrä

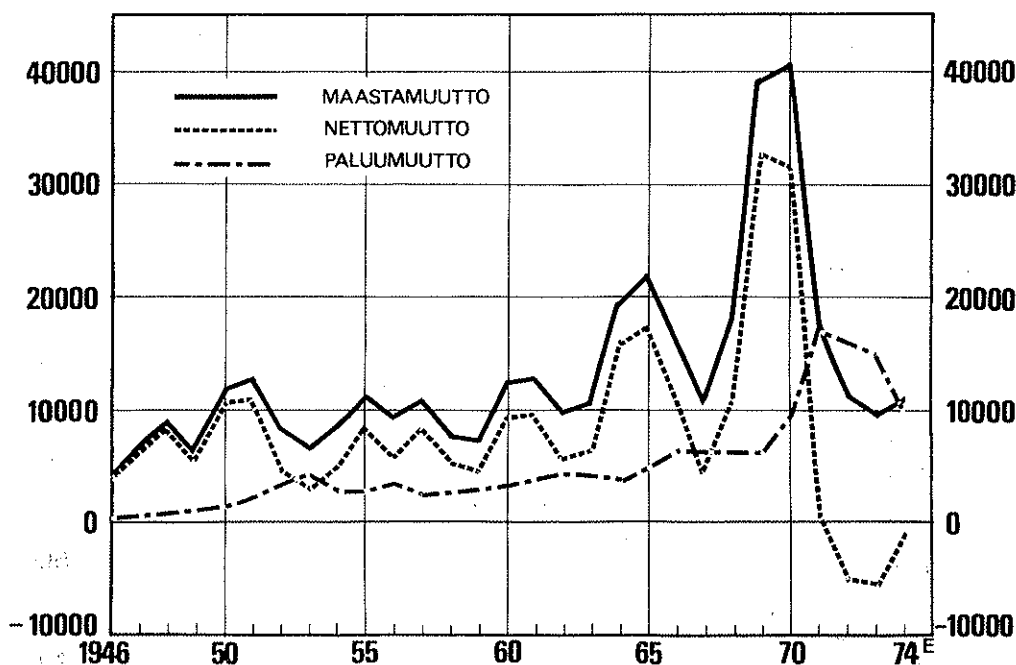
Suomesta on viimeksikuluneen sadan vuoden aikana muuttanut ulkomaille lähes 800 000 henkilöä. Suomeen on vastaavana ajanjaksona muuttanut noin 370 000 henkilöä. Voimakkaimmat siirtolaisuusaallot ajoittuivat 1910-luvulle sekä kuusikymmenluvulle (kuvio III 1).

Kuvio III 1. Brutto- ja nettomaastamuutto Suomesta 0/00 keski-
kiluvusta v. 1851-1970.

Ennen ensimmäistä maailmansotaa maastamuutto suuntautui pääasiassa Yhdysvaltoihin. Kaksikymmenluvulla Kanada korvasi tiukennettuja maahanmuuttorajoituksia soveltaneet Yhdysvallat tärkeimpänä maastamuuttokohteena. Toisen maailmansodan jälkeen Suomesta ulkomaille muuttaneista yli 400 000 henkilöstä 80-90 % muutti Ruotsiin. Ruotsiinmuutto kiihtyi erityisen voimakkaaksi 1960-luvulla, jolloin Ruotsin väestömuutostilastojen mukaan bruttomuutto oli 198 000 henkilöä (1961-1970). Ruotsista Suomeen muutti samana ajanjaksona vain 56 000 henkilöä, joten Suomi kärsi kuusikymmenluvulla 142 000 henkilön muuttotappion.

Kuvio III 2. Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike v.1946-74

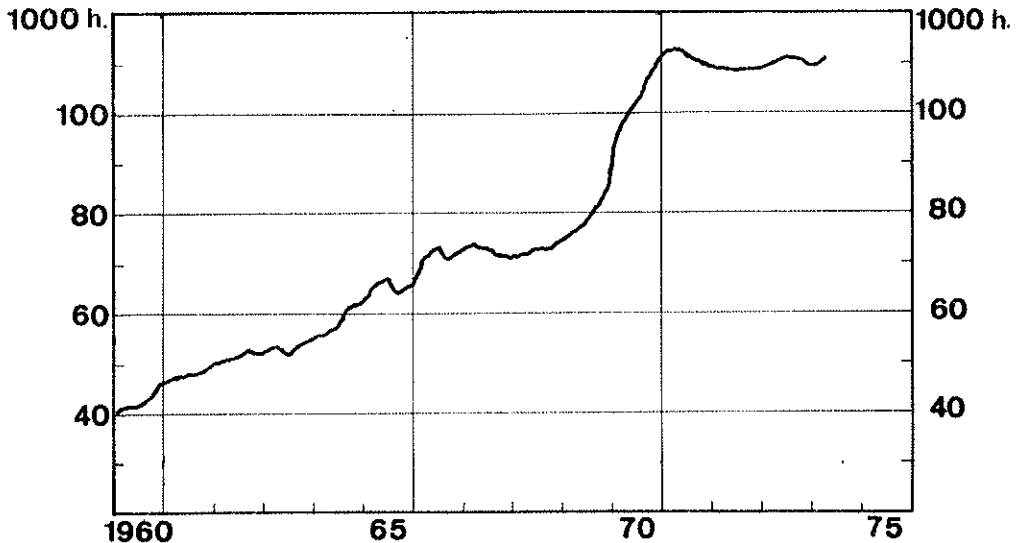
Aineisto: Komiteanmietintö 1971 B 112 sekä Tilastokeskus

Selviä huippuja muuttovirrassa on vuosina 1960-1961, 1964-1965 sekä vuosikymmenen lopulla. Suurimpina muuttovuosina 1969 ja 1970 muutti Ruotsiin yhteensä noin 80 000 suomalaista, muuttotappio oli noin 63 000 henkeä. Vuonna 1971 muutto kääntyi paluuvoittoiseksi. Vuoden 1974 ennakkotiedot kertovat maastamuuton jälleen jonkin verran vilkastuneen.

Suomesta Ruotsiin 1960-luvulla muuttaneen työikäisen väestön määräksi on laskettu noin 169 000 henkeä. Vuosittain Ruotsiin muuttaneen työvoiman määrä on laskettu olettamalla, että muuttaneen työikäisen väestön työvoimaosuus on sama kuin ajanjakson 1960-1970 työikäisen väestön muutoksen työvoimaosuus (=0,728) Kuusikymmenluvulla muuttaneen työvoiman määrän arvioksi on näin saatu noin 123 000 henkilöä¹⁾. Suomalaisen siirtolaistyövoiman määrä on 1960-1970 kasvanut 40 000:sta noin 110 000:een. Paluumuuton vilkastumisesta huolimatta työhön ilmoitettujen Suomen kansalaisten määrä on pysytellyt yli 100 000:ssa henkilössä.

Kuvio III 3.

Työhön ilmoitettut Suomen kansalaiset Ruotsissa vuosineljänneksittäin v. 1960-74 (1000 henkilöä kunkin neljänneksen alussa)

1) Ks. yksityiskohtaisemmin Edgren tutkimuksessa Edgren & Wiman, 1973. Ks. myös liitetaulukko III 1. Luvut ovat bruttolukuja.

Nämä muuttovirrat eivät määrältään ole suuria, kun niitä verrataan muun Länsi-Euroopan siirtolaisvirtoihin. On kuitenkin huomattava, että maastamuuton suhteellinen merkitys on Suomen kohdalla ollut suurempi kuin muissa maastamuuttomaissa. Vuosina 1969 ja 1970, jotka koko Euroopassa olivat poikkeuksellisen vilkkaan muuttoliikkeen vuosia, noin 1 % Suomen väestöstä muutti ulkomaille. Maastamuutto oli suurempi kuin väestön luonnollinen lisäys vastaavana aikana, joten Suomen väkiluku aleni maastamuuton seurauksena¹⁾. Mikäli maastamuuton oletetaan jatkuvan keskimäärin yhtä voimakkaana kuin 1960-luvulla, Suomen väestö tulisi Tilastokeskuksen ennusteen mukaan vähenemään vuoteen 1985 mennessä sadalla tuhannella henkilöllä, mikä merkitsisi yli 200 000 henkilön erotusta suhteessa laskettuun luonnolliseen väestökehitykseen (VÄ 1971:10). Nykynäkymien perusteella tämä ennuste näyttää kuitenkin liian pessimistiseltä.

Suomea ei voida pitää tyypillisenä maastamuuttomaana. Suomi on - suurista alueellisista eroistaan huolimatta - katsottava taloudellisesti suhteellisen kehittyneeksi ja teollistuneeksi maaksi muihin työvoimaa luovuttaviin maihin verrattuna. Kansantulo henkeä kohti on Suomessa samalla tasolla kuin maahanmuuttomaissa, joskin alimpien joukossa (liitetaulukko II 1). Tätä taustaa vasten tarkasteltuna Suomen maastamuuttoluvut ovat yllättävän suuria. Selitettäessä Euroopan maiden maastamuuttoa tulotasolla sekä eräillä väestömuuttujilla, on myös havaittu Suomen maastamuuttolukujen olevan odotettua suurempia (Nyberg 1971a).

1) Ritamies 1971,9-20. Suomen väestön luonnollinen lisäys on ollut vuonna 1972 vain .4 %. Muissa tyypillisissä maastamuuttomaissa väestön luonnollinen lisäys on yli 1 %. Suomen luku on jopa alhaisempi kuin maahanmuuttomaissa. Ks. liitetaulukko II 1.

2. Yhteispohjoismaiset työmarkkinat

Suomen ja Ruotsin välinen työvoiman muuttoliike on poikkeuksellinen ilmiö Euroopassa myös siitä syystä, että se on saanut kehittyä yhteispohjoismaisten työmarkkinoiden perustamisesta lähtien (1954) lähes täysin kontrolloimattomana. Ruotsissa II:n maailmansodan jälkeen harjoitettu työvoimapolitiikka on pyrkinyt pikemminkin maahanmuuton edistämiseen ja maahanmuuttaneiden sopeuttamiseen. Suomessa sen sijaan maastamuuton kontrolloimisen tärkeys havaittiin vasta kuusikymmenluvun lopun ennätyksellisinä muuttovuosina, kun kävi ilmeiseksi, että yhteispohjoismaisten työmarkkinoiden edut eivät jakaantuneetkaan tasaisesti maiden välillä.

Alkuedellytykset työmarkkinoiden laajentamiseksi kaikkia Pohjoismaita koskeviksi syntyivät jo maailmansodan kestäessä. Ruotsiin virtasi muista Pohjoismaista - ja myös muualta Euroopasta - suuri joukko pakolaisia. Vielä sodan kestäessä poistettiin työlupajärjestelmä pohjoismaalaisilta. Valtaosa pohjoismaalaisista pakolaisista palasi sodan jälkeen kotimaahansa, mutta työllisyystilanteen vaikeus muissa Pohjoismaissa ja toisaalta hyvä työllisyystilanne sodan vaurioilta säästyneessä Ruotsissa teki mahdolliseksi näiden pakolaisten jättämien aukkojen korvaamisen uusilla maahanmuuttajilla.

Muuttopolitiikan liberalisoituminen näkyi selvästi muuttovirroissa. Kun viisumipakko poistettiin Suomen ja Ruotsin väliltä joulukuussa 1949, muuttaneiden määrä kaksinkertaistui seuraavana vuonna (ks. kuvio III 2).

Työmarkkinoiden lopullista yhdistämistä alettiin valmistella vuonna 1953 asettamalla parlamentaarinen komitea tutkimaan pohjoismaalaisten liikkumisvapauden lisäämismahdollisuuksia. Passipakko ja työlupajärjestelmä poistettiin kussakin pohjoismaassa vastavuoroisesti vuonna 1954.

Tässä ns. Helsingin sopimuksessa edellytetään, että jokainen pohjoismaalainen on oikeutettu hakemaan työtä muista

Pohjoismaista. Työvoiman värväminen naapurimaasta katsottiin sopimuksen vastaiseksi. Sen sijaan yhteistyötä maiden työnvälitysten välillä pyrittiin lisäämään. Käytännössä tämä yhteistyö tapahtui muun muassa siten, että Ruotsin työnvälitys lähetti saamansa kyselyt suoraan Suomen työnvälitykselle - toisinaan jopa työvoimaa hakevan yrityksen rahoittamien matkailippujen saattamana. Työvoiman liikkuvuus pyrittiin ohjaamaan työnvälityksen kautta ja tätä toimintaa ei pidetty värväyksenä (Olsson 1966, 32).

Sopimusta valvomaan asetettiin yhteispohjoismainen työmarkkinakomitea, joka kokoontui vuosittain ja jossa osapuolet selvittivät maittensa työllisyystilannetta - sopimuksessahan oli edellytetty, että osapuolet pyrkivät ylläpitämään vakaata työllisyyttä maassaan.

Kun Helsingin sopimusta täydennettiin yhteispohjoismaisella sosiaaliturvasopimuksella (1955), ei enää käytännössä ollut virallisia institutionaalisia esteitä työvoiman täysin vapaalle liikkuvuudelle. Kun työmarkkinat oli vapautettu, työvoiman liikkuvuus alkoi odotetusti seuralla suhdannekehitystä - Ruotsissa. Nopeasti havaittiin, että tilanteen alkuasetelmat voimistuivat: Ruotsi nautti muuttovoittoa. Ruotsissa reaali-palkkataso oli muita Pohjoismaita korkeampi ja siellä oli etenkin nousukausina työvoimapulaa. Suomesta on tullut suurin työvoiman luovuttajamaa.

Taulukko III 1.

Ruotsin ja muiden Pohjoismaiden
välinen muuttoliike 1965-72,
1000 henkeä¹⁾

	Ruotsiin	Ruotsista	Netto
Suomi	172.9	76.7	96.2
Norja	19.3	15.5	3.8
Tanska	18.0	14.9	3.1
Yht.	210.2	107.1	103.1

Lähde: Vår industri 9/73.

Kuusikymmenluvulla muuttoliikkeen vilkastuessa Suomen työmarkkinaviranomaiset esittävät huolestumisensa ammattitaitoisen työvoiman maastamuutosta. Nousukausi johti Suomessakin ammattitaitoisen työvoiman tarpeen kasvuun. Vuonna 1965 Suomen työministeri matkusti Ruotsiin ilmoittamaan Suomen työnantajapuolen kielteisestä suhtautumisesta ruotsalaisten yritysten harjoittamaan värväykseen (Olsson 1966, 34). Myös Ruotsin ammattijärjestö LO alkoi vaatia maahanmuuton rajoittamista, koska "työnantajan etujen mukaista on lisätä ulkomaalaisten määrää ja jarruttaa palkankorotuksia"¹⁾.

Vuoden 1967 tilapäisen taantuman jälkeen muuttoliike jälleen vilkastui jopa siinä määrin, että Ruotsiin muutto havaittiin Suomessa väestökehityksen ratkaisevaksi elementiksi. Maastamuutto ei enää ainoastaan 'lievittänyt työttömyyttä', vaan näytti pikemminkin johtavan työvoimapulaan. Muuttovirtojen vilkastuminen alkoi nimittäin noin puolen vuoden viiveellä Ruotsin suhdannenousun alkamisesta - ja kun Suomen suhdanteiden elpyminen alkoi vastaavasti puoli vuotta Ruotsin nousukauden alkamisen jälkeen, oli seurauksena suurimman maastamuuton ajoittuminen samanaikaisesti Suomen työvoimatarpeen kasvun kanssa.

Suomen julkinen valta ei ollut tähän mennessä harjoittanut varsinaista siirtolaisuuspolitiikkaa. Välillisesti yhteiskuntapoliittiset toimenpiteet tai niiden puuttuminen olivat kuitenkin vaikuttaneet maastamuuttoon. Kun maastamuuton taloudellinen merkitys oivallettiin, ryhdyttiin suunnittelemaan keinoja maastamuuton kontrolloimiseksi. Ongelmana oli kuitenkin tiedon puute, jossa tilanteessa muuttoliikkeen syiden ja seurausten arviointi oli epäluotettavaa. Tarvittavan tiedon hankkimiseksi valtioneuvosto asetti vuoden 1970 huhtikuussa komitean, jonka tehtävänä oli "valmistaa siirtolaisuutta ja

1) Ks. Schwarz 1971, 20-21.

Muun muassa LO:n aloitteesta päädyttiin rajoittamaan muiden kuin pohjoismaalaisten maahanmuuttoa vuonna 1967.

sen syitä sekä seurauksia selvittävä koordinoitu tutkimusohjelma, jonka tarkoituksena on tuottaa siirtolaisuuteen ja siirtolaisten oloihin vaikuttavaa yhteiskuntapoliittista päätöksentekoa varten tarpeellisia tietoja" (komiteanmietintö 1970: B 112, II).

Kun oli vakuutauduttu siitä, että maastamuutto on Suomelle taloudellisesti vahingollinen ilmiö - etenkin jos odotetun nousukauden alkaessa maastamuutto paisuisi yhtä laajaksi kuin kuusikymmenluvun lopulla, ryhdyttiin harkitsemaan suoraan siirtolaisuuteen vaikuttavia toimenpiteitä. Hallituksen aloitteesta oli ryhdytty neuvottelemaan siirtolaisvirran pysäyttämisestä, mutta Ruotsin työnantajajärjestön SAF:n kielteinen kanta vaikeutti sopimukseen pääsemistä¹⁾.

Helmikuun puolivälissä 1973 Suomen pääministeri puuttui maastamuuttoon ja ehdotti komitean asettamista tutkimaan, mitä voitaisiin tehdä taloudellisen kehityksen tasapainottamiseksi, asuntopulan poistamiseksi ja työllisyystilanteen parantamiseksi. Näihin siirtolaisuuden syihin puuttumisen ohella olisi harkittava "nopeita suoria toimenpiteitä maastamuuton patoamiseksi". Tässä yhteydessä viitattiin lähinnä yhteis-pohjoismaisen työmarkkinasopimuksen tarkistamiseen sekä Suomen ja Ruotsin välisistä elintasoeroista vallitsevien virheellisten käsitysten korjaamiseen²⁾.

Pohjoismaiden Neuvoston kokouksen yhteydessä helmikuussa v.1973 Suomen ja Ruotsin välisestä muuttoliikkeestä käytävät keskustelut siirtyivät pääministeritasolle. Neuvottelujen

---

1) HBL 13.02.73

2) HS 13.02.73. Toimenpiteiden suuntaamiseksi suoraan maastamuuttaneisiin työvoimaministeriö aloitti kesällä -73 informaatiokampanjan Ruotsin suomalaisten keskuudessa jaetuin esittein, radio- ja TV-ohjelmin sekä lehdistössä julkaistuun ilmoitukseen. Tiedotuskampanjan vaikutuksista ei vielä ole varmoja tuloksia. (Ks. Hietala 1974).

tuloksena ryhdyttiin valmistelemaan työmarkkinasopimuksen tarkistamista⁽¹⁾. Huhtikuun 11. päivänä v. 1973 Suomen ja Ruotsin työmarkkinaviranomaiset ja johtavat työmarkkinajärjestöt allekirjoittivat sopimuksen muuttovirtojen kanavoimisesta työvälityksen kautta. Ruotsalaisten työnantajien odotetaan tämän mukaan ottavan palvelukseensa vain sellaisia työntekijöitä, jotka ovat käyneet kotimaansa työvälityksessä. Muussa tapauksessa edellytetään että työnantaja ohjaa työnhakijan lähimpään työvälitystoimistoon. Sopimus on lisäksi edellyttänyt perustettavaksi työryhmän, joka tarkkailee maiden välistä muuttoliikettä. Sopimus astui voimaan vuoden 1973 heinäkuussa.

Työvälityksen merkitys on kuusikymmenluvulla ollut vähäinen: vain 10 % muuttaneista on käyttänyt sitä ensimmäisenä tiedonhankintalähteenään. Myös työpaikasta sopiminen on tapahtunut harvemmin työvälitysjärjestöjen kautta (19 %) kuin sukulaisien ja tuttavien kautta (33 %). Noin kolmannes muuttaneista työvoimasta on muuttanut Ruotsiin olematta ennakolta tietoinen mahdollisesta työpaikasta. Sopimuksen mahdollisuudet säädellä työvoimavirtoja ovat vähäiset, koska työvälityksessä käyminen ei velvoita mihinkään⁽²⁾. Se ei kykene muuttamaan niiden epävirallisten informaatiokanavien vaikutusta, joiden kautta muuttajat saavat virikkeen muuttopäätökselleen. Useimmiten yhteydenotto työvälitykseen tapahtuu vasta siinä vaiheessa, kun muuttopäätös ja muuton valmistelut on jo tehty.

---

1) HS 19.02.73

2) Sopimuksen voimaansaattaminen ei myöskään ole sujunut kitkatta. Jäsenjärjestöilleen lähettämässään kirjeessä SAF moitti Suomen työvoimaministeriötä Helsingin sopimuksen rikkomisesta ja yrityksistä saattaa voimaan työlupapakko Suomen ja Ruotsin väliselle muuttoliikkeelle (HBL 12.04.73, HS 23.08.73) ja neuvoi jäsenyrityksiään kelpuuttamaan työnhakijan suullisen lausunnon käynnistämään työvälityksessä (Arbetsgivaren 30.08.73). Myöhemmin ko. kirjelmä on peruutettu.

Yhteispohjoismaisten työmarkkinoiden instituutio ei luonnollisesti sellaisenaan ole muuttoliikkeen syytekijä. Se kykenee ainoastaan säätelemään muuttovirtoja edellyttäen, että on olemassa tehokkaita keinoja puuttua itse muuttovirtoihin. Kontrollikeinojen luominen vuorostaan on riippuvaista kummankin maan työmarkkinajärjestöjen ja työvoimaviranomaisten kompromissiratkaisuista, jotka perustuvat arvioihin maahan- ja maastamuuton tuottamista eduista ja haitoista eri intressiryhmille¹⁾.

Työvoimavirtojen kontrolloimattomuus mahdollisti kuusikymmenluvulla maan sisäistä muuttoliikettä muistuttavan tilanteen Suomen ja Ruotsin välillä²⁾. Muuttoliike suuntautui trendinomaisesti korkeampipalkkaiseen Ruotsiin lähinnä Ruotsin työllisyystilanteen mukaan vaihdellen. Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike on ilmeisesti esimerkki siitä, mitä tulee tapahtumaan kahden suhteellisen teollistuneen maan välillä, kun työvoiman muuttoliikkeen esteet on täysin poistettu³⁾.

-
- 1) Pohjoismaiden Neuvoston kokouksessa 26.09.73 rintamat muodostuivat siten, että Ruotsin ja Suomen työvoimaviranomaiset sekä Ruotsin työntekijäjärjestö LO kannattivat liikkuvuuden ohjaamista työnvälityksen kautta. Kummankin maan työnantajajärjestöt pidättyivät kannanotoista (Arbetsgivaren 5.10.1973).
  - 2) Suomesta muihin Pohjoismaihin muuttaneiden osuus vuonna 1970 oli vain 2 %. Suomesta Ruotsiin suuntautunut muuttoliike on seurannut Ruotsin työvoiman kysyntää nopeammin ja voimakkaammin kuin muista maista Ruotsiin suuntautunut maahanmuutto. Suomesta suuntautunut muuttoliike korreloi myös selvästi Ruotsin sisäiseen muuttovilkkauteen (vrt. SCB Trender och Prognoser 1974, 50)
  - 3) Vrt. Allefresde, 1972.

3. Ulkomaisen työvoiman kysyntään vaikuttavat tekijät Ruotsissa

Ruotsi on ulkomaisen työvoiman maahantuoja kuudennella sijalla Euroopassa ulkomaisen työvoiman suhteellisella osuudella mitattuna. Ulkomaisen työvoiman määrä on kuusikymmenluvulla kasvanut voimakkaasti. Vuonna 1960, ulkomaisen työvoiman osuus oli noin 3,5 %. Vuonna 1970 tämä osuus oli noussut kuuheen prosenttiin. Ulkomaalaisen työvoiman määrä oli tänä aikana kasvanut 92 %:lla. Suomalaisen siirtolaistyövoiman määrä kasvoi vastaavana ajanjaksona yli kaksinkertaiseksi 42.1 tuhannesta 102.4 tuhanteen (ks. liitetaulukko III 4 ja III 5).

3.1. Työvoiman tarjonta Ruotsissa

Ruotsi on väestölliseltä ja taloudelliselta rakenteeltaan varsin tyypillinen maahanmuuttomaa. Ruotsin väestön luonnollinen lisäys on tällä vuosisadalla teollistumisen ja elintason nousun seurauksena voimakkaasti hidastunut. Syntyvyyden ja kuolevuuden vaikutukset näkyvät väestörakenteessa vanhojen ikäluokkien nopeana kasvuna. Kun vanhemmat ikäluokat kasvavat keskimääräistä nopeammin¹⁾, aktiivi-ikäisen väestön osuus koko väestöstä on laskemassa (ks. liitetaulukko III 2). Maahanmuutto hidastaa tätä kehitystä, koska työikäisen väestön osuus maahanmuuttaneissa on noin 15 %-yksikköä suurempi kuin Ruotsin koko väestössä. Maahanmuuton merkitys on Ruotsin väestökehityksen kannalta ratkaiseva. Vuosina 1950-65 sen osuus oli 27 % väestön kasvusta (O'Neill 1973, 129). Vuosina 1965-70 maahanmuuton osuus ikäluokan 16-74 kasvusta oli lähes puolet. 1970-luvulla aktiivi-ikäisen väestön määrä tulee Ruotsissa laskemaan mikäli maahanmuutto ei jatku²⁾.

1) Vuonna 1970 15-19-vuotiaiden osuus väheni 2 %, sen sijaan yli 65 -vuotiaiden osuus lisääntyi 2 %. The Swedish Economy 1970: 3,50.

2) SCB:Trender och Prognoser 1974, 103.

Aktiivi-ikäisen väestön osuuden laskun ohella myös kotimaisen työvoiman työvoimaosuus on ollut laskusuunnassa erityisesti miesten ja naimattomien naisten kohdalla¹⁾. Näiden väestöryhmien työvoimaosuus laski huolimatta noususuhdanteesta ja työvoiman kysynnän vilkastumisesta, millä yleensä on työhönosallistuvuutta lisäävä vaikutus. Sen sijaan naimisissa olevien naisten työvoimaosuus on kasvanut. Työvoimaosuuden muutoksiin ovat vaikuttaneet työvoiman kysynnän ohella myös esimerkiksi verotus, päivähoitojärjestelmä, eläkejärjestelyt, koulutus sekä erilaiset asennetekijät.

Koulutusajan pitenemisen ja koulutettavien määrän kasvun lisääntyvä vaikutus työhönosallistuvien työkäisten osuuden vähentäjänä käy ilmi mm. siinä, että yleissivistävissä kouluissa tai ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelleiden työkäisten osuus on Ruotsissa kaksinkertaistunut 1960-luvulla. Koulutustason nousu on kohdistunut lähes yksinomaan kotimaiseen väestöön - pelkästään jo kielellisistäkin syistä. Työvoiman tarjontaa supistavan vaikutuksensa ohella koulutustason nousu vähentää kotimaisen ammattitaidottoman työvoiman osuutta koko työvoimasta ja samalla se kohottaa kotimaisen väestön vaatimustasoa²⁾. Tästä on seurauksena moniin vähän koulutusta vaativiin epämielilyttäviin ja monotonisiin tehtäviin tarjoutuvan kotimaisen työvoiman määrän lasku.

-
- 1) Ruotsin työvoimaosuus on pysynyt 1960-luvulla lähes ennallaan. Ilman siirtolaistyövoimaa työvoimaosuus olisi todennäköisesti laskenut (liitetaulukko III 3).
  - 2) Ruotsissa on vähitellen kehittymässä "ylikoulutuksen" ongelma, mistä on selvänä osoituksena työttömien osuuden kaksinkertaistuminen 1960-luvun aikana teknisissä, humanistisissa ja luonnontieteellisissä ammateissa (Am 1969:57).

3.2. Työvoiman kysyntä Ruotsissa

Taulukosta III 2 voidaan havaita Ruotsin olevan siirtymässä "jälkiteolliseen yhteiskuntaan": teollisen sektorin suhteellinen laajeneminen on pysähtynyt, sensijaan palvelusektori on voimakkaasti laajenemassa.

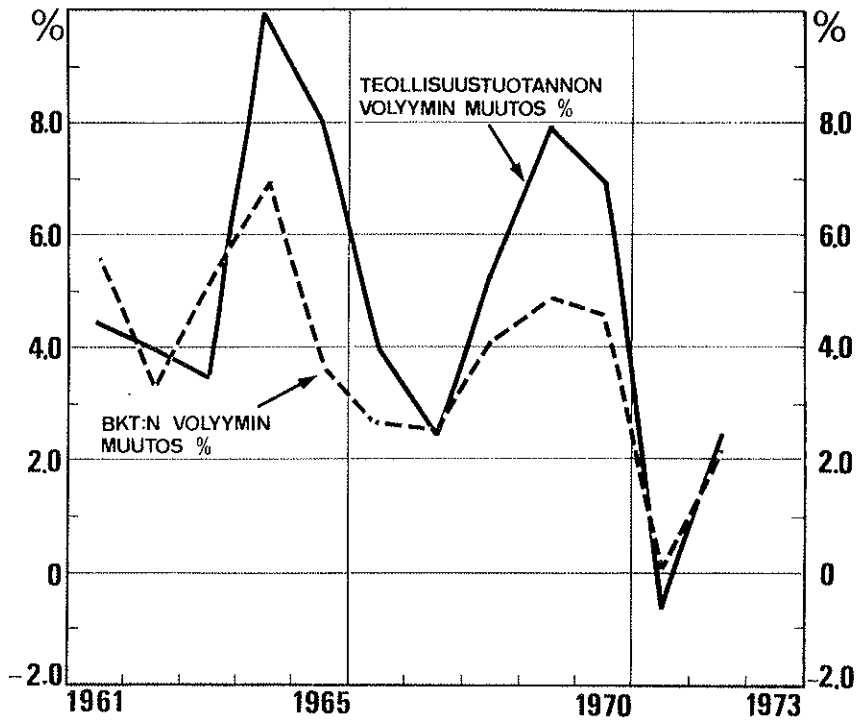
Taulukko III 2. Ruotsin elinkeinorakenne vuosina 1960, 1965 ja 1970

	<u>1960</u>	<u>1965</u>	1970
	%	%	%
Alkutuotanto	14	11	8
Teollisuus	36	34	29
Rakennusteollisuus	9	9	10
Palveluelinkeinot	41	47	53
Yht.	100	100	100

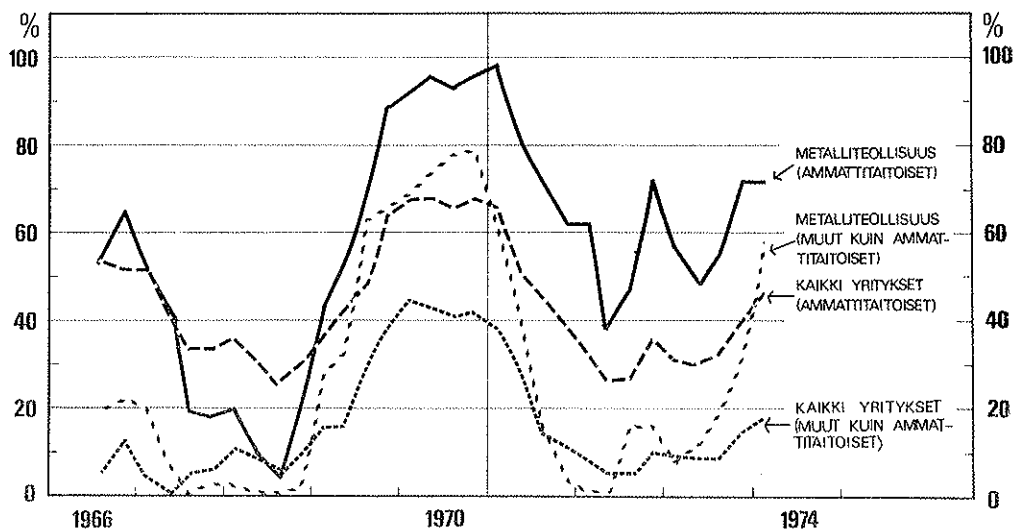
Tuotantorakenteen muuttumisen vaikutukset työvoiman kysyntään ilmenevät suhteellisen hitaasti. Suhdannekehitys ja tuotannon kasvunopeuden vaihtelut sensijaan ovat aiheuttaneet lyhyemmällä aikavälillä voimakkaita vaihteluita työvoiman kysynnässä.

Kuusikymmenluvun noususuhdanteet ajoittuivat Ruotsissa vuosille 1964-65 ja 1969-70 (ks. kuvat III 3 ja III 4). Suhdannenousut heijastuivat työllisyyteen avointen työpaikkojen nopeana kasvuna ja vastaavasti työttömyyden supistumisena. Vuosikymmenen loppupuolella erityisesti laivanrakennus, metalli- ja koneteollisuus kärsivät työvoimapulasta. Vuonna 1970 95 % metalliteollisuuden yrityksistä ilmoitti ammattitaitoisen työvoiman puutteesta ja 80 % yrityksistä olisi tarvinnut lisää ammattitaidotontakin työvoimaa. Laivanrakennusteollisuudessa vuoden 1970 lopulla kaikki yritykset kärsivät ammattitaitoisen työvoiman puutteesta.

Kuvio III 4. Ruotsin bruttokansantuotteen ja teollisuustuotannon volyymin kasvu (%) v. 1961-72

Kuvio III 5. Työvoimapula Ruotsin teollisuudessa vuosineljänneksittäin suhdannekatsauksen mukaan v. 1966 III-1974 I

Työvoiman kysynnän alueellinen painopiste on myös Ruotsissa siirtynyt elinkeinorakenteen muutoksen seurauksena ekspan-siivisille Etelä-Ruotsin alueille ja keskuksiin. Pohjois-Ruotsissa työttömien määrä on koko kuusikymmenluvun ollut korkeampi kuin avointen työpaikkojen määrä. Jopa korkeasuhdannevuonna 1970 Pohjois-Ruotsissa oli lähes kaksi työtöntä yhtä avointa työpaikkaa kohti, kun vastaavasti kaupunki-alueilla oli neljä avointa työpaikkaa yhtä työtöntä kohden.

Taulukko III 3. Avoimet työpaikat ja työttömät työnhakijat Ruotsissa alueittain vuonna 1970⁽¹⁾

	Kaupunki- seudut	Pohjois- Ruotsi	Muut alueet	Yht.
Avoimet työpaikat (A)	28 000	10 000	30 000	68 000
Työttömät työnhaki- jat (T)	7 000	17 000	15 000	39 000
T/A	.25	1.7	.50	.57

Ruotsin työllisyystilannetta on pyritty tasapainottamaan vilkastamalla maan sisäistä muuttoliikettä muuttoavustusjärjestelmällä ja uudelleen koulutuksella. Maan sisäinen liikkuvuus on kuitenkin ollut riittämätöntä ja liian hidasta täyttämään Etelä-Ruotsin teollisuuden voimakkaan työvoiman kysynnän.

3.3. Ulkomaisen työvoiman kysyntä Ruotsissa

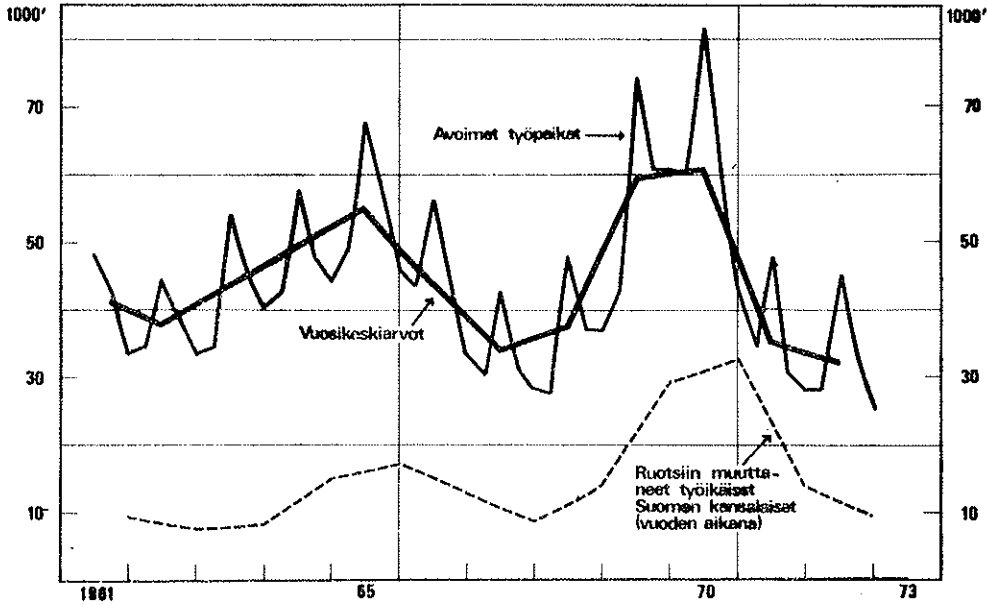
Ulkomaisen työvoiman maahanmuutto sensijaan on reagoinut nopeasti Ruotsin työvoiman kysyntään. Maastamuuttoaalto Suomesta lähtee noin neljännesvuoden kuluttua avointen työpaikkojen määrän alkaessa lisääntyä Ruotsissa. Bruttomuuton korrelaatio avoimiin työpaikkoihin on vuosina 1956-73 ollut .86, nettomuuton .74⁽²⁾.

1) The Swedish Economy 1970:3, 58

2) Vrt. kappale III 6 sekä kuviot III 13 ja III 14.

Kuvio III 6.

Avoimet työpaikat Ruotsissa vuosittain ja vuosineljänneksittäin v. 1961-1972 sekä Ruotsiin muuttaneet työkäiset Suomen kansalaiset v. 1961-72

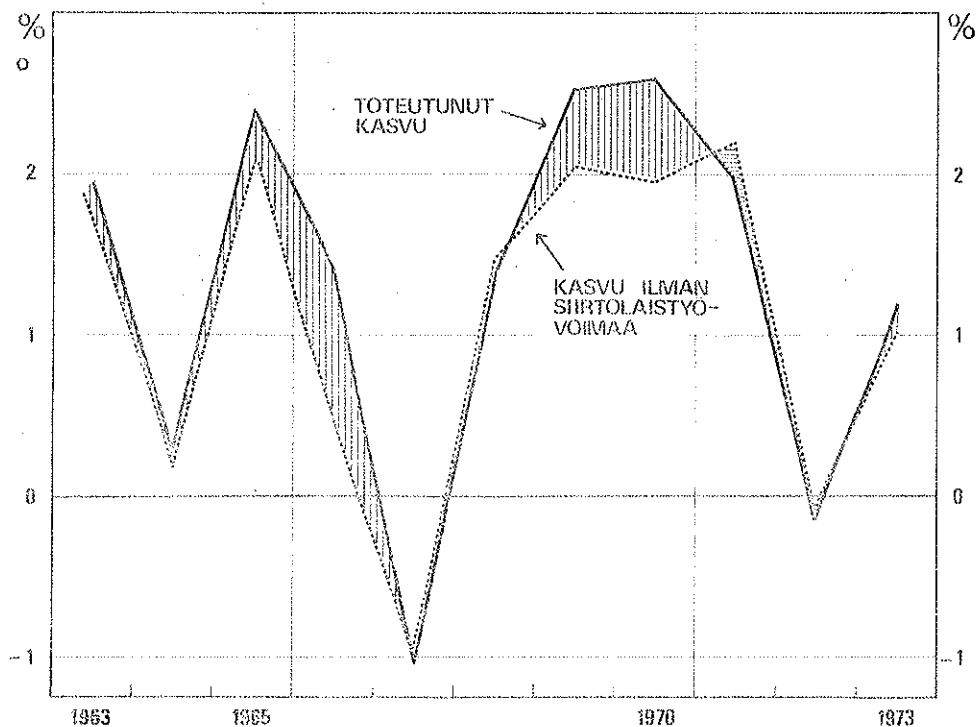
Huolimatta siitä, että maahanmuuttajista koituu Ruotsin yhteiskunnalle sosiaalisia kustannuksia ja yrityksille on asetettu mm. kieliopetusvelvollisuus, joka lisää ulkomaisen työvoiman rekrytoinnista aiheutuvia kustannuksia, maahanmuuttoa ei ole pyritty rajoittamaan eräitä Pohjoismaiden ulkopuolelta tulevia koskevia rajoituksia lukuunottamatta.

Ulkomaisen työvoiman välttämättömyys Ruotsin talouselämään kannalta voidaan havaita kuvioista III 7., jossa on laskettu Ruotsin palkansaajaväestön toteutunut lisäys ja hypoteettinen lisäys ilman siirtolaistyövoimaa (liitetaulukko III 6).

Ulkomaalaisen työvoiman vaikutus erityisesti kuusikymmenluvun lopun suhdannenousun aikana on ollut erittäin merkittävä. Vuosina 1969 ja 1970 Ruotsi olisi joutunut ratkaisevasti supistamaan tuotantoaan ilman ulkomaista työvoimaa. Noususuhdanne olisi taittunut nopeammin työvoiman puutteen aiheuttaman tuotantokaton takia - tai palkkatason olisi täytyntä nousta niin paljon, että kotimaiset työvoimareservit

Kuvio III 7.

Ruotsin palkansaajien todellinen muutos (%)
sekä muutos ilman siirtolaistyövoimaa (%)
v. 1963-73

olisi saatu työmarkkinoille. Vastaavasti laskukausien aikana voidaan havaita palkansaajaväestön kasvaneen vain hieman hitaammin kuin olisi tapahtunut ilman siirtolaisuutta. Ulko-
mainen työvoima on siis lisännyt etenkin noususuhdanteessa
työvoiman tarjonnan joustoa Ruotsissa. Tällä on ceteris
paribus ollut palkkatason nousua hidastava vaikutus ja
- Lewisin mallin mukaan - maahanmuutto on ylläpitänyt Ruotsin
taloudellista kasvua ja samalla luonut edellytyksiä lisään-
tyvälle työvoiman kysynnälle ja uusille maahanmuuttovirroille.

Ulkomainen työvoima toimii siis suhdanneherkkänä työvoima-reservinä ja lisää erityisesti työvoimavalttaisten yritysten mahdollisuuksia käyttää suhdannenousu hyväkseen. Ulkomaisella työvoimalla on kuitenkin myös muita funktioita. Ruotsissa molemmat työmarkkinajärjestöt ovat esittäneet huolestumisensa siitä, että "kaikki työ ei kelpaa ruotsalaisille"⁽¹⁾. Erityisesti "vuorotyö on muodostunut metalliteollisuuden laajenerimisen pullonkaulaksi"⁽²⁾.

Saatavilla olevilla aineistoilla on vaikea todentaa väitettä, että ulkomaalaiset tekevät "likaisimmat, raskaimmat ja huonoimmin palkatut työt", mikäli tarkoitetaan sen pötevän ammattiryhmien sisällä eri tehtävissä. Sen sijaan ulkomaalaisen työvoiman ammattijakautumista on selvästi havaittavissa, että ulkomainen työvoima on keskittynyt tietyille ammattialoille lähinnä teollisuus- ja palvelutehtäviin (ks. liitetaulukko III 4, III 5).

Ulkomainen työvoima on korvannut kotimaista työvoimaa ammattialoilla, joissa ammattitaitovaatimukset ovat vähäiset ja joiden status on Ruotsissa laskemassa. Ruotsin työvoiman kokonaismäärä teknillisissä, hallinnollisissa ja konttoriteknillisissä töissä (eli n.s. "valkokaulustehtävissä") on tarkasteluajanjaksona 1963-71 kasvanut 37 %. Ulkomainen työvoima taas on näillä aloilla lisääntynyt huomattavasti hitaammin kuin siirtolaistyövoiman kokonaismäärä. Siirtolaistyövoiman osuus koko näiden alojen työvoimasta on pysynyt samana. Teollisuudessa koko työvoiman määrä on laskenut, mutta ulkomaisen työvoiman määrä on kaksinkertaistunut. Ulkomaisen työvoiman osuus teollisuuden työvoimasta nousi kuudesta 12 %:iin. Suomalaisten määrä Ruotsin teollisuudessa on kasvanut tätäkin voimakkaammin

1) LO:n puheenjohtaja Gunnar Nilsson FORUM -lehdelle antamassaan haastattelussa, FORUM 1973:16.

2) Järnindustriförbundetin lausunto, Arbetsgivaren 1973:2.

(161 %). Myös palveluammateissa, kuljetus- ja liikennetyössä sekä maa- ja metsätaloudessa ulkomaisen työvoiman määrä on kasvanut kotimaisen työvoiman määrää nopeammin.

Taulukko III 4. Kotimaisen ja ulkomaisen työvoiman muutokset ammattialoittain v. 1963-71

Ammattiryhmä (NKY)	Koko työvoima ΔN (%)	Ulkomaal. työvoima ΔS (%)	Kotim. työvoima ΔK (%)	Erotus $\Delta K - \Delta S$
00-29 Teknill.human. hallinn. ja konnt. tekninentyö	+37	+5	+37	-32
3 Kaupall.työ	+6	+0	+6	-6
4 Maa- ja metsätal. työ	-27	-20	-27	+7
6 Kuljetus ja liikennetyö	-4	+25	-5	+30
5, 7-8 Kaivos- ja teollinen työ	-3	+91	-10	+81
9 Palvelutyö	+10	+63	+7	+56
Yhteensä	+10	+67	+7	+60

Lähteet: Ks. Liitetaulukko III 6.

Niillä tuotantoaloilla, joilla ulkomainen työvoima on yliedustettuna, mediaanipalkat ovat jonkin verran alhaisemmat⁽¹⁾, työtapaturmat huomattavasti yleisempiä, ja työttömyysriski jonkin verran suurempi kuin muilla tuotantoaloilla (SOU 1974:29, 413-416).

Ulkomainen työvoima on ylliedustettuna myös vuorotyössä, joka on "metalliteollisuuden välttämätön paha ja täytyy tehdä attraktiivisemmaksi"⁽²⁾.

Taulukko III 5. Ruotsin työvoiman (työntekijät) ja suomalaisen siirtolaistyövoiman jakautuma työn tyyppin mukaan

Työtyyppi	Suomalainen siirtolaistyövoima			Ruotsin työvoima		
	Miehet %	Naiset %	Urakka- työn osuus koko työs- tä %	Miehet %	Naiset %	Urakka- työn osuus koko työs- tä %
Päivätyö	68	74	70	88	92	53
2-vuorotyö	28	23	83	9	7	73
Ajoittainen kolmivuorotyö	2	2	70	.9	.7	64
Jatkuva kolmivuorotyö	2	1	60	2	.3	35
Yhteensä	100	100	73	100	100	55

Lähde: SAF, Utländsk arbetskraft i Sverige 1972.

- 1) Siirtolaistyövoiman ansiotaso on kuitenkin jonkin verran korkeampi kuin Ruotsin työvoiman (vrt. Edgren 1974) mm. siksi, että siirtolaistyövoima on nuorempaa ja osallistuu intensiivisemmin työelämään (SOU 1974,29).
- 2) Arbetsgivaren 1973:21.

Hyvin pieni osa Ruotsin työvoimasta tekee vuorotyötä. Sen sijaan suomalaisen siirtolaistyövoiman miehistä kolmannes ja naisista joka neljäs ovat vuorotyössä. Suomalainen siirtolaistyövoima toimii myös useammin tehtävissä, jotka edellyttävät urakkaluonteista työskentelyä. Nämä molemmat seikat ilmeisesti takaavat paremmat ansiot - joskin viihtyvyyden kustannuksella. On edelleen hyvin ilmeistä, että siirtolaisyövoima on alttiimpi tarjoutumaan vuorotyöhön alemmalla palkkatasolla kuin ruotsalainen työvoima, koska siirtolaisyövoiman vertailukohteena ovat ansiot kotimaassa.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että ulkomainen työvoima tarjoaa ratkaisun Ruotsin työmarkkinoiden määrälliseen ja rakenteelliseen epätasapainoon. Ulkomaisen työvoiman funktiona on ensinnäkin toimia suhdannenusujen ja laskujen mukaan liikkuvana työvoimareservinä ja toisaalta korvata kotimaista työvoimaa tietyissä vähemmän halutuissa teollisuuden ja palveluelinkeinojen tehtävissä kotimaisen työvoiman siirtyessä enemmän koulutusta edellyttäviin tehtäviin. Ulkomaisen työvoiman aiheuttama työvoiman tarjonnan lisäys todennäköisesti kummassakin tapauksessa mahdollistaa tuotantoresurssien tehokkaan käytön alemmalla palkkatasolla kuin se, joka vallitsisi ilman ulkomaisen työvoiman maahanmuuttoa.

-
- 1) Ruotsi on ilmeisesti käyttänyt työvoimapulansa ratkaisuna ulkomaisen työvoiman rekrytoinnin ohella myös palkkarakenteen muuttamista. "Solidaarinen" palkkapolitiikka kuvastaa ammattitaidottoman työvoiman tarjonnan vähenemistä ja sen suhteellisen aseman kohoamista palkkaneuvotteluissa. Myös eräät tutkimustulokset viittaavat tähän suuntaan. Ensinnäkin tulojakautuma Ruotsissa näyttää olevan tasaisin Pohjoismaissa (Uusitalo, 1973, 104). Toiseksi eri sosiaaliryhmien väliset tulotasoerot ovat Ruotsissa ja Norjassa pienemmät kuin Suomessa ja Tanskassa (Pöntinen & Uusitalo, 1974, 40-43); myös koulutustason kohoaminen merkitsee Suomessa suurempaa tulonlisäystä kuin muissa Pohjoismaissa (emt. 52-53).

4. Suomen työmarkkinoiden sopeutumisongelmat 1960-luvulla

Euroopan maastamuuttomaille on ollut ominaista nopea väestönkasvu ja alhainen tulotaso. Näistä lähtökohdista tarkasteltuna Suomi ei ole tyypillinen maastamuuttomaa. Pikemminkin Suomi muistuttaa sekä väestölliseltä että taloudelliselta rakenteeltaan enemmän maahanmuuttomaita. Suomen työmarkkinoita leimasi kuitenkin erityisesti 1960-luvun loppupuolella voimakas epätasapainoinen kehitys.

4.1. Työvoiman tarjonta Suomessa

Työvoiman tarjonnan teoreettinen maksimi on työikäisen väestön määrä. Toteutunut työvoiman tarjonta on kuitenkin aina vain osa työikäisten kokonaismäärästä, mikä ilmoitetaan työvoimaosuutena. Työvoimaosuus on kiinteässä riippuvuudessa työllisyystilanteen vaihteluihin. Näinollen toteutunut työvoiman tarjonta (=työlliset + työttömät) kuvaa vain osaa työmarkkinoille potentiaalisesti pyrkivän väestön vaihteluista. Tästä syystä työvoiman tarjonnan mittariksi on tässä valittu työikäinen väestö⁽¹⁾.

Suomi poikkeaa tyypillisistä maastamuuttomaista siinä suhteessa että Suomessa väestön luonnollinen lisäys on huomattavasti alhaisempi kuin muissa laajan maastamuuton maissa⁽²⁾, mikä johtuu pääasiassa Euroopan alhaisimmasta syntyvyydestä (1.4 % vuonna 1970). Suomen väestökehitys ei kuitenkaan ole ollut tasaista. Erityisesti sodan jälkeisten vuosien (1946-50) korkeat syntyvyysluvut näkyvät väestörakenteessa ns. suurina ikäluokkina.

1) "Työvoiman ylitarjonta" on hypoteettinen käsite, joka sisältää toisaalta piilo- ja ilmityöttömät sekä toisaalta maastamuutoksi purkautuneen työvoiman tarjonnan.

2) Ks. liitetaulukko II 1.

Taulukosta III 6 voidaan havaita, että työikäisen väestön nuorimman ikäryhmän, 15-24 vuotiaiden osuus työikäisestä väestöstä kasvoi 1960-luvulla 25 %:sta 30 %:iin eli yli neljänneksellä, kun vastaavan ikäryhmän kasvu edellisellä vuosikymmenellä oli vain 7 %.

Taulukko III 6. Työikäisen väestön (15-64 vuotiaiden) rakenne Suomessa 1950, 1960 ja 1970 ikäryhmittäin

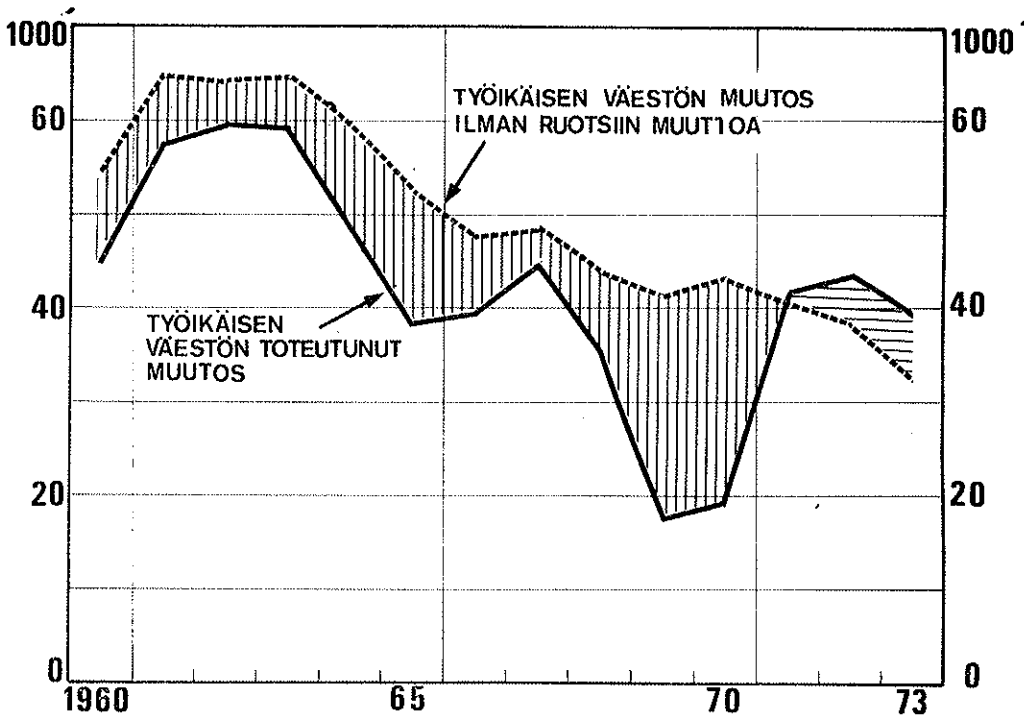
Ikäryhmä	1950		Lisäys	1960		Lisäys	1970	
	abs.	%	%	abs.	%	%	abs.	%
15-24	636.6	25.0	7.2	684.5	24.7	28.0	876.1	30.3
25-44	1153.1	45.2	-5	1147.4	41.3	-11.9	1011.0	35.0
45-64	761.5	29.8	24.0	943.9	34.0	6.2	1002.0	24.7
Yhteensä	2553.2	100.0	8.7	2775.8	100.0	4.1	2889.1	100.0

Lähteet: STV 1971, 26 ja VL 1972:11, 11-12.

Tämä ensimmäistä kertaa työmarkkinoille tulevien määrän voimakas lisääntyminen ajoittui 1960-luvun alkupuoliskolle. Suuret ikäluokat aiheuttivat äkillisen paineen työmarkkinoilla. Tämä johtui muun muassa siitä, että koulutusjärjestelmä ei ollut ennakoanut tulevaa väestönkehitystä ja huomattava osa suurista ikäluokista siirtyi "ennenaikaisesti" työmarkkinoille - usein myös riittävästi ammattikoulutettuina erityisesti niiltä alueilta, joissa koulutusmahdollisuudet olivat heikot.

Suurten ikäluokkien vaikutus työikäisen väestön kehitykseen näkyy työikäisen väestön nopeutuneena kasvuna kuusikymmenluvun alussa. Vuodesta 1963 lähtien työikäisen väestön kasvu on hidastunut. Maastamuutto on aiheuttanut voimakkaita heilahduksia työikäisen väestön kehityksessä. Vuosien 1964-65 sekä vuosikymmenen lopun maastamuttoaaltojen seurauksena työikäinen väestö lisääntyi huomattavasti luonnollista kehitystä hitaammin. Vuosina 1971-73 taas työikäisen väestön määrä lisääntyi positiivisen muuttotaseen vuoksi luonnollista kehitystä nopeammin (kuvio III 8, liitetaulukko III 8).

Kuvio III 8. Suomen työikäisen väestön toteutunut muutos sekä muutos ilman Ruotsiin muuttoa v. 1960-73 (1000 henkilöä).

Kuusikymmenluvun alkupuolen suhdannenousun vuosina suurten ikäluokkien paine ei tullut akuutiksi toisaalta suotuisan suhdannekehityksen ja siitä seuranneen työvoiman vilkkaan kysynnän vuoksi ja toisaalta siksi, että koko ikäluokka ei siirtynyt yhtäaikaaisesti työmarkkinoille. Kun kaikki suuret ikäluokat olivat vuonna 1965 tulleet työkäähän, vuonna 1966 alkaneen laskusuhdanteen aiheuttama työttömyys ilmeisesti korostui suurten ikäluokkien takia erityisesti kehitysalueilla ja maaseudulla.

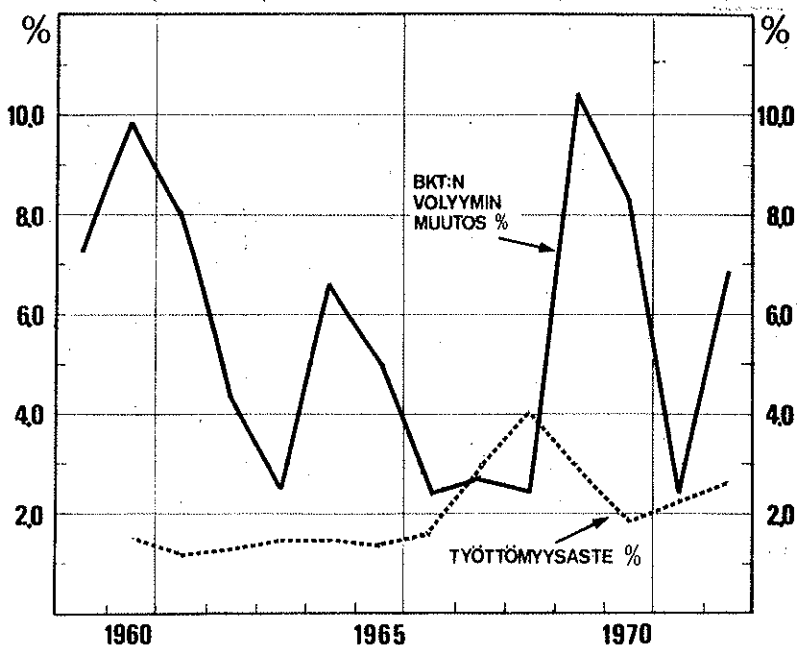
Suurten ikäluokkien tullessa 1960-luvun loppupuoliskolla perheenperustamisikään, syntyi tungosta myös asuntomarkkinoilla, mikä oli omiaan vaikeuttamaan maan sisäistä muuttoliikettä. Suuret ikäluokat synnyttivät suhteellisen liikaväestön ongelman useilla yhteiskunnan sektoreilla. Ilmeisesti kiristynyt kilpailu työpaikoista, asunnoista ja koulutusmahdollisuuksista oli vaikuttamassa siihen, että noin 45 000 henkilöä⁽¹⁾ suurista ikäluokista siirtyi ulkomaille.

4.2. Työvoiman kysyntä Suomessa

Työllisen työvoiman määrää voidaan pitää työvoiman toteutuneen kysynnän indikaattorina. Työvoiman kysynnän vaihtelut seuraavat tuotannon kehitystä jonkin verran vaimeampina kuin tuotannon kasvuvauhti⁽²⁾. Vastaavasti työttömyys vaihtelee kontrastisesti suhteessa suhdannetilanteeseen (kuvio III 9).

-
- 1) Suomalaisessa siirtolaisväestössä suurten ikäluokkien osuus on n. 22 %.
  - 2) Maury, R. 1973, 11; tämä johtuu tuottavuuden noususta ja siitä, että tuotannon elpymässä kohotetaan ensin työvoiman käyttöastetta.

Kuvio III 9. Suomen BKT:n kasvu (%) sekä työttömyysaste Suomessa (%) v. 1959-72.

Tuotantorakenteen muutos kiihtyi kuusikymmenluvulla, mikä aiheutti voimakkaita muutoksia työvoiman kysynnän rakenteessa. Maatalouden työvoima supistui - osittain sitä myös maatalouspoliittisin toimin supistettiin - lähes 300 tuhannella hengellä eli 40.5 prosentilla. Edellisellä vuosikymmenellä vähennys oli vain 20.7 %. Vastaavasti teollisuuden ja palveluelinkeinojen työvoima on lisääntynyt. Teollisuuselinkeinoissa lisäys oli edellistä vuosikymmentä nopeampi (Ks. taulukko III 7).

Taulukosta III 8 voidaan havaita, että tuotantorakenteen muutoksen vaikutukset työvoiman kysyntään eivät ole alueellisella tasolla olleet tasapainossa. Kuusikymmenluvulla ainoa suuralue, jossa maa- ja metsätalouden vähentynyt työvoiman kysyntä korvautui muiden elinkeinojen työvoiman kysynnän kasvulla, on ollut Etelä-Suomi. Muilla suuralueilla osa maa- ja metsätaloudesta vapautuneesta työvoimasta on joko joutunut työttömäksi, siirtynyt työvoiman ulkopuolelle⁽¹⁾ tai muuttanut Etelä-Suomeen tai Ruotsiin.

1) Hyvin suuri osa maa- ja metsätaloudesta vapautuneesta työvoimasta on todennäköisesti siirtynyt työvoiman ulkopuolelle, koska maatalousväestön keskimääräinen ikä (55 vuotta) on huomattavasti korkeampi kuin koko työvoiman (Sääski & Polus, 1972).

Taulukko III 7. Ammatissatoimivan väestön elinkeinorakenne 1950, 1960 ja 1970

Elinkeino	1950	Muutos	1960	Muutos	1970
	%	50-60, %	%	60-70, %	%
Alkutuotanto	45.8	-20.7	35.5	-40.5	20.2
Teollisuus	20.8	+6.2	21.6	+25.1	25.9
Rakennustoiminta	6.3	+40.5	8.7	+4	8.3
Palvelut	26.7	+36.0	34.2	+35.2	45.6
(Ei tiedossa)	(1.4)	(-22.0)	(0.3)	(+366.1)	(1.4)
Yhteensä	100	+2.5	100	+4.7	100

Lähde: STV 1973, 40.

Taulukko III 8. Työllisen työvoiman muutos alueittain ja elinkeinoittain Suomessa 1960-luvulla (1000 henkeä).

Elinkeino Suuralue(I)	Alkutuotanto	Teollisuus	Rakennustoiminta	Palvelut	Yhteensä
I	-108	+66	+3	+161	+122
II	-86	+14	-5	+33	-44
III	-47	+16	-2	+27	-6
IV	-33	+5	-3	+15	-16
Koko maa	-247	+101	-7	+236	+56

Lähde: VVM Taloudellinen katsaus 1972, 81-87.

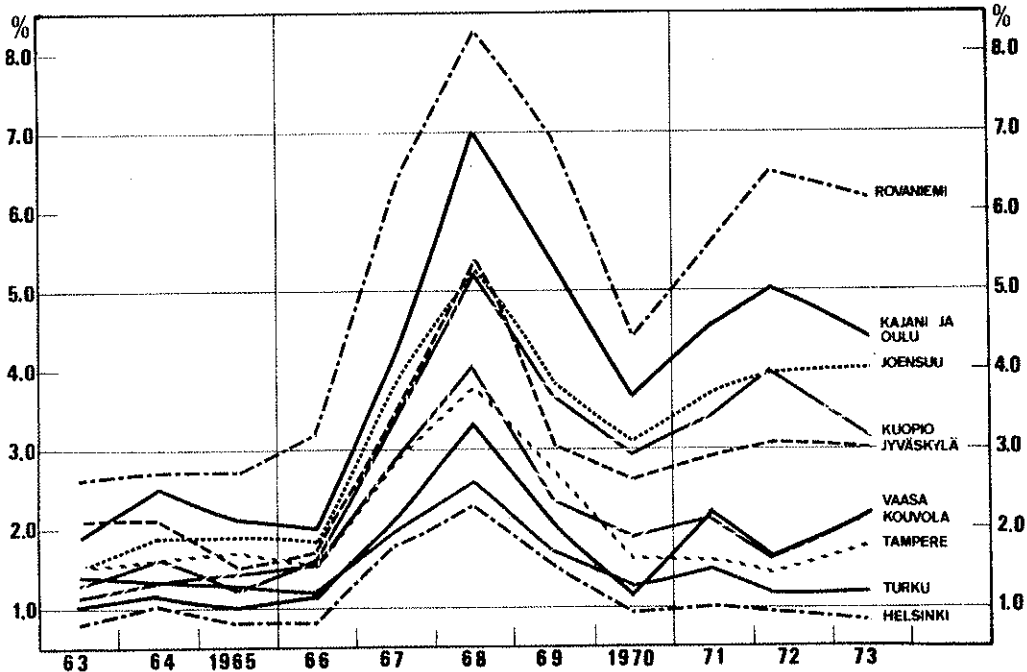
- 1) Aluejako ks. liitekuvio III 13.
 I=tilastoalueet 11, 12, 13, 14, 15, 16 ja 17 (Etelä-Suomi)
 II=tilastoalueet 21, 22, 23 ja 24 (Keski- ja Itä-Suomi)
 III=tilastoalueet 31 ja 32 (Etelä- ja Keski-Pohjanmaa)
 IV=tilastoalueet 41, 42 ja 43 (Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu ja Lappi)

4.3. Suomen työmarkkinoiden epätasapaino

Kuusikymmenluvun alkupuoliskolla Suomen työmarkkinat kehittyivät varsin tasapainoisesti. Työttömyysaste vaihteli 1.2 %:n ja 1.6 %:n välillä. Vuonna 1966 alkaneen laskukauden jälkeen työttömyys kohosi huippulukemiin. Vuonna 1968 työttömien osuus oli 4 % työvoimasta; Pohjois-Suomessa työttömyysaste nousi jopa yli kahdeksan prosentin huolimatta samanaikaisesta suuresta maastamuutosta.

Kuvio III 10. Työttömyysasteet työvoimapiireittäin v. 1963-73

Työttömyys oli taloudellisen kasvunopeudenkin huomioonottaen selvästi korkeammalla tasolla kuin 1960-luvun alkupuoliskolla. Tilanne oli seurausta edellä kuvatuista väestökehityksistä, tuotantorakenteen nopeasta muutoksesta sekä luonnollisesti suhdannekehityksestä. Epätasapainoinen kehitys ilmeni selvimminkin aluetasolla primäärielinkeinojen vapauttaessa kehitysalueilla työvoimaa nopeammin kuin uusia työpaikkoja teollisuus- ja palvelusektorille syntyi.

Seuraavasta taulukosta voidaan havaita, että työttömän työvoiman ja avointen työpaikkojen jakautuma oli esimerkkivuonna 1970 täysin yhteensopimaton. Kun Etelä-Suomessa yhtä avointa työpaikkaa kohti oli vähemmän kuin kaksi työtöntä työnhakijaa, Pohjois-Suomessa yhtä avointa työpaikkaa haki kaksitoista työtöntä.

Taulukko III 9.

Avoimet työpaikat ja työttömät työnhakijat työvoimapiireittäin vuonna 1970

Työvoimapiirit	Työttömät työnhakijat		Avoimet työpaikat		T/A
	(T)	%	(A)	%	
Helsinki, Turku Tampere, Kouvola	16 500	44	10 600	80	1.5
Vaasa, Jyväskylä, Kuopio, Joensuu	12 400	33	1 410	14	8.8
Kajaani, Oulu, Rovaniemi	8 800	23	740	6	11.9
Koko maa	37 700	100	13 300	100	2.8

Lähde: Työvoimakatsaus 1973, 3-4.

Tämä työmarkkinoilla syntynyt painepurkautui pääasiassa maan sisäisenä muuttoliikkeenä kohti Etelä-Suomea ja keskuksia. Uudenmaan väestö kasvoi 1960-luvulla 22 %:lla, koko maan 3.5 %:lla. Sensijaan Pohjois-Suomessa väestönkasvu oli keskimääräistä hitaampaa: väestö väheni lähes kolmella prosentilla (Salmela 1971). Kehitysalueiden taantuvilta sektoreilta vapautuvan työvoiman sijoittuminen Etelä-Suomen teollisuus- ja palveluammattiteihin oli kuitenkin vaikeata, koska työvoiman ammattitaitovaatimukset olivat etenkin teollisuudessa korkeat. Useassa yhteydessä on arveltu, että juuri työttömyys ja ammattitaidon puuttuminen on ollut ratkaiseva tekijä, joka on suunnannut muuttoliikettä Ruotsin pitkälle automatisoituun teollisuuteen⁽¹⁾.

Maastamuutto ei kuitenkaan ole ollut vain kehitysalueiden ongelma. Se ei myöskään ole vain työttömien ja ammattitaidottomien maastamuuttoa. Suomen ja Ruotsin välisen muuttoliikkeen selitykseksi eivät riitä yksinomaan työttömyys ja kehitysalueongelmat, vaan muuttopäätöksiin vaikuttavat useat muut tekijät, joista Ruotsin korkeampi elintaso on merkittävin.

5. Suomen ja Ruotsin väliset elintasoerot

Työmarkkinamallin mukaan palkkatasoerot ovat työvoiman kysynnän ohella liikkuvuuden suuntaa määräävä tekijä. Palkkatasoerojen suuruus Suomen ja Ruotsin välillä riippuu siitä, tarkastellaanko reaali- vai nimellistuloja. Palkkataso ei ole riittävä mittari kuvaamaan maiden välisiä elintasoeroja edes

---

1) Esim. Mikkola, 1973, Lindblom, HS 21/5 -73 sekä Korpe-lainen, 1970.

materiaalisten elintasotekijöiden osalta, puhumattakaan muista hyvinvoinnin osatekijöistä. Seuraavassa tyydytään vertaamaan Suomen ja Ruotsin materiaalista elintasoja lähinnä ETLAn kyselyaineistoon liittyvien tietojen, palkkatason⁽¹⁾ ja asunnon osalta.

5.1. Ansiotaso

Työvoimaministeriön toimeksiannosta vuonna 1971 laaditun selvityksen⁽²⁾ mukaan Ruotsin teollisuustyöntekijöiden keskimääräinen nimellistuntiansio on 90 % korkeampi kuin Suomessa. Naisten kohdalla ero on yli 100 %.

Taulukko III 10.

Keskimääräiset tuntiansiot Suomen ja Ruotsin teollisuudessa v. 1971.

	Suomi mk/t	Ruotsi		Ruotsi Suomi
		Kr/t	Mk/t	
Miehet	6.90	14.25	12.26	1.78
Naiset	4.86	11.73	10.09	2.08
Yhteensä	6.20	13.66	11.75	1.90

1) Ks. yksityiskohtaisemmin Edgren 1974.

Pohjoismaiden välisistä elintasoeroista on tehty myös monipuolisempia tutkimuksia (Uusitalo 1973 sekä Pöntinen & Uusitalo 1974). Ko. tutkimuksista käy mm. selville, että Suomi on useimpien materiaalista elintasoja kuvaavien indikaattorien suhteen viimeisellä sijalla Pohjoismaissa (vrt. myös liitetaulukko II 1).

Saman tutkimuksen mukaan Ruotsin hintataso on 30-38 % korkeampi kuin Suomessa⁽¹⁾. Kun lisäksi otetaan huomioon verotus ja tulonsiirrot, käytettävissä olevat tulot Ruotsissa ovat n. 19 % korkeammat kuin Suomessa. Mikäli molemmat aviopuoliset ovat työssä eroksi tulee 29 %.

Yleisten ansiotasojen vertailu ei kuitenkaan kerro elintason vaikutuksesta siirtolaisten kohdalla. Ensinnäkin selvitys koskee vain teollisuutta. Vaikka valtaosa (74 %) suomalaisesta siirtolaistyövoimasta Ruotsissa onkin teollisuuden palveluksessa, noin puolet on kuitenkin lähtenyt Suomesta muista elinkeinoista. Näiden kohdalla ansiotasoerot ovat suuremmat. Kun lisäksi otetaan huomioon alueelliset erot, keskimääräiselle siirtolaiselle muutosta koituu suurempi materiaallinen hyöty kuin mitä yleiset ansiotasoerot antavat aiheen odottaa. Keskimääräinen ero kertoo pikemminkin sen, kuinka paljon edullisempaa on muuttaa Pohjois-Suomesta Ruotsiin kuin Etelä-Suomeen.

ETLAn kyselyaineiston perusteella nimellisansiotasojen vaikutus muuttajien kohdalla on odotetusti teollisuuden keskipalkkaeroja suurempi. Muuttaneiden mediaanituntiansiot ovat alhaisemmat kuin keskimääräiset ansiot Suomen teollisuudessa⁽²⁾. Vastaavasti siirtolaistyövoiman kokonaisansiot⁽³⁾ ovat 2-4 % korkeammat kuin Ruotsin teollisuudessa keskimäärin.

Taulukko III 11.

Suomalaisen siirtolaistyövoiman mediaani-ansiot Suomessa ennen muuttoa, ensimmäisellä ja nykyisellä työpaikalla Ruotsissa.

	Suomessa ennen muuttoa Smk/71	Ruotsissa ensimmäisellä työpaikalla Rkr/71	Nykyisellä työpaikalla Rkr/71
Kuukausiansio (N)	768.8 (241)	2069.0 (815)	2491.6 (810)
Tuntiansio (N)	4.20 (225)	11.69 (308)	15.16 (345)

- 1) Vuotta 1971 koskevassa hintatasovertailussa ei ole käytetty vastaavan vuoden vaihtokurssia .82 vaan myöhäisempää kurssia (.86). Oikealla vaihtokurssilla (.82) hintatasoero pienenee noin 5 %-yksiköllä.
- 2) Tuntiansiot on laskettu jakamalla kokonaiskuukausiansiot kaikine lisineen veroja vähentämättä vakinaisen työajan ja yli-töajan summalla (ks. tarkemmin Edgren 1974).

Seuraavassa taulukossa on verrattu siirtolaistyövoiman mediaaniansioita⁽¹⁾ Suomessa (S), ensimmäisellä työpaikalla Ruotsissa (IR) sekä nykyisellä työpaikalla (IIR) käyttämällä muutaneiden vuosittaisilla määrillä painotettua vaihtokurssia.

Taulukko III 12.

Maastamuuttaneen työvoiman saavuttama taloudellinen nimellishyöty

Vaihtokurssi 1 kr = .74 mk	Mediaani-kuukausiansioiden suhde R/S	Mediaani-tuntiansioiden suhde R/S
Ensimm. työp:lla Ruotsissa IR	1.92	2.06
Nykyisellä työp:lla Ruotsissa IIR	2.40	2.67

Voidaan siis väittää, että Ruotsiin muuttaneet ovat muuttamisella kohottaneet nimellisansiotasonsa kaksinkertaiseksi⁽²⁾. Kun otetaan huomioon keskimääräisen suomalaisen ja keskimääräisen ruotsalaisen kulutustottumukset, verot ja tulonsiirrot, jää reaaliensiotasokeroksi todennäköisesti huomattavasti enemmän kuin aiemmissa tutkimuksissa esitetty 20 - 30 %.

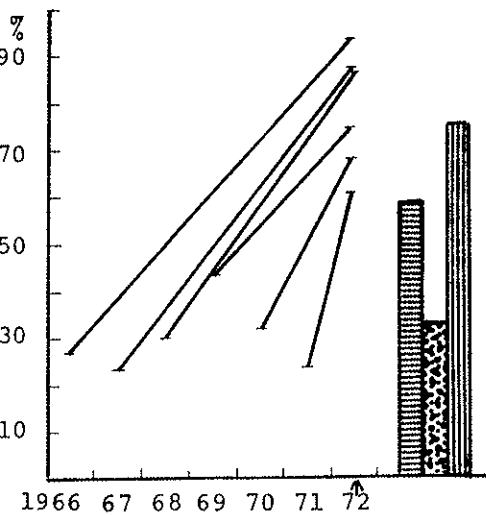
Nimellisansiotaserojen reaalisia vaikutuksia ei FTLAn aineiston perusteella ole mahdollista täsmällisesti arvioida. Eräiden kestokulutushyödykkeiden osalta voidaan saada kuva muuttaneiden kulutustason kohoamisesta. Maastamuuttaneet ovat omistaneet tutkittuja kestokulutushyödykkeitä todennäköisesti harvemmin

- 1) Ansiot viimeisellä työpaikalla Suomessa on deflatoitu elinkustannusindeksillä (1964=100). Ensimmäisellä työpaikalla Ruotsissa on deflaattorina käytetty Ruotsin "Konsumprisindex:iä".
- 2) Keskiarvoilla laskettaessa ansiotasero on jonkin verran pienempi (ks. Edgren 1974).

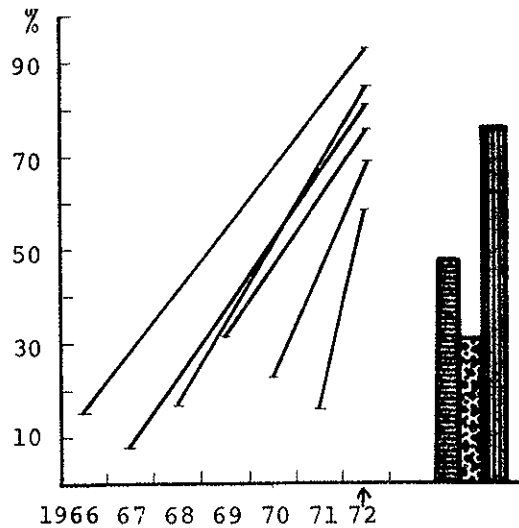
kuin suomalaiset ruokakunnat keskimäärin vuoden 1966 kotitaloustiedustelun perusteella. Erityisesti vähäisen muuttoliikkeen vuosina 1967 ja -71 muuttaneet ovat omistaneet näitä hyödykkeitä harvemmin kuin muina vuosina muuttaneet, mikä johtunee yksinäisruokakuntien suuremmasta osuudesta ko. vuosina. Sen sijaan vuonna 1969 muuttaneet ovat omistaneet näitä hyödykkeitä selvästi useammin kuin muina vuosina muuttaneet.

Kuvio III 11. Eräitä kestokulutushyödykkeitä omistaneiden siirtolaisruokakuntien osuudet kaikista siirtolaisruokakunnista (%) muuttohetkellä ja Ruotsissa v.1972

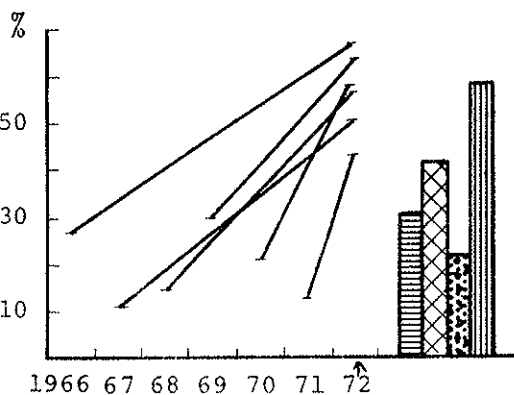
Televisio

Pölynimuri

Auto

- = Suomen ruokakunnat v.1966 (lähde: kotitaloustiedustelu)
- = Suomen ruokakunnat v. 1971
- = Vuosina 1966-71 muuttaneet työkäiset ennen muutttoa
- = Suomalaiset siirtolaisruokakunnat vuonna 1972

Auton omistavien ruokakuntien osuus vuoden 1966 jälkeen muutaneessa siirtolaistyövoimassa oli 59 % vuonna 1972, mikä on huomattavasti korkeampi osuus kuin Suomessa (42 % vuonna 1971). Television omistaa 76 % siirtolaisruokakunnista, mikä lienee mm. kielellisistä syistä pienempi osuus kuin Suomessa. Hyödykkeet hankitaan suhteellisen nopeasti muuton jälkeen. Auton omistaneiden osuudessa tapahtuu selvin hyppäys 1-2 vuoden oleskelun jälkeen. Television ja pölynimurin kohdalla vastavasti noin kolmen vuoden oleskelun jälkeen. Maastamuuttaneet olisivat hankkineet näitä kestokulutushyödykkeitä ilmeisesti myös siinä tapauksessa, että olisivat jääneet Suomeen. Useimmille näiden materiaalisen elintason tunnusmerkkien hankkiminen on todennäköisesti ollut suhteellisen hintatason huomioonottaen helpompaa Ruotsissa.

5.2. Suomen ja Ruotsin välisistä asumistasoeroista

Asuntojen saatavuus on kaupungistuneessa yhteiskunnassa olennainen alueellista liikkuvuutta stimuloiva tekijä -ainakin asuntojen niukka tarjonta vaikeuttaa alueellista liikkuvuutta.

Asumistiheys on Suomessa keskimäärin suurempi kuin Ruotsissa. Näin siitäkkin huolimatta, että suomalaisissa tilastoissa keittiö on laskettu huoneeksi, ruotsalaisissa tilastoissa sen sijaan keittiötä ei lueta asuinhuoneeksi. Ruotsi on saavuttanut kansainvälisen asunto- ja yhdyskuntasuunnitteluliiton (IFHP) vuonna 1957 asettaman suosituksen "asuinhuoneisto ruokakuntaa kohti ja yksi huone henkilöä kohti keittiötä kuitenkaan huoneeksi laskematta" jo ennen kuusikymmenlukua. Suomessa tätä tavoitetta ei ole vielä 1970 väestölaskennan mukaan täysin saavutettu etenkin haja-asutusalueilla. Asumistiheys oli Suomessa vielä 1970 suurempi kuin Ruotsissa kymmenen vuotta aikaisemmin. Asumistiheyserot käyvät ilmi seuraavasta taulukosta.

Taulukko III 13.

Asumistiheys taajamissa ja haja-asutus-
alueilla Suomessa ja Ruotsissa

		Taajamat asukasta/huone	Haja-asutusalueet asukasta/huone
Suomi	1960	1.23	1.42
	1970	1.00	1.06
Ruotsi	1960	0.83	0.82
	1965	0.77	0.74
	1970	0.69	0.67

Lähde: Yearbook of Nordic Statistics 1969, :1973.

Asumistiheydessä on suurehkoja eroja Suomessa myös alueittain (Roikonen 1972). Ahtaimmin asutaan Pohjois-Karjalan läänissä (1.28 as./huone) sekä Oulun ja Lapin lääneissä (1.20 as./huone). Väljimmin asutaan Ahvenanmaalla (0.73 as./huone) sekä eteläisissä lääneissä (Uudenmaan, Turun ja Porin, Hämeen, Kymen ja Vaasan lääneissä (0.94-1.00 as./huone)).

Asuntokanta on Ruotsissa ollut 1000 henkeä kohti laskettuna suurempi kuin Suomessa koko 60-luvun ajan. Myös uudisrakentaminen on ollut vilkkaampaa, joskin 60-luvun loppupuolella asuntotutanto on Suomessa huomattavasti lisääntynyt. Ruotsin asuntomarkkinat ovat siis 60-luvulla olleet keveämmät kuin Suomessa.

Taulukko III 14.

Asuntokanta 1000 henkeä kohti eräinä vuosina Suomessa ja Ruotsissa

	1960 ⁽²⁾	1965 ⁽²⁾	1970 ⁽¹⁾
Suomi	270	..	326
Ruotsi	360	370	394

1) Lähde: VL 1972:12.

2) Lähde: Yearbook of Nordic Statistics 1973.

Taulukko III 15.Valmistuneet asunnot 1000 henkeä kohti
Suomessa ja Ruotsissa v.1963-72

	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
Suomi	9.7	7.7	7.9	7.8	7.9	7.6	8.7	10.8	10.9	12.9
Ruotsi	10.7	11.4	12.5	11.5	12.8	13.4	13.7	13.6	13.2	12.8

Lähde: Yearbook of Nordic Statistics 1973.

Suomen asuntokanta ei ole 60-luvulla kyennyt sopeutumaan yhteiskunnan rakennemuutokseen ja lisääntyvään alueelliseen liikkuvuuteen. Asuntotilanne on muodostunut erityisen ongelmalliseksi etenkin Etelä- ja Pohjois-Suomen taajamissa. Eräänä osoituksena asuntojen riittämättömyydestä on mm. se, että Uudenmaan läänissä joka kymmenes ruokakunta oli ilman omaa asuinhuoneistoa, koko maan kaupungeissa ja kauppaloissa keskimäärin 8 % ja maalaiskunnissa 4 % (VL 1970, XIV). Ahvenanmaalla, Turun ja Porin, Kymen sekä Vaasan lääneissä asuntoja suhteessa ruokakuntien määrään on ollut eniten, joskin näissäkin lääneissä ei vuonna 1970 oltu saavutettu Ruotsin tasoa⁽¹⁾.

Vuokrataso Suomessa on noin 12 % korkeampi kuin Ruotsissa⁽²⁾. Pienasuntojen osalta suhde on etenkin asutuskeskuksissa suurempi. Yksiöiden vuokrat ovat Helsingissä suhteessa Suur-Tukholman alueeseen jopa 82 % korkeammat. Kaksioiden vuokrat

1) Mikäli oletetaan, että tyhjiä asuntojen osuus Ruotsissa on sama kuin Suomessa (n. 3 %) oli Ruotsissa vuonna 1965 yksi asuinhuoneisto kutakin ruokakuntaa kohti. Suhde oli sama sekä maaseudulla että kaupungeissa.

2) Perustuu selvitykseen Korva & Kurvinen, 1972.

eräissä muissa Suomen asutuskeskuksissa ovat kaksinkertaiset verrattuna Ruotsin yli 50 000 asukkaan taajamiin (taulukko III 16). Vuokratiedustelun keskimääräiset luvut ovat ainakin Suomen osalta todellista vuokratasoa alhaisemmat.

Taulukko III 16. Eräiden asuntotyyppien vuokratiedustelujen mukaiset suhteelliset neliömetri-⁽¹⁾vuokrat/kk Suomessa ja Ruotsissa v.1971

Alue	Huoneistotyyppi		
	1h+kk	2h+k	3h+k
Helsinki / Suurtukholma	1.82	1.22	0.94
Tampere, Turku, Lahti, Oulu, Rovaniemi	1.72	1.99	1.08
Suomi (koko maa) / Ruotsi (koko maa)	1.64	1.14	1.01

Ruotsin vuokra-asuntomarkkinoita keventää lisäksi se seikka, että osuuskunta-asuminen on Ruotsissa huomattavasti yleisempää ja näin ollen "omaan asuntoon" siirtyminen on mahdollista pienemmällä pääomalla kuin Suomessa.

Asuntojen varustetaso on kaikkien vertailtujen varusteiden osalta Ruotsissa korkeampi kuin Suomessa.

1) Perustuu lähteeseen Korva, T & Kurvinen, A. 1971.

Taulukko III 17.

Asuntojen keskimääräinen varustetaso Suomessa ja Puotsissa

Huoneis- toista (%) varustettu	Vesijohdolla		Keskuslämmi- tykseillä		WC:llä		Kylpyhuoneella	
	Taaja- mat	Haja- asutus	Taaja- mat	Haja- asutus	Taaja- mat	Haja- asutus	Taaja- mat	Haja- asutus
Suomi								
1960	74	27	53	14	63	14	32	3
1970	87	54	73	35	81	36	52	13
Ruotsi								
1960	97	75	82	49	88	40	62	28
1970	99	82	89	60	94	54	73	41

Lähteet: Yearbook of Nordic Statistics 1973, sekä VL 1972:12.

Yhteenvedon voidaan siis sanoa, että asumistaso on Ruotsissa huomattavasti korkeampi kuin Suomessa, asuntojen vuokrataso alhaisempi ja asuntomarkkinat kaiken kaikkiaan keveämmät kuin Suomessa. Näin ollen asuntotilanne Ruotsissa ei muodosta esteitä Ruotsiin muutolle, sen sijaan Suomen taajamien asuntomarkkinoiden kireys ja vuokratason korkeus vaikuttavat ilmeisesti maan sisäistä liikkuvuutta estävästi.

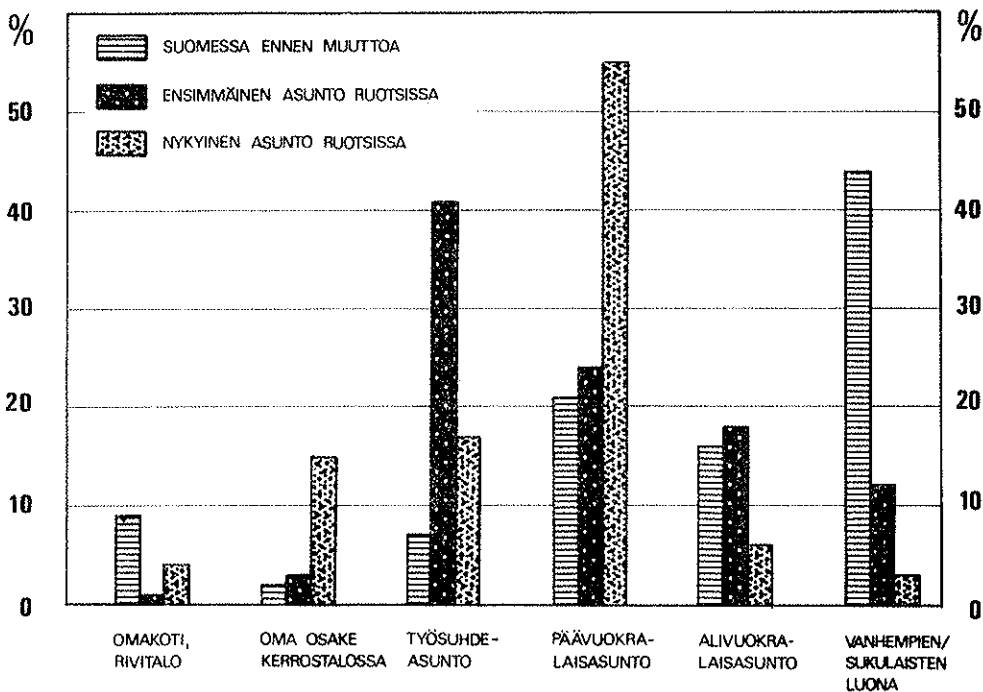
5.2.1. Muuttaneen työikäisen väestön asumismuoto ja -taso

Lähes puolet kaikista muuttaneista työikäisistä on viimeksi ennen muuttoa asunut vanhempiensa luona. Maaseudulla tämä asumismuoto on ollut yleisempi kuin kaupungeista muuttaneilla (liite-
taulukko III 7). Mikäli vanhempien luona asuneet suljetaan

tarkastelun ulkopuolelle ilmenee, että pääosa muuttaneista on asunut vuokra-asunnossa. Lähes kolmannes on asunut alivuokralaisena. Verrattaessa muuttaneiden viimeisen asunnon hallintasuhdetta vastaavaan tietoon Suomen väestöstä vuodelta 1970, havaitaan, että muuttaneista huomattavasti suurempi osa on asunut vuokra-asunnossa. Vastaavasti omistusasunnossa asuneiden osuus on erittäin pieni suhteessa Suomen väestöön. Työsuuhdeasunnossa asuneiden osuus on jonkin verran suurempi muuttaneiden kohdalla (liitetaulukko III 9).

Muuttaneiden ensimmäinen asunto Ruotsissa on 41 %:lla ollut työsuuhdeasunto. Tämän asunnon laadusta ei ole tarkempaa tietoa. Noin kolmannes asui ensin alivuokralaisasunnossa tai vanhempien (tai sukulaisten) luona (ks. kuvio III12).

Kuvio III 12. Suomalaisten siirtolaisruokakuntien viimeisen asunnon Suomessa, ensimmäisen sekä nykyisen asunnon Ruotsissa hallintasuhte (%)

Työnantajan välityksellä oli hankkinut ensimmäisen asuntonsa 60 % muuttaneista ja tämä oli useimmassa tapauksessa ollut työsuhte- tai päävuokralaisasunto. Neljännes muuttaneista oli käyttänyt asunnonhankintakanavanaan sukulaisia tai tuttavias ja päätynyt tätä kautta pääasiassa sukulaisten tai tuttavien luo sekä vuokralaisasuntoon (ks. liitetaulukko III 10). Vain harvat käyttivät asunnonhankinnassa asunnonvälitystä. Lähes puolet (48 %) oli muuttanut Ruotsiin järjestämättä asuntoa Suomessa ennen muuttoa.

Taulukko III 18. Ensimmäisen asunnon Ruotsissa hankintatapa

Asunnon hankintatapa	Asunto hankittu		Kaikki %
	Ennen muuttoa %	Muuton jäl- keen %	
Työnantajan välityksellä	59	61	60
Sukulaisten/tuttavien välityksellä	35	19	26
Työtoverien välityksellä	3	7	5
Asunnonvälityksestä	2	9	6
Lehti-ilmoituksen kautta	1	4	3
Yhteensä	100	100	100

Vuokra-asunnossa asuvien osuus on siirtolaistyövoimassa suurempi kuin Ruotsin väestössä keskimäärin. Omakotitalossa asuvien osuus on erittäin paljon pienempi kuin Ruotsin väestössä (ks. myös liitetaulukko III 11).

Suomalaiset siirtolaiset asuvat huomattavasti ahtaammin kuin Ruotsin väestö keskimäärin ja myös jonkin verran ahtaammin kuin Suomen väestö⁽¹⁾.

1) Todennäköisesti Ruotsiin muuttajat tuskin olisivat Suomen keskuksiin muuttaessaan kyenneet nykyisen asuntopulan valitessa yltämään Suomen keskimääräisen asumisväljyyden tasolle.

Taulukko III 19.

Suomalaisten siirtolaisten Ruotsissa,
Ruotsin väestön, sekä Suomen väestön
asumistiheys

Asukkaita asuinhuonetta kohti	1) Suomalaiset siirtolaiset Ruotsissa	1) Ruotsalaiset	2) Suomalaiset 1970
	%	%	%
alle 1	32	73	36
1 - 2	55	25	59
yli 2	13	2	5
Yhteensä	100	100	100

Suomalaiset siirtolaiset asuvat pääasiassa taajamissa. Kuitenkin siirtolaisten asuntojen varustetaso on taulukossa III 20 vertailtujen varusteiden osalta heikompi kuin ruotsalaisilla keskimäärin (poikkeuksena taajama-asunnolle ominainen WC). Suomalaiset siirtolaiset asuvat kuitenkin paremmin kuin Suomen taajaman asukas (taulukko III 20).

Taulukko III 20.

Ruotsissa asuvan suomalaisen siirtolaisväestön ja Ruotsin väestön asuntojen varustetaso

	Huoneistoista %:a varustettu			
	Keskuslämmityksellä	WC:llä	Kylpy - tai suihkuhuon.	Jääkaapilla
Suomalaiset ⁽¹⁾ siirtolaiset	87	95	81	92
Ruotsin väestö ⁽¹⁾	93	93	87	93
Suomen väestö ⁽²⁾ v. 1970				
- kaupungit ja kauppalat	73	81	52	..
- maalaiskunnat	33	36	13	..

1) Wadensjö, 1972, 236.

2) Väestölaskenta 1970, V.

Yhteenvedona voidaan sanoa, että suomalaisten siirtolaisten asumistaso on heikempi kuin ruotsalaisten. He asuvat myös jonkin verran ahtaammin kuin Suomen väestö keskimäärin, mutta heidän asuntojensa varustetaso on parempi kuin Suomen väestöllä.

Useimmille muuttajille asunnon hankkiminen Ruotsista on ollut todennäköisesti helpompaa kuin asunnon hankkiminen esimerkiksi Etelä-Suomesta, koska Ruotsin asuntomarkkinat ovat olleet keveämmät, vuokrataso alempi ja yli puolelle muuttaneista asunto on järjestynyt työnantajan välityksellä.

6. Empiirinen työmarkkinamalli

Lähtökohdaksi esitetyssä työmarkkinamallissa oletettiin maastamuuton olevan riippuvainen Suomen ja Ruotsin työllisyys-tilanteesta sekä elintasoeroista. Ruotsin työvoiman ylikysynnän sekä Suomen työmarkkinoiden ylitarjonnan merkitystä maastamuuton selittäjänä on selvitetty useissa aikasarjatarkasteluissa⁽¹⁾. Elintasoerojen merkitys on sen sijaan aikasarjatarkasteluissa jätetty tutkimatta.

Seuraavissa malleissa on Ruotsin työvoiman ylikysyntää ($D_R - S_R$) mitattu avoimilla työpaikoilla, Suomen työvoiman ylitarjontaa ($S_S - D_S$) työttömyysasteella⁽²⁾. Elintasoeroja ($W_R - W_S$) on tyydytety mittaamaan teollisuuden keskituntiansioilla sekä niistä lasketuilla indekseillä⁽³⁾. Markkinoiden epätäydellisyyden

1) Esim. Sääski 1969, Maury 1973, Wiman 1974, Bergman 1974

2) Lähteet: SCB: Allmän månadsstatistik, Työvoimakatsaus ja työvoimatiedustelu

3) Lähteet: SAF: Direct and Total Wage Costs 1964 ja 1973
STK:n palkkatilastot sekä tilastokatsaukset.
Muuttujina käytettiin mm. Suomen ja Ruotsin teollisuuden nimellisiä ja reaalitylöitä, näiden tasoeroja, muutoksia sekä muutosnopeuksien suhteita.

vaikutuksia ei ole otettu erikseen huomioon. Selitettävänä muuttujana on Suomen ja Pohjoismaiden välinen muuttoliike v. 1956-73, josta noin 2 % suuntautuu muihin Pohjoismaihin kuin Ruotsiin. Tekniikkana on käytetty valikoivaa regressio-analyysia. Mallien muuttujista käytetään seuraavia symboleja:

M_{SR}	=	Bruttomuutto Suomesta Pohjoismaihin vuosina 1956-73 (tuhansina)
N_{SR}	=	Nettomuutto Suomesta Pohjoismaihin vuosina 1956-73 (tuhansina)
A	=	Avoimet työpaikat Ruotsissa keskimäärin (1000)
U	=	Työttömyysaste Suomessa (%)
$\Delta(R_R - R_S)$	=	Ruotsin ja Suomen (teollisuuden) reaalityöntuntiansioiden eron muutos (%) muunnettuna Ruotsin kruunuiksi vuosittain keskimääräisillä avistammyntikursseilla ja deflatoituina elinkustannusindekseillä
$\frac{I_R}{I_S}$	=	Ruotsin ja Suomen teollisuuden nimellistuntiansioiden suhde (muunnokset kuten edellä)
$\frac{\Delta R_R}{\Delta R_S}$	=	Ruotsin ja Suomen reaalityöntuntiansioiden muutosnopeuksien (%) suhde
T	=	Trendimuuttuja (T=1,2,3,...)
t	=	Indeksillä viitataan tarkasteltavan ajankohdan (vuoden)arvoihin; t-1:llä vastaavasti yhdellä periodilla viivästettyihin arvoihin

6.1. Bruttomuutto

Pohjoismaihin vuosina 1956-73 suuntautuneesta bruttomuutosta 73 % voidaan selittää Ruotsin avoimilla työpaikoilla (A_t). Tavanomainen selitysmalli (1), jossa on otettu lisäksi huomioon myös Suomen työttömyys (U_t), selittää 81 % bruttomuutosta.

$$(1) \quad M_{SR_t} = .74A_t^{xx(1)} + .38U_t^x - 19.84 \quad R^2 = .81$$

$$S = 20.4$$

Konstruoiduista tuloeromuuttujista parhaita lisäselittäjiä ovat Suomen ja Ruotsin reaalityuloeron %:nen muutos $\Delta(P_R - R_S)$ samana vuonna (t) sekä edeltävänä vuonna (t-1). Viivästetyn muuttujan kerroin poikkeaa nolasta vain 80 %:n todennäköisyydellä.

$$(2) \quad M_{SR} = .87A_t^{xxx} + .30U_t^x + .05\Delta(P_R - R_S)_t +$$

$$+ .04\Delta(R_R - R_S)_{t-1} - 24.8 \quad R^2 = .86$$

$$S = 17.0$$

Jos annetaan selittävien muuttujien valikoitua asettamatta kiinteitä ehtoja, päädytään malliin (3), jossa bruttomaas-
tamuutto selittyy 90 %:sti Ruotsin avoimilla työpaikoilla
sekä tuloeromuuttujilla. Mallin (3) kertoimet ovat kaikki
merkitseviä.

$$(3) \quad M_{SR_t} = .79A_t^{xxx} + 19.8 \frac{I_R^{xx}}{I_S} t - 1 + .10\Delta(R_R - R_S)_t^{xx} +$$

$$+ .08\Delta(R_R - R_S)_{t-1}^{xxx} - 54.4 \quad R^2 = .89$$

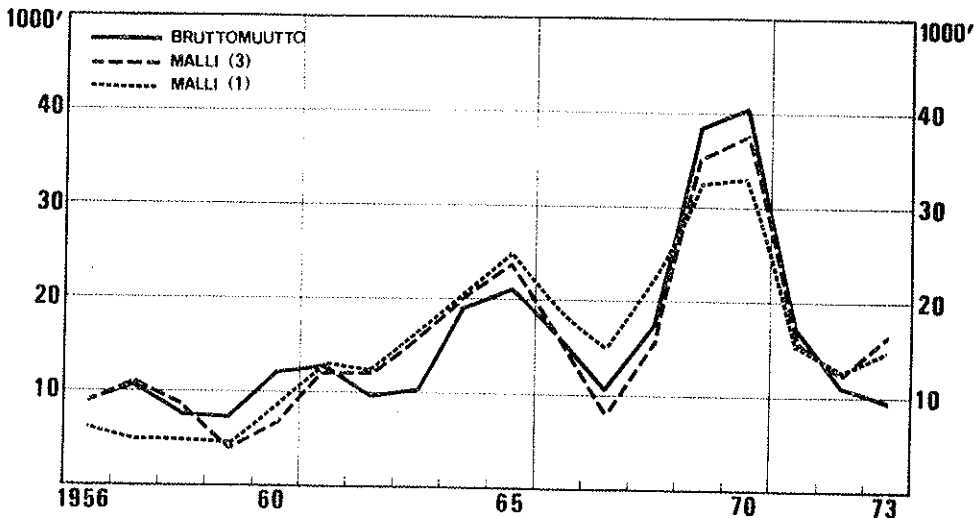
$$S = 13.4$$

Malli (3) on kokeilluista bruttomuuton selitysmalleista pa-
ras, kun mallin hyvyyden kriteerinä käytetään selittävyttä,
kertoimien luotettavuutta sekä selittävien muuttujien vä-
häistä lukumäärää. Eruttomuuttovirta voidaan siis ennustaa
sitä suuremmaksi, mitä enemmän Ruotsissa on avoimia työ-
paikkoja, mitä suuremmat ovat olleet nimellistulot Ruotsin
teollisuudessa suhteessa Suomen teollisuuteen ja mitä no-
peammin Ruotsin ja Suomen välinen reaalityuloero on muuttunut

-
- 1) xxx = $p \leq .001$
 xx = $.001 < p \leq .01$
 x = $.01 < p \leq .05$

Ruotsin eduksi. Tuloeromuuttujissa heijastuvat palkka- ja hintakehitys sekä markan devalvoituminen suhteessa kruunuun. Viivästetyn tuloeromuuttujan vaikutus perustuu mm. siihen, että Ruotsin suhdannekehityksen elpyessä Suomea aikaisemmin, tulot kasvavat Ruotsissa Suomea nopeammin, kuten tapahtui 50-luvun lopulla sekä vuosina 1963-64 ja vuonna 1968. Suomen työttömyysmuuttujan selittävyys on heikko, joskin 60-luvulla sen merkitys on ollut jonkin verran suurempi, mikä johtuu lähinnä vuoden 1968 työttömyyshuipusta. Mallit 2 ja 3, joissa Suomen työttömyys on mukana, yliarvioivat systemaattisesti vuosien 1962-68 maastamuuton. Kaikki lasketut brutto-mallit ennakoivat vuosien 1969-70 muuttoluvut liian alhaisiksi. Vastaavasti viime vuosien maastamuutto on ollut malleilla laskettua vähäisempää (kuvio III 13).

Kuvio III 13. Bruttomuutto Pohjoismaihin ja malleilla (1) ja (3) lasketut arvot

6.2. Nettomuutto

Nettomuutosta 73 % voidaan selittää Ruotsin avointen työpaikkojen määrällä sekä jonkin verran laskevalla trendillä (malli 4)

$$(4) \quad N_{SR_t} = .84A_t^{xxx} - .95T^{xx} - 13.3 \quad R^2 = .73 \\ S = 31.8$$

Selittävyys kohoaa merkittävästi kun malliin lisätään Suomen työttömyys. Mallissa 5 kaikki kertoimet ovat merkitseviä.

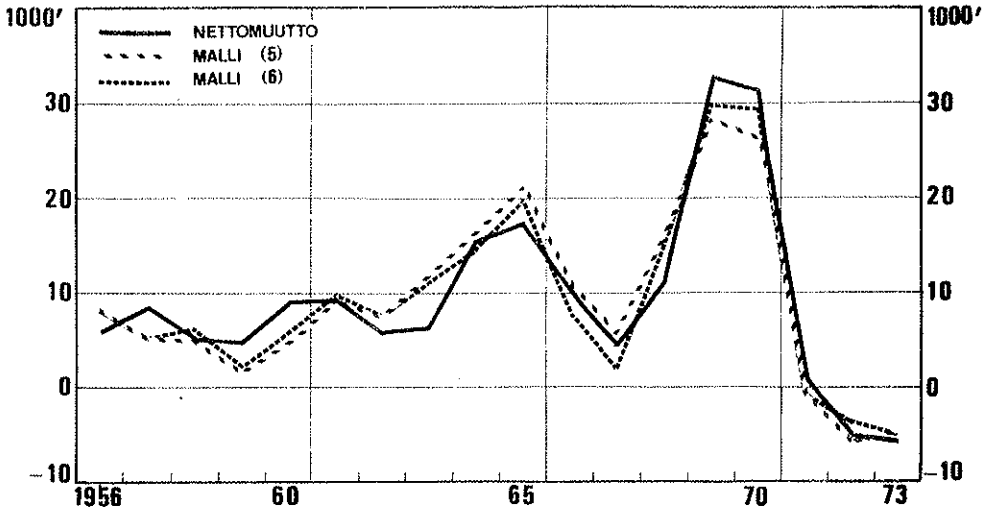
$$(5) \quad N_{SR_t} = 1.1A_t^{xxx} + 7.0U_t^{xxx} - 1.5T^{xxx} - 31.8 \quad R^2 = .91 \\ S = 11.7$$

Kun asetetaan kriteeriksi kertoimien vähintään 95 %:n merkitsevyys sekä korkea selittävyys, päädytään malliin (6).

$$(6) \quad N_{SR} = 1.18A_t^{xxx} + 6.60U_t^{xxx} + 4.05 \frac{\Delta R_R^*}{\Delta R_S} - 3.10T^{xxx} - 32.6 \\ R^2 = .94 \\ S = 8.5$$

Nettomaastamuutto on siis sitä voimakkaampaa, mitä enemmän Ruotsissa on avoimia työpaikkoja, mitä suurempi on Suomen työttömyys, sekä mitä nopeammin reaalitytulot Ruotsissa kasvavat suhteessa Suomeen. Nettomuuton laskeva trendi johtuu lähinnä 70-luvun alkupuolen positiivisesta muuttotaseesta. Pidemmällä aikavälillä lasku ei ole yhtä jyrkkä. Myös nämä nettomallit aliarvioivat vuosikymmenen vaihteen maastamuuton (kuvio III 14).

Kuvio III 14. Nettomuutto Pohjoismaihin ja malleilla (5) ja (6) lasketut arvot

6.3. Neljännesvuosimalleista

Jos aikasarjatarkastelun avulla pyritään vetämään johtopäätöksiä aikasarjamuuttujien vaikutuksesta yksittäisten muuttujien muuttopäätöksiin, on vuositaso ilmeisen karkea. Hienojakoisempien mallien konstruoinnin esteenä on ollut soveliaiden aineistojen puuttuminen.

Kun analysoitiin suomalaisen siirtolaistyövoiman neljännesvuosittaisia nettomuutoksia Ruotsissa vuosina 1961-71 havaittiin, että nämä muutokset seuraavat Ruotsin työvoiman kysyntäkehitystä noin 3-6 kuukauden viiveellä (Edgren & Wiman 1973 b). Tämäntapaisessa tarkastelussa tilastointiviivettä ei kuitenkaan voida eristää. Mainitussa analyysissä ei myöskään tarkasteltu muita muuttujia kuin Ruotsin avoimia työpaikkoja sekä trendiä ja kausivaihtelua.

Kun estimoidaan työikäisen väestön maastamuuton ($\hat{S}$) neljännesvuosittaiset luvut kyselyaineiston jakautuman perusteella, voidaan systemaattiset tekniset viiveet välttää (malli 7). Tällä tavoin arvioitu maastamuutto reagoi Ruotsin avointen työpaikkojen määrän muutoksiin keskimäärin kolmen kuukauden viiveellä sekä Suomen työttömyyden lisääntymiseen keskimäärin kuuden kuukauden viiveellä (Wiman 1974). Neljännesvuosimallissa (7) esiintyvät viiveet syntyvät siitä, että muuttopäätöksiin vaikuttavat tekijät tulevat ihmisten tietoon jonkin verran viivästyneinä ja muuttopäätöksen tekeminen ja toteuttaminen vaatii valmisteluja (ks. Edgren & Wiman 1973 b).

$$(7) \quad \hat{S}_t = .16A_{t-1}^{***} + .80U_{t-2}^{**} - 6.8 \quad R^2 = .75$$

$$S = 2.8$$

Muuttovirrat ovat suurimmillaan kolmannella vuosineljänneksellä. Suurin muuttokuukausi on ollut elokuu (16 % kaikista 1960-71 muuttaneista). Kolmannen vuosineljänneksen muuttoluvut ovat kuitenkin pienempiä kuin avoimilla työpaikoilla ja työttömyydellä ennustetut arvot. Sen sijaan vuoden alku- ja loppuneljänneksien muuttomäärät ovat odotettua suurempia. Tämä on selitettävissä muun muassa sillä, että kesä- ja joululomakausien jälkeen muuttovirrat vilkastuvat enemmän kuin työllisyystilanteen vaihtelut sinänsä aiheuttaisivat.

6.4. Mallien arviointia

Esitetyillä yksinkertaisilla regressiomalleilla voitiin osoittaa muuttovirtojen käyttäytyvän asetettujen yleisten hypoteesien mukaisesti. Tällaiseen tarkasteluun jää eräitä teknisiä ja syytutkimuksen kannalta myös periaatteellisia ongelmia. Sosiaaliset ja työmarkkinoiden rakenteelliset tekijät on jätetty mallien ulkopuolelle. Teknisesti ja tulkinnallisesti yksinkertaisissa malleissa ei myöskään voida ottaa huomioon muuttajien kaikkia keskinäisiä riippuvuuksia: sen lisäksi, että selittävät muuttajat korreloivat keskenään,

myös muuttoliikkeellä on ainakin marginaalisia vaikutuksia työllisyyteen ja tulotaseroihin. Riippuvuuksien muuttumista ajassa ei ole myöskään otettu huomioon. Esimerkiksi vuosien 1969-70 maastamuutolla on ollut erityispiirteitä, joiden takia ko. vuodet selittyvät malleilla muita vuosia heikommin.

Makrotason työmarkkinamallit kuvailevat, selittävät ja ennustavat muuttovirtojen määrää ja niiden vaihtelua, eivät muuttovirtojen rakennetta ja yksittäisten ihmisten muuttopäätöksiä. Mallien muuttajat ovat vain yleisiä suhdanneindikaattoreita, joiden vaikutukset eivät aina yksilötasolla ole välittömiä. Työttömyyden ja maastamuuton korrelaatio ei välttämättä merkitse työttömien muuttamista. Avoimet työpaikat tuskin ovat monenkaan muuttajan motiivi. Niiden tilastollinen selitysvaima perustuu ilmeisesti pikemminkin siihen itsestäänselvytyteen, että työntekijä ei muuta, ellei tulo- paikkakunnalla ole mahdollista saada työtä. Koska suorat päätelmät eivät ole mahdollisia, on mallien tulkinnessa tehtävä o i e t u k s i a muuttovirtojen rakenteesta ja muuttajien motiiveista. Seuraavissa jaksoissa selvitetään yksityiskohtaisemmin näitä yksilötason syy-yhteyksiä lähinnä ETLÄn kyselytutkimusaineiston perusteella.

7. Ketkä muuttivat ?

Maastamuuton vaikutukset ja työvoimapoliittinen merkitys on muuttaneiden määrän ohella ratkaisevasti riippuvainen muuttaneen työvoiman rakenteesta. Myös muuttoliikkeen syistä tehtävät päätelmät edellyttävät tietoa siitä, ketkä muuttivat ja ketkä eivät. Tämän tutkimuksen aineisto⁽¹⁾ ja keruutapa asetavat kuitenkin suuria rajoituksia valikoitumisen tutkimiselle. Seuraavissa kappaleissa kuvaillaan vuosina 1961-71 Ruotsiin muuttaneen työvoiman rakennetta. Samalla muuttaneet pyrittään myös mahdollisuuksien mukaan "sijoittamaan" Suomen työmarkkinoille vertaamalla muuttanutta työvoimaa Suomen ammatissa toimivaan väestöön. Näissä vertailuissa jää ongelmaksi se, että kulloisenkin tarkastelun kannalta häiriöllisiä tekijöitä (esim. ikärakennetta) ei voida vakioida. Tarkastelut koskevat vuosina 1960-71 muuttaneita, ellei toisin ole mainittu.

7.1. Eräitä demografisia piirteitä

Maastamuuttaneet ovat olleet hyvin nuorta väestöä. Työikäisen väestön osuus Ruotsiin muuttaneissa on ollut keskimäärin 78 %, kun työikäisten osuus Suomen ja Ruotsin väestöissä vuonna 1971 oli noin 63 %. ETLAN otoksen mukaan 71 % muuttaneista on kuulunut ikäryhmään 15-35 vuotiaat⁽²⁾, 35 % on ollut 26-30 vuotiaita. Suurten ikäluokkien osuus muuttaneessa työvoimassa on ollut 22 %, mikä on huomattavasti korkeampi osuus kuin Suomen koko väestössä. Muuttaneen työvoiman keski-ikä on ollut 28 vuotta.

1) Tutkimusaineistosta ks. liite I.

2) Ks. myös Edgren 1974

3) Tilastokeskuksen selvityksen mukaan vuonna 1971 muuttaneista 72 % oli 15-35 vuotiaita (Myrskylä 1974), ETLAN otoksen mukaan ko. vuonna 74 %.

Vähäisen maastamuuton vuosina muuttaneet ovat olleet keskimääräistä nuorempia; suurina muuttovuosina 1969-70 jonkin verran vanhempia. Tuolloin muuttaneista myös suurempi osuus oli perheellisiä kuin laskusuhdannevuosina 1967 ja -71. Ero on selvän Pohjois-Suomessa, jossa 50 % vuosina 1969-70 muuttaneista oli perheellisiä, kun vastaava osuus vuonna 1971 oli vain 17 %. Suurina muuttovuosina muutettiin myös useammin perheen kanssa. Vuonna 1969 muutti 35 % perheen kanssa, koko kuusikymmenluvulla vastaavasti 28 % ja vuonna 1967 vain 14 %. Yksin muuttaneiden osuus oli 30 % vuonna 1969, kun se vuonna 1971 oli yli puolet (54 %).

Suuren maastamuuton vuosina ei-aktiivin väestön osuus on siis ollut jonkin verran suurempi. Tämä on eräs syy siihen, että kappaleessa III 6 esitetyt työmarkkinamallit ennakoivat vuosien 1969-70 maastamuuton liian alhaiseksi.

7.2. Maastamuuttaneen työvoiman alueellinen jakautuma

Maastamuutto on suhteellisesti voimakkaimmin vähentänyt Pohjois-Suomen väestöä. Suhteellinen muuttaneisuus on Lapin tilastoalueella 3.2-kertainen maan keskiarvoon verrattuna (liitekuvio III 1). Myös perinteisten siirtolaisuusalueiden, Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan, maastamuuttointensiteetit ovat maan keskiarvoa korkeampia. Itäisiltä tilastoalueilta sekä Tammermaalta, Etelä-Hämeestä, Varsinais-Suomesta ja Uudeltamaalta on muuttanut 60-luvulla Ruotsiin suhteellisesti vähemmän kuin koko maasta keskimäärin¹⁾.

Jos tarkastellaan maastamuuttaneen työvoiman määrällistä jakautumaa, voidaan havaita, että kolmen pohjoisimman tilastoalueen osuus koko ajanjakson maastamuutosta on ollut noin kolmannes. Kuitenkin noin puolet muuttaneesta työvoimasta on lähtöisin "teollisuus-Suomesta" ts. muualta kuin kehitysaluevyöhykkeiltä (liitekuvio III 1).

1) Ks. Edgren, tutkimuksessa Edgren & Wiman 1973 a.

Työvoiman maastamuutto ei ole ollut v a i n kehitysalueiden ongelma, vaikka kehitysalueilla maastamuuton merkitys suhteellisesti on ollut suurempi. Etelä-Suomesta on muuttanut vuosina 1961-71 Ruotsiin noin 80 000 työkäistä, millä on ollut ratkaiseva vaikutus Etelä-Suomen tämänhetkiseen työvoimapulaan.

Eri vuosina on havaittavissa selviä eroja maastamuuttaneen työvoiman alueellisessa jakautumassa. Pohjois- ja Itä-Suomen osuus muuttovirrasta on ollut korkeimmillaan kuusikymmenluvun alussa⁽¹⁾ sekä suurina muuttovuosina 1969-70. Sen sijaan vähäisen maastamuuton vuosina 1967 ja -71 myös Pohjois- ja Itä-Suomen osuus muuttovirrasta on laskenut. Perinteisen siirtolaisuusalueen, Pohjanmaan osuus oli korkeimmillaan vuonna 1967, minkä jälkeen sen osuus on ollut laskusuunnassa. Etelä-Suomen osuus on vaihdellut vähiten. Vuonna 1971 Etelä-Suomen osuus oli yli puolet muuttovirrasta (taulukko III 21)⁽²⁾.

1) Aineiston edustavuus 60-luvun alupuolella on heikompi ja havaintojen lukumäärä vähäinen, joten 60-luvun alkupuoliskoa koskevat luvut ovat vain viitteellisiä.

2) Aluejako (ks. liitekuvio III 1).

Etelä-Suomi	=	tilastoalueet	11-17
Keski- ja			
Itä-Suomi	=	"	21-24
Pohjanmaa	=	"	31-32
Pohjois-Suomi	=	"	41-43

Taulukko III 21.

Muuttovirran jakautuminen suuralueittain⁽¹⁾
vuosina 1961-71.

Vuosi	Alue				Yhteensä	(N)
	Etelä-Suomi	Keski- ja Itä-Suomi	Pohjanmaa	Pohjois-Suomi		
1961	44	11	33	11	100	(9)
62	35	12	12	41	100	(17)
63	44	12	12	32	100	(25)
64	49	7	9	35	100	(43)
1965	35	10	29	26	100	(51)
66	42	12	18	28	100	(33)
67	35	8	35	22	100	(26)
68	37	17	13	33	100	(54)
69	30	15	16	39	100	(117)
1970	38	15	10	37	100	(94)
71	52	5	15	28	100	(40)
1961-71	38	12	17	33	100	(509)

Etelä-Suomesta suuntautunut maastamuuttovirta on ollut stabiilein ja vähiten suhdanneherkkä, kun taas kehitysalueilla ja erityisesti Pohjois-Suomessa Ruotsin suhdanteiden vaikutus on ollut voimakkain.

1) Tilastoaluejako ks. liitekuvio III 1.

Usein esitetty hypoteesi muuton kaksivaiheisuudesta ei suur-
aluetasolla vaikuta paikkansapitävältä. Jos otetaan huomioon
työikäisen väestön Ruotsiinmuuttoa edeltänyt viimeinen asuin-
paikan vaihdos siitä riippumatta, onko se tapahtunut työikäi-
senä vai ei, voidaan havaita jonkin verran siirtymää kohti
Etelä- ja Pohjois-Suomea (taulukko III 22). Kriteerin lievyy-
destä huolimatta kaksivaiheisuus on aluetasolla hyvin marginaa-
linen ilmiö¹⁾.

Taulukko III 22.

Maastamuuttaneen työvoiman lähtöalue
viimeisen ja viimeistä edellisen suur-
alueen mukaan.

Suuralue	Viimeinen asuin- paikka	Viimeistä edellinen asuinpaikka
Etelä-Suomi	38	31
Keski-Suomi	29	38
Pohjois-Suomi	33	31
Yhteensä	100 (526)	100 (511)

Sen sijaan selvempää vaiheittaisuutta on havaittavissa maa-
seudun ja taajamien välillä. Muuttohetkellä asui kaupungissa
tai kauppalassa 49 %. Kun vastaava osuus viimeistä edellisen
asuinpaikan mukaan oli 36 %. Kaksi kolmannelle muuttaneista ei
kuitenkaan ole elämänsä aikana vaihtanut asuinkuntasuotoa.
Joka viides on muuttanut kaupunkiin (tai kaupपालaan) ja 6 %
muuttanut maaseudulle. Keskimääräinen asumisaika on kaupungis-
ta ja kauppalloista muuttaneilla ollut 12 vuotta lähtöalueesta

1) Ks. myös Edgren tutkimuksessa Edgren & Wiman 1973.

riippumatta, Etelä-Suomessa maaseudulla 11 vuotta ja muualla maassa n. 20 vuotta. Näinollen suuri osa tästäkään kaksivaiheisesta muutosta ei todennäköisesti ole ollut seurausta muuttajan omasta päätöksestä.

Maastamuuttovirtojen suunta näyttää suhteellisen stabiililta. Etelä-Suomesta muuttaneista 44 % muutti Tukholman alueelle, kun kaikista muuttaneista Tukholman osuus on 25 %. Pohjanmaalta ja Itä-Suomesta suurin muuttovirta suuntautuu Tukholman ympäristölääneihin. Pohjois-Suomesta muuttaneista 29 % muutti Länsi-Ruotsiin⁽¹⁾. Tukholman ympäristö ja Länsi-Ruotsi ovat suurimpien muuttovirtojen kohteet, mikä johtuu luonnollisesti näiden alueiden elinkeinorakenteesta ja ekspansiivisesta taloudesta ja sen synnyttämästä työvoiman kysynnästä.

Jos tarkastellaan poikkeamia tästä yleisestä säännöstä, voidaan havaita, että tietyille Ruotsin alueille tulevat muuttajat ovat suurimmaksi osin tulleet tietyiltä Suomen alueilta. 62 % Tukholmaan muuttaneista on tullut Etelä-Suomesta. Pohjanlahden rannikolle muuttaneet ovat tulleet pääasiassa Pohjanmaalta ja Pohjois-Suomesta. Pohjois-Ruotsiin muuttaneista 71 % on tullut Pohjois-Suomesta.

Näyttää siis ilmeiseltä, että muuttovirrat ovat vakiintuneet. Aikaisemmin muuttaneet toimivat "reseptoreina" joilla on ratkaiseva vaikutus muuttokohteen valintaan⁽²⁾.

1) Ks. Edgren 1974.

2) Absoluuttisesti suurimmat muuttovirrat ovat Etelä-Suomen ja Tukholman (16 % muuttaneista) ja sen ympäristöläänien välillä (7%).

7.3. Elinkeino- ja ammattirakenne

Suurin osa Suomesta Ruotsiin muuttaneesta työvoimasta on viiemeksi ennen muuttoaan työskennellyt jalostus- ja palvelusektorilla. Vain 15 % on ETLAn tutkimuksen mukaan toiminut maataloudessa. Noin 40 % toimi Suomessa teollisuudessa, mikä on huomattavasti suurempi osuus kuin teollisuuden osuus Suomen ammatissatoimivasta väestöstä. Ammatissatoimivan väestön ulkopuolella on ollut vuonna 1960-71 keskimäärin 10 % muuttaneista työkäisistä. Vaikka Suomeen palanneiden (noin 30 % kaikista muuttaneista) elinkeinajakautuman erilaisuus otetaan huomioon, voidaan havaita, että ETLAn tutkimuksen antama kuva "muuttaneista" ei ratkaisevasti muutu. "Muuttaneissa" on maataloudesta lähteneiden osuus ollut vain 3 %-yksikköä suurempi kuin ETLAn otoksen mukaan Ruotsiin jääneessä siirtolaistyövoimassa (taulukko III 23).

Taulukko III 23 .

Suomalaisen siirtolaistyövoiman, Ruotsista palanneiden sekä Ruotsiin muuttaneiden elinkeino Suomessa ennen muuttoa

Elinkeino Suomessa ennen muuttoa	Suomalainen siirtolaistyövoima Ruotsissa v. 1972		Vuosina 1968-69 ja 1971 Ruotsista palanneet ⁽²⁾ %	"Muuttaneet" ⁽³⁾ %	Painotettu ⁽¹⁾ jakautuma %
	%	Painotettu ⁽¹⁾ jakautuma			
Alkutuotanto	15	13.8	25	18	17.1
Teollisuus	42	39.7	30	39	36.8
Rakennusteollisuus	9	8.5	10	9	9.0
Palvelut	34	37.9	35	34	37.0
Yhteensä	100 (497)	99.9	100 (1904)	100	99.9

1) Sukupuolijakautumaa korjattu painottamalla naisten jakautuma .40:llä ja miesten .60:llä (ks. liite I).

2) Heikkinen 1974, 14.

3) Palanneiden jakautuma painotettu .30:llä, jääneiden .70:llä (ks. liite I)

Alkutuotannon osuus on ollut suurin Pohjois-Suomen työvoimapiirialueelta muuttaneessa ammatissa toimineessa väestössä (23 %). Etelä-Suomessa osuus on ollut pienin (5 %). Yli puolet Etelä-Suomesta muuttaneista lähti jalostuselinkeinoista (58 %). Jalostuksesta lähteneiden osuus oli pienin Pohjois-Suomen työvoimapiirialueella. Palveluelinkeinoista lähteneiden osuuksissa ei ole alueittaisia eroja. Myös aluetasolla havaitaan jalostuksesta lähteneiden osuuden olevan suurempi kuin alueen ammatissa toimivassa väestössä (liitetaulukko III 13).

Teollisuudesta lähteneiden osuus oli suurempi noususuhdannevaiheessa vuosina 1969-70. Tuolloin sensijaan alkutuotannosta lähteneiden osuus laski. Vuosina 1969-70 noin 40 % muuttaneista oli lähtöisin teollisista elinkeinoista, vain 11 % alkutuotannosta (taulukko III 24).

Taulukko III 24.

Muuttaneen työvoiman elinkeinojakautuma (%) v. 1960-71

Muutto- vuosi	Elinkeino					(N)
	Alku- tuotanto	Teolli- suus	Rakennus- toiminta	Palvelut	Yhteensä	
1960-63	16	41	14	29	100	(56)
1964-65	18	48	8	26	100	(90)
66	13	55	0	32	100	(31)
67	20	36	0	44	100	(26)
68	15	29	8	48	100	(48)
69	12	42	11	35	100	(104)
70	11	39	10	28	100	(89)
71	17	31	9	43	100	(35)
1960-71	15	42	9	34	100	(479)

Suurina muuttovuosina 1969-70 muutti muilta suuralueilta paitsi Etelä-Suomesta vähemmän alkutuotannossa työskennelleitä kuin vuosina 1966-68 (liitetaulukko III 12). Eräänä selityksenä tälle yleisistä arvioista poikkeavalle tulokselle voi olla etenkin metsätalouden työllisyyden suhdanneherkkyys. Teollisuudessa työllisyys on laskusuhdanteenkin aikana suhteellisesti vakaampi.

Maastamuutto on ollut lähinnä työntekijöiden muuttoa. Koko ajanjaksolla muuttaneista noin 3 % on toiminut teknisissä, humanistisissa, yhteiskunnallisissa yms. ylemmissä toimihenkilötehtävissä. Maa- ja metsätalous on ollut 16 %:n pääasiallinen ammatti. Teollisissa ammateissa on toiminut noin puolet muuttaneesta työvoimasta (ks. liite I taulukko 3). Myös muuton jälkeen Ruotsissa suomalainen siirtolaistyövoima toimii pääasiassa teollisissa ammateissa (69 %). Maa- ja metsätaloudessa toimivien osuus on vain 5 % (liite I taulukko 2).

Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike ei siis ole ollut maatalousväestön maastamuuttoa, eikä se näinollen ole selitettävissä v ä l i t t ö m ä s t i elinkeinorakenteen muutoksesta aiheutuvaksi työvoiman siirtymiseksi pois supistuvilta sektoreilta. Mahdollista on, että rakennemuutoksella on ollut välillisiä kytkeitä maastamuuttoon esimerkiksi siten, että muuttaneet olisivat ennen viimeistä jalostus- tai palvelusektoriin kuulunutta työpaikkaansa toimineet alkutuotannossa. Toinen kytkeä elinkeinorakenteen muutokseen voi syntyä siten, että teollisuudesta Ruotsiin muuttaneet ovat tehneet mahdolliseksi maataloudesta vapautuvan työvoiman sijoittumisen teollisuuden palvelukseen. Näiden hypoteesien tutkiminen ei ole tämän tutkimuksen aineistolla mahdollista.

7.4. Koulutus rakenne

Suomalaisesta siirtolaistyövoimasta oli 29 % saanut jonkinasteista muodollista ammattikoulutusta ennen muuttoaan Ruotsiin. Ammattikoulutettujen osuus on ollut sama kuin Suomen ammatissatoimivassa väestössä vuoden 1970 lopussa ⁽¹⁾ (taulukko III 25). Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on ollut alhaisempi kuin Suomen väestössä, mikä johtuu ilmeisesti näiden koulutusalojen kulttuurisidonnaisuudesta sekä akateemisten alojen suhteellisen hyvästä palkkatasosta ja työllisyydestä Suomessa. Jos ikärakenteiden erot otetaan huomioon, näyttää ilmeiseltä, että muuttaneet ovat keskimäärin ikäisiään heikommin koulutettuja ⁽²⁾.

Taulukko III 25. Suomalaisen siirtolaistyövoiman ja Suomen väestön koulutus rakenne

Koulutus	VL 1972:24 Suomi 31.12.1970		Siirtolaistutkimus: suomalainen siirtolaistyövoima		
	Kaikki 14 v. täyttäneet %	Ammatissa toimivat 14v. täyttäneet %	Muutto- hetkellä %	Ruotsissa v:n 1972 II nelj. %	Painotettu jakaut. ⁽³⁾ %
A. AMMATILLISESTI ERIIYTYMÄTÖN KOULUTUS					
Korkeintaan kansakoulu	65.9	61.7	62.7	57.3	57.2
Kansanopisto tai -korkeakoulu	2.4	2.4			
Vain keskikoulu	7.3	5.6			
Vain YO-tutkinto	2.7	1.3			
Yhteensä	78.3	71.0	71.3	63.6	64.6
B. AMMATILLISESTI ERIIYTYNYT KOULUTUS					
Korkeakoulut	2.6	3.5	1.7	1.7	2.4
Ammattikoulut ja -opistot	19.9	25.5	15.1	17.9	16.9
Ammattikurssit			11.9	16.8	16.1
Yhteensä	21.7	29.0	29.7	36.4	35.4
Kohdat A. ja B. yhteensä 100.			(N=521)	(N=518)	

- 1) Siirtolaiset edustavat 1960-71 muuttaneita.
- 2) Esim. jos painotetaan muuta kuin korkeakoulutasoista ammattikoulutusta saaneiden osuudet siirtolaistyövoiman ikäjakautumalla, osuus Suomen väestössä nousee 25:stä 27 %:iin. Vrt. Myrskylä 1974
- 3) Sukupuolirakennetta korjattu painottamalla naisten jakautuma .40: ja miesten .60:llä (ks. liite I).

Naiset ovat saaneet miehiä paremman peruskoulutuksen mutta vähemmän ammattikoulutusta. Pohjois-Suomesta muuttaneet naiset ovat kuitenkin olleet muuttaneita miehiä paremmin ammattikoulutettuja (taulukko III 26).

Muodollista ammattikoulutusta saaneiden osuus muuttaneesta työvoimasta on ollut suurin Turun työvoimapiirissä (53%). Helsingin, Tampereen ja Kouvolan työvoimapiireistä muuttaneista noin kolmannes on ollut ammattikoulutettuja. Ammattikoulutettujen osuus on ollut pienin Vaasan, Joensuun ja Kuopion työvoimapiireistä muuttaneissa (liitetaulukko III 14).

Noin kolmannes teollisuudesta, rakennustoiminnasta ja palveluelinkeinoista muuttaneista oli saanut muodollista ammattikoulutusta. Alkutuotannosta muutti vähiten ammattikoulutettuja. Etelä-Suomen teollisuudesta ja rakennustoiminnasta lähteneistä yli 40 % on ollut ammattikoulutettuja (taulukko III 26).

Taulukko III 26. Ammattikoulutettujen osuus % eri elinkeinoissa työvoimapiirialueittain

Alue Elinkeino	Ammattikoulutettujen osuus %			
	Etelä-Suomi	Keski-Suomi	Pohjois-Suomi	Koko Suomi
Ei ammatissa toimivat	22	13	12	16
Maa- ja metsätal.	10	6	16	13
Teollisuus	42	26	25	33
Rakenn.toim.	44	50	25	36
Palvelut	34	13	33	30
Kaikki elinkeinot	36	18	25	28
Naiset	27	8	27	24
Miehet	42	22	24	30

Ammattikoulutettujen osuus muuttaneesta työvoimasta on lisääntynyt 60-luvun loppua kohti. Erityisesti Pohjois-Suomesta muutti suurina ruuttovuosina enemmän ammattikoulutettuja kuin vuosina 1966-68 (Liitetaulukko III 15). Ero johtunee osittain ruuttaneiden ammattirakenteesta sekä siitä, että paluumuuttaneissa on ollut enemmän ammattikoulutettuja kuin Ruotsiin jääneissä (liite I taulukko 8).

Ruotsissa työskentelevän suomalaisen siirtolaistryövoiman nykyinen ammatillinen koulutus on parempi kuin Suomen ammatissa toimivan väestön vuonna 1970. Tämä johtuu pääasiassa Ruotsissa työpaikkakoulutuksena käydyistä ammattikursseista¹⁾. Muodollinen ammatillinen koulutus oli vuoden 1972 II neljänneksellä noin 36 %:lla suomalaisesta siirtolaistryövoimasta. Tämän lisäksi noin 22 % oli hankkinut ammattipätevyyden työkokemuksella. Näinollen noin 58 %:lla suomalaisesta siirtolaistryövoimasta on jonkinasteinen ammatillinen pätevyys (ks. kuvio III 15). Seuraavassa asetelmassa on arvioitu lukumäärinä suomalaisten siirtolaistryövoiman (painotettu) ammatillinen koulutusvaranto vuonna 1972.

Muodollista ammatillista koulutusta saaneet	38 200
-ammattikoulut ja -opistot	18 500
-ammattikurssit	17 500
-muu ammatill. koulutus	2 200
Työkokemuksella ammattipätevyyttä hankkineet	24 000
Ei ammattipätevät	<u>47 000</u>
Suomalainen siirtolaistryövoima yhteensä v.1972	109 200

Koko suomalaisesta siirtolaistryövoimasta 22 % oli saanut muodollista ammatillista koulutusta teollisiin ammatteihin. Näistä noin 60 % oli koulutettu metalli- ja konepajateollisuuden ammatteihin. Huolimatta siitä, että maastamuuttaneet olivat todennäköisesti ikäryhmäänsä heikommin koulutettuja, he muodostivat

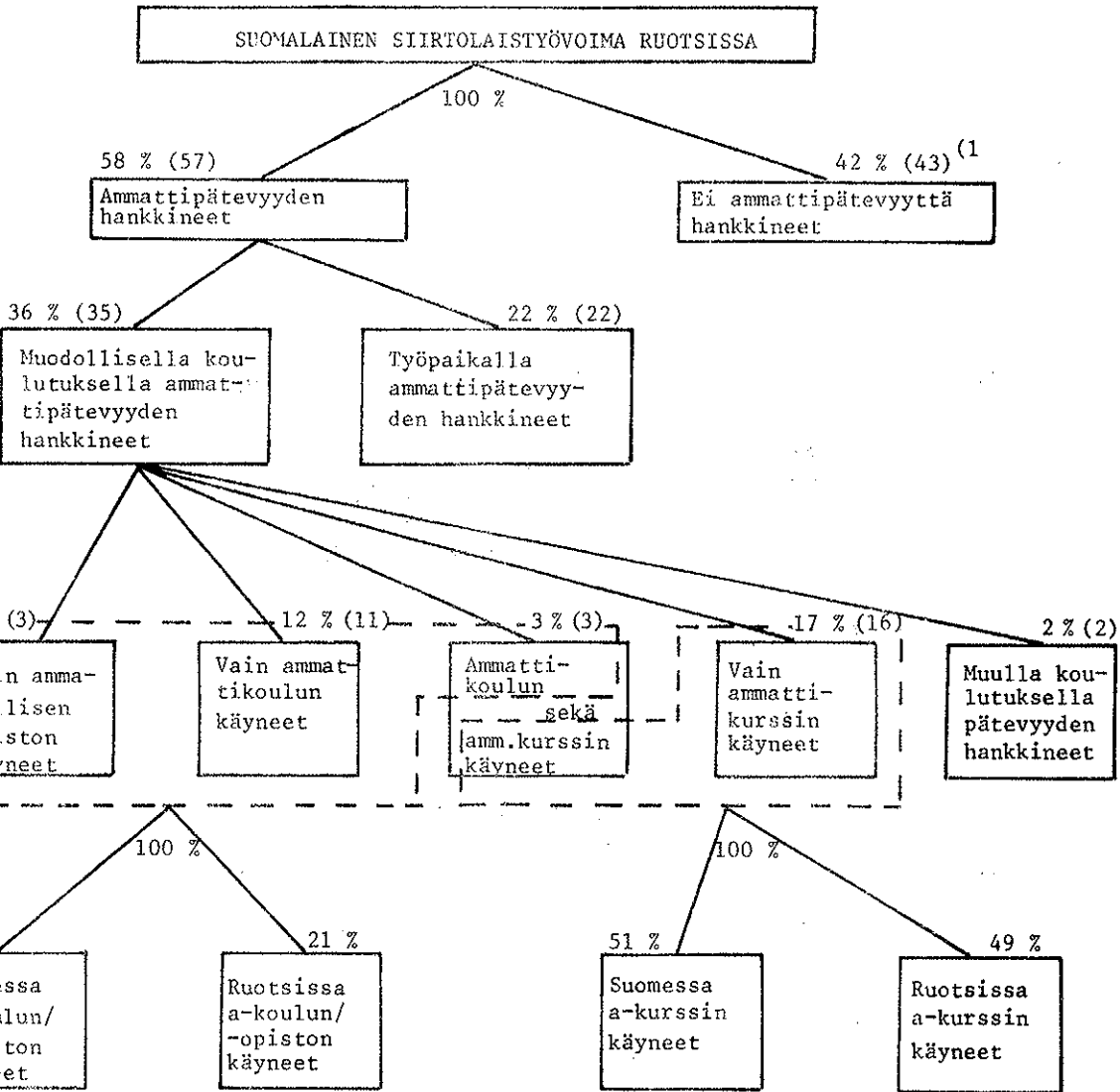
1) Wiman tutkimuksessa, Edgren & Wiman 1973, 47-48, 54-56.

kuitenkin muita työvoimareservejä paremmin koulutetun työvoimareservin, jonka paluumuuton vaikutukset ainakin lyhyellä tähtämellä ovat olleet positiiviset erityisesti työvoimapulaa potevan metalliteollisuuden kannalta.

Suomesta Ruotsiin muuttanut työvoima on erittäin hyvin koulutettua suhteessa muuhun Euroopan siirtolaistyövoimaan. Useimmissa maissa 1960-luvun lopulla alle 20 %:lla siirtolaistyövoimasta on ollut "ammatillista pätevyyttä" (Castles & Cosack 1973, 93-94). On lisäksi otettava huomioon, että Suomesta muuttanut työvoima on saanut hyvän peruskoulutuksen ja on näin helposti jatkokoulutettavissa tulomaassa. Näin ollen on ymmärrettävää, että Ruotsi preferoi pohjoismaista muuttoliikettä.

Kuvio III 15.

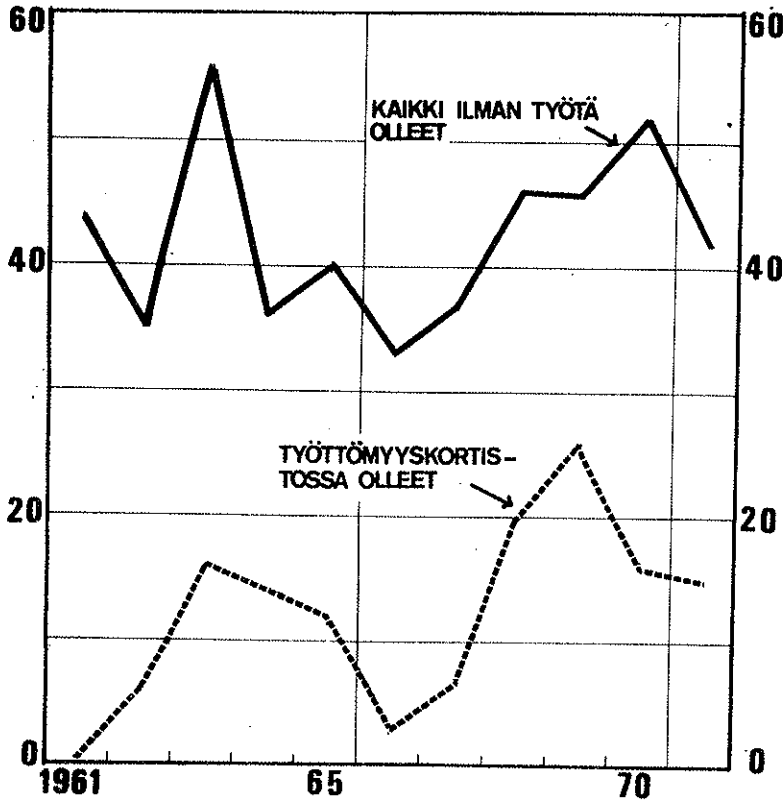
SUOMALAINEN SIIRTOLAISTYÖVOIMA RUOTSISSA;
ammattipätevyys ja ammattikoulutuksen
rakenne

1) Sulussa sukupuolirakenteella painotetut luvut.

Varsinaisten työttömien osuus muuttaneista on noussut muuttoaaltojen alkuvaiheessa. Työttömän työvoiman osuus muuttaneista oli korkeimmillaan vuonna 1969 jolloin 26 % muuttaneista oli ollut muuttoa edeltäneen puolen vuoden sisällä vähintään kuukauden työttömyyskortistossa (kuvio III 16): tämä oli seurausta vuoden 1968 työttömyshuipusta, jolla ilmeisesti on ollut välitöntä vaikutusta vuonna 1969 muuttaneiden päätöksiin.

Kuvio III 16. Työttömänä olleiden osuus v. 1961-71 muuttaneesta työikäisestä väestöstä (%)

7.5. Työllisyysasema ennen muuttoa

Työttömyydellä ja maastamuutolla on aluetasolla selvä yhteys toisiinsa. Lapin läänissä (Rovaniemen työväipiiri) bruttomuutto Pohjoismaihin oli 3.3 % vuonna 1970; Oulun läänin alueella (Kajaanin ja Oulun työväipiirit) vastaavasti 2 % väestöstä. Keskimääräinen työttömyysaste näissä työväipiireissä oli samana vuonna 4.2 %. Sen sijaan Etelä-Suomessa (Helsingin, Turun, Tampereen ja Kouvolan työväipiirit), joissa bruttomuutto Pohjoismaihin oli vain .4-.6 % väestöstä, työttömyysaste oli 1.4 %⁽¹⁾. Oliko tämä aluetason yhteys v ä l i t ö n, olivatko muuttajat työttömiä?

Kuusikymmenluvulla Ruotsiin muuttaneesta työväimasta keskimäärin 16 % oli ollut rekisteröitynä työttömyyskortistossa vähintään kuukauden muuttoa edeltäneen puolen vuoden sisällä⁽²⁾. Työttömyyden keskipituus oli ollut 2.6 kuukautta. Tämän lisäksi 29 % oli ollut kyseisenä aikana vähintään kuukauden ilman työtä, mutta ei rekisteröitynä työttömäksi, tämän väliajan pituus on ollut keskimäärin yksi kuukausi. "Piilotyöttömien" lukuun on suhtauduttava varauksella, koska osa tästä joukosta muodostuu muuttopäätöksen jo tehneistä henkilöistä, joiden 'työttömyys' johtuu työmarkkinoilta siirtymisestä aiheutuvasta kitkasta tai muuton valmistelusta. Näissä tapauksissa työttömyys ei siis aina ole ollut muuton syy, vaan seuraus jo tehdystä muuttopäätöksestä.

-
- 1) Lähteet: Työväimakatsaus 1973: 3-4 ja Tilastotiedotus VÄ 1972: 18.
  - 2) Vuonna 1971 Pohjoismaihin muuttaneista 9.5 % oli työttömänä joulukuun ensimmäisellä viikolla 1970. Osuus on suurempi kuin maassamuuttaneilla samana ajankohtana (3.9 %) (Myrskylä : 1974). Muuttaneiden työttömyysaste on ollut myös korkeampi kuin Suomen työväiman keskimäärin.

Työttömyys on ollut välittömästi yhteydessä muuttoon erityisesti aluetasolla. Kortistossa olleiden työttömien osuus on ollut suurin Rovaniemen työvoimapiiristä muuttaneessa työvoimassa (27 %). Helsingin ja Turun työvoimapiireistä muuttaneista sen sijaan alle 10 % on ollut työttömyyskortistossa (taulukko III 27). Oulun ja Rovaniemen työvoimapiireistä muuttaneista 54 % oli ollut 'ilman työtä' viimeisen puolen vuoden sisällä ennen muuttoa.

Taulukko III 27. Muuttanut työtön siirtolaistyövoima sekä työttömyysaste Suomessa työvoimapiireittäin

Työvoimapiiri	Työttömiä % muuttaneesta työvoimasta 1961-71	Työttömyys- aste Suomessa % työvoimasta keskimäärin 1963-71	Painotettu ⁽¹⁾ keskiarvo 1963-71
1 Helsinki	8.1	1.2	1.2
2 Turku	7.1	1.6	1.6
3 Tampere	15.5	2.1	1.9
4 Kouvoia	23.1	2.1	2.2
5 Vaasa	11.5	1.7	1.7
6 Jyväskylä	16.7	2.8	3.0
7 Kuopio	15.4	2.7	3.1
8 Joensuu	10.0	3.0	3.5
9-10 Kajaani ja Oulu	14.4	3.7	4.1
11 Rovaniemi	26.7	4.5	5.5
Koko maa	16.0	2.2	2.7

Lähde: Työvoimatiedustelu.

1) Suomen työttömyysaste painotettu kunkin työvoimapiirin kohdalla vuosittain muuttaneen työvoiman määrällä.

Alueelliset erot muuttaneiden kohdalla ovat kuitenkin pienemmät kuin Suomen työttömyystilanteen perusteella olisi odotettavissa. Työttömien osuus Pohjois-Suomen rakennetyöttömyysalueilta muuttaneessa työvoimassa on ollut 1.7 kertainen eteläisiin työvoimapiireihin verrattuna. Suomessa sensijaan Pohjois-Suomen työttömyysaste on ollut 2.9 kertainen Etelä-Suomeen verrattuna. Tämän perusteella voidaan esittää hypoteesi, että rakennetyöttömyysalueilla maastamuutto valikoi suhteellisesti voimakkaammin työllistä väestöä. Tällainen ilmiö selittyisi mm. työttömyyden välillä vaikutuksilla. Työttömyys ympäristön olosuhdetekijänä lisää väestön muuttoalttiutta esimerkiksi työttömyyden uhan aiheuttaman toimeentulon epävarmuuden kautta.

Naiset ovat kaikilla alueilla olleet miehiä harvemmin työttömyyskortistossa (taulukko III 28). 'Ilman työtä olleiden' osuudessa sen sijaan ei miesten ja naisten välillä ole eroja.

Työttömyys on odotetusti liittynyt suhteellisesti useammin rakennustoiminnassa ja maataloudessa työskennelleiden muuttopäästötilanteeseen. Palveluelinkeinoissa työttömien osuus on ollut pienin (taulukko III 28). "Piilotyöttömien" osuus on ollut suurin maatalouselinkeinossa (43 %). Pohjois-Suomessa maataloudesta ja rakennustyövoimasta lähteneistä kolme neljäsosaa on ollut kortistossa tai muuten ilman työtä puolen vuoden sisällä ennen muuttoa.

Vaikka tässä tutkimuksessa 'piilotyöttömyyttä' on mitattu epätydyttävästi, piilotyöttömien suuri osuus maataloudessa ja rakennusteollisuudessa etenkin Pohjois-Suomessa viittaa kuitenkin kausityöttömyyden ja alityöllisyyden vaikutukseen naisissä osaryhmissä.

Pohjois- ja Itä-Suomessa työttömien osuus muuttaneista oli korkeimmillaan vuoden 1968 heikon työllisyystilanteen aikana. Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin alueelta muuttaneesta työvoimasta oli tuolloin 39 % ollut työttömyyskortistossa. Etelä-Suomessa työttömänä olleiden osuus oli korkeimmillaan 23 % vuonna 1969 (liitetaulukko III 16).

Taulukko III 28. Muuttaneiden työttömyys työvoimapiirialueittain ja elinkeinoittain

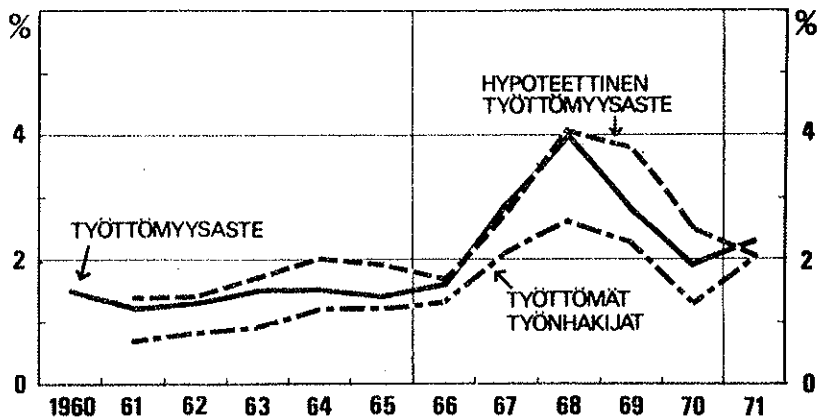
Elinkeino	TYÖVOIMAPIIRIALUE							
	Etelä-Suomi		Keski-Suomi		Pohjois-Suomi		Koko maa	
	Kortistossa olleet %	Ilman työtä olleet %	Kortistossa olleet %	Ilman työtä olleet %	Kortistossa olleet %	Ilman työtä olleet %	Kortistossa olleet %	Ilman työtä olleet %
Maa- ja -metsätal.	(0) ¹⁾	(60)	(12)	(24)	28	46	20	43
Teollisuus	15	23	10	23	20	31	15	26
Rakennusteollisuus	44	12	(50)	(17)	35	40	40	27
Palvelut	9	27	(10)	(40)	13	27	10	30
Kikki elinkeinot	12	24	13	25	20	34	16	29
Naiset	8	23	4	28	9	36	8	28
Miehet	16	23	16	25	24	35	19	29

Maastamuutolla on työvoiman ylitarjonnan vallitessa lyhyellä aikavälillä positiivisia vaikutuksia työllisyystilanteeseen riippumatta siitä onko muuttanut työvoima muuttohetkellä työllistä vai työtöntä. Jos oletetaan, että muuttaneella työvoimalla ei ole ollut vaikutusta työvoiman kysyntään ja se olisi vaikuttanut työvoiman tarjontaan koko määrällään, voidaan laskea hypoteettinen työttömyysaste Suomessa, jos maastamuuttoa ei olisi

1) Suluissa olevien %-lukujen perusluku <20.

ollut. Kuvioista voidaan havaita, että erityisesti 60-luvun lopun suurina muuttovuosina Suomen työllisyystilanne olisi ollut huomattavasti vaikeampi ilman maastamuuttoa (kuvio III 17).

Kuvio III 17. Työttömyysaste Suomessa sekä hypoteettinen työttömyysaste ilman maastamuuttoa v.1961-71

Tämän ei kuitenkaan tarvitse merkitä sitä, että maastamuutto olisi "työttömyyden vientiä". Kun suurin osa muuttaneesta työvoimasta on kuitenkin ollut työllistä työvoimaa⁽¹⁾, muutoliikkeen välitön työllisyyttä parantava vaikutus riippuu siitä, missä määrin työllisten avoimiksi jättämät työpaikat täytetään työttömällä väestöllä. Jos työvoiman käyttöaste on ollut alhainen, on ilmeistä, että työllisyysvaikutus on vähäinen. Tällainen tilanne nimenomaan alkutuotannossa, jossa työvoima edelleen, rationalisointitoimista huolimatta,

1) Tällöin aktiiviväestö supistuu lähtöalueella koko väestöä nopeammin, mistä seuraa mm. lisääntyvää painetta lähtöalueen veroayriä kohtaan.

on etenkin perheviljelmillä alityöllistettyä. Kun lisäksi alkutuotanto on ollut voimakkaiden supistustoimien kohteena 1960-luvulla, on erittäin todennäköistä, että maastamuutto (ja muuttoliike yleensä) on johtanut alkutuotannossa - ei niinkään työvoiman käyttöasteen tehostumiseen - vaan tuotannon supistuksiin eli 'peltojen paketointiin'. Tästä on ollut seurauksena jäljellejääneen väestön tulotason aleneminen ja sitä kautta ilmeisesti muuttoliikkeen voimistuminen. Ongelma keskittyy tunnetusti maamme maatalousvaltaisille kehitysalueille.

Toinen muuttoliikkeen prosessia ylläpitävä tekijä aiheutuu siitä, että muuttoliike valikoi nuorta työvoimaa. Tämä vaikuttaa kulutuskykyisimmän aktiiviväestön suhteelliseen osuuteen pienentävästi ja aiheuttaa paikallisille markkinoille tuottavien yritysten (esim. palvelulaitosten ja kaupan) markkinointimahdollisuuksien heikkenemisen ja tätä kautta vaikeuttaa työllisyystilannetta entisestään sekä heikentää paikkakunnan palveluvarustusta. Mikäli lisäksi pitää paikkansa, että kehitysalueilla maastamuutto on valikoinut suhteellisesti voimakkaammin työllisiä kuin muilla alueilla, on erittäin todennäköistä, että maastamuutolla, vaikka se kokonaisuudessaan on lyhyellä tähtäimellä parantanut työllisyyttä, ei ole ollut tasoittavia vaikutuksia maamme työllisyystilanteen alueellisiin eroihin. Se ei myöskään ole "poistanut omia edellytyksiään" vaan pikemminkin lisännyt makrotasolla muuttoliikettä aiheuttavia tekijöitä.

IV MIKSI IHMISET MUUTTIVAT ?

Muuttaneita ei voida pitää kaikkein huonoimmassa asemassa olleina suomalaisina, vaikka eräät muuttajaryhmät ovat olleet huonommassa asemassa kuin Suomen väestö keskimäärin. Suurin osa ei kuitenkaan ollut työttömänä, useat olivat saaneet ammattikoulutusta ja suuri osa muuttajista lähti alueilta ja elinkeinoista, joissa työllisyystilanne ja palkkataso on ollut suhteellisen hyvä.

1. Tarkastelukehikko: muuttopäätösprosessi

Miksi Ruotsiin sitten muutettiin? Kysymystä voidaan tarkastella tavanomaisesti etsimällä muuton motiiveja. Motiiveja ei kuitenkaan ole hedelmällistä tutkia yksilöiden satunnaisina ja hetkellisinä aivoituksina. Muuttomotiivit ja muuttopäätös kypsyvät vähitellen eri vaihtoehtojen harkinnan tuloksena. Olennaista on selvittää minkälaisen prosessin tuloksena maastamuuttopäätös syntyy. Tätä muuttopäätöksen kypsyminen prosessia voidaan tarkastella ihmisen henkilökohtaisten ominaisuuksien ja ympäristön tarjoamien edellytysten vuorovai-
kutuksena, jota ihminen pyrkii säätelemään tavoitteidensa saavuttamiseksi. Seuraavassa kartoitetaan niitä solmukohtia, joista muuttopäätöstä tutkittaessa on hankittava tietoa.

(1) Yleinen liikkuvuusvirike⁽¹⁾

Taloudellisen rakenteen muutoksista seuraa muutoksia ihmisten toiminnan ulkoisissa edellytyksissä ja niiden jakautumisessa: työllisyystilanne vaihtelee, työtehtävien luonne muuttuu, tulotaso, elinkustannukset ja palveluvarustus muuttuvat taloudellisen rakenteen mukana.

1) Numerot viittaavat kuvioon IV 1.

Taloudellisen rakenteen kehittymisen ohella tapahtuu yhteiskunnassa myös kulttuurisia muutoksia: ihmisten tiedot, arvot ja asenteet muuttuvat. Kun toiminnan ulkoiset edellytykset jakaantuvat epätasaisesti, kulttuurisilla muutoksilla on nykyisen tiedotusteknologian välityksellä edellytykset levitä nopeammin ja tasaisemmin keskuksista syrjäalueille. Tieto hyvinvoinnin lisäyksestä, uusista elämänmuodoista ja uusista mahdollisuuksista leviää paljolti taloudellisista resursseista riippumatta.

Suomessa tällainen voimakas taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen rakenteen murros tapahtui 1950- ja 1960-luvuilla. Toisen maailmansodan jälkeisen voimakkaan teollistumisen ja kaupungistumisen seurauksena aikaisemmin keskeinen yhteiskuntaryhmä, maatalousväestö, joutui luopumaan suhteellisesta asemastaan teollisuus- ja kaupunkiväestön hyväksi⁽¹⁾.

Useille tämä elinkeinorakenteen muutos merkitsi toimeentulon suhteellista heikkenemistä teollisuusväestöön nähden. Pienet perheviljelmät eivät kyenneet enää maatalouden koneellistuttua ja kilpailun kiristyttyä tarjoamaan koko perheelle yhtä nopeaa elintason kohoamista kuin teolliset elinkeinot.

Yhteiskunnan muutos, uudenaikaistuminen ja erityisesti taloudellisen kehityksen tasapainottomuus aiheuttavat tiettyjen ihmisten ja usein myös kokonaisten yhteiskunnan osaryhmien kohdalla ristiriitaa omaksuttujen arvostusten ja tavoitteiden sekä vallitsevien olosuhteiden välillä, ts. sosiologien käyttämän termin mukaan "deprivaatiota"⁽²⁾.

Yksilön kohdalla deprivaation kokemus voi syntyä ensinnäkin tavoitetason kohoamisen seurauksena. Tavoitetason äkillinen kohoaminen on todennäköistä tilanteissa, joissa yksilö joutuu

1) Poliittiset voimasuhteet eivät Suomessa ehkä kehittyneet yhtä nopeasti kuin tuotantorakenne muuttui. Tästä syystä useat maataloutta kannustavat toimenpiteet olivat kenties ylimitoitettuja ja jarruttivat tietyillä alueilla teollistumiskehitystä.

2) Runciman, 1967, 10.

alittiin uudelle tiedolle, uusille kokemuksille tai henkilökohtaiseen kontaktiin "parempiosaisten" kanssa. Ihmiset omaksuvat uusia viiteryhmiä, joihin he vertaavat omaa asemaansa. Tällainen tilanne syntyi Suomessa juuri television levitessä maaseudulle. Se levitti hyvin konkreettista tietoa kaupunkikulttuurin yltäkylläisyydestä ja maatalousväestön suhteellisen aseman ja statuksen lasku tuli voimakkaasti esiin. Samalla tavoin Ruotsiin muuttaneiden sukulaisten ja tuttavien korkeampi elintaso synnyttää jäljelle jääneessä väestössä uusia tavoitteita ja odotuksia, joiden saavuttamisen aikaisemmin muuttaneet ovat jo osoittaneet mahdolliseksi.

Tavoitetason ja olosuhteiden välinen ristiriita voi syntyä luonnollisesti myös siten, että tavoitteet eivät muutu, mutta olosuhteissa tapahtuu ratkaiseva huononeminen. Esimerkiksi työttömäksi jääminen johtaa taloudellisen aseman ratkaisevaan heikkenemiseen, mutta ihminen tuskin haluaa luopua jo saavuttamastaan elintasosta.

Deprivaatiokokemus voi syntyä lisäksi silloin, kun henkilön kompetenssi muuttuu ilman että suhteellinen asema yhteiskunnassa vastaavasti kohoaa. Esimerkiksi jos ammattipätevyyden lisääntymisestä ei seuraa ansioiden kohoamista, työntekijä pyrkii luonnollisesti etsimään uutta työpaikkaa, jossa hän voi saavuttaa ammattikoulutustaan vastaavan ansiotason⁽¹⁾.

(2) Vaihtoehtoisten keinojen puuttuminen

Mikäli 'oikeutetuiksi' ja realistisiksi koettujen tavoitteiden ja nykyisen tilanteen välinen ristiriita havaitaan liian suureksi, ihminen pyrkii etsimään tälle tilanteelle jotakin ratkaisua.

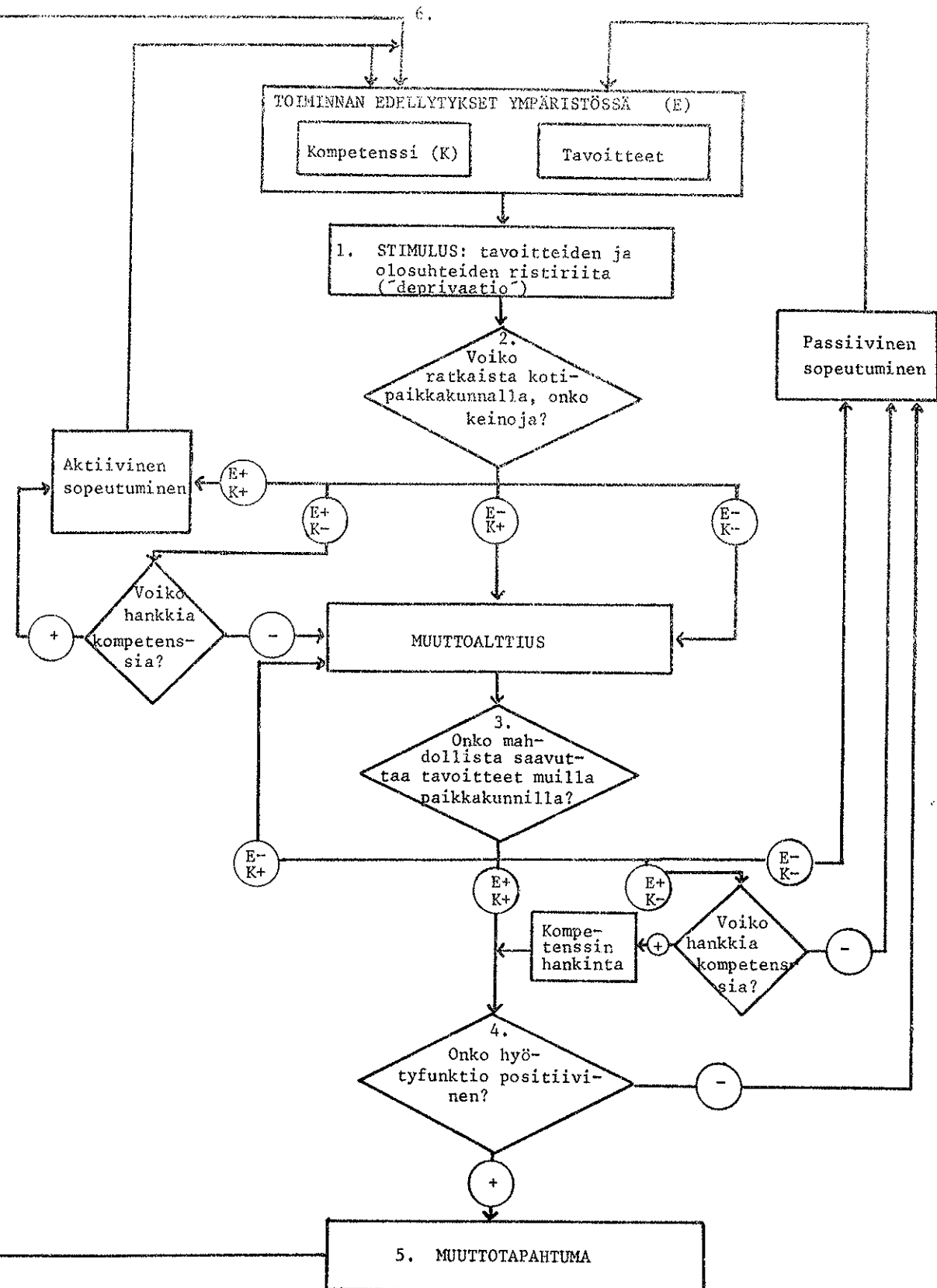
1) Myös täysi-ikäiseksi tuleminen, armeijan käyminen yms. tekijät ovat 'sosiaalisen kompetenssin' lisääntymistä, mikä oikeuttaa itsenäistymisen ja tietyt ko. elämänvaiheeseen liittyvät käyttäytymismuodot (huvit, kulutustotumukset jne.).

Eräs ratkaisu on siirtyä toiseen työpaikkaan tai paikkakunnalle, jossa tavoitteiden saavuttamiselle tarjoutuu paremmat edellytykset. Välttämätön ehto deprivaatiotilanteiden purkautumiselle nimenomaan muuttoalttiutena, on vaihtehtoisten keinojen puuttuminen lähtöpaikkakunnalla. Tämä merkitsee joko sitä, että paikkakunnalla ei ole mitään vaihtoehtoista työpaikkaa, mahdolliset työpaikkavaihtoehdot eivät tarjoa tavoiteltua ansiotasoa, tai henkilön ammattipätevyys ja työpaikat eivät ole yhteensopivia. Jos työpaikkoja on tarjolla, mutta henkilön kompetenssi (ammattipätevyys) on riittämätön, hän joutuu pohtimaan onko kompetenssin hankkiminen mahdollista (kuviossa IV 1. tilanne (E+, K-)). Jos hänellä sen sijaan on tarvittava ammattipätevyys (tai hän kykenee sen hankkimaan kotipaikkakunnallaan), tilanteelle on löytynyt "aktiivinen" ratkaisu eikä muuttaminen ole tarpeellista.

(3) Mahdollisuuksien tarjoutuminen muualla

Kaikki muuttoalttiitkaan eivät muuta. Muuttoalttiuden kiteytyminen muuttopäätökseksi edellyttää, että henkilö hankkimiensa tietojen perusteella voi riittäväällä varmuudella odottaa deprivaatioiden tulevan tyydytetyiksi mahdollisilla tulopaikkakunnilla. Riippumatta muuttovirikkeestä henkilö voi valita vain sellaisen tulopaikkakunnan, jossa toimeentulon välttämättömät edellytykset ovat riittäväällä todennäköisyydellä täytetty, ts. hänen on varmistuttava siitä, että hän saa sopivaa työtä ja että asunto on mahdollista järjestää. Mikäli potentiaalinen muuttaja havaitsee kompetenssinsa riittäväksi, mutta nämä välttämättömät edellytykset eivät ole täytetty (K+, E-), hän jatkaa tiedonhankintaansa odottaen sopivaa muuttotilaisuutta. Jos muuttaminen havaitaan puutteellisen kompetenssin tai välttämättömien edellytysten puuttumisen takia mahdollottomaksi (E-, K-) ratkaisuksi, potentiaalinen muuttaja joutuu sopeutumaan tilanteeseen "passiivisesti" jäämällä kotipaikkakunnalleen. Prosessi alkaa alusta.

(4) Muuttopäätös

Hankkimansa yksityiskohtaisen tiedon perusteella potentiaallinen muuttaja joutuu ainakin jossain määrin rationaalisesti harkitsemaan, onko muuton seurauksena todennäköisesti syntyvä tilanne muuttamiseen liittyvät taloudelliset, sosiaaliset ja psyykkiset kustannukset huomioonottaen riittävästi aikaisempaa tilannetta edullisempi vaihtoehto.

Rationaalinen päätöksenteko usean toisensa poissulkevan vaihtoehdon tapauksessa tapahtuisi siten, että päätösvaihtoehtojen joukosta S valitaan se vaihtoehto, jonka lopputuloksena syntyvät tilanne ($\hat{s}$) maksimoi tietyllä aikaulottuvuudella t lasketun hyötyindikaattorin U_t , eli parhaalle vaihtoehdolle ($\hat{s}$)

$$(1) \quad U_t(\hat{s}) = \max U_t(S)$$

Hyötyfunktio U_t käsittää aina useita elementtejä, joiden painot eri yksilöille ovat persoonallisista ja sosiaalisista tekijöistä johtuen erisuuruisia ja muuttuvia. Koska reaalissa tilanteissa vaihtoehtoista saatava informaatio on aina epätäydellistä, elementtien painot riippuvat niiden haluttavuuden lisäksi myös niiden ilmaisevan tilan subjektiivisesti arvioidusta toteutumistodennäköisyydestä⁽¹⁾.

Jokaisen muuttajan hyvinvointikäsitteeseen sisältyy työmarkkinamallissa (II 2, s. 34) oletettujen materiaalisten elintasotekijöiden ohella ei materiaalisia hyvinvointitekijöitä⁽²⁾. Nämä rajoittavat taloudellista muuttopäätöskalkyyliä siinä

1) Tarkemmin Winan 1974.

2) Materiaaliset hyvinvointitekijät riippuvat pääasiassa kulutusmahdollisuuksista. Ei-materiaaliset hyvinvointitekijät liittyvät ihmisen sosiaalisiin suhteisiin ja itsensä-toteuttamismahdollisuuksiin (vrt. Allardt, 1973).

määrin kuin ne ovat negatiivisesti riippuvaisia kulutusmahdollisuuksien lisäämisestä. Esimerkiksi lisätulojen hankkiminen ylittöillä voi tietyn rajan jälkeen vähentää ei-materiaalisten tarpeiden tyydytystä siinä määrin, että kokonaisyhyvinvointi laskee. Käyrä S kuviossa IV 2 kuvaa tällaista riippuvuutta. Vastaavasti muutto Ruotsiin voi katkaista liian useita sosiaalisia suhteita, jotta se olisi 'kannattava' ratkaisu.

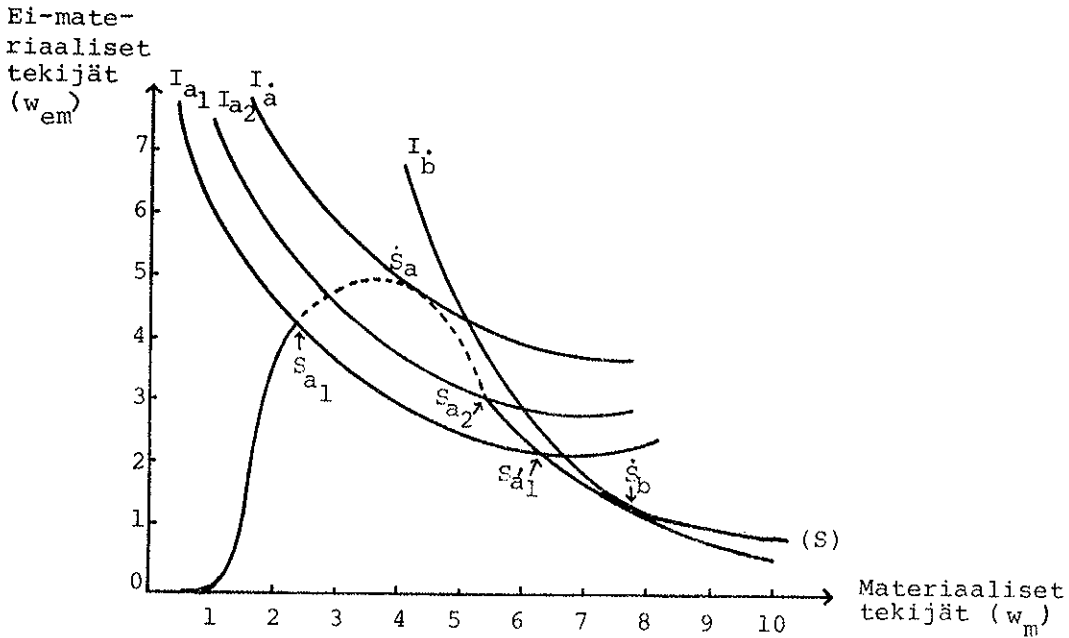
Materiaaliset ja ei-materiaaliset hyvinvointitekijät ovat osittain substitutiivisia. Materiaalisten tarpeiden tyydytykseltä edellytetään kuitenkin tiettyä minimitasoa. Jos tiedetään henkilön materiaalisille tekijöille ja vastaavasti ei-materiaalisille asettamat suhteelliset painot w_m ja w_{em} voidaan periaatteessa piirtää indifferenssikäyriä, jotka kuvaavat henkilön hyvinvoinnin kannalta optimaalisia eri elintasotekijöiden kombinaatioita.⁽¹⁾ Saavuttaakseen itsensä kannalta parhaan hyvinvoinnin tason, ihminen pyrkii valitsemaan pisteen, jossa hänen mahdollisimman "korkealla" oleva indifferenssikäyränsä sivuaa mahdollisten vaihtoehtojen käyrää (S).

---

1) Vrt. Nyberg 1970

Kuviossa käyrät I_a kuvaavat henkilöä, joka arvostaa enemmän ei-materiaalisia hyvinvointitekijöitä. Henkilön b arvostusten mukaan sen sijaan hyvinvointi edellyttää enemmän materiaalisia tekijöitä.

Kuvio IV 2. Muuttopäätöstilanne

Yhteiskunnassa voidaan kuitenkin harvoin valita periaatteessa mahdollisista materiaaalisten ja ei-materiaalisten hyvinvointitekijöiden kombinaatioista mikä tahansa. Useille ihmisille mahdollisuuskäyrä on epäjatkua. Esimerkiksi viihtyisässä pikkukaupungissa voi tarjoutua hyväpalkkaista työtä, muttei asuntoa. Tällöin henkilö (a), joka omasta mielestään saavuttaisi optimaalisen hyvinvoinnin kyseisessä pikkukaupungissa, ei voi valita ko. vaihtoehtoa $\dot{s}_a$. Sen sijaan henkilölle (b), joka arvostaa enemmän materiaalista hyvinvointia suhteessa ei-materiaaliseen, sama mahdollisuuksien joukko (S) soisi mahdollisuuden valita optimihyvinvointipisteen $\dot{s}_b$, joka voisi olla esimerkiksi muutto suurkaupunkiin korkeat ansiot tarjoavaan vuorotyöhön.

(4)l. Muuttajatyypit

Oletetaan, että henkilö (a) kokee olevansa suhteellisen tyytyväinen asuinpaikkakunnallaan nykyisessä työpaikassaan. Hän siis katsoo tilaneen $\dot{s}_a$ tarjoavan tavoitetasoaan vastaavan hyvinvoinnin, eikä siis ole deprivoitunut. Jos kuitenkin olosuhteissa tapahtuu ratkaiseva huononeminen, esimerkiksi henkilö jää kotipaikkakunnalla työttömäksi, hänen tulonsa laskevat vaikkapa puoleen entisestään, pisteeseen s_{a1} , mistä on seurauksena myös ei-materiaalisten tarpeiden s_{a1} tyydytyksen lasku 0.5 yksiköllä (ks. kuvio IV 2). Henkilön kokonaishyvinvointi laskee tällöin indifferenssikäyrän I_{a1} kuvaamalle tasolle. Henkilö olisi deprivoitunut suhteessa s_{a1} aikaisempaan saavutustasoonsa. Hän voi joko tyytyä erittäin pienen materiaalisen hyvinvoinnin tarjoavaan vaihtoehtoon s_{a1} tai siirtyä tilanteeseen s'_{a1} , joka tarjoaisi saman kokonaishyvinvoinnin korkeammalla materiaalisten tarpeiden tyydytystasolla. Jos siirtymisestä kuitenkin aiheutuu kustannuksia, (a):n ei kannata valita samanarvoista vaihtoehtoa. Henkilö (a) pyrkii valitsemaan mahdollisista vaihtoehdoista sen, joka johtaa kokonaishyvinvoinnin mahdollisimman vähäiseen laskuun. Jos tällainen vaihtoehto on tarjolla ainoastaan toisella paikkakunnalla, (a) joutuu valitsemaan joko

1. tyytymisen minimitoimeentulovaihtoehtoon S_{a1} , tai
2. muuttamaan toiselle paikkakunnalle, jossa tarjoutuva vaihtoehto s_{a2} lisää muuttujan tuloja 25 % suhteessa s_{a2} aikaisempaan optimiin $\dot{s}_a$ ja 2.5 kertaiseksi työttömyysvaihtoehtoon s_{a1} nähden.

Muutto vähentää ei-materiaalisten tarpeidentyydytystä kuitenkin 70 %:iin entisestä. Kokonaishyvinvointi on laskenut tasolle I_{a2} .

Työttömäksi jäänyt henkilö (a) joutuu siis valitsemaan kahdesta pahasta pienemmän; lähes mikä tahansa tarjoutuva työpaikka on kokonaisuhyvinvoinnin kannalta parempi vaihtoehto kuin jääminen kotipaikkakunnalle työttömänä. Muutto on ainoa vaihtoehto, jolla voidaan säilyttää tyydyttävä hyvinvointi⁽¹⁾. Tällaista muuttajaa voidaan kutsua "pakkomuuttajaksi". Pakko on varsin suhteellinen käsite. Toisille se merkitsee epävarmuutta tulevaisuutta työllisyystilanteesta, joillekin taas koettua työttömyyttä ja tuloksettomia työnhankintayrityksiä.

Tavoitetason äkillinen kohoaminen merkitsee sitä, että mahdollisuuskäyrä (S) siirtyy "ylöspäin". Aikaisemmin havaittujen mahdollisuuksien joukko lisääntyy niillä uusilla mahdollisuuksilla, joita vertailukohteen havaitaanjo saavuttaneen. Tällöin henkilö on potentiaalinen muuttaja niin kauan kuin mahdolliset liikkuvuusvaihtoehdot tarjoavat vähintään viiter ryhmän saavuttaman aseman. Lopullisessa valintatilanteessa muuttaja toimii tällöin tyyppillisesti hyötyään maksimoiden. Tällaisia muuttajia voidaan kutsua "tavoitemuuttajiksi".

Jos muuttovirike on syntynyt koulutustason tai muun kompetenssin muutoksen seurauksena, henkilö pyrkii etsimään vaihtoehtoa, joka tarjoaa mahdollisuuden kompetenssin hyväksikäytölle ja samalla siihen liittyvät hyödyt. Kompetenssin lisääntymisen merkitsee reaalisten vaihtoehtojen lisääntymistä, mutta samalla se myös rajoittaa mahdollisten vaihtoehtojen joukkoa - ammattitaitoinen ei ryhdy juuri ammattitaitoaan vastaamattomaan työhön. Myös tällaisia muuttajia voidaan pitää tavoitemuuttajina, jos halutaan luokitella muuttajat kahteen ryhmään.

---

1) Vaikka "pakkomuuttaja" ei pyrkisikään materiaalsen hyvinvointinsa maksimoimiseen, hän makrotasolta tarkasteltaessa näyttäisi kuitenkin tekevän "taloudellisen maksimointipäätöksen" liikkumalla mahdollisuuskäyrällä (S) oikealle.

Tällainen tyyppien etsiminen soveltuu parhaiten sellaisten henkilöiden luokitteluun, joiden muuttovirike on ollut taloudellinen. Deprivaatiot voivat syntyä myös sosiaalisten ja itsensä toteuttamiseen liittyvien tavoitteiden saavuttamattomuudesta. Nämä muuttajat ovat laadullisesti eri ulottuvuudella, mutta samaa käsitteistöä voidaan soveltaa myös tällöin. Muuttopäätösprosessin alullepanevat deprivaatiot ovat kuitenkin useimmiten taloudellisia, koska tietty materiaalin hyvinvointi on ensinnäkin välttämätön edellytys muiden tarpeiden tyydyttämiselle ja toisaalta myös kulttuuriset arvot suosivat materiaalisia elintasotekijöitä.

(5) ja (6) Muuttotapahtuma ja muuton seuraukset

Muuttopäätöstä seuraava muuttotapahtuma merkitsee siirtymistä uuteen ekologiseen ja sosiaaliseen ympäristöön. Mikäli muuttopäätös on perustunut oikeaan tietoon ja oikeaan arvioon muuton seurauksista, muuton aiheuttaneet deprivaatiot poistuvat. Tavoitteensa saavuttanut muuttaja todennäköisesti toimii positiivisen informaation lähteenä lähtöpaikkakunnalleen ja tällä tavoin luo lähtöalueen väestöön uusia tavoitteita, joiden seurauksena muuttoalttiiden määrä lisääntyy. Muuttovirroilla on taipumus vakiintua.

Siirtyminen uuteen ympäristöön (kuviossa IV 1. vaihe 6) saattaa aiheuttaa uusia deprivaatioita. Kulutusmahdollisuuksien lisääntyminen saattaa aiheuttaa tavoitetason kohoamista, mikä vaikeuttaa paluuta lähtöpaikkakunnalle. Näin alunperin väliaikaiseksi tarkoitettu oleskelu tulopaikkakunnalla pitkittyy ja muodostuu lopulta pysyväksi. Vastaavasti olosuhteiden muutos voi johtaa muiden kuin muuttosyynä olleiden deprivaatioiden lisääntymiseen ja tällä tavoin aiheuttaa muuttopäätösprosessin käynnistymisen uudelleen ja paluumuuton, mikäli tälle uudelle deprivaatiolle ei löydy ratkaisua.

2. Suomesta Ruotsiin 1960-luvulla muuttaneen työikäisen väestön muuttopäätös

Useimmat suomalaiset ovat 1960-luvulla havainneet elinolosuhteidensa ja tavoitteidensa olevan joissakin suhteissa ristiriidassa. Moni ei ilmeisesti kuitenkaan koskaan ole harkinnut muuttamista. Muuttoalttiitkaan eivät aina päädy muuttopäätökseen; edes kaikki muuttopäätöksen tehneet eivät voi toteuttaa muuttopäätöstään. Ja lopulta vain joka kymmenes 1960-luvulla asuinpaikkakuntaa vaihtanut päätyi muuttamaan Ruotsiin

Tämän tutkimuksen empiirisessä osassa voidaan tarkastella vain toteutunutta muuttamista ts. henkilöitä, jotka ovat käyneet läpi koko prosessin. Motiivit antavat "yleiskuvan" muuttopäätöksestä, mutta ihmisillä on taipumus esittää motiiveikseen sellaisia "sovinnaisia" seikkoja, joista yleisesti esimerkiksi joukkotiedotusvälineissä keskustellaan. Tästä syystä tarkastellaan muuttomotiivien ohella myös esitetyn kehikon avulla minkäläisen konkreettisen valintaprosessin tuloksena Ruotsiin muuttaneet ovat päätöksensä tehneet.

2.1. Muuttomotiivit

Muuttomotiivien selvittämiseksi liitettiin "sosiologiseen" lomakeversioon kysymys, jossa lueteltiin 23 mahdollista muuttopäätökseen vaikuttavaa olosuhdetta tai tilannetta ja pyydettiin vastaajaa arvioimaan, miten tärkeä kukin tekijä oli hänen omalla kohdallaan. Tämän lisäksi pyrittiin avoimella kysymyksellä selvittämään ratkaiseva muuttomotiivi sitomatta vastausta valmiisiin vaihtoehtoihin. Yhdellä avoimella kysymyksellä pyrittiin selvittämään myös miksi muuttaja valitsi juuri Ruotsin muuttokohteekseen, eikä muuttanut esimerkiksi Etelä-Suomeen⁽¹⁾.

1) Erityisesti tässä kysymyksessä motiivianalyysin heikkous tuli selvimmin esiin. "Valintasyyksi" ilmoitti joka toinen saman tekijän kuin tärkeimmäksi muuttosyykseen.

Muuttopäätökseen vaikuttavat useat tekijät. Vain yksi luetelluista mahdollisista motiiveista oli selvästi merkitykseltön (ks. liitetaulukko IV 1). Useimpien muuttaneiden muuttopäätökseen oli eräänä tekijänä vaikuttanut Ruotsin korkea palkkataso (73 %). Vain joka kahdeskymmenes ei katsonut Ruotsin korkeampaa elintasoa muuttoonsa vaikuttaneeksi tekijäksi. Omakohtainen työttömyys tai vakinaisen työn puute Suomessa vaikutti sensijaan huomattavasti harvemmin muuttopäätökseen (27 % ja 31 %). Joka toinen ei katsonut työttömyydellä olevan mitään vaikutusta muuttopäätökseensä.

Muuttajat luokiteltiin keskinäisten korrelaatioidensa perusteella faktorianalyysin avulla kuudeksi muuttujajoukon keskinäistä rakennetta kuvaavaksi ulottuvuudeksi ja näistä faktoreista muodostettiin regressiomenetelmällä kuusi faktoripistemuuttujaa, lähinnä alueellisia tarkasteluja varten (ks. liitetaulukko IV 2). Faktorianalyysi selittää 47 % muuttajien kokonaisvarianssista.

Faktoreille voidaan antaa selkeä sisällöllinen tulkinta. Ensimmäinen kuvaa Suomen ja Ruotsin suhteellisia elintaso- ja palkkaeroja. Kolmas ulottuvuus kuvaa Suomen heikon työllisyystilanteen ja työttömyyden vaikutuksia muuttopäätökseen. Neljännen faktorin sisältö liittyy asunto-olosuhteisiin. Kuudes viittaa Ruotsiin hyvän työllisyystilanteen vaikutukseen muuttajan muuttopäätökseen. Faktori II ilmentää eitaloudellisten tarpeiden vaikutusta muuttopäätökseen. Faktorin V muuttajat kuvaavat opiskeluun ja ammattitaidon kehittämiseen liittyviä tekijöitä⁽¹⁾.

---

1) Faktorianalyysin useista heikkouksista eräs on se, että faktorianalyysi ei kykene tulostamaan muuta kuin mitä alkuperäiset muuttajat sisältävät. Tässä tapauksessa kuitenkin muuttujajoukko oli suhteellisen suuri, joskin se painottui liikaa taloudellisilla muuttujilla sosiaalisten ja paikkakunnan palvelutasoa kuvaavien muuttajien kustannuksella, mistä ilmeisesti johtuu faktorin II "muut syyt"-luonne.

2.1.1. Ratkaisevat muuttomotiivit

Eri tekijäryhmien suhteellisen merkityksen selvittämiseksi kysyttiin myös 'ratkaisevaa' muuttomotiivia. Faktoriansalyysin tulosta käytettiin *e m p i i r i s e n ä* kriteerinä luokiteltaessa alunperin tiheästi koodattuja avoimia kysymyksiä. Tällä tavoin voitiin luokittelun luotettavuutta kohottaa, koska luokittelukriteeri voitiin määritellä hyvin konkreettisesti⁽¹⁾. Luokkien sisältö käy ilmi liitetaulukosta IV 3.

Suomen ja Ruotsin väliset palkka- ja elintasoerot ovat olleet ratkaisevana motiivina 37 %:n muuttopäätöksessä. Toinen merkittäviä tekijä on ollut Suomen huono työllisyystilanne (25 %) joko omakohtaisesti koetun työttömyyden muodossa tai työsuhteeseen liittyvänä epävarmuutena. Hyvät työnsaantimahdollisuudet Ruotsissa ratkaisi joka kymmenennen muuttopäätöksen. Asuntotilanne on ollut vähämerkityksinen tekijä muuttopäätöksessä. Seikkailunhalun, viihtymättömyyden, asuinpaikkakunnan syrjäisen sijainnin yms. ei-taloudellisen tekijän ilmoitti 25 % muuttopäätöksensä ratkaisevaksi motiiviksi.

Maastamuuton motiivit ovat olleet taloudellisia (76 %). Lähes puolet naisista (47 %) on kuitenkin muuttanut ei-taloudellisista syistä, kun miesten kohdalla osuus on vain 17 %. Tämä johtuu osittain siitä, että otoksen naiset ovat vain harvassa tapauksessa olleet perheellisiä (19 %), kun taas miehistä 52 % on muuttohetkellä ollut naimisissa. Yksinäisruokakuntien motiivit ovat harvemmassa tapauksessa olleet taloudellisia etenkin naisten kohdalla. Miehillä ero on pienempi⁽²⁾.

1) Samalla saavutettiin myös se etu, että avoimia kysymyksiä ei luokiteltu pelkän intuition varassa "veto" ja "työntö" tekijöiksi. Muuttomotiiveja kuvaamaan tarvitaan huomattavasti useampia ulottuvuuksia.

2) Naimattomista naisista 57 % muutti ei-taloudellisista syistä, naimattomista miehistä vain 23 %.

Muuttomotiivi on riippuvainen muuttoikästä. Parempien opiskelumahdollisuuksien, seikkailunhalun ja viihtymättömyyden takia muuttaneet ovat olleet selvästi keskimääräistä nuorempia. Asuntotilanteen, sukulaisuussuhteiden ja työttömyyden takia muuttaneet sensijaan ovat olleet keskimäärin iäkkäämpiä. Sukulaisuussuhteet ovat ratkaisevia tekijöitä useammin ikäjakautuman ääripäissä.

Muuttajan lähtötulot ja "palkkamotiivi" näyttävät olevan lievässä positiivisessa riippuvuudessa keskenään. Palkkamotiivin takia muuttaneiden keskimääräinen ansio Suomessa on ollut 17 % korkeampi kuin kaikkien muuttaneiden. Vastaavasti palkkatason motiivikseen ilmoittaneiden nykyiset kuukausitulot ovat n. 5 % korkeammat kuin kaikkien keskimääräiset kuukausiansiot. Tämä ei kuitenkaan merkitse muuttopäätöksen "rationalisointia", koska myös työttömyyden takia muuttaneiden nykyiset kuukausiansiot olivat keskimäärin n. 2 % korkeammat. Muuttomotiivin ja tulojen yhteys selittyy lähinnä sukupuolella (ja elinkeinolla). Riippuvuus häviää kun sukupuoli vakioidaan.

Taloudelliset motiivit ovat olleet hallitsevia elinkeinoista riippumatta. Voimakkaimmin taloudelliset motiivit ovat edustettuina maataloudesta ja rakennustoiminnasta lähteneillä. Ei-taloudelliset motiivit ovat olleet yleisimpiä ammatissa-toimimattomien ja palveluelinkeinoista lähteneiden kohdalla. Kun sukupuoli vakioidaan, havaitaan, että ei-taloudellisten motiivien korkeat osuudet selittyvät (naimattomien) naisten suuremmalla osuudella näissä ryhmissä. Taloudellinen motiivi on miesten kohdalla ollut yhtä yleinen elinkeinosta riippumatta lukuunottamatta alkutuotantoa, jossa taloudelliset motiivit ovat olleet jonkin verran yleisempiä sekä miesten että naisten kohdalla (taulukko IV 1).

Työttömyysmotiivi on ollut yleisin maataloudesta ja rakennustoiminnasta lähteneillä, kun taas teollisuudesta ja palveluelinkeinoista lähdettiin elintaso- ja palkkaerojen vuoksi. Erot säilyvät sekä miesten että naisten ryhmässä. Naisilla

työttömyysmotiivi on jokaisessa elinkeinossa (myös ammatissatoimimattomissa) ollut harvinaisempi kuin miehillä.

Taulukko IV 1. Muuttomotiivi elinkeinon ja sukupuolen mukaan

Elinkeino	Ei ammatissa			Alkutuotanto			Teollisuus			Rakenn. toiminta	Palvelut		
	Naiset %	Miehet %	Yht. %	Naiset %	Miehet %	Yht. %	Naiset %	Miehet %	Yht. %	Miehet ja naiset %	Naiset %	Miehet %	Yht. %
Palkkaerot	17	19	18	(43)	25	27	31	52	49	17	29	42	37
Työttömyys	13	38	22	(29)	43	42	17	19	19	41	13	26	21
Muut taloudelliset motiivit	7	25	13	(0)	19	17	7	12	12	22	11	12	9
A. Taloudell. motiivit yht.	37	82	53	(72)	87	86	55	83	80	80	53	80	67
B. Ei taloudell.	63	18	47	(28)	13	14	45	17	20	20	47	20	33
(N)	(30)	(16)	(46)	(7)	(63)	(70)	(29)	(163)	(192)	(41)	(62)	(96)	(158)
A + B = 100													

Taloudelliset motiivit ovat olleet jonkin verran yleisempiä suurina muuttovuosina. Sen sijaan vähäisen muuttoliikkeen vuosina ei-taloudellisten motiivien osuus on ollut suurempi, mikä johtuu yksinäisruokakuntien suuremmasta osuudesta laskukausina. Työttömyysmotiivin osuus on vaihdellut hyvin vähän eri muuttovuosina⁽¹⁾. Työttömyysmotiivin osuus on ollut hieman suurempi

1) Vuosittaiset erot voivat syntyä myös paluumuuton valikoi- vuudesta ja ei-taloudellista syistä muuttaneiden siirtymistä työvoiman ulkopuolelle. Työttömien paluumuutto ei välttämättä kuitenkaan ole vilkkaampaa, koska paluun edellytykset (ammattikoulutus) ovat heillä heikommat.

muuttoaaltojen alkuvaiheessa (vuosina 1964 ja -69) kun taas muuttoaalton loppuvaiheessa palkkamotiivin ja Ruotsin työllisyyden osuus on kohonnut. Havainto heijastanee lähinnä Suomen työllisyystilanteen vaihteluja.

Taulukko IV 2. Muuttomotiivit muuttovuosittain v. 1960-71

Motiivi	Muuttovuosi								
	60-63 %	1964 %	1965 %	1966 %	1967 %	1968 %	1969 %	1970 %	1971 %
Palkat	29	22	35	50	25	44	36	43	42
Työttömyys	24	39	24	22	25	24	26	21	20
Muut taloudelliset motiivit	8	5	10	16	21	10	16	21	10
A. Taloudell. motiivit yhteensä	61	66	69	88	71	78	78	85	72
B. Ei-taloudelliset motiivit	39	34	31	12	29	22	22	15	28
A + B = 100 (N)	100 (63)	100 (41)	100 (49)	100 (32)	100 (24)	100 (50)	100 (47)	100 (91)	100 (40)

Työttömyysriski näyttää olleen jonkin verran useammin vaikuttamassa ammattikoulututtamattomien muuttopäätökseen. Ammattikoulutettujen motiivi sensijaan on useammin ollut mahdollisuus päästä Ruotsissa paremmille ansioille.

2.2. Alueelliset erot muuttomotiiveissa

Tämän tutkimuksen perusteella ei ole mahdollista vertailla muuttaneiden motiiveja vastaaviin asennereaktioihin ei-muuttaneessa väestössä. Osittamalla muuttaneiden joukkoa alueellisella ulottuvuudella, voidaan kuitenkin tehdä vertailuja muuttoliikkeen luonteesta keskimäärin erilaisissa sosiaalisissa ja taloudellisissa olosuhteissa.

Faktoripistemuuuttujien avulla tarkasteltaessa käy ilmi, että Suomen heikon työllisyystilanteen, Ruotsin työllisyystilanteen, elintasoerojen sekä paikkakunnan alhaiseen palvelutasoon liittyvien tekijöiden vaikutus on Pohjois-, Keski- ja Itä-Suomessa¹⁾ ollut suhteellisesti voimakkaampi kuin Etelä-Suomessa. Opiskelumahdollisuudet -muuttuja on sen sijaan saanut korkeampia arvoja Etelä-Suomessa. Asunto-olojen vaikutus näyttää olleen voimakkaampi Etelä-Suomessa, ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä (liitetaulukko IV 4).

Myös verrattaessa ratkaiseviksi ilmoitettuja muuttomotiiveja, havaitaan ei-taloudellisten tekijöiden merkityksen olleen Etelä-Suomessa suurempi kuin muilla alueilla. Vaikka "palkka- ja elintasoerot" ovat pohjoisissa työvoimapiireissa vaikuttaneet muuttopäätöksiin Etelä-Suomea voimakkaammin, ne ovat olleet harvemmassa tapauksessa ratkaisevana muuttomotiivina. Tässä heijastuvat alueelliset tulotasoerot ja toisaalta työttömyyden ja tulotason välinen negatiivinen korrelaatio. Depriivaatiotilanne havaitaan heikon työllisyyden ja alhaisen tulotason alueilla voimakkaampana mutta se ei ole riittävä motiivi muuttamiselle. Etelä-Suomessa ero Ruotsiin on pienempi, mutta riittävä aiheuttamaan maastamuuton.

1) Aluejako (ks. liitekuvio III 2).

- I ETELÄ-SUOMI: Helsingin, Turun, Tampereen ja Kouvolan työvoimapiirit
- II KESKI- ja ITÄ-SUOMI: Vaasan, Jyväskylän, Kuopion ja Joensuun työvoimapiirit
- III POHJOIS-SUOMI: Kajaanin, Oulun ja Rovaniemen työvoimapiirit.

Taulukko IV 3. Ratkaiseva muuttomotiivi alueittain

Motiivi	"Mikä oli tärkein syy muuttoonne"				"Miksi ette muuttanut muualle Suomeen"			
	Alue			Kaikki	Alue			Kaikki
	I %	II %	III %		I %	II %	III %	
Palkka ja elintasoerot	37	42	34	37	27	38	28	30
Suomen työllisyystilanne	19	18	34	25	12	12	16	14
Työnsaantimahdollisuudet Ruotsissa	6	10	12	10	8	13	15	12
Asuntotilanne	5	2	4	4	2	2	11	5
Opiskelumahdollisuudet	4	5	0	3	8	4	1	5
Sukulaiset ja tuttavat	5	8	4	6	13	18	13	14
Seikkailunhalu	18	9	7	11	14	6	6	9
Muut syyt	6	6	5	5	16	7	10	11
Yhteensä (N)	100 (192)	100 (116)	100 (202)	100 (510)	100 (190)	100 (114)	100 (199)	100 (503)

- I = Helsingin, Turun, Tampereen, Kouvolan työvoimapiirit
 II = Vaasan, Jyväskylän, Kuopion, Joensuun "
 III = Kajaanin, Oulun, Rovaniemen "

Erot säilyvät kun elinkeino vakioidaan. Pohjois-Suomessa kaikissa elinkeinoissa työttömyysmotiivin merkitys on ollut suurempi kuin muilla alueilla. Vastaavasti Keski- ja Itä-Suomessa palkkaerojen merkitys on ollut elinkeinosta riippumatta muita alueita voimakkaampi. Palkkamotiivin suurta merkitystä etenkin Itä-Suomessa voidaan tulkita siten, että maastamuutto näillä

1) Vertailua hankaloittaa alueen heterogeenisuus ja tapusten vähäinen lukumäärä.

alueilla on vielä "pioneerivaiheessa", jolloin tavoitemotiivi on hallitseva ja muuttaneiden demografinen rakenne hyvin poikkeava (vrt. Böhning 1972, 63).

Yhteenvedona alueiden välisistä eroista voidaan erotteluanalyysin perusteella todeta, että Keski-, Itä- ja Pohjois-Suomi eivät selvästi eroa toisistaan. Sensijaan Etelä-Suomen muuttoliikkeelle on ollut ominaista, että etenkin työttömyysmotiivin merkitys on ollut vähäisempi, naisten osuus on ollut suurempi, muuttaneet ovat olleet keskimääräistä vanhempia, ja paikkakunnan palvelutasoon liittyvät motiivit ovat olleet vähäisempiä.

2.3. Ruotsiin muuttaneen työikäisen väestön muuttopäätösprosessi

Tulkittaessa ihmisten motiiveja, joudutaan kysymään, onko motiivi "todellinen" vai ei. Usein on myös vastattava kieltevästi. Kortistossa olleista työttömistä muuttajista ilmoitti 46 % muuttosyykseen muun seikan kuin Suomen heikon työllisyyden tai siihen liittyvän tekijän. Vastaavasti vain 35 % "työttömyyden" takia muuttaneista oli ollut työttömyyskortistossa⁽¹⁾ puolen vuoden sisällä ennen muuttoaan.

Ilmoitetun muuttomotiivin "virheellisyys" ja sattumanvaraisuus ei niinkään johdu siitä, että vastaaja ei kykene tulkitsemaan muuttonsa syitä (teorian kannalta) oikein, vaan pikemminkin tutkimusvälineen heikkoudesta. Kysymykseen, miksi muuttitte Ruotsiin, voidaan vastata: "En saanut asuntoa Helsingistä" tai "Sain työpaikan Skövdestä". Kummassakin tapauksessa jää epäselväksi, mikä tekijä pani alulle asunnon etsimisen Helsingistä ja työpaikan etsimisen juuri Skövdestä. Yhteen kysymykseen annettu vastaus saattaa liittyä mihin muuttopäätösprosessin vaiheeseen tahansa.

1) Joskin lisäksi 42 % katsoi olleensa ilman työtä olematta rekisteröitynä kortistossa. On myös mahdollista, että "työttömyysmotiivi" on syntynyt yli puolen vuoden takaisista tapahtumista.

Ruotsiinmuuttopäätöksen prosessiluonne käy hyvin selvästi esiin siinä, että muuttaneet ovat aloittaneet tiedonhankinnan Ruotsin olosuhteista keskimäärin 4.5 kuukautta ennen muuttoa. Joka viides oli aloittanut tiedonhankinnan yli vuotta aikaisemmin. On myös varsin ilmeistä, että muuttopäätösprosessin käynnistänyt tavoitetaso kohoaminen, kompetenssin muutos tai olosuhteiden huononeminen on voinut tapahtua jo tiedonhankinnan aloittamistakin aikaisemmin.

2.3.1. Muuttovirike

Vertailuryhmän vaikutus Ruotsiin muuttaneiden tavoitemotiivin synnyssä on hyvin ilmeinen. Tämä käy ilmi taulukosta IV 4. Muuttajat, joilla oli tietolähteenään Ruotsissa asuvat sukulaiset tai tuttavat, tai jotka itse olivat käyneet Ruotsissa uskoivat muita tietokanavia käyttäneitä useammin saavansa parempaa palkkaa Ruotsissa. Työttömillä ero on pienempi mutta samansuuntainen kuin ei-työttömien ryhmässä.

Pohjois-, Itä- ja Keski-Suomessa sukulaisten ja tuttavien merkitys tiedonhankinnan lähteenä on ollut suurin. Pohjois-Suomessa 59 % oli käyttänyt ensimmäisenä tiedonhankintakanavanaan sukulaisia ja tuttavien, Keski- ja Itä-Suomessa vastaavasti 47 %, kun eteläisissä työvoimapiireissä osuus oli 44 %.

Kaikilla alueilla palkkamotiivi oli myös voimakkaampi niiden kohdalla, jotka olivat hankkineet tietonsa sukulaisten ja tuttavien kautta. Pohjois-Suomessa ero on pienin, mikä johtuu työttömien suuremmasta osuudesta.

Taulukko IV 4.

Ensimmäinen tietokanava ja palkkamotiivi alueittain työvoimapiirialueittain

Tietokanava	Uskoi saavansa parempaa palkkaa Ruotsissa (%)			
	Etelä-Suomi	Keski- ja Itä-Suomi	Pohjois-Suomi	Koko maa
Sukulaiset ja tuttavat				
- Ruotsissa	79	85	76	79
- käymässä olleet	89	91	76	89
Muut kanavat	61	62	70	64
Kaikki	69	90	75	72

Sukulaisten ja tuttavien kautta tietonsa hankkineet ovat myös harkinneet muuttoa n. 2 kuukautta keskimääräistä kauemmin, kun taas työttömät aloittivat tiedonhankinnan noin kaksi kuukautta keskimääräistä myöhemmin (vrt. Edgren & Wiman, 1973 b). Muuttamisen pakonomainen luonne on työttömien kohdalla myös aiheuttanut kääntymisen useammin suoraan työnvälityksen puoleen.

2.3.2. Viimeisen työsuhteen päättyminen Suomessa

Muuttaneiden viimeinen työsuhte Suomessa oli kestänyt keskimäärin 2.6 vuotta; se oli päättynyt keskimäärin 1.5 kuukautta ennen muuttoa. Työttömillä työsuhte päättyi keskimäärin 2.5 kuukautta ennen muuttoa. Niillä, jotka eivät olleet työttömänä, väliaika oli noin kuukausi.

Suurin osa maastamuuttaneesta työvoimasta on päättänyt viimeisen työsuhteensa Suomessa oma-aloitteisesti eroamalla (79 %). Erottamiseen päättyi 14 %:n työsuhte; lisäksi 7 % oli eronnut

"töiden loppumisen vuoksi". Erottamisen syy oli 73 %:ssa tapauksista töiden loppuminen tai tuotannon supistukset. Rationalisointi oli syynä 14 %:ssa erottamisista.

Eroamisen syy on 45 %:lla ollut huono palkka. Työsuhteen epävarmuus oli syynä 27 %:n eroamiseen. Epävarmuus on leimannut erityisesti alkutuotannon ja rakennustoiminnan työsuhteita. Teollisuudesta ja palveluista lähteneiden erosyynä on sensijaan ollut huono palkka (taulukko IV 5).

Oma-aloitteisesti eronneista 8 % oli ollut työttömyyskortistossa. 66 % ei katsonut jääneensä ilman työtä. Erotetuista sensijaan 58 % oli ollut työttömyyskortistossa ja vain 7 % ei katsonut jääneensä ilman työtä.

Taulukko IV 5. Työsuhteen oma-aloitteiseen päättämiseen vaikuttaneet ratkaisevat syyt elinkeinoittain

Työsuhteen päättymissy	Alkutuotanto %	Teollisuus %	Rakennustoiminta %	Palvelut %	Kaikki %
"Palkalla ei tullut toimeen"	11	41	30	48	38
"Palkka oli huonompi kuin muualla"	2	8	5	7	7
"Epävarma työpaikka"	33	10	28	7	14
"Epävarma toimeentulo"	28	9	17	10	13
"Raskastyö"	9	4	0	6	5
"Terveydelliset syyt"	7	4	2	2	3
"Huonotylenemismahdollisuudet"	0	4	2	5	3
"Asuntosyyt"	2	7	2	2	4
"Muut syyt"	8	13	14	18	13
Yhteensä	100	100	100	100	100
(N)	(45)	(194)	(41)	(154)	(434)

2.3.3. Vaihtoehtoisten keinojen puuttuminen

Kaksi kolmesta muuttajasta ei yrittänyt hankkia vaihtoehtoista työpaikkaa Suomesta. "Palkka- ja elintasoerojen" takia muuttaneet harkitsevat harvemmin vaihtoehtoa Ruotsin muutolle. Vain 19 % palkkamotiivin vaikutuksesta muuttaneista yritti hankkia työtä Suomesta. Sensijaan 59 % työttömyysmotiivin takia muuttaneista yritti etsiä uutta työpaikkaa Suomesta, Varsinaisesti työttömänä olleista 89 % etsi Ruotsiin muutolleen vaihtoehtoa (ks. liitetaulukko IV 8 ja taulukko IV 6).

Jos elintasoerot motiivikseen ilmoittaneet luokitellaan "tavoitemuuttajiksi" ja työttömyyden takia muuttaneet "pakkomuuttajiksi", havaitaan, että tavoitemuuttajille on tarjoutunut vaihtoehtoinen työpaikka useammin kuin pakkomuuttaneille. Ilman työtä olleista "tavoitemuuttajista" kuitenkin 75 % hylkäsi tarjoutuneen työpaikan "pienen palkan takia".

Pakkomuuttajille työpaikan vastaanottamisen esteenä oli huomattavasti harvemmin palkka (35 %). Sensijaan 36 %:lle työpaikka ei ollut sopiva koska se sijaitsi liian kaukana. Kun "tavoitemuuttaja" on itse asiassa jo prosessin alkuvaiheessa 'valinnut' muuttokohteensa, "pakkomuuttajalle" maastamuutto on vain eräs mahdollinen vaihtoehto, joka on valittava silloin, kun muita vaihtoehtoja ei ole tarjolla (vrt. s.141).

Tavoite- ja pakkomuutto ovat selvästi riippuvaisia lähtöalueesta. Etelä-Suomesta muuttaneista vain joka viides yritti etsiä vaihtoehtoa Ruotsiin muutolle, Keski-Suomesta 23 % ja Pohjois-Suomesta 41 %. Työttömät ovat luonnollisesti useammin yrittäneet etsiä työtä Suomesta. Alueelliset erot työnhankintayrityksissä ovat kuitenkin samansuuntaiset riippumatta siitä, olivatko muuttajat työttömiä vai eivät. Poikkeuksena ovat Keski- ja Itä-Suomesta muuttaneet työttömyyskortistossa olleet⁽¹⁾, jotka yrittivät Etelä-Suomesta muuttaneita harvemmin hankkia työtä Suomesta (taulukko IV 6).

1) Havaintojen lukumäärä on vain 16, joten tulos lienee sattuma.

Taulukko IV 6.

Työnhankintayritykset työttömyyden ja työvoimapiirialueen mukaan

Alue	Ei ollut ilman työtä (N=288)	Oli ilman työtä, muttei korthistossa (N=152)	Oli työttömyys korttissa (N=83)	Kaikki (N=523)
	Yritti hankkia työtä %	Yritti hankkia työtä %	Yritti hankkia työtä %	Yritti hankkia työtä %
Etelä-Suomi (N=200)	2	38	85	21
Keski- ja Itä-Suomi (N=118)	3	45	69	23
Pohjois-Suomi (N=205)	1	58	95	41
Koko maa (N=523)	2	49	89	29

Ammattikoulutetuista 37 %:lle olisi tarjoutunut vaihtoehtoinen työpaikka, joskin 29 % tarjoutuneista työpaikoista ei vastannut ammattikoulutusta. Ammattikouluttamattomille vaihtoehtoja sensijaan oli tarjolla jonkin verran harvemmassa tapauksessa. Tällöin 60 % katsoi palkan olevan liian pieni (taulukko IV7).

Taulukko IV 7.

Työpaikkojen tarjoutuminen ammattikoulutuksen mukaan

Ammatti- koulutus	Jos yritti hankkia työtä, tarjoutuiko työpaikkoja?		Jos tarjoutui, miksei ottanut vastaan?				Yht. %	A+B= 100 %
	A Ei	B Kyllä	Pieni palkka	Ei vastannut amm.koulutusta	Etäisyys	Muu syy		
	Ei-ammattikoulutetut	75	25	60	5	19	16	100 (82)
Ammattikoulutetut	63	37	41	41	29	15	100 (34)	100 (35)
Kaikki	74	26	54	12	18	16	100 (116)	100 (153)

Alueen työllisyystilanteen vaikutus valinnanmahdollisuuksia rajoittavana tekijänä voidaan havaita siinä, että Pohjois-Suomesta muuttaneille työtä hakeneille olisi ammattikoulutuksesta riippumatta tarjoutunut Etelä-Suomesta muuttaneita harvemmin vaihtoehtoinen työpaikka (taulukko IV 8 ja liitetaulukko IV 5). Keski- ja Itä-Suomesta muuttaneille työtä hakeneille olisi tarjoutunut työpaikka yhtä usein kuin Etelä-Suomesta muuttaneille, mikä osittain johtunee alueen heterogeenisuudesta.

Taulukko IV 8. Työtilaisuuksien tarjoutuminen työvoimapiirialueittain

Työvoimapiirialue	Jos yritti hankkia työtä, tarjoutuiko työpaikka ?			
	Kyllä	Ei	Yht. %	(N)
Etelä-Suomi	37	63	100	(43)
Keski- ja Itä-Suomi	37	63	100	(27)
Pohjois-Suomi	17	83	100	(83)
Koko maa	26	74	100	(153)

Etelä-Suomesta muuttaneet kuitenkin hylkäsivät tarjoutuneen työpaikan huomattavasti muita useammin siksi, että "palkka oli liian pieni" (70 %), vaikka Etelä-Suomen palkkataso on keskimääräistä korkeampi. Pohjois-Suomesta muuttaneille tarjoutuneet työpaikat sensijaan olivat useimmin soveltumattomia muista syistä (60 %), lähinnä siksi, että ne sijaitsivat liian kaukana, (liitetaulukko IV 5) tai eivät vastanneet ammattikoulutusta. Etelä-Suomesta muuttaneille olisi ollut enemmän valinnanmahdollisuuksia tarjolla, mutta nämä vaihtoehdot eivät ole kyenneet tarjoamaan tavoiteltua ansiotasoa. Pohjois-Suomen rakennetyöttömyysalueilta sensijaan on muuta Suomea useammin muutettu Ruotsiin siksi, että mitään vaihtoehtoista ratkaisua ei ole ollut tarjolla - ja jos kerran on muutettava, kannattaa luonnollisesti valita korkeamman ansiotason tarjoava työpaikka.

2.3.4. Tiedon hankinta ja muuttopäätös

Muuttaneista 31 % väitti, ettei hankkinut lainkaan tietoja etukäteen. Tämä tuskin pitää täsmälleen paikkaansa. Ilmeisesti se kuitenkin kuvaa tosiasiaa, että muuttopäätös monen kohdalla ei ole ollut erityisen perusteellisesti harkittu ratkaisu, vaan pikemminkin perustui sattumalta saatuihin tietoihin.

Vain joka kymmenes on hankkinut tietoja sekä työ- ja asun-
olosuhteista että palkoista ja elinkustannuksista. Joka toinen muuttaja on jättänyt hankkimatta tietoja työolosuhteista. Palkasta on hankkinut tietoja 46 % kun taas elinkustannukset ovat kiinnostaneet vain joka kymmenettä muuttajaa. Näyttää siis ilmeiseltä, että muuttajat ovat perustaneet muuttopäätöksensä ensinnäkin nimenomaan materiaalisille seikoille ja toisaalta eivät ole ottaneet selvää "mitä palkalla saa", eli ovat tehneet muuttopäätöksensä nimellisansioiden perusteella ts. Keynesin käyttämän termin mukaan "rahailluusion" vallassa. Tämä ei kuitenkaan merkitse, että muuttajat olisivat tehneet taloudellisesti epärationaalisen päätöksen. Materiaalisen elintason odotettavissaoleva reaalinenkin lisäys on ollut varsin suuri - olisihan vastaava reaaliansioiden lisäys ollut Suomeen jäätessä odotettavissa vasta noin viiden vuoden tähtämellä.

Ruotsi on näyttänyt tarjoavan muuttajille myös hyvin varman vaihtoehdon. Tätä osoittaa se, että joka kolmas uskaltautui muuttamaan olematta ennakolta tietoinen mahdollisesta työpai-
kasta. Työpaikasta oli sitovasti sopinut vain 46 % ennen muuttoa. Mahdollinen työpaikka oli tiedossa keskimäärin noin kuukautta ennen muuttoa.

Taulukko IV 9. Ensimmäisen työpaikan Ruotsissa hankintatapa

<u>Tietolähde</u>	%
Työpaikka ei ollut tiedossa ennen muuttoa	33
Työpaikka oli tiedossa	
- sukulaisten ja tuttavien kautta	32
- Suomen työnvälityksen kautta	12
- Ruotsin työnvälityksen kautta	7
- oli itse käynyt työpaikalla	7
- työnantaja otti yhteyden	5
- lehti-ilmoitus	3
- muu tapa	1
Yhteensä	100
	(483)

Virallisen työnvälityksen rooli muuttoliikettä kanavoivana instituutiona näyttää olleen erittäin vähäinen (19 %). Vain joka kymmenes oli hankkinut työpaikkansa Suomen työnvälityksestä ja 7 % oli turvautunut Ruotsin työnvälitykseen. Informaaliset työnhankintakanavat, sukulaiset, tuttavat ja entiset työtoverit ovat toimineet joka kolmannen muuttajan työvälityskanavana. Noin 5 % muuttajista on työnantajan "värväämiä". Myös osa sukulaisten ja tuttavien kautta tapahtuvista työpaikan hankkimisista on ilmeisesti kuitenkin ollut organisoituja.

Niillä, joilla oli vähintään mahdollinen työpaikka tiedossa, työpaikan saantiin liittyi vain 13 %:ssa merkittävää epävarmuutta. 66 % uskoi täysin varmasti saavansa tiedossaolevan työpaikan. Eniten muuttajat ovat luottaneet työnantajan yhteydenottoon, Ruotsin työnvälityksen ja lehti-ilmoituksiin (vrt. Edgren 1974). Työpaikan saannista epävarmojen osuus on ollut suurin Suomen työvälityksen ja sukulaisten tai tuttavien kautta työpaikkaa hankkineilla.

Hankittu tieto on useimmassa tapauksessa vastannut todellisuutta. Työolosuhteet on jonkin verran useammin kuvattu todellisuutta paremmiksi, palkka on useammin tuottanut myönteisen yllätyksen.

Taulukko IV 10.

Työolosuhteista ja palkasta saadun ennakkoinformaation ja todellisuuden vastaavuus

	A Tieto vastasi todellisuutta	B Tieto ei-vastannut todellisuutta			A+B %
		B=C+D	Tieto oli aliarvioivaa C	Tieto oli yliarvioivaa D	
Työolosuhteiden osalta	60	40	19	21	100
Palkan osalta	64	36	20	16	100

Suomen työnvälitys on sekä työolosuhteita että palkkaa koskevan tiedon osalta koettu suhteellisen epäluotettavaksi. Suomen työnvälitys on kuvannut useammin työolosuhteet todellisuutta paremmiksi ja palkan todellisuutta huonommaksi, (vrt. Edgren 1974). Myös sukulaiset ja tuttavat ovat olleet melko epäluotettavia tietolähteitä.

2.4. Pakkomuutto vai tavoitemuutto?

Yksinkertaistettuna yhteenvedona muuttopäätöksen syistä muuttajat voidaan luokitella pakkomuuttajiksi tai tavoitemuuttajiksi. Koska "pakko" on hyvin suhteellinen käsite, tällainen luokittelu on aina sopimuksenvaraista. Ongelma helpottuu jonkin verran, kun tarkastellaan näiden luokkien avulla ainoastaan taloudellisista syistä muuttaneita. Seuraavassa on käytetty kahta vaihtoehtoista luokittelukriteeriä. Toinen perustuu muuttajan ilmoittamiin motiiveihin ja toisessa muuttopäätöstä on tarkasteltu prosessina ja määritelty tyyppit päätösprosessia rajoittaneiden ehtojen perusteella.

- a) Ilmoitettujen m o t i i v i e n perusteella muuttajat luokiteltiin tavoitemuuttajiksi, jos he olivat ilmoittaneet muuttosyykseen
- 1) palkka- ja elintasoerot
  - 2) paremmat opiskelumahdollisuudet
  - 3) Ruotsin työllisyystilanteen ja eivät olleet yrittäneet hankkia työtä Suomesta

Pakkomuuttajiksi luokiteltiin ne, jotka ilmoittivat muuttosyykseen

- 1) Suomen huonon työllisyystilanteen
- 2) Ruotsin työllisyystilanteen, ja olivat yrittäneet hankkia työtä Suomesta
- 3) asuntotilanteen

Ei-taloudellisista syistä muuttajiksi luokiteltiin ne jotka ilmoittivat muuttomotiivikseen

- 1) seikkailunhalun, viihtymättömyyden yms. tekijän
- 2) sukulaiset ja tuttavat
- 3) muun syyn

- b) Vastaavasti m u u t t o p r o s e s s i n analyysissa käytetyt kriteerit olivat seuraavat

Pakkomuuttajat: etsivät työtä Suomesta, mutta yhtään työpaikkaa ei tarjoutunut

Ei-taloudelliset syyt: samat kuin motiivianalyysissa

Tavoitemuuttajat: pakkomuuttajien ja ei-taloudellisista syistä muuttaneiden komplementti

Tällä tavoin päädyttiin kahteen vaihtoehtoiseen tulokseen. Päätösprosessin analyysillä päädytään tiukempaan kriteeriin pakkomuuton luokittelussa. Prosessianalyysin luokat vastaavat kuitenkin paremmin luvussa IV 1 esitettyä määritelmää pakkomuutosta toimeentulon välttämättömien edellytysten puuttumisena.

Taulukko IV 11. Muuttajatyypit alueittain (%)

a) motiivianalyysi

	Tavoite- muutto	Pakko- muutto	Ei-taloudel- linen muutto- liike	Yhteensä %
Etelä-Suomi	39	28	33	100
Keski- ja Itä- Suomi	45	27	28	100
Pohjois-Suomi	40	44	16	100
Koko maa	41	34	25	100
b) prosessianalyysi				
Etelä-Suomi	54	13	33	100
Keski- ja Itä- Suomi	57	15	28	100
Pohjois-Suomi	50	34	16	100
Koko maa	50	22	25	100

Joka neljäs muutti muista kuin taloudellisista syistä. Pakko-
muuttajien osuus muuttajista on 22-34 % riippuen luokittelu-
kriteerin ankaruudesta. Noin puolet muuttaneista on luokitel-
tava tavoitemuuttajiksi.

Ei-taloudelliset syyt ovat yleisimpiä Etelä-Suomesta muutta-
neilla. Muuttaminen on ollut ainoa vaihtoehto joka kolmannel-
la Pohjois-Suomesta muuttaneella. Pohjois-Suomessa kaiken-
kaikkiaan 44 %:lle muutto on ollut seurausta joko taloudel-
lista toimeentuloa uhanneesta epävarmuudesta tai toimeentu-
lon ehtojen puuttumisesta. Etelä-Suomesta muuttaneet sensijaan
ovat olleet harvemmassa tapauksessa pakotettuja muuttamaan
Ruotsiin (13 %). Kaikista Etelä-Suomesta muuttaneista 28 %:lla
muuttaminen on ollut mahdollisesti seurausta uhkaavasta työn- tai
asunnon menettämisestä. Keski- ja Itä-Suomesta muuttaneilla
tavoitemotiivi on ollut muita alueita yleisempi, mikä voidaan
tulkita 'pioneerivaiheessa' olevan muuttoliikkeen tunnus-
piirteeksi (Böhning 1972, 63).

2.5. Paluualttius

Maastamuuttopäätös tehdään siis melko vähäisen informaation perusteella. Useille muuttajille muuttopäätös ei myöskään ole vapaaehtoinen valinta, toiset muuttavat perheenjäseninä, joillekin muutto tarjoaa ainoan vaihtoehdon työttömyydelle. Kun lisäksi 80 % muuttaneista ei muuttohetkellä osannut lainkaan ruotsia, voisi odottaa, että maastamuutto johtaisi odottamattomiin tai ei-haluttuihin seurauksiin, uusiin deprivatioihin, jotka toimisivat virikkeenä paluumuuttoprosessin alkamiselle.

Paluumuuton huippu ajoittuu muuttoa seuraavaan vuoteen, jolloin palaa 10-20 % muuttaneista. Ensimmäisenä vuonna palaa keskimäärin 10 %. Kaikista vuosina 1946-70 palanneista 40 % on palannut ensimmäisen oleskeluvuotensa aikana (Mikkola 1973, 4).

Tämän tutkimuksen kohteena olevasta suomalaisesta siirtolaisyövoimasta 35 % on suunnitellut palaavansa Suomeen. 43 % ilmoitti, ettei aio palata (taulukko IV 12). Paluustaan epävarmojen osuus on ollut jonkin verran suurempi Suomessa ennen muuttoa työttömänä olleiden kohdalla (26 %).

Taulukko IV 12. Paluuaiheet

	%
Ei aio palata	43
Aikoo palata	35
Ei tiedä	<u>22</u>
	100
	(526)

Miksi Ruotsiin jäädään? Palkka ja elintasoerot pitävät joka viidettä suomalaista Fuotsissa. Suomen työllisyystilanne estää joka kymmenennen paluun¹⁾. Viisi prosenttia ei katso

1) Taloudelliset paluun esteet ovat yleisempiä 60-luvulla muuttaneiden kohdalla.

voivansa palata Suomen asuntotilanteen vuoksi. Suomeen liittyvät olosuhteet estävät paluun joka kolmannella niistä, jotka aikovat jäädä Ruotsiin eli joka viidennellä kaikista.

Paluuta suunnittelevista lähes joka neljäs kärsi kielitaidon puutteesta tai kontaktivaikeuksista. Muita sopeutumisvaikeuksia on joka viidennellä paluuta suunnittelevista. "Koti-ikävä" vaivaa 18 %:a paluuta suunnittelevista. (Liitetaulukko IV 6).

Vain 9 % ei olisi muuttanut, jos olisi muuttohetkellä omanut samat tiedot Ruotsin olosuhteista kuin tutkimusajankohtana.

Ruotsi näyttää täyttäneen ne taloudelliset odotukset jotka ovat olleet muuttamisen syynä. Sensijaan joka kolmannelle tai joka neljännelle muutto Ruotsiin on tuottanut uusia deprivatioita. Paluusuunnitelmat perustuvat pikenminkin sosiaalisiin tarpeisiin ja itsensä toteuttamismahdollisuuksien puutteeseen.

Paluumuuton motiivina eivät niinkään ole yleistaloudelliset tekijät, vaan sosiaaliset seikat.² Tämä selittää sen että paluuvirta on melko stabiili suhteessa Suomen ja Ruotsin työllisyystilanteeseen. Liitekuviosta IV 1 voidaan havaita että paluumuuttovirrät riippuvat sensijaan hyvin selvästi noin 1-2 vuoden takaisista maastamuuttovirroista.

-
- 1) Paluusuunnitelmat eivät riipu myöskään henkilön tuloista tutkimusajankohtana, jonkin verran riippuvuutta sensijaan on henkilön omaisuuden määrän ja paluuhaluttomuuden välillä. Erotteluanalyysissä parhaiten paluuhalukkuutta selittivät työpaikasta saadun tiedon epäluotettavuus, kielitaidon puute sekä omaisuuden vähäisyys.
  - 2) Vrt. Heikkinen 1964.

V SUOMEN JA RUOTSIN VÄLISEN MUUTTOLIIKKEEN TULEVAISUUS

Työvoiman siirtolaisuuden riippuvuus tulomaan suhdannekehityksestä tekee sen vaikeasti ennakoitavaksi ilmiöksi kansainvälisen taloudellisen kehityksen nykyvaiheessa. Tämänhetkinen siirtolaisvirtojen väheneminen on erittäin todennäköisesti vain väliaikaisilmiö, ja työvoiman kansainvälinen muuttoliike vilkastuu jälleen tulomaiden suhdanteiden elpyessä. Jos nykyinen laskusuhdanne on normaalinmittainen, voidaan työmarkkinamuuttujien trendien perusteella karkeasti arvioida, miten kansainvälisen muuttoliikkeen edellytystekijät tulevat kehittymään.

Maahan- ja maastamuuttomaiden työvoiman kysyntä- ja tarjontanennusteiden perusteella tehdyn arvion mukaan⁽¹⁾ absoluuttisesti voimakkain työvoiman ylikysyntäpotentiaali tulisi edelleen 1970-luvulla olemaan Länsi-Saksassa (41 % koko Euroopan ylikysynnästä). Toiseksi suurin työvoiman ylikysyntä olisi kyseisen ennusteen mukaan Englannissa (28 %), kolmantena tulee Ranska (11 %). Ruotsi tulisi olemaan neljännellä sijalla potentiaalisena maahanmuuttokohteena, tosin hyvin niukalla absoluuttisella osuudella (5 % koko Euroopan työvoiman ylikysynnästä). Absoluuttisesti suurimmat määrät potentiaalista siirtolaistyövoimaa tulisi Turkista (56 %) ja Jugoslaviasta (35 %). Suomi kuuluisi ko. ennusteen mukaan työvoiman ylikysyntämaihin (1 %), mikä merkitsisi sitä, että Suomi tulisi olemaan pikemminkin maahan- kuin maastamuuttomaa.

1) O'Neill 1973, alkuperäisteos: L. Danielli, "Labour scarcities and labour redundancies in Europe". Firenze 1971.

Ruotsin ja Suomen välinen nettomuutto on mallin III 6 mukaan ollut riippuvaista Ruotsin työvoiman ylikysynnästä, Suomen työvoiman ylitarjonnasta sekä reaali-palkkojen muutosnopeuksista. Seuraavassa esitetään arvio näiden tekijöiden kehityksestä tällä vuosikymmenellä. Mikäli kansainvälisessä kehityksessä ei tapahdu ratkaisevia muutoksia, voidaan odottaa tällä vuosikymmenellä havaittavien trendien jatkuvan 80-luvun alkupuoliskolla.

Työvoiman kysyntä Suomessa riippuu etenkin kansainvälisestä suhdannekehityksestä ja Suomen talouselämän kasvumahdollisuuksista. Jos Suomen työvoiman kysyntä kasvaa tällä vuosikymmenellä keskimäärin yhtä nopeasti kuin 1960-luvulla (.3 % vuosittain) päädyttäisiin noin 65 000 työllisen lisäykseen 1970-luvulla¹⁾. Vuosikymmenen alkupuolen kehityksen perusteella kysyntä näyttää kuitenkin kehittyvän edellistä vuosikymmentä nopeammin ja viittaa noin 80 000 henkilön lisäykseen työvoiman kysynnässä.

Työikäisen väestön luonnollinen kehitys hidastui 1970-luvulla. Vuosikymmenen loppuun mennessä työikäisen väestön luonnollinen lisäys tulee olemaan 6.3 % kun toteutunut kasvu edellisenä kymmenvuotiskautena oli siirtolaisuudesta huolimatta noin 10 %. Tämä johtuu siitä, että 1970-luvulla työikäisiksi tulevat ikäluokat ovat syntyneet vuosina 1955-65, jolloin syntyvyys oli huomattavasti edellistä kymmenvuotiskautta pienempi. Suurten ikäluokkien ryntäys työmarkkinoille ei näkyvällä tähtäimellä tule toistumaan. Työvoiman tarjonnan ennustettu 144 000:n lisäys 70-luvun kuluessa saavutetaan vain, mikäli naisten työvoimaosuuden kohoaminen jatkuu. On ilmeistä, että työvoiman ylitarjonta tulee tällä vuosikymmenellä ja etenkin 1980-luvulla vähenemään.

1) Tässä on oletettu, että bruttokansantuotteen kasvuvauhti olisi sama kuin 1960-luvulla keskimäärin (5.6 % vuodessa) ja että tuottavuus tulisi kohoamaan jonkin verran nopeammin kuin 1960-luvulla ja että työvoiman käyttöaste laskee ja työpanoksen kasvu jonkin verran hidastuu (Maury 1972).

Suomen ja Fuotsin väliset palkkatasoerot tuskin tulevat merkittävästi kaventumaan seuraavana kymmenvuotiskautena.

Koska Ruotsin nimellisansiot ovat muuttajan kohdalla kaksinkertaiset, on selvää, että tätä eroa ei missään olosuhteissa kyetä vuosikymmenessä kuromaakaan umpeen. Kun lisäksi otetaan huomioon Suomen inflaatiokehitys, on ilmeistä, että reaali-palkkojen suhteen erot voivat jopa kasvaa Fuotsin eduksi.

Ruotsin työvoiman ylikysyntä muodostaa viime kädessä muutto-liikettä säätelevän tekijän. Avoimet työpaikat Ruotsissa ovat maahanmuuton v ä l t t ä m ä t ö n e d e l l y t y s r i i p - p u m a t t a s i i t ä , m i s t ä s y y s t ä i h m i s e t m u u t t a v a t . Ruotsin työllisyystilanne ei tule muodostamaan estettä maahanruutolle. Jos työvoiman kysyntä voimistuu 1970-luvulla keskimäärin hieman hitaammin kuin 1970-1973, koko kymmenluvun keskimääräinen työllisten määrän lisäys olisi noin 200 000 henkeä. Tällä tavoin päädytään samaan lukuun kuin SCB:n työvoiman tarjontaennusteessa⁽¹⁾. Kyseisen ennusteen mukaan 200 000 hengen lisäys työvoiman tarjonnassa edellyttäisi kotimaisen työvoiman hidastuneen kasvun vuoksi noin 15 000-20 000 hengen vuosittaista nettomaahanmuuttoa⁽²⁾. Jos näistä edelleen noin 60 % olisi suomalaisia, Ruotsin talouselämä tarvitsisi keskimäärin 9 000-12 000 suomalaista vuosittain. On kuitenkin huomattava, että tässä ei ole otettu huomioon raaka-aineiden ja energian hinnannousua, joka voi hidastaa tuotannon kasvua ja työvoiman kysyntäkehitystä.

---

1) Nasbeth (toim.) 1971, 15-17, ja SCB: Allmän månadsstatistik

2) Tässä on otettu huomioon ainoastaan kokonaiskehitys. Kuten luvussa III 3. osoitettiin, erityisesti teollisuus- ja palveluelinkeinot tulevat kärsimään Ruotsissa jatkuvasta työvoimapulasta kotimaisen työvoiman siirtyessä muihin tehtäviin. Suomalainen työvoima on tulevaisuudessa välttämätön nimenomaan Ruotsin teollisuuden rakenteellisen työvoimapulan ratkaisijana.

Paluumuutto ei näytä riippuvan selvästi työllisyyskehityksestä. Paluumuuton määrä on pikemminkin riippuvainen edellisten vuosien muuttovirroista. Kuusikymmenluvun suurten muuttovuosien aiheuttama kasvu paluuvirroissa alkaa ehtyä ja niiden nettomuuttoa pienentävä vaikutus vähenee nopeasti.

Vaikka kuusikymmenluvun lopun kaltainen muuttokuume tuskin tulee enää toistumaan, on maastamuutossa edelleen odotettavissa Ruotsin suhdannekehitystä myötäileviä aallonhuippuja, jotka kuitenkin ovat aikaisempaa vaimeampia. Koska Suomen ja Ruotsin suhdannevaiheet ovat olleet varsin samanaikaisia, on maastamuuton vilkastuminen ajoittunut juuri Suomen suhdannekehityksen elpymisvaiheeseen. Erään uuden huomionarvoisen riskitekijän muodostaa myös Norjan odotettavissaoleva "öljysuhdanne". Kun työvoiman saatavuus on jo luonnollisenkin väestökehityksen takia muodostumassa pysyväksi ongelmaksi, on työvoiman maastamuuttoaaltojen ennaltaehkäiseminen entistäänkin tärkeämpää.

1. Voidaanko vaikuttaa?

Muuttovirrat voidaan jakaa eri komponentteihin, joiden suhdanneherkkyys ja vaikutettavuus on erilainen. Motiivitarkastelujen perusteella havaittiin, että noin viidennes 60-luvun maastamuutosta on aiheutunut välittömästi Suomen huonosta työllisyystilanteesta. Lisäksi noin 12 % on aiheutunut todennäköisesti Suomen huonon työllisyystilanteen aiheuttamasta epävarmuudesta. Tämä "pakkomuutto" tulee koko maan osalta vähenemään, jos työllisyystilanne kehittyy edellä hahmotellulla tavalla parempaan suuntaan. Kuitenkin vaikka Etelä-Suomessa esiintyy työvoimapulaa, pakkomuutto jää edelleen rakennetyöttömyysalueiden ongelmaksi etenkin suhdannetaantumien jälkeen, mikäli alueellisessa työllisyyskehityksessä ei saada aikaan ratkaisevia muutoksia.

Pakkomuuttoon voidaan vaikuttaa vain parantamalla potenti-
aalisten maastamuuttoalueiden työllisyyttä. Vakaan taloudelli-
sen kehityksen turvaaminen koko maan tasolla on ensiarvoisen
tärkeä edellytys työllisyyden parantamiseksi aluetasolla.

Elintasoeroista aiheutuvaan "tavoitemuuttoon" tuskin voidaan
vaikuttaa lyhyellä tähtämellä. Tämän Suomen työllisyyskehi-
tyksestä riippumattoman komponentin osuus maastamuuttovirrois-
sa on ollut noin puolet. On mahdollista, että paluumuuton seu-
rauksena tieto Ruotsin elintason negatiivisista piirteistä
olisi lisääntynyt⁽¹⁾, mikä pienentäisi tavoitehakuista muutto-
liikettä. Kuusikymmenluvun muuttoliikkeestä kuitenkin vain
10-20 % perustui ylimitoitetulle informaatiolle. Eräänä ak-
tiivisena pidemmän aikavälin vaikutuskeinona voidaan pitää
potentiaalisten maastamuuttoalueiden tulo- ja palvelutason
kehittämissyrkimyksiä. On lisäksi selvää, että inflaatio ja
markan ulkomaisen vaihtoarvon heikkeneminen lisää elintaso-
ja palkkaerojen merkitystä muuttoalttiutta aiheuttavana te-
kijänä.

Ei-taloudellisista syistä aiheutuvan muuttoliikkeen osuus on
ollut kuusikymmenluvulla noin neljännes. Tämä muuttovirta on
vähiten suhdanneherkkää eikä siihen voida yhteiskuntapolitiikan
keinoin juuri vaikuttaa.

Edellä esitetyt keinot puuttuvat lähinnä muuttoalttiutta ai-
heuttaviin tekijöihin. Yhteiskuntapolitiikan keinoin voidaan
kuitenkin vaikuttaa myös jo syntyneeseen muuttoalttiuteen
vaikuttamalla ihmisten muuttopäätösprosessin ehtoihin⁽²⁾.

Jo syntynyt muuttoalttius voidaan kanavoida osittain maan si-
säiseksi liikkuvuudeksi harjoittamalla aktiivista tiedotus-
toimintaa maan sisäisen liikkuvuuden mahdollisuuksista. Tämä
edellyttää myös esteiden poistamista maan sisäiseltä muutto-
liikkeeltä erityisesti asuntopoliittisin toimin.

1) Vrt. Hietala 1974, 6.

2) Vrt. kuvio IV 1.

Muuttopäätöksiin voidaan välittömästi vaikuttaa levittämällä aktiivisesti informaatiota Ruotsiinmuuton aiheuttamista sosiaalisista ongelmista ja vaihtoehtoisista mahdollisuuksista Suomessa. Ruotsin ja Suomen välinen materiaalinen elintasoero on tosiasia, johon informaatiokampanjoilla ei kyetä vaikuttamaan.

Välitön puuttuminen muuttotapahtumiin on mahdollista vain työnvälityspakolla, mikä on kuitenkin pohjoismaisten työmarkkinasopimusten puitteissa poissuljettu vaihtoehto. Heinäkuussa 1973 voimaanastunut työnvälityssopimus merkitsi edistysaskelta muuttovirtojen kanavoimisessa ja kontrolloimisessa. Työnvälityksen vaikutusmahdollisuudet muuttopäätösprosessin tässä vaiheessa lienevät kuitenkin vähäiset.

Paluumuuttoon vaikuttaminen tuskin onnistuu pelkästään informaatiota levittämällä. Suomessa tarjoutuvan vaihtoehdon on oltava konkreettinen ja riittävän edullinen kompensoimaan Ruotsin korkeamman palkkatason. Paluumuuton vilkastuminen edellyttää myös palaajiin kohdistettujen sosiaalipalvelujen järjestämistä pitkäaikaisten siirtolaisten jälleensopeutumisen edistämiseksi. Koska paluumuutolla on työvoiman tarjontaa lisääviä vaikutuksia, paluumuuton kiihdyttämissyrkimyksiä ei ole syytä ajoittaa suhdannetaantumiin.

Pääoman tuontia Suomeen on esitetty erääksi mahdollisuudeksi maastamuuton vaihtoehtona. Koska Suomen ja Ruotsin välisestä muuttoliikkeestä suuri osa perustuu maiden väliselle huomattavalle elintaso- ja palkkatasoerolle, pelkät ulkomaisten sijoitusten turvin luodut uudet työpaikat tuskin kykenevät maastamuuttoon vaikuttamaan -etenkin, koska näillä investoinneilla on taipumus kohdistua matalapalkkaisiin aloihin.

Suomen taloudellisessa, väestöllisessä ja kulttuurisessa kehityksessä on viime aikoina ollut havaittavissa samanlaisia piirteitä kuin Ruotsissa viisikymmenluvun lopulla ja kuusikymmenluvun alkupuolella. Työikäisen väestön kasvun hidastuminen, koulutustason nopea kohoaminen ja koulutettavien

työkäisten osuuden kasvu, sekä tietyillä alueilla ja vähitellen teollisuus- ja palvelusektorilla ilmenevä työvoimapula. Nykyisen väestökehityksen ja tulevaisuuden työvoiman tarjontakehityksen perusteella näyttää ilmeiseltä, että ellei eräillä osamarkkinoilla ilmenevää tasapainottomuutta kyetä nopeasti ratkaisemaan, maastamuutto-ongelman rinnalle voi syntyä maahanmuutto-ongelma.¹⁾

---

1) Ulkomaisen työvoiman merkitys Suomessa on nykyisin määrällisesti vähäinen. Työlupien haltijoiden määrä 30.6.74 oli 3351, joista 51 % on teknisten, humanististen, luonnontieteellisten sekä pedagogisten ammattien harjoittajia, 19 % teollisuudessa ja 13 % palveluammateissa. Ulkomainen työvoima on tullut pääasiassa Länsi- ja Itä-Euroopan teollistuneista maista.

SUMMARY

The goal of this study is to shed light on the causes of the emigration from Finland to Sweden which occurred in the 1960s. In order to lay the foundation for this undertaking, the nature of labour migration in Western Europe was first examined. The inquiry conducted by the Research Institute of the Finnish Economy in 1972 provided most of the basic information on the structure of migration between Finland and Sweden (cf., Appendix I).

Present migration in Western Europe differs from "classic" long-distance migration. The present flows are cyclically sensitive and the share of the economically active population is large. For example, in the Federal Republic of Germany a third of the migrant labour force consists of heads of households who have moved without their families. Most of the migrants of today do not intend to settle down permanently in the country of immigration nor do they generally change their citizenship. According to the International Labour Organization, there were 12 million migrant workers in Western Europe in 1973. The absolute number of migrant workers was greatest in the Federal Republic of Germany, while the relative share of migrant workers in the labour force was largest in Luxembourg (24 per cent) and Switzerland (19 per cent), (Table II and Figure II 3).

The purpose of this study was to discover the causes of the international movement of labour. In order to make this task clearer, it is necessary to break it down into two rather more specific questions: (1) To what extent can the international migration of labour be explained by aggregate economic variables? (2) What are the individual's reasons for migrating?

Although the neo-classical model of the labour market is in many respects so over-simplified that it makes a poor point

of departure for macroeconomic study, there are a number of necessary conditions which must be fulfilled before labour migration can take place between countries:

- (1) The institutional barriers must be small enough to allow international migration.
- (2) There must be demand for a certain type of labour in the country of arrival which cannot be satisfied by the domestic supply of labour.
- (3) There must be an excess supply of labour in the country of departure, or the difference in the standards of living between the countries must be great enough to bring about the emigration of labour which is already employed.

The first necessary condition, i.e., the removal of institutional barriers to migration, has been fulfilled in Western Europe mainly by creation of the Common Market and the Pan-Nordic Labour Market. Moreover, some countries have concluded bilateral labour agreements. However, the institutional arrangements have not led to the effective regulation of migration flows. For example, less than half of the migrant workers in the Federal Republic of Germany came through official channels, and in the 1960s only a fifth of the Finns migrating to Sweden found their jobs with the aid of the Employment Service (Chapter II 2.3.1)⁽¹⁾.

There are two main features in the countries where there is demand for foreign labour:

- (1) Domestic labour reserves are small, and the participation rate can generally only be raised through rather substantial wage rises, changes in the taxation system or investment in the social infrastructure (e.g., day care centres for working mothers). The inelastic supply of labour is particularly troublesome during cyclical peaks.

---

1) The numbers in parentheses refer to the sections of the study in which the questions are treated in detail.

- (2) Rising standards of living and increasing education give rise to a structural shortage of labour in some segments of the labour market. The citizens of the country become less willing to take repetitive, heavy or poorly-paid jobs and attempt to get the "better" positions when the employment situation is good. As a result, there is a shortage of labour for menial jobs. The immigration of labour from low-wage countries is one way to relieve both the cyclical shortage of labour and the structural shortage of workers for the industrial and service jobs which the domestic labour force does not wish to take (Chapter II 2.3.2).

On the whole, most of the net migration flows have been from the Mediterranean countries to the industrialized countries of Northwestern Europe. Typically, the countries of emigration have an excess supply of labour, a large primary sector and a low wage level.

Contrary to what was earlier thought, those who move abroad are not mainly those suffering from hidden unemployment in agriculture. The share of industrial workers in the total number of emigrants is large. At the end of the 1960s, about 40 per cent of the Finns emigrating to Sweden were industrial workers. The corresponding figure for Spanish emigrants was 67 per cent, while for Portuguese emigrants it was 46 per cent, for Greek emigrants, 30 per cent and for Yugoslav emigrants, 26 per cent. Since the emigrants tend to be rather young - and thus rather well educated - emigration would appear to harm the long-term prospects for the countries of emigration. In other words, these countries have been exporters of the human capital, which is so essential for domestic economic development (Chapter II 2.3.3.).

Migration between Finland and Sweden differs in many respects from other migration flows in Western Europe. There have been no barriers to migration in the Nordic countries since the creation of the Pan-Nordic Labour Market in 1954. Moreover, Sweden has set the standard for other countries with respect to social conditions for immigrant workers. Although Sweden may be considered a "typical" country of immigration in terms of its economic and demographic structure, Finland is not a typical country of emigration. Emigration is relatively more important in Finland than in countries of emigration where population growth is rapid. At the end of the 1960s, the population fell as a consequence of emigration and the low birth rate. Migration between Finland and Sweden reminds one more of "classical" migration than the migration of today because only a small proportion of the emigrants have moved without their families. Another distinguishing feature of Finnish emigration is the fact that the level of education of emigrants is higher than that of the immigrants in other Western European countries.

During the 1960s, the net flow of emigrants from Finland to Sweden amounted to 142 000 persons, of which 75 per cent were of working age. This marked and uncontrolled emigration made it imperative to examine the Pan-Nordic Labour Market Treaty and to conclude a new agreement according to which labour flows are to be channelled through the official Employment Services. The new agreement came into force in July, 1973.

On the whole, the factors which give rise to immigration in other European countries also cause labour to move to Sweden. In the medium term, immigration is the only way to increase the Swedish population of working age. The supply of labour is increased substantially by the inflow of migrant workers, especially during cyclical peaks (Figure III 7.). Moreover, foreign workers have replaced domestic labour, especially

in industrial and service jobs. Foreign labour also makes up a disproportionately large share of those in shift work (Chapter III 3.).

Since the natural population increase has been slow in Finland, emigration has caused sharp fluctuations in the growth of the population of working age (Figure II 11.). Although rapid population growth has not led to emigration, uneven population developments since the war have been one factor underlying the sharply increased competition for jobs, dwellings and places in educational establishments. These factors, for their part have tended to promote emigration (Chapter III 5.).

However, the excess supply of labour and the regional problems of the country cannot alone account for emigration from Finland. One of the most significant factors is the proximity of Europe's richest country. The emigrants were able to expect a nominal hourly wage which was about 106 per cent higher than at home. Moreover, it is easier to obtain certain consumer durables in Sweden than in Finland. This is reflected in the rapid rise in the ownership of motor cars after migration to Sweden (cf., Figure III 8.). The immigrants can also expect to find better equipped and cheaper dwellings than in Finland even though they frequently have less space per person (Chapter III 5.).

An examination of time series evidence suggests that gross emigration flows are larger, the greater the number of unfilled vacancies in Sweden, the greater the difference in nominal industrial wages between Finland and Sweden, and the faster the growth in the difference in real earnings between Sweden and Finland. Thus the Finnish devaluation of 1967, which increased the difference in income, tended to promote emigration. The outflow of labour from Finland increases when a cyclical upswing occurs in Sweden before it occurs in Finland, as happened at the end of the 1960s. Net emigration is an increasing function of the number of unfilled vacancies

in Sweden, the unemployment rate in Finland and the ratio of real income in Sweden to real income in Finland. Quarterly data suggest that emigration responds to a change in demand for labour in Sweden with a lag of about one quarter, while the lag following a fall in employment in Finland is about half a year (Chapter III 6.).

The basic data for the study did not allow the study of selectivity in migration. The population consisted of the Finnish households living in Sweden in 1972. Questionnaires were sent to a sample of the households, and the response rate was 65 per cent. The average emigrant was 28 years old; 71 per cent of those who moved were between 15 and 35 years of age, and 35 per cent were between 26 and 30. During the years when emigration was unusually large, the share of emigrants moving with their families - and thus the share of the inactive population - was above average (Chapter III 7.).

Emigration has weighed most heavily on Northern Finland. About a third of the emigrants left the southern statistical region, contributing substantially to the present shortage of labour in Southern Finland. Of the various migration flows, those from Northern Finland have been the most sensitive to cyclical conditions in Sweden, while those from Southern Finland have been the most stable (Chapter III 7.2.).

The share of the emigrants coming from the primary sector (18 per cent) has been smaller than the share of this sector in Finland's economically active population. The share of the emigrants coming from industry (40 per cent) has been larger than would be warranted by the size of this sector. In 1969-70, when emigration was at its peak, the share of the emigrants coming from industry was larger than in years of slow growth, when emigration was less significant (Chapter III 7.3.).

About 29 per cent of the emigrants had received formal vocational education before moving. They are thus apparently less well educated than other Finns of the same age. On the other hand, they are better educated than other labour reserves, especially after having stayed in Sweden. About 36 per cent of the Finnish workers living in Sweden have received formal vocational education (Chapter III 7.4. and Figure III 5.).

About 10 per cent of the emigrants were unemployed at the time of moving, while about 16 per cent had been registered as unemployed at some time in the six months preceding their move. Unemployment has been linked with the decision to migrate, but its influence has varied markedly from one region to another. About 27 per cent of those who emigrated from Northern Finland in 1972 had been registered as unemployed at some time during the six months preceding emigration, while the corresponding figure for 1968 was 39 per cent. On the other hand, less than 10 per cent of those who moved from Southern Finland had been registered as unemployed during the six months preceding emigration, while in 1969, the year of peak emigration, the corresponding figure was 23 per cent. Since the bulk of the emigrants have been employed, emigration has improved employment conditions only to the extent that the jobs left vacant have been filled by unemployed persons (Chapter III 7.5.).

Since most of the emigrants have been members of the active population and have provided consumption demand, emigration has not made regional policy any easier. It has apparently only hurt the climate for entrepreneurial activity in the development regions by reducing demand, raising tax rates and lowering the quality of the labour force. In the long-run the cumulative effect of emigration is to weaken employment and the level of services, which, for their part, further encourage emigration.

The factors governing the individual's decision to move were examined by asking the emigrants their reasons for moving and by investigating their decision process (Figure IV 1.).

A bulk of the emigrants decided to move for economic reasons: 37 per cent moved because of the difference in the standard of living between Finland and Sweden, 25 per cent because of poor employment prospects in Finland, 10 per cent because of the good employment conditions in Sweden and 4 per cent because of the difficulty of obtaining suitable housing in Finland. The remainder (25 per cent) moved for non-economic reasons (Chapter IV 2.1.).

Those who came from the primary sector or construction tended to move because of unemployment, while those who had worked in industry and the service sector generally gave the difference in the standard of living as their reason for moving. Irrespective of the type of previous employment, those who left Northern Finland moved because of unemployment more often than those who came from other regions. The most important reason for moving from Central and Eastern Finland was the difference in wages, while the share of those moving for non-economic reasons was larger in Southern Finland than in other regions.

Friends and relatives have had a pronounced impact on those leaving because of the higher wages in Sweden. Friends and relatives were a more important source of information for people coming from Northern, Central and Eastern Finland than for those leaving Southern Finland.

About 79 per cent of the people left their jobs on their own initiative. Roughly 45 per cent gave poor wages as their reason for leaving while 27 per cent mentioned the uncertainty surrounding their job.

Only a third of the emigrants had tried to find alternative employment in Finland before leaving. The attempt to find employment was greater in Northern Finland than in the other regions, irrespective of whether the prospective emigrants were unemployed or not. When the emigrants did seek jobs in Finland, 37 per cent of those who left Southern, Central and Eastern Finland found employment but did not accept it, while for those who came from Northern Finland the corresponding figure was only 17 per cent. Those who had received vocational education were no more successful in finding jobs in Northern Finland than those who had not (Chapter IV 2.3.3.).

People have moved to Sweden with very little information on conditions there. About 31 per cent stated that they had obtained no information before leaving. Only 10 per cent sought information about the cost of living in Sweden. A third of the emigrants did not have jobs before moving. Friends and relatives living in Sweden were the most important channel for finding employment (Chapter IV 2.3.4.).

The migrants can be placed into various categories according to the reasons governing their decision to move. Three categories were used: (1) those who moved "of necessity", (2) those who moved to reach some goal and (3) those who moved for non-economic reasons (Chapter IV 2.4.). About a quarter of the emigrants moved for non-economic reasons; the figure for Southern Finland was 33 per cent and for Northern Finland, 16 per cent. Depending on the criteria used, between 22 and 34 per cent of the emigrants left because of unemployment or uncertainty surrounding the earning of a living. On the stricter criterion (failure to find jobs after searching for them), 34 per cent of those who emigrated from Northern Finland left "of necessity", while the corresponding figure for those leaving Southern Finland was 13 per cent. Between 41 and 50 per cent of the emigrants can be considered to have moved in order to reach some goal. The goal for the great bulk of these people was the higher standard of living in Sweden.

Expectations about economic conditions in Sweden were generally fulfilled. About 43 per cent of the emigrants do not intend to return to Finland, while 35 per cent plan to come back. The desire to return is generally governed by non-economic considerations (Chapter IV 2.5.).

It is just as difficult to forecast emigration to Sweden in the future as it is to predict international cyclical developments in present conditions. If the present economic crisis is only temporary, it can be expected that emigration caused by employment conditions in Finland will decline since employment prospects now appear to be more favourable than in the 1960s. In the medium term there is no reason to expect a change in the difference in the standard of living between Sweden and Finland, but rapid inflation in Finland may increase Sweden's lead in real income. Changes in demand for labour in Sweden will apparently not stop immigration. Forecasts indicate that foreign labour will still be needed in Sweden. Emigration can be expected to follow the cyclical swings in the Swedish economy, but the waves in emigration should be gentler than before (Chapter V.).

They appear to be ways to influence emigration than other than to ensure stable economic development to reduce inflation, to channel migration flows inside the country, to reduce regional differences in employment and the level of social services, and to provide realistic information about both the social difficulties caused by emigration to Sweden and the opportunities in Finland. Present demographic developments suggest that problems of immigration will exist along with problems of emigration if adequate ways are not found to reduce imbalances in the Finnish labour market.

LÄHDELUETTELO

- ALBRECHT, G.: Soziologie der geographischen Mobilität. Stuttgart 1972
- ALLARDT, E.: About dimensions of welfare. An exploratory analysis of a comparative Scandinavian survey. Research group for comparative sociology. Research reports 1973:1. Helsinki 1973
- ALLEFRESDE, M.: Finnish migration to Sweden and its consequences. OECD, Paris 1972 (Moniste)
- BELJER, G.: Modern international migration movements. Migration. Ed. by J.A. Jackson. New York 1969. 11-59
- BERGMAN, T.: Maastamuutto ja työvoimapolitiikka. Työväen taloudellinen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 1. Helsinki, 1974.
- BOGUE, D.J.: Principles of demography. New York 1969
- BROGAARD, H. & GUNDELACH, P.: Mobility research in Denmark. Migration research in Scandinavia. Proceedings of the Nordic seminar on migration research held at Siikaranta, Finland on January 3-5, 1973. Ministry of labour. Planning division. Migration reports 4. Helsinki 1973. 12-19
- BÖHNING, W.R.: The migration of workers in the United Kingdom and the European communities. London 1972
- CASTLES, S. & COSACK, G.: Immigrant workers and class structure in Western Europe. London 1973
- CHORAFAS, D.N.: Intelligensernas utvandring. En analys av världsmarknaden för intellektuell arbetskraft och de krav denna ställer på Europa. Stockholm 1969
- DESCLOITERS, R.: The foreign worker. Labour mobility. OECD, Paris 1967
- EDGREN, Ch. & WIMAN, R.: The structure of time-lags between the decision and the start of migration. Migration research in Scandinavia. Proceedings of the Nordic seminar on migration research held at Siikaranta, Finland on January 3-5, 1973. Ministry of labour. Planning division. Migration reports 4. Helsinki 1973. 208-220 (b)
- EDGREN, Ch. & WIMAN, R.: Suomalainen siirtolaistyövoima Ruotsissa vuonna 1972. ETLA. Monistettuja tutkimuksia C:3. Lokakuu 1973 (a)
- HEIKKINEN, S-L.: Ruotsista palanneet. Työvoimaministeriön siirtolaisuustutkimuksia 5. Helsinki 1974

HIETALA, K.: Siirtolaisuuden taloudelliset syyt ja seuraukset. Siirtolaisuustutkimusten lähtökohtia. Toim. E. Haavio-Mannila ym. Työvoimaministeriö, suunnitteluosasto. Siirtolaisuustutkimuksia 1. Helsinki 1973

HIETALA, K.: Muuttohalukkuus ja informaatio Työvoimaministeriö. Siirtolaisuustutkimuksia 7. Helsinki 1974

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE (ILO): Migrant Workers. International Labour Conference 59th session 1974, Report VII (1)

JOENSUU, M.: Tuotannon sijaintiteorioita. Oulun yliopiston kansantaloustieteen laitos. 1973:2

KINDLEBERGER, C.P.: Europés postwar growth. The role of labour supply. Cambridge 1967

KINDLEBERGER, C.P.: Mass migration then and now. World migration in modern times. Ed. by F.D. Scott. Englewood Cliffs 1968

KOMITEANMIETINTÖ 1970:B 112: Siirtolaisuustutkimusten ohjelmointitoimikunnan mietintö. Helsinki

KORPELAINEN, L.: Työvoimapolitiikkamme uudet ongelmat. Unitas 1970:2

KORVA, T. & KURVINEN, A.: Suomen ja Ruotsin kuluttajahintatasaerosta sekä teollisuuden eräiden työntekijäryhmien reaaliansiotasosta. Työvoimaministeriön selvityksiä 31.10.1972. Helsinki 1972.

LEE, E.S.: A theory of migration. Migration. Ed. by J.A. Jackson. Cambridge 1969

LINDBLOM, O.: Asuntotuotanto ja siirtolaisuus. HS 21.5.1973

MANGALAM, J.J.: Human migration. A guide to migration literature in English 1955-1962. Lexington 1968

MAJAVA, A.: Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike sekä Ruotsissa asuvat suomalaiset tilastojen valossa. Suomalaisuuden liitto 9.11.1969. (Moniste)

MAURY, R.: Työllisyys ja suhdannevaihtelut. Suhdannevaihtelut Suomen kansantaloudessa v. 1958-1971. Osa III₂. ETLA. Monistettuja tutkimuksia C 1.

MIKKOLA, K.: Maassamuutto ja pohjoismainen muuttoliike 1970. Tilastokeskus. Tilastokatsauksia. Tammikuu 1973. (a)

MIKKOLA, K.: Ruotsissa vuosina 1946-70 ansiotyössä ollut suomalaisväestö. Tilastokeskus. Tutkimuksia 25, 1973. (b)

MONIKIELINEN VÄESTÖTIEDEEN SANAKIRJA: Fougstedt (toim.) ym.
Porvoo 1962

MYRSKYLÄ, P.: Tietoja vuonna 1971 asuinkuntaa vaihtaneiden ja Pohjoismaihin muuttaneiden koulutuksesta, iästä, ammattista, elinkeinosta ja sosiaaliasemasta. Tilastokeskus (julkaisematton).

NABSETH, L.: Svensk industri under 70-talet med utblick mot 80-talet. Stockholm 1971

NYBERG, P.: Emigration och immigration i Europa. En tvärsnittsanalys. Ekonomiska samfundets tidskrift 24(1971):3. (a)

NYBERG, P.: Emigration som nationalekonomisk problem. Lic.avhandling i nationalekonomi 1970. Stockholm 1971 (b)

OLSSON, G.: Nordisk arbetsmarknad. Föreningen Norden. Stockholm 1966

O'NEILL, C.J.: Some demographic effects of migration upon areas of origin and areas of destination. Migration research in Scandinavia. Proceedings of the Nordic seminar on migration research held at Siikaranta, Finland on January 3-5, 1973. Ministry of labour. Planning division. Migration reports 4. Helsinki 1973 125-140

PETERSEN, W.: A general typology of migration. Readings in the sociology of migration. Ed. by C.J. Jansen. Oxford 1970

PÖNTINEN, S & UUSITALO, H.: Household incomes in the Scandinavian countries. Research Group of Comparative Sociology, Univ. of Helsinki, Research Reports 1974:3. Helsinki 1974.

RIIHINEN, O.: Teollistuvan yhteiskunnan alueellinen erilaistuneisuus. Kuopio 1965

RISTIMÄKI, T.: Suomen työvoimatiedustelu, menetelmät ja tulokset. Helsinki 1971

RITAMIES, M.: Population development in Finland during the 1960's. Yearbook of population research in Finland XII(1971) Helsinki 1972

ROGERS, A.: An regression analysis of interregional migration in California. The Review of economics and statistics 49(1967): 2, 262-267.

ROIKONEN, S.: Asumisen alueelliset erot Suomessa v. 1970. Kansallis-Osake-Pankki. Kuukausikatsauksia. 1972:10

SALMELA, A.: Maamme alueellisen kehityksen suuntaviivoja. Unitas 1971:3

SCHWARZ, D.: Svensk invandrar- och minoritetspolitik 1945-68. Stockholm 1971

- STARTUP, R.: A sociology of migration? The sociological quarterly 1971:12
- STATENS OFFICIELLA UTREDNINGAR (SOU) 1974:29: Att utvärdera arbetsmarknadspolitik, Stockholm 1974
- STATENS OFFICIELLA UTREDNINGAR (SOU) 1974:69: Invandrarutredningen 3, Stockholm 1974
- STATENS OFFICIELLA UTREDNINGAR (SOU) 1974:70: Invandrarutredningen 4, Stockholm 1974
- STAVE, G.: Tyrkiet och EF. Oslo 1973
- STOUFFER, S.: Social Research to Test Ideas, New York 1962
- Suomen väestön ja työvoiman kehityspiirteitä vuoteen 2000, Taloudellinen suunnittelukeskus, Helsinki 1974.
- SÄNKIAHO, R.: Populismen syntymalli. Vennamolaisuus populistisena joukkoliikkeenä. Toim. V. Helander. Hämeenlinna 1971. 22-44
- SÄÄSKI, N. & POLUS, E.: Työvoima ja työllisyys. Tulopolitiikan informaatiotoimikunta 13.12.1972. (Moniste)
- TAURIAINEN, J. & KOIVULA, S.: Maaseudun väestökatoalueiden olot ja ongelmat. SITRA. Sarja B:9. Helsinki 1973
- TAYLOR, R.C.: Migration and motivation: a study of determinants and types. Migration. Ed. by J.A. Jackson. New York 1969
- THOMAS, D.: Social and Economic Aspects of Swedish Population Movement. New York 1940
- TISSARI, J.: Ruotsiin muuton motiivit. Työvoimaministeriö, suunnitteluosasto. Siirtolaisuustutkimuksia 3. Helsinki 1973
- Utländsk arbetskraft i Sverige 1972. Svenska arbetsgivarnas förbund. Stockholm 1972. (Moniste)
- UUSITALO, H.: Taloudelliset resurssit pohjoismaissa. Sociologia 10 (1973):3
- WADENSJÖ, E.: Immigration och samhällsekonomi. Lund 1972
- VALKONEN, T.: Kysely- ja haastatteluaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. Helsinki 1971
- WIDGREN, J.: Europa och invandrarfrågan. Världspolitikens dagsfrågor 1972:5.
- WIMAN, R.: Työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen mekanismi. Suomen ja Ruotsin välisen muuttoliikkeen tarkastelua. Sosiologian pro gradu, Helsingin yliopisto, toukokuu 1974

TILASTOLÄHTEET

- Suomen tilastollinen vuosikirja (STV) 1973
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 1971:21
- Statens invandrarverk (SIV). Arbetsanmälningssstatistiken.
- Statistisk årsbok (SA) 1963, 1965, 1972, 1973
- Statistiska Centralbyrån (SCB), Trender och prognoser
Stockholm 1974
- Statistiska Centralbyrån (SCB), Allmän månadsstatistik
- Statistiska Centralbyrån (SCB), Statistiska meddelanden (SM)
- Tilastokeskus. Väestölaskenta (VL) 1972:11, 12.
- Tilastokeskus. Väestölaskenta 1970 XIV ja V
- Tilastokeskus. Väestötilasto (VÄ) 1971:10. Työvoima- ja väestöennuste
- Yearbook of Nordic statistics 1969 ja 1973

MUUT LÄHTEET

- Arbetsgivaren 1973:21, 27, 32
- Bauindustribrief 1972:9
- Forum 1973:16
- Hufvudstadsbladet (HBL) 13.2.1973, 12.4.1973
- Helsingin Sanomat (HS) 13.2.1973, 19.2.1973, 21.5.1973,
23.8.1973, 4.12.1973
- International Labour Office (ILO) Panorama 1971:48
- International Labour Office (ILO) Information 1974:10
- Nya Pressen (NP) 4.9.1973
- The Swedish budget 1963-1965
- The Swedish economy 1967:3, 1970:3, 1971:3, 1972:3, 1973:3
- Taloudellinen katsaus 1972, Julk. Valtiovarainministeriö
- Työvoimakatsaus 1969:2, 1972:3, 1973:3-4. Julk. Työvoima-
ministeriö
- Vår industri 1973:9

TUTKIMUKSEN KYSELYAINEISTO

1. Perusjoukko ja otos

Tämän tutkimuksen kyselyaineisto on kerätty Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksessa vuonna 1972. Postikyselyn otos poimittiin tasavälisenä satunnaisotoksena 1.4.-72 Ruotsin henkikirjoitusrekisterin ⁽¹⁾ perusteella Suomen kansalaisuuden mukaan siten, että se käsittää 18 vuotta täyttäneet ruokakunnan päämiehet. Tällöin otokseen sisältyvät myös kaikki yksinäisruokakunnat. Naimisissaolevat naiset tulevat otokseen vain siinä tapauksessa, että heidät on merkitty perheenhuoltajiksi, tai jos he ovat naimisissa Ruotsin kansalaisen kanssa. Otos edustaa siis suomalaisia ruokakuntia Ruotsissa. Ruokakunnan edustajana on tutkittu ruokakunnan päämiestä.

Otokseen poimitut 2059 henkilöä jaettiin edelleen satunnaisesti kahteen ryhmään. Toiselle otosryhmälle lähetettiin lomake "A", jonka painopiste oli 'taloudellisissa' muuttujissa. Toiselle joukolle lähetettyä lomaketta "B" supistettiin jonkin verran 'taloudellisten' muuttujien osalta ja lisättiin 'sosio-logisia' muuttujia ⁽²⁾. Tällä tavoin kyettiin kattamaan siirtolaisuusongelmaa laajemmin ja välttyttiin kuitenkin paisuttamasta yksittäistä lomaketta liiaksi. Erilaisesta painotuksesta huolimatta lomakkeiden tärkeimmät muuttujat laadittiin identtisiksi.

Kaikille otokseen valituille henkilöille lähetettiin myös ruotsinkielinen lomake, joka oli käännös B-lomakkeesta. Ruotsinkieliseen lomakkeeseen vastasi 8 % otoksesta.

-
- 1) Henkikirjoitus edellyttää, että muuttanut aikoo asua vakinaisesti Ruotsissa vähintään vuoden. Näinollen lyhytaikaiset muuttajat eivät kuulu perusjoukkoon.
  - 2) Lomakkeet liitteenä tutkimuksessa Edgren 1974.

Taulukko I 1.

Otosta kuvaavat tunnusluvut

	Yhteensä	Lomake A "Taloudellinen"	Lomake B "Sosiologinen"
Populaatio	110 000	110 000	110 000
Otos	2 059	1 029	1 030
Ei tavoitettuja	187	94	93
Tavoitetut (netto-otos)	1 872	935	937
Vastanneita	1 072	421	651
Lomakkeita hylätty	27	13	14
<hr/>			
Käyttökelpoisia lomakkeita	1 045	408	637 (joista 79 ruot- sinkielisiä)
Lomakkeita %:na tavoitetuista	55.8	43.6	67.9
Lomakkeita %:na otoksesta	50.8	39.7	61.8
Vastausten jakauma otosryhmiin, kun ruotsinkieliset vastaukset on sijoit- tettu alkuperäisiin otosryhmiin			
Suomenkielisiä vastanneita	966	408	558
Ruotsinkielisellä B-lomakkeella vas- tanneiden jakautuminen otoksen ryhmiin	79	32	47
<hr/>			
Yhteensä	1 045	440	605
Vastauksia %:na tavoitetuista	55.8	47.1	64.5
Vastauksia %:na otoksesta	50.8	42.8	58.7

Osa lähetetyistä lomakkeista (9 %) palautettiin postin toimesta, koska vastaanottajaa ei tavoitettu. Netto-otokseksi muodostui näin ollen 1872 henkilöä. Vastauksia tuli 1072 henkilöltä (57 % tavoitetuista)⁽¹⁾. Näistä hylättiin 27 lomaketta puutteellisesti täytettyinä, joten käyttökelpoisia lomakkeita kertyi 1045 kappaletta eli 56 % tavoitetuista. A-lomakkeen osalta vastauksia saapui yhden muistutuskirjeen jälkeen 47 % tavoitetuista. B-otoksen vastausprosentti nousi yhden muistutuskirjeen ja toisella muistutuskerralla lähetetyn uuden lomakkeen jälkeen 65 %:iin (tarkemmin ks. liitetaulukko I 1). Tämän tutkimusraportin jakautumat perustuvat B-otokseen (liitetaulukoita IV 9. ja IV 10. lukuunottamatta).

2. Vastaamisalttius

Vastanneet suhtautuivat tutkimukseen yleensä myönteisesti. Eri kierroksilla vastanneissa ei ole havaittavissa tilastollisesti merkitseviä rakenne-eroja iän, tulojen ja paluualttiuden suhteen. Miehet ja keskimääräistä enemmän koulutusta saaneet ovat vastanneet muita useammin ensimmäisellä kierroksella. Ero on pieni, mutta tilastollisesti merkitsevä 5 %:n tasolla.

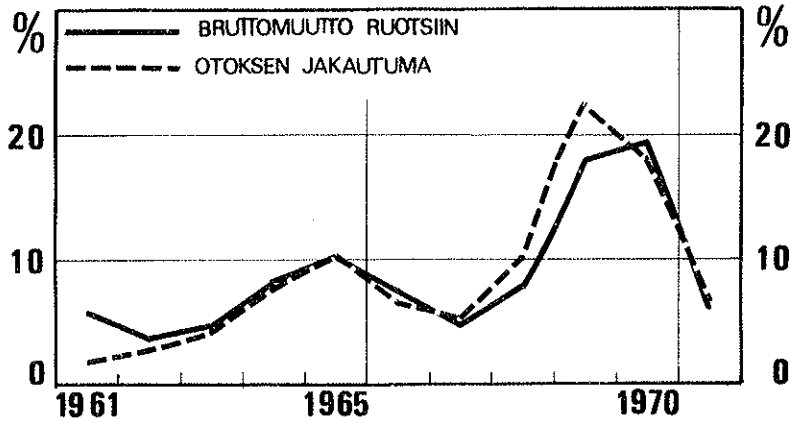
3. Perusjoukon ja otoksen vastaavuus

Kuviosta I 1 voidaan havaita, että otos on jonkin verran yliedustava vuosina 1968 ja -69 muuttaneiden osalta. Aliedustavuutta on vuonna 1970 sekä kuusikymmenluvun alussa.

---

1) On ilmeistä, että vanhentuneiden osoitteiden määrä on ollut huomattavasti suurempi, ts. todellinen tavoitettujen määrä on pienempi kuin 1873 henkilöä. Näin ollen tavoitettujen vastausprosentti lienee huomattavasti tässä lasketua korkeampi.

Kuvio I 1. Maastamuuton jakautuma vuosina 1961-71 väestötilaston sekä otoksen mukaan

Taulukossa I 2 on esitetty otoksen ammattijakautuma ja Statens Invandrarverket:in työhön ilmoittamistilastojen perusteella laskettu työhön ilmoitettujen Suomen kansalaisten ammattijakauma 1.4.1972. Ammattijakaumat vastaavat suhteellisen hyvin toisiinsa. On ilmeistä, että erot eivät niinkään johdu epäedustavuudesta, vaan pikemminkin siitä, että ammattien 00-09 ja 10-29 rajojen määrittäminen on kyselylomakkeessa olleiden suhteellisen niukkojen ammattitietojen avulla ollut todennäköisesti melko satunnaista. Palvelutyön ja ei-luokiteltujen ammattien kohdalla erot selittyvät osittain sillä, että vastaukset saapuivat 3-6 kuukautta otoksen poimimisen jälkeen, joten tilapäistehtävissä olleiden (esim. kotitaloustyöt, siivous jne.) tehtävä on voinut muuttua (tämä on todennäköistä erityisesti "kotirouvien" kohdalla). Toinen mahdollisuus on, että tilapäisissä palvelutehtävissä olleet eivät ole katsoneet omaavansa mitään ammattinimikettä, ja ovat näin tulleet luokitelluksi ryhmään 101-103.

Taulukko I 2.

Perusjoukon ja otoksen ammattijakautuma

Ammattiryhmä (NYK)	ETLAN kysely		SIV Arbetsan- mälnings- statistik 1.4.1972	
00-09 Teknill., humanistinen, yht.tieteell, yms. työ	5.3		6.5	
10-29 Hallinnoll. ja konttoritekn. työ	3.9	9.2	2.7	9.2
30-39 Kaupallinen työ	1.2		1.2	
40-49 Maa- ja metsä- taloustyö	4.9		4.8	
50-59 Kaivostyö	.5		.8	
60-69 Kuljetus- ja liikennetyö	2.3		3.0	
70-89 Teollinen työ	68.8		67.9	
90-99 Palvelutyö	5.8	12.0	11.9	13.0
101-103 Harjoit- telijat (myös amm.- kurssilaiset), koti- rouvat yms. ei ammatti- nimikkeelliset	6.2		1.1	
106 Työttömät	<u>1.1</u>		<u> </u>	
YHT.	100.0 (1013)		100.0 (109 163)	

Ei ole tarjolla suuriakaan mahdollisuuksia arvioida, miten otos edustaa Suomesta muuttaneita, koska vastaavanlaisia tutkimuksia ei ole aikaisemmilta vuosilta. Luotettavimpana kriteerijakautumana voidaan pitää muuttokirjatietojen mukaan väestönlaskentaa seuranneena vuonna Pohjoismaihin muuttaneita koskevaa kokonais-
tutkimusta¹⁾. Vuonna 1971 Ruotsiin muuttaneita on otoksessa vain 37 henkeä, joten otoksesta lasketut luvut ovat suhteellisen herkkiä.

1) Myrskylä 1974.

Kun tarkastellaan kaikkien muuttaneiden ammattijakautumaa, voidaan taulukosta I 3 havaita otoksen ja väestötilaston antavan suhteellisen samanlaisen tuloksen. Suurin poikkeus on palvelutöiden ryhmän kohdalla. Tässä tapauksessa otos vaikuttaa yliedustavalta. Maa- ja metsätaloustyön kohdalla ei ole merkittävää eroa. Teollisuustyö on otoksessa ko. vuonna noin 4 %-yksikköä aliedustettuna.

Miesten kohdalla palvelusektorin yliedustus on hyvin vähäinen. Miesten jakautuma vastaa erittäin hyvin väestötilaston ammattijakautumaa. Ainoana poikkeuksena on liikennetyön aliedustus ja vastaavasti teknillisten ja humaististen yms. töiden yliedustus. Myös miesten osuus muuttaneesta ammatissatoimivasta väestöstä on otoksen mukaan sama kuin väestötilastossa, mikä johtuu yksinäisruokakuntien suuresta osuudesta vuonna 1971.

Taulukko I 3. Vuonna 1971 muuttaneiden ammattijakautuma otoksen ja väestötilastojen mukaan

Ammattiryhmä	Otos: vuonna 1971 Ruotsiin muuttanut amm. toimiva väestö		Väestötilasto: vuonna 1971 Pohjoismaihin muuttanut amm. toimiva väestö ⁽¹⁾	
	Kaikki %	Miehet %	Kaikki %	Miehet %
0 Teknill., hum. ja luonnont. työ	8.1	8.7	7.3	4.2
1-2 Hallinn., kontt.tekn. ja kaupall. työ	18.9	6.8	14.1	6.8
9 Muu palvelu- työ ⁽²⁾	18.9	4.7	16.1	4.7
4 Maa- ja metsä- taloustyö	16.2	26.1	17.5	25.3
6 Liikennetyö	2.7	4.4	5.9	8.2
5,7,8 Teollinen ja kaivostyö	35.2	49.3	39.0	50.7
	100 (N=37)	100 (N=23) Miehiä 62 % ATV:stä	100 (N=6653)	100 (N=4057) Miehiä 61 % ATV:stä

1) Myrskylä 1974

2) Sisältää myös muut, ei luokitellut ammattiryhmät.

Suomalaisessa siirtolaisväestössä naisten osuus on 50 %. Kun naisten työvoimaosuus on .67 ja miesten .95 (SOU 1974:70,89), on naisten osuus työvoimassa 41 % ja miesten 59 %. Ruotsin Invandrarutredningenin vuotta 1969 koskevien tulosten perusteella⁽¹⁾ voidaan laskea otoksen määrittelyperusteita vastaavan naisryhmän osuudeksi noin 30 % koko ammatissatoimivasta väestöstä, jos Ruotsin kansalaisen kanssa naimissa olevien naisten (=10 % naisista) työvoimaosuus olisi yhtä korkea kuin kaikkien naimissaolevien naisten. Todennäköisesti se on kuitenkin alempi, jolloin naisten osuus vastanneissa (27 %) olisi kutakuinkin oikea.

Koska tämän tutkimuksen keskeisenä ongelmana on tutkiamaastamuuton syitä, ovat ruokakunnan päämiehen mukaiset tarkastelut perusteltuja. Sukupuolijakautuman korjaamista painottamalla ei ole tästä syystä katsottu aiheelliseksi eräitä viitteellisiä esimerkkejä lukuunottamatta⁽²⁾. Toinen syy painotusmenettelyn hylkäämiseen on se, että otoksen naiset eivät edusta kaikilta osin otoksen ulkopuolelle jääviä naisia.

Kyselyn perusteella voidaan selvittää mikä on ollut naimisis-
sa olleiden miesten puolisoitten elinkeino ennen muuttoa ja tutkimusajankohtana. Jos nämä naispuolisot olisivat mukana otoksessa muuttuisi naisten elinkeinojakautuma Ruotsissa lähinnä siten, että ammatissatoimivan väestön ulkopuolella olevien naisten osuus nousisi huomattavasti. Myös teollisuuden palveluksessa olevien naisten osuus kohoaisi. Sensijaan palveluelinkeinojen osuus laskisi (taulukko I 4).

---

1) SOU 1974: 70, s.84,89.

2) Naisten paino .40, miesten .60.

Taulukko I 4. Naisten elinkeinojakautuma Ruotsissa

	Naispuolisot		Naiset(otos)	
	%	%	%	%
Alkutuotanto	.4	.5	.7	.8
Teollisuus	43	65	42	51
Rakennusteoll.	0	0	0	0
Kauppa	21	31	37	46
Liikenne	.4	.5	1	2
Kotitalous	1	2	1	2
Muut	1	<u>1</u>	0	<u>0</u>
Ei työssä	<u>33</u>	100	<u>18</u>	100
Yhteensä	100		100	
	(256)	(172)	(142)	(116)

Vastaavasti ennen muuttoa on naispuolisoiden ammatissatoimivuusaste ollut vain 45 % kun otoksen naisissa se on ollut 75 %. Maa- ja metsätalouden osuus on naispuolisoiden kohdalla ollut myös korkeampi ja vastaavasti teollisuuden osuus pienempi (taulukko I 5).

Taulukko I 5. Naisten elinkeinojakautuma Suomessa

	Naispuolisot		Naiset(otos)	
	%	%	%	%
Alkutuotanto	6	13	5	7
Teollisuus	10	22	23	31
Rakennusteoll.	-	2	1	1
Palvelut	28	<u>64</u>	46	<u>65</u>
Ei ammatissa	<u>55</u>	100	<u>25</u>	100
Yhteensä	100		100	
(N)	(267)	(120)	(143)	(107)

4. Palumuuton vaikutus tutkimuspopulaatioon

Vuosina 1970 ja -71 muuttaneiden paluualttius on ollut suurempi kuin muina vuosina muuttaneiden, mikä selittää otoksen ylliedustavuuden vuosina 1968 ja -69. Seuraavasta laskelmasta voidaan havaita, että tutkimusajankohdalla, vuoden 1972 keskivaiheilla, yli 70 % Ruotsiin vuosina 1968-72 muuttaneista oli edelleen Ruotsissa. Alle 30 % on siis palannut. Miesten paluuprosentit ovat olleet suuremmat kuin naisten.

Taulukko I 6. Vuonna 1972 Ruotsissa edelleen olevien Suomen kansalaisten osuus vuosina 1968-72 Ruotsiin muuttaneista⁽²⁾

Muutto- vuosi	Jäljellä v:n 1972 lopussa		v:n 1972 alussa		v:n 1972 kesäkuussa	
	Miehet %	Naiset %	Miehet %	Naiset %	Miehet %	Naiset %
1968	67.5	72.9	75.0	78.6	71.5	75.8
1969	66.1	74.1	76.8	82.3	71.4	72.8
1970	59.6	70.4	79.3	85.3	69.4	77.9
1971	65.5	74.1	80.8	83.5	73.1	78.8
1972	89.5	90.6	100.0	100.0	94.7	95.3

Vaikka perusongelmana ei ole tutkia palumuuton valikoitumista, esitetään seuraavassa eräitä vertailuja palumuuttaneiden ja Ruotsiin jääneiden välisistä eroista.

Ruotsiin jääneissä on jonkin verran enemmän pelkän kansakoulun suorittaneita kuin palanneissa (taulukko I 7). Tämä viittaa siihen, että mitä paremman koulutuksen muuttaja on saanut, sitä edullisempaa hänen on palata Suomeen. Ammatillisen koulutuksen suhteen havaitaan sama ero (taulukko I 8).

- 1) Ruotsin kansalaisiksi siirtyneiden osuudet ovat olleet vuosina 1961-68 muuttaneiden kohdalla keskimäärin 4 %. Naturalisointien kautta siirtolaisväestöstä tapahtuu poistumia aikaisintaan kolmen oleskeluvuoden jälkeen. Tämä osuus nousee yli 10 %:iin vasta seitsemän oleskeluvuoden jälkeen, joten naturalisointien merkitys tämän tutkimuksen perusjoukossa näkyy vasta ennen vuotta 1966 muuttaneissa (vrt. SOU 1974:69, 348).
- 2) Aineisto: SCB 1974:8, 230.
- 3) Heikkinen 1974. Aineisto edustaa Ruotsista vuosina -68,69 ja -71 palanneita yli 18-vuotiaita Suomen kansalaisia. Taulukoissa on laskettu "muuttaneiden" jakautumat painottaamalla palanneiden jakautuma .30:llä ja Ruotsissa olevien .70:llä.

Taulukko I 7. Ruotsista palanneiden ja Ruotsiin jääneiden peruskoulutus

Peruskoulutus	Paluumuutto- tutkimus(s.9) %	ETLAn tutkimus %	"muuttaneet" %
Korkeintaan kansa- koulu	75 } 81	86	84
Osa keskikoulua	6 } 12	10 } 11	10 } 11
Keskikoulu	10 } 12	10 } 11	10 } 11
Osa lukiota	2 } 12	1 } 11	1 } 11
Lukio	7 } 12	4	5
Yhteensä	100	100 (N=518)	100

Taulukko I 8. Ruotsista palanneiden ja Ruotsiin jääneiden ammattikoulutus

Ammattikoulutus	paluumuutto- tutkimus(s.10) %	ETLAn tutkimus %	"muuttaneet" %
Ei ammattikoulutusta	51	64	60
Ammattikurssi	21 } 49	17 } 36	18 } 40
Ammattikoulu tai ammattiopisto	27 } 49	2 } 36	2 } 40
Yhteensä	100	100 (N=523)	100

Suomessa ennen muutttoa teollisuuden palveluksessa toimineet näyttävät olevan vähemmän paluualttiita kuin muista elinkeinoista lähteneet (taulukko III 23 s.116). Nykyisen elinkeinon suhteen ei ole havaittavissa eroja.

Muuttomotiivien vertaileminen on erittäin arvelluttavaa, koska luokituskoodi ja kysymysten muoto ovat voineet aiheuttaa systemaattisia eroja eri tutkimusten tuloksiin. Taulukosta I 9 voidaan kuitenkin havaita se odotettu tulos, että "pakkomuuttajat" ovat palanneet useammin kuin "tavoitemuuttajat".

Taulukko I 9. Ruotsista palanneiden ja Ruotsiin jääneiden muuttomotiivit

Motiivi	Paluumuutto- tutkimus(s.30) %	ETLAn tutkimus %	"muuttaneet" %
Työttömyys tai huono työllisyys	36	25	28
Hyvät palkat Ruot- sissa tai huonot palkat Suomessa	21	37	32
Ruotsin työllisyys	10	10	10
Seikkailunhalu	11	11	11
Sukulaiset	7	7	6
Muut	15	11	12
Yhteensä	100	100	99

ETLAn kyselyaineiston antama kuva Ruotsiin jääneistä vastaa siis suhteellisen hyvin myös muuttaneita. Paluumuuton huomioonottaminen ei muuta tämän tutkimusten johtopäätösten perustana olevia jakautumia - ei ainakaan siten, että johtopäätösten suunta muuttuisi.

Aineistoa on siis pidettävä tutkimusmenetelmän luonteen asettamat rajoitukset huomioonottaen varsin edustavana.

Taulukko II 1.

Käytettävissä oleva kansantulo (US \$) henkeä kohti v.1960 ja 1970 sekä väestön luonnollinen lisäys 0/00 eräissä Euroopan maissa

Maa	Käytettävissä oleva kansantulo/henkilö		Väestön luonnollinen lisäys 0/00
	1960 US \$	1970 US \$	
"Maahanmuuttomaat"			
Ruotsi	1679	3685	3.4
Tanska	1197	2855	5.1
Sveitsi	1413	2807	5.7
Saksan Liittotasavalta	1176	2657	-0.4
Ranska	1179	2581	6.1
Norja	1096	2544	6.7
Belgia	1126	2397	1.8
Luxemburg	1341	2394	0.0
Hollanti	889	2150	1.1
Islanti	1180	2025	15.0
Englanti	1260	1956	2.8
Itävalta	803	1746	1.1
"Maastamuuttomaat"			
SUOMI	1001	1952	3.1
Italia	650	1592	6.7
Irlanti	628	1264	11.2
Kreikka	410	1036	26.9
Espanja	320	903	11.2
Portugal	277	663	9.8

Lähde: UN Yearbook of National Accounts Statistics 1971/III ja UN Statistical Yearbook 1973 (Tiedot viimeisimmästä väestölaskennasta). Maahanmuuttomailla" tarkoitetaan maita joiden muuttotase on positiivinen tai maastamuutto hyvin vähäistä. "Maastamuuttomaiden" muuttotase on voimakkaasti negatiivinen.

Taulukko II 2.

Keskimääräinen väestön vuotuinen lisäys eräissä Euroopan maissa vv. 1950-65 maahanmuutto mukaanlukien ja ilman

Maa	väestön lisäys		Maahanmuuton osuus vuosittaisesta väestönlisäyksestä %
	Maahanmuutto mukana %	ilman %	
Belgia	0.6	0.5	22.3
Ranska	1.0	0.7	37.4
Länsi Saksa	1.1	0.6	46.3
Ruotsi	0.7	0.5	27.1
Sveitsi	1.6	0.8	50.1
			44.4

Lähde: O'Neill 1973, 129.

Taulukko III 1. Suomesta Ruotsiin muuttaneet, Ruotsista Suomeen muuttaneet sekä Ruotsin kansalaisiksi siirtyneet Suomen kansalaiset ikäryhmittäin v. 1961-1971

Vuosi	Suomesta Ruotsiin muuttaneet			Ruotsista Suomeen muuttaneet			Ruotsin kansalaisiksi siirtyneet	
	Yhteensä	alle 15- vuotiaat	15 vuotta täyttäneet	Yhteensä	alle 15- vuotiaat	15 vuotta täyttäneet	Yhteensä	alle 15- vuotiaat
1961	12 765	2 821	9 944	3 704	785	2 919	2 351	705
1962	9 740	2 153	7 587	4 244	900	3 344	3 221	966
1963	10 272	2 270	8 002	3 963	840	3 123	3 057	917
1964	19 163	4 235	14 928	3 809	808	3 001	2 507	752
1965	21 770	4 811	16 959	4 477	949	3 528	2 770	831
1966	16 493	3 233	13 260	6 354	1 207	5 147	3 636	1 091
1967	10 504	1 933	8 571	6 065	1 383	4 682	2 926	878
1968	17 239	3 413	13 826	6 360	1 196	5 164	3 234	970
1969	38 556	9 138	29 418	5 974	1 045	4 929	6 421	1 926
1970	41 538	9 055	32 483	11 033	1 909	9 124	5 124	1 537
1961-70	198 040	43 062	154 978	55 983	11 022	44 961	35 247	10 573
1971	16 584	2 722	13 826	18 841	3 388	15 453	4 354	1 306

Lähde: Edgren, teoksessa Edgren & Wiman, 1973, 22.

Taulukko III 2. Ruotsin aktiivi-ikäisen väestön kehitys v. 1960-71, 1975* ja 1980*

Vuosi	Ikäryhmä	% väestöstä	Kasvu 0/00.
	<u>17-66 vuotiaat</u> ⁽¹⁾		
1960	4824964	64.35	
1961	4877736	64.67	10.9
1962	4924525	65.00	9.6
1963	4970232	65.52	9.3
1964	5020028	65.24	10.0
	<u>18-66 vuotiaat</u> ⁽²⁾		
1965	4949233	63.68	
1966	4998918	63.73	10.0
1967	5026988	63.67	5.6
1968	5047052	63.36	4.0
1969	5087091	63.55	7.9
1970	5129424	63.46	8.3
1971	5136809	63.30	1.4
1975	5191170*	62.40*	(2.6)*
1980	5236257*	61.34*	(2.5)*

1) Lähde: SÅ 1965, s. 20

2) Lähde: SÅ 1972, s. 44, 47

*) Vuodet 1975 ja 1980 arvioitu olettamalla 20 000 henkilön vuosittainen nettomaahanmuutto.

Taulukko III 3. Ruotsin työvoimaosuus ⁽¹⁾ eräissä väestöryhmissä vuosina 1966-72 %

	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
Molemmat sukupuolet	60.8	60.3	59.8	60.4	60.7	60.5	60.3
Miehet	79.7	78.5	77.3	77.4	77.2	76.3	75.8
Naiset	41.9	42.1	42.3	43.5	44.2	44.7	44.8
- naimisissa olevat	36.3	37.4	38.0	39.9	40.9	42.2	42.8
- naimattomat	52.0	50.6	50.2	49.8	49.8	49.0	48.0

1) 20 viikkotuntia tai enemmän työskentelevien (16-74 vuotiaiden) osuus % ko. ryhmästä. SCB, SM, Am 1973:33

Taulukko III 4. Ulkomaalaisten osuus Ruotsin työvoimasta (anställda) ammattialoitain 1963 - 1973

Vuosi	Ammatti (NYK-luokitus) 1000 henkeä																	
	0-2, x		3		4		6		5, 7-8		9		Yhteensä					
	Koko työvoima	Ulkom. %	Kaupalliset työt	Maa- ja metsä-taloustyöt	Koko työv.	Ulkom. %	Kuljetus- ja liikennetyöt	Koko työv.	Ulkom. %	Työllisyys ja kaivostyöt	Koko työv.	Ulkom. %	Palvelutyöt	Koko työv.	Ulkom. %			
1963	926	19	3	10	150	6.7	229	8	3.5	1147	70	6.1	427	22	5.1	3152	132	4.1
1964	936	20	3	10	162	6.2	247	8	3.2	1168	75	6.4	406	22	5.4	3166	138	4.3
1965	979	21	3	8	141	5.7	238	8	3.4	1230	87	7.1	399	24	6.0	3250	151	4.6
1966	1035	21	3	9	133	6.8	230	9	3.9	1198	100	8.3	411	28	6.8	3278	172*	5.3
1967	1069	23	3	9	119	7.6	220	9	4.1	1154	96	8.3	404	29	7.2	3226	169*	5.3
1968	1099	24	3	8	105	7.6	206	9	4.4	1164	98	8.4	420	29	6.9	3273	171*	5.2
1969	1189	25	3	7	99	7.1	231	9	3.9	1111	112	10.1	460	32	7.0	3370	188*	5.6
1970	1252	27	4	9	108	8.3	219	10	4.6	1130	139	12.3	469	36	7.7	3468	225*	6.5
1971 ^x	1282	27	3	8	103	7.8	220	10	4.5	1101	134	12.2	482	36	7.5	3475	218*	6.3
1972	1310	27	3	8	100	8.0	223	10	4.5	1091	134	12.3	486	36	7.4	3504	218*	6.3
1973	1342	29	4	7	101	6.9	215	10	4.7	1110	137	12.3	488	41	8.4	3552	227*	6.4

Ulkomainen työvoima = Työhönilmoitetut muut kuin Ruotsin kansalaiset. Lähde SIV: arbetsansaldade utlänningar 1/11, alkuperäistilasto
 koko työvoima = kaikki ammatissa toimivat palkansaajat (anställda)

Lähde: SCB: Statistiska meddelanden AM 1969: 54, AM 1971: 23, AM 1972: 11, 1974: 5. Tiedot kunkin vuoden marraskuulta.

*) Ammatti ei tiedossa

Pohjoismainen ammatti- luokitus (NYK)	Vuosi											
	1963 %	1964 %	1965 %	1966 %	1967 %	1968 %	1969 %	1970 %	1971 %	1972 %	1973 %	
Luonnontieteell. ja tekninen työ	7.1	6.7	6.3	6.2	6.7	7.3	7.1	6.0	6.1	6.5	6.6	
Hallinnollinen työ	.1	.1	.1	.1	.1	.1	.1	.1	.1	.1	.1	
Konttoritekniil. työ	2.9	2.9	2.8	2.7	2.9	2.9	2.7	2.4	2.4	2.6	2.6	
Kaupallinen työ	1.7	1.6	1.6	1.5	1.5	1.5	1.2	1.2	1.1	1.2	1.3	
Maa- ja metsätaloustyö	11.2	10.2	8.9	6.2	6.7	6.3	5.2	5.2	5.1	4.8	4.7	
Kaivos- ja kiviteoll.työ	1.4	1.2	1.1	1.0	1.0	1.0	.9	.8	.8	.8	.8	
Kuljetus- ja liikennetyö	4.5	4.0	3.7	3.4	3.7	3.6	3.3	2.4	3.0	3.1	3.2	
Teollisuustyö	56.5	58.4	61.7	66.1	63.9	62.9	65.7	68.7	68.6	67.9	67.5	
Palvelutyö	13.8	13.8	12.7	11.6	12.5	13.5	12.7	12.0	12.0	11.9	12.2	
Muut ammattialat	.9	1.1	1.2	1.4	1.1	1.0	1.1	.9	.8	1.0	1.0	
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Työhön ilmoitetut Suomen kansalliset 1.4. (N)	52 169	58 067	66 695	72 995	72 715	72 925	78 995	102 385	112 346	109 163	110 319	
Prosenttinen kasvu	1.5	11.3	14.9	9.5	-4	.3	8.3	29.6	9.7	-2.8	1.1	

Lähde: Statens Invandrarverk (SIV): Arbetsanmälda utlänningar, primärstatistik.

Taulukko III 6. Ruotsin palkansaajaväestön toteutunut kasvu ja kasvu ilman siirtolaisia v. 1963 - 1971 (tuhansia)

Kaikki palkansaajat (anställda) (IV neljännes) N	Työttömät		Työvoima (palkansaajat)		Työhön ilmoitetut siirtolaiset (1 lokakuuta)		Siirtolais- työvoima (2)		Palkans. väest. muutos ilman siirtolaisia $\Delta T - \Delta T_s$
	U	% työ- voimasta $\frac{U}{T} \cdot 100$	T	Muutos ΔT	N _s	Muutos ΔN_s	T _s	Muutos ΔT_s	
1962	57	1.8	3146		123		125		
1963	56	1.7	3208	+62	132	+9	135	+10	+52
1964	53	1.6	3219	+11	138	+6	140	+5	+6
1965	46	1.4	3296	+77	151	+13	153	+13	+64
1966	60	1.8	3338	+42	178	+27	181	+28	+14
1967	77	2.3	3303	-35	175	-3	179	-2	-33
1968	76	2.3	3349	+46	175	+0	179	+0	+46
1969	65	1.9	3435	+86	196	+21	200	+21	+65
1970	60	1.7	3527	+92	228	+32	232	+32	+60
1971	120	3.3	3597	+70	221	-7	228	-3	+73
1972	107	3.0	3592	-5	221	+0	228	-0	-5
1973	95	2.6	3635	+43	231	+10	237	+9	+34

1) Mukaan on laskettu vain palkansaajat (anställda), koska siirtolaisyövoima on tilastoitu vain palkansaajien osalta.
Lähteet: SCB Statistiska Meddelanden Am 1969; 57, Am 1969; 53, Am 1971:15, Am 1972:72, Am 1973; 10a ja Statistisk
Årsbok 1973

Taulukko III 7. Työikäisten muuttaneiden viimeisen asunnon hallintasuhteiden muuttaneiden viimeisen asuinkunnan kuntamuodon mukaan

Viimeisen asuinkunnan kuntamuoto						
Asumismuoto	Kaupungit ja kauppalat		Maalaiskunnat		Koko maa	
	1) a %	2) b %	a %	b %	a %	b %
Päävuokralais-asunto	31	47	11	25	22	39
Oma osake	3	5	1	3	2	4
Omakotitalo	3	5	15	33	9	15
Työsuhdeasunto	7	11	8	18	7	13
Asunut alivuokralaisena	22	32	9	20	16	29
Asunut vanhempien tai sukulaisten luona	34	100	56	100	44	100
Yht.	100		100		100	
	(N=261)		(N=263)		(N=524)	

- 1) sarakkeet a) sisältävät muuttaneiden "asumismuodon",
2) sarakkeet b) itsenäisesti asuneiden osalta asunnon hallintasuhteen.

Taulukko III 8. Suomen työikäisen väestön vuosittainen luonnollinen ja toteutunut lisäys 1960-71

Vuosi	Toteutunut lisäys (1000 h.)	Lisäys ilman Ruotsiin muuttoa (1000 h.)
1960	44.3	54.2
61	57.4	64.4
62	59.8	64.0
63	59.4	64.3
64	47.9	59.4
65	38.7	52.1
66	39.6	47.7
67	44.7	48.6
68	35.2	43.9
69	17.2	41.7
1970	19.4	42.8
71	41.8	40.2
72	43.6	38.3
73	39.1	32.3

Lähde: Maury, R. 1973: Työllisyys ja suhdannevaihtelut; Suhdannevaihtelut Suomen kansantaloudessa, ETLA mon. tutk. C.1.III₂ ja SCB Befolkningsens förändringar 1973:3

Taulukko III 9. Muuttaneiden (itsenäisesti asuneiden ⁽¹⁾) sekä Suomen väestön asunnon hallintasuhde asuinpaikkakunnan kunta-
muodon mukaan

Kuntatyyppi	Kaupungit ja kauppalat		Maalaiskunnat		Koko maa	
	Muuttaneet %	Suomen väestö 1970 % ⁽²⁾	Muuttaneet %	Suomen väestö 1970 % ⁽²⁾	Muuttaneet %	Suomen väestö 1970 %
<u>Asunnon hallintasuhde</u>						
Vuokra-asunto	79	41	45	15	68	29
Kerrostalo-osake	5	27	3	3	4	17
Omakotitalo	5	23	33	72	15	44
Työsuhdeasunto	11	9	18	10	13	10
Yht.	100	100	100	100	100	100
	(N=173)		(N=115)		(N=288)	

Taulukko III 10. Ensimmäisen asunnon Ruotsissa asuntotyyppi asunnon hankintakanavan mukaan

Asuntotyyppi	Asunnon hankintakanava				
	Työnantaja %	Sukulaiset, tuttavat %	Työtoverit %	Asunnonvälitys %	Lehti-ilmi tai muu %
Työsuhdeasunto	62	8	11	3	14
Päävuokralais-asunto	23	18	25	55	23
Alivuokralais-asunto	5	31	61	24	37
Asunto sukulaisten luona	5	40	3	9	19
Kerrostalo-osake	3	2	0	3	6
Omakotitalo	0	1	0	3	3
Muu	2	0	0	3	7
Yht.	100	100	100	100	100
	(N=308)	(N=140)	(N=25)	(N=29)	(N=11)

Taulukko III 11. Suomalaisen siirtolaisten, Ruotsin väestön sekä Suomen väestön asunnon hallintasuhde

Asuntotyyppi	1) Suomalainen siirtolaistyö- voima R:ssä %	2) Ruotsin väestö %	3) Suomen väestö 1970 %
	Vuokra-asunto alivuokralaisasunto	71 } 10 } 78	40 } 5 } 45
Osakeasunto	15	11	17
Omakotitalo	4	44	44
Yht.	100 (N=494)	100	100

1) Lähde: ETLA:n siirtolaistutkimus, (muut kuin vanhempien tai sukulaisten luona asuneet).

2) Lähde: Wadensjö, E. 1972, 235, (muut kuin vanhempien tai sukulaisten luona asuneet).

3) Lähde: VL 1970

Taulukko III 12. Maastamuuttaneen työvoiman jakautuma elinkeinoittain eri suuralueilla (tilastoalueet v. 1966-68 ja 69-70)

Alue	Etelä-Suomi		Keski- ja Itä-Suomi		Pohjanmaa		Pohjois-Suomi		Koko maa	
	1966- 68	1969- 70	1966- 68	1969- 70	1966- 68	1969- 70	1966- 68	1969- 70	1966- 68	1969- 70
Elinkeino										
Alkutuotanto	0	3	15	4	19	12	33	25	15	13
Teollisuus	46	55	39	50	53	48	19	27	39	42
Rakennus- toiminta	0	9	0	20	0	7	13	11	4	11
Palvelut	54	33	46	26	28	33	35	37	42	34
Yht.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
(N)	(41)	(66)	(13)	(23)	(13)	(27)	(31)	(69)	(98)	(185)

Taulukko III 13. Maastamuuttaneen työvoiman ja Suomen työvoiman (1) elinkeinorakenne alueittain (2)

Elinkeino	ETELÄ-SUOMI			KESKI- JA ITÄ SUOMI			POHJOIS-SUOMI			YHTEENSÄ		
	Suomen työlli- set v.1969 %	Maastamuutt. työvoima		Suomen työlli- set v.60 %	Maastamuutt. työvoima		Suomen työlli- set v.1969 %	Maastamuutt. työvoima		Suomen työlli- set v.1969 %	Maastamuutt. työvoima	
		v.1969 %	1960- luku %		v.1969 %	1969 -luku %		v.1969 %	1960 -luku %		v.1969 %	1960 -luku %
Alkutuotanto	18	6	5	38	9	16	33	22	23	24	12	15
Jalostus	38	60	58	28	58	55	28	39	43	35	52	51
Palvelut	44	34	37	34	33	29	39	39	34	41	36	34
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		N=31	N=188		N=25	N=104		N=48	N=185		N=104	N=477

1) Lähde: Työvoimakatsaus 3 - 4/1973, 39-42 laskettu alueittaiset aritmeettiset painottamattomat keskiarvot

2) Aluejako:

Etelä-Suomi = Helsingin, Turun, Tampereen ja Kouvolan työvoimapiirit
 Keski- ja Itäs-Suomi = Vaasan, Jyväskylän, Kuopion ja Joensuun työvoimapiirit
 Pohjois-Suomi = Kajaanin, Oulun ja Rovaniemen työvoimapiirit

Tilastoluokko III 14,

SUOMESTA RUOTSIIN MUUTTANUT TYÖVOIMA;
Suomessa ammattikoulutetut työvoimapiireittäin %

Työvoimapiiri	A. Suomessa ammattikoulutetut				B. Ei Suomessa ammattikoulutetut %	A+B =100 (N)
	Ammatti- koulu %	Ammatti- kurssi %	Koulu ja kurssi %	Yhteensä %		
Helsinki	19	10	5	34	66	(62)
Turku	24	24	5	53	47	(42)
Tampere	16	9	7	32	68	(58)
Kouvola	5	26	0	31	69	(39)
Vaasa	3	13	0	16	84	(61)
Jyväskylä	11	11	3	25	75	(36)
Kuopio	8	15	0	23	77	(13)
Joensuu	10	0	0	10	90	(10)
Kajaani	13	9	0	22	78	(104)
Oulu						
Rovaniemi	13	11	4	28	72	(101)
Koko maa	13	12	3	28	72	(526)
Maalais- työiset	10	10	4	24	76	(144)
Maan- työiset	13	14	3	30	70	(382)
Kesk. (painotettu)	12.4	11.8	3.4	27.6	72.4	

Tilastoluokko III 15,

Ammattikoulutettujen osuus (%) vuosittain ja
suuralueittain (tilastoalueet)

Vuodet	Etelä-Suomi	Keski- ja Itä-Suomi	Pohjanmaa	Pohjois- Suomi	Koko maa
1960-63	38	33	0	32	28
1964-65	28	13	5	21	20
1966-68	42	13	32	15	28
1969-70	35	29	11	32	30
1971	41	0	14	42	35
1960-71	36	23	13	28	28

Taulukko III 16.

Työttömien osuus (%) muuttaneista suuralueittain
(tilastoalueet) ⁽¹⁾ v. 1961-71

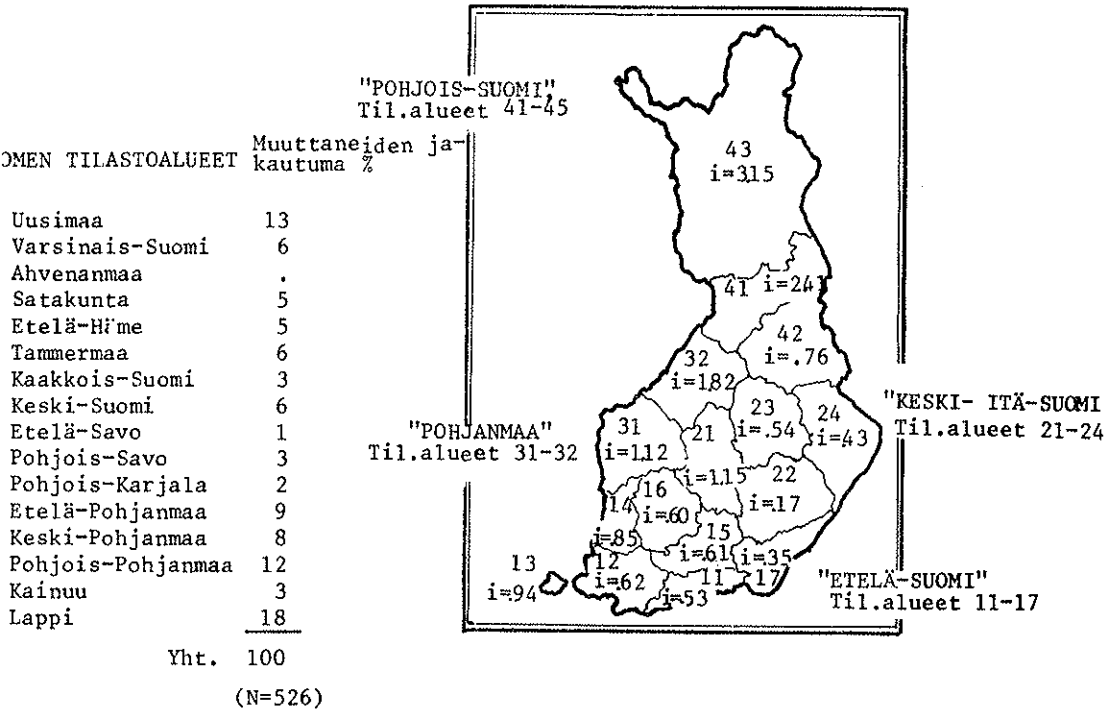
Vuosi	Etelä-Suomi		Pohjanmaa Keski- ja Itä-Suomi		Pohjois-Suomi		Koko maa	
	kortis- tossa olleet %	ilman työtä olleet %	kortis- tossa olleet %	ilman työtä olleet %	kortis- tossa olleet %	ilman työtä olleet %	kortis- tossa olleet %	ilman työtä ollee %
1961	(0) ⁽²⁾	(75)	(0)	(0)	(0)	(100)	(0)	(44)
62	(17)	(0)	(0)	(100)	(0)	(14)	6	29
63	(27)	(18)	(0)	(100)	(12)	(50)	16	40
64	14	24	0	28	20	20	14	23
65	11	17	10	25	15	54	11	29
66	7	22	0	10	0	67	3	30
67	(11)	(11)	(9)	(36)	(0)	(50)	7	30
68	0	35	25	19	39	12	20	26
69	23	19	17	22	35	19	26	21
1970	11	36	22	30	17	40	16	26
71	10	23	(12)	(25)	27	36	15	28
1961-71	13	25	13	29	23	33	16	29

1) Ks. liitekuvio III

2) Suluissa olevien % lukujen perusluku < 10 henkilöä

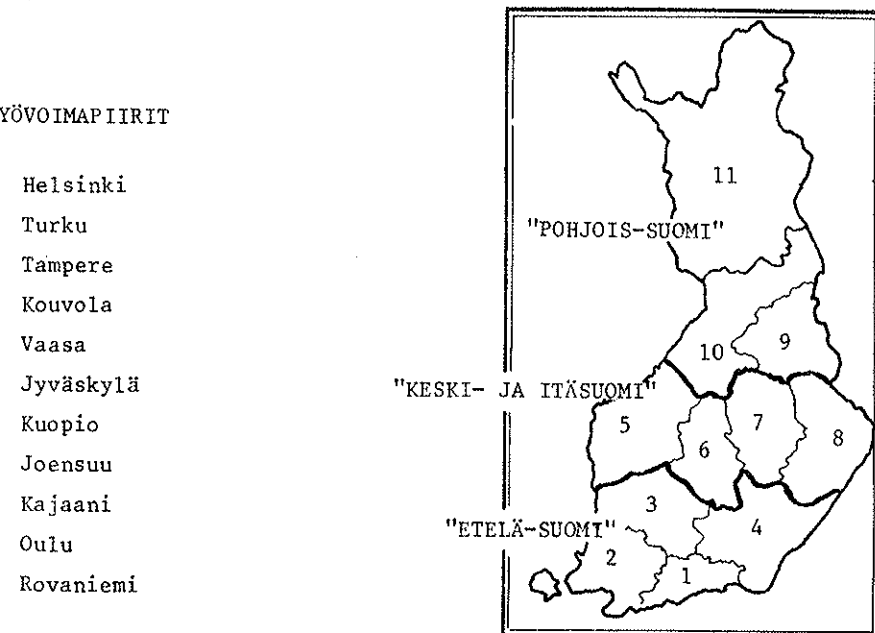
Kuvio III 1.

Suomen tilastoalueet ja muuttointensiteetit tilastoalueittain. Koko maa = 1.00

Kuvio III 2.

Suomen työvoimapiirit

Taulukko IV 1.

Suomesta Ruotsiin 60-luvulla muuttaneen työikäisen väestön muuttopäätökseen vaikuttaneet syyt

	Oli vähintään melko tärkeä syy muuttoon	Ei (1) kantaa	Ei syy	Yht %
1 "Uskein saavani parempaa palkkaa Ruotsissa"	73	16	11	100
2 "Mielestäni Ruotsin elintaso oli korkeampi"	71	24	5	100
3 "Mielestäni palkka oli huono Suomessa"	67	16	17	100
4 "Uskoin saavani työpaikan Ruotsissa"	62	24	16	100
5 "Ruotsissa sosiaaliset edut olivat paremmat"	62	19	19	100
6 "Uskoin saavani vakinaisen työpaikan Ruotsissa"	60	23	17	100
7 "Uskoin pääseväni paremmin eteenpäin Ruotsissa"	59	19	22	100
8 "En saanut vakinaista työtä Suomessa"	31	24	45	100
9 "Uskoin saavani edullisemman asunnon Ruotsissa"	30	25	45	100
10 "Olin seikkailunhaluinen"	29	26	45	100
11 "En saanut mitään työtä Suomessa"	27	23	50	100
12 "Minulla oli sukulaisia Ruotsissa"	26	23	51	100
13 "Asuntoni Suomessa oli liian pieni"	23	25	52	100
14 "Halusin päästä eroon ympäristöstäni Suomessa"	22	27	51	100
15 "Sain ammattiani vastaavaa työtä Ruotsissa"	21	29	50	100
16 "Ruotsiin muuttaneet entiset työtoverit kehoittivat tulemaan Ruotsiin"	20	26	54	100
17 "Asuinpaikkakuntani Suomessa oli liian etäällä asutuskeskuksista"	18	26	56	100
18 "En saanut ammattiani vastaava työtä Suomessa"	17	28	55	100
19 "Asuntoni vuokra oli mielestäni liian korkea"	17	28	55	100
20 "Opiskelumahdollisuudet olivat paremmat Ruotsissa"	17	30	53	100
21 "Vapaa-ajanviettomahdollisuudet olivat huonot asuinpaikkakunnallani"	16	29	57	100
22 "En viihtynyt työpaikallani Suomessa"	15	29	56	100
24 "Hakeakseni aviokumppanin Ruotsista"	4	30	66	100

1) Sisältää myös puuttuvat tiedot silloin kun vastaaja on vastannut vähintään viiteen osioon

Taulukko IV 2.

Muuttomotiivi muuttujien lataukset faktoreilla ja korrelaatiot
faktoripistemuuuttujiin

Faktori- lataus		Korrelaatiot faktoripiste- muuttujiin					
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
<u>I</u>	<u>"PALKKA JA ELINTASOEROT"</u>						
.78	"Uskoin saavani parempaa palkkaa R:ssa"	<u>.85</u>	.03	.02	.18	-.28	.10
.77	"Mielestäni palkka oli huono Suomessa"	<u>.84</u>	.09	.08	.19	-.24	-.06
.66	"Mielestäni Ruotsin elintaso oli korkeampi"	<u>.72</u>	-.03	-.13	.02	.03	.03
.64	"Ruotsissa sosiaaliset edut olivat paremmat"	<u>.69</u>	.05	-.06	.12	.27	.31
.49	"Uskoin pääseväni paremmin eteenpäin Ruotsissa"	<u>.53</u>	.08	.11	.13	.42	.19
<u>II</u>	<u>EI-TALOUDELLISET MOTIIVIT</u>						
.72	"Vapaa-ajanviettomahdollisuudet olivat huonot asuinpaikkakunnallani"	.04	<u>.85</u>	.02	.05	.17	.03
.65	"Asuinpaikkakuntani oli liian etäällä asutuskeskuksista"	.08	<u>.76</u>	.27	-.01	-.09	.08
.41	"Hakeakseni avokumppanin Ruotsista"	-.15	<u>.48</u>	.20	.15	.24	-.31
.40	"Minulla oli sukulaisia Ruotsissa"	.04	<u>.47</u>	-.04	.02	.03	.03
.30	"Olin seikkailunhaluinen"	-.06	<u>.35</u>	-.22	-.17	.32	-.17
.28	"Ruotsiin muuttaneet entiset työtoverini kehoittivat"	.09	<u>.31</u>	.08	.15	.08	-.06
.37	"Halusin päästä eroon ympäristöstäni"	-.07	<u>.43</u>	-.06	.00	.44	-.07
<u>III</u>	<u>"SUOMEN TYÖLLISYYSTILANNE"</u>						
.81	"En saanut mitään työtä Suomessa"	-.02	.08	<u>.89</u>	-.02	.04	.18
.81	"En saanut vakinaista työtä Suomessa"	.01	.10	<u>.89</u>	-.03	-.09	.24
.56	"En saanut ammattiani vastaavaa työtä Suomessa"	.00	.07	<u>.62</u>	.18	.41	-.06
<u>IV</u>	<u>"ASUNTOTILANNE"</u>						
.73	"Asuntoni vuokra oli liian korkea"	.09	.06	.07	<u>.83</u>	.12	.01
.72	"Asuntoni oli liian pieni"	.14	.11	.00	<u>.82</u>	.13	.04
.72	"Uskoin saavani edullisemman asunnon Ruotsissa"	.20	.13	.03	<u>.82</u>	.11	.11
<u>V</u>	<u>"OPISKELUMAHDOULLISUUDET"</u>						
.42	"Opiskelumahdollisuudet olivat paremmat Ruotsissa"	.05	.16	.01	.14	<u>.53</u>	-.13
.35	"Sain ammattiani vastaavaa työtä Ruotsissa"	.06	.06	.24	.14	<u>.45</u>	.05
<u>VI</u>	<u>"RUOTSIN TYÖLLISYYSTILANNE"</u>						
.71	"Uskoin saavani vakinaisen työpaikan Ruotsissa"	.27	-.03	.25	.06	-.09	<u>.83</u>
.69	"Uskoin saavani työpaikan R:ssa"	.29	-.03	.19	.05	-.08	<u>.81</u>

Taulukko IV 3.

Ratkaisevat muuttosyyt

	"Mikä oli rat- kaisevin syy muuttoonne" %	"Miksi muutit- te Ruotsiin, ettekä esim. Etelä-Suomeen %
<u>Palkka- ja elintasoerot</u>	37	30
- Paremmat palkat Ruotsissa	(17)	(16)
- Huonot palkat Suomessa	(13)	(8)
- Elintaso	(4)	(4)
- Paremmin eteenpäin Ruotsissa	(3)	(1)
- Sosiaaliset edut Ruotsissa	(0)	(1)
<u>Suomen työllisyystilanne</u>	25	14
- Omakohtainen työttömyys	(13)	(4)
- Huono työllisyystilanne Suomessa yleensä	(6)	(5)
- Epävarma työsuhde, kausityö	(4)	(2)
- Perheenjäsenen työttömyys	(2)	(1)
- Ammattitaidottomuus, heikot työnsaantimahdollisuudet	(0)	(2)
<u>Ruotsin työllisyystilanne</u>	10	12
- Työpaikka oli tiedossa	(4)	(5)
- Uskoi saavansa työpaikan	(4)	(6)
- Lähti työnhakuun	(2)	(1)
<u>Asuntotilanne</u>	4	5
- Työttömyys ja asuntopula Suomessa	(2)	(4)
- Huono/kallis asunto Suomessa	(1)	(1)
- Asuntotilanne Ruotsissa	(1)	
<u>Opiskelu</u>	3	5
- Paremmat opiskelumahdollisuudet Ruotsissa	(1)	(2)
- Kielen opiskelu Ruotsissa	(2)	(3)
<u>Sukulaiset ja tuttavat Ruotsissa</u>	6	14
<u>Seikkailunhalu, viihtymättömyys, vapaa-ajanviettomahdollisuuksien puute yms.</u>	11	9
<u>Muut syyt</u>	5	11
Yht.	100	100
	(N = 526)	(N = 503)

Taulukko IV 4.

Faktoripistemuuttujien keskiarvot ja hajonnat alueittain sekä
alueittaisten erojen tilastollinen merkitsevyys

Muuttuja (motiiviryhmä)	Alue ⁽¹⁾			Muuttujan keskiarvoerojen t-arvot aluepareittain ⁽²⁾	
	I	II	III	I	II
<u>"Elintaso- ja palkka-</u> <u>erot"</u>	486 S 105	510 98	509 93	II 2.0 ^{xx} III 2.3 ^{xx}	-1
<u>"Ei-taloudelliset</u> <u>motiivit"</u>	487 S 91	510 106	509 104	II 2.1 ^{xx} III 2.2 ^{xx}	-1
<u>"Suomen työllisyys-</u> <u>tilanne"</u>	475 S 92	500 97	526 103	II 2.3 ^{xx} III 5.3 ^{xxx}	2.2 ^{xx}
<u>"Asunto-olot"</u>	505 S 105	493 94	498 98	II -1.1 III -.7	.5
<u>"Opiskelumahdol-</u> <u>lisuudet"</u>	514 S 98	502 98	483 102	II -1.0 III -3.1 ^{xxx}	-1.6
<u>"Ruotsin työllii-</u> <u>syystilanne"</u>	480 S 105	501 97	519 93	II 1.8 ^x III 3.9 ^{xxx}	1.6 ^x

1) Aluejako: (I) Helsingin, Turun, Tampereen, Kouvolan työvoimapiirit
 (II) Vaasan, Jyväskylän, Kuopion, Joensuun työvoimapiirit
 (III) Kajaanin, Oulun, Rovaniemen työvoimapiirit

2) Merkitsevyys x = melkein merkitsevä (p=.05)
 xx = merkitsevä (p=.01)
 xxx = erittäin merkitsevä(p=.001)

Taulukko IV 5.

Työtilaisuuksien tarjoutuminen ammattikoulutuksen mukaan työvoimapiirialueittain

	Jos yritti hankkia työtä, tarjoutuiko työtä?						A+B= 100
	A Ei	B Kyllä	Jos tarjoutui, miksi ei ottanut vastaan? (1)				
			Pieni palkka	Ei vas- tannut koulu- tusta	Muu syy	Yht. % (n)	
<u>ETELÄ-SUOMI</u>							
Ammattikoulutta- mattomat	63	37	86	5	9	100 (21)	100 (27)
Ammattikoulutetut	63	37	50	25	25	100 (16)	100 (16)
Kaikki	63	37	70	14	16	100 (37)	100 (43)
<u>KESKI- ja ITÄ-SUOMI</u>							
Ammattikoulutta- mattomat	65	35	63	4	33	100 (24)	100 (23)
Ammattikoulutetut	50	50	43	28	29	100 (7)	100 (4)
Kaikki	63	37	58	10	32	100 (31)	100 (27)
<u>POHJOIS-SUOMI</u>							
Ammattikoulutta- mattomat	84	16	43	5	48	100 (37)	100 (68)
Ammattikoulutetut	80	20	27	36	37	100 (11)	100 (15)
Kaikki	83	17	40	13	47	100 (48)	100 (83)

1) Tapausten vähäisen lukumäärän takia laskettu koko otoksen perusteella

"Miksi olette suunnitellut muuttoa takaisin Suomeen?"	Paluuta suunnittelevista %	Kaikista %
Kielivaikeudet, kontaktivaikeudet	23	9
Viihtymättömyys, sopeutumisvaikeudet	20	7
"Koti-ikävä" yms.	18	7
Elinkustannukset	8	3
Lasten koulunkäynti	7	3
Paremmat opiskelumahdollisuudet Suomessa	4	1
Sukulaiset Suomessa	4	1
Elintaso ja työllisyystilanne Suomessa paranemaan päin	6	2
Ruotsin työllisyystilanne	2	1
Ruotsin asuntotilanne	1	-
Muut syyt	7	3
Yhteensä	100 (N=338)	39 (N=909)

Taulukko IV 7.

Ruotsiin jäämisen syyt

"Miksi ette ole suunnitellut muuttoa takaisin Suomeen?"	% henkilöistä, jotka eivät ole suunnitelleet paluuta	% kaikista
<u>Toimeentulo Ruotsissa</u>	18	11
- hyvät palkat	(7)	
- parempi toimeentulo	(7)	
- korkeampi elintaso	(2)	
- turvattu toimeentulo	(2)	
<u>Toimeentulo Suomessa</u>	12	8
- huonot palkat	(9)	
- huono toimeentulo	(1)	
- matala elintaso	(1)	
- epävarma toimeentulo	(1)	
<u>Suomen työllisyystilanne</u>	14	9
<u>Viihtyvyys Ruotsissa</u>	13	8
<u>Työolosuhteet ja työllisyystilanne Ruotsissa</u>	11	7
- hyvä työpaikka	(5)	
- vakinainen työpaikka	(4)	
- työolosuhteet	(2)	
<u>Avioluminen Ruotsissa yms. perhesyyt</u>	7	5
<u>Sosiaaliset edut Ruotsissa</u>	7	4
<u>Suomen asuntotilanne</u>	8	5
<u>Lasten koulutus</u>	5	3
<u>Muut syyt</u>	5	3
Yhteensä	100 (N=571)	100 (N=909)

Taulukko IV 8. Työnhankintayritykset muuttomotiivin mukaan

Yrittikö hankkia työtä Suomesta puolen vuoden sisällä ennen muuttoa?

Muuttomotiivi	A Kyllä	B Ei	Yht. %	(N)
Palkka- ja elintasoerot	19	81	100	(191)
Työttömyys	59	21	100	(125)
Ruotsin työllisyystilanne	49	51	100	(49)
Asuntotilanne	20	80	100	(20)
Opiskelumahdollisuudet	9	91	100	(13)
Sukulaiset Ruotsissa	13	83	100	(29)
Seikkailunhalu	13	83	100	(56)
Muut syyt	81	19	100	(17)
Kaikki	30	70	100	(500)

Kuvio IV 1. Ruotsiin muutto- ja paluuvirtojen suhteelliset muutokset (%) v. 1953-74

